VERSCHIJNT MAANDELIJKS
NUMMER 109/110 PRIJS F4,95

STRIPSCHRIFT

STRIPBLAD EPPO–FOLLET–KUIJPERS–BUS–VNU–
BOEKBESPREKING

HANS KRESSE

DE INDIANEN REEKS

CASTERMAN - NEDERLAND

STRIPSCHRIFT

no.109/110 maart/april 1978

Uitgegeven door Thespa Uitgeverij voor het Stripschap Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 september 1968.

Uitgeverij Thespa
Koninginneweg 164
Amsterdam
tel. (020) 791319
Abonnementen en advertenties
tel. (020) 791319

Redactie-adres:
Postbus 9494, Amsterdam
tel. (020) 171332

Redaktie:
Hans van den Boom, Kees de Bree, Har Brok, Rob van Eijck, Wim van Helden, Martin Wassington
Vormgeving: Chiel Veffer
Vaste medewerkers: Herman Pieter de Boer, Evert Geradts, Cees de Groot, Rob Harren, Eric Hoek, Cees Kousemaker, Dick Matena, Henk J. Meier, Nico Noordermeer, Guus Ong, Hans Stoovelaar, Leny Zwalve, I. Noerdinger.

Stripschrift is verkrijgbaar: via een abonnement (jan t/m dec) à f 38,50
giro 20 99 48 tnv Stripschrift, Koninginneweg 164, Amsterdam; of via een lidmaatschap/abonnement van het Stripschap à f 47,– giro no. 15 13 000 tnv de penningmeester van het Stripschap te Amsterdam; in de losse verkoop à f 3,95 (dit nummer f 4,95)
Houders van een CJP-paspoort kunnen zich bij hun CJP-buro opgeven en betalen de gereduceerde abonnementsprijs van f 34,– voor een kalenderjaar.
Lopende (bestaande) abonnementen kunnen niet omgezet worden!
Abonnementen op Stripschrift die in de loop van het abonnementsjaar worden opgegeven, kunnen slechts voor een gehele jaargang worden afgesloten.
Abonnementen worden automatisch verlengd indien niet opgezegd vóór 1 december.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van stripschrift en auteurs.
De verantwoordelijkheid voor de geplaatste artikelen berust bij de auteurs.

RECHTTOERECHTAAN - STRIPBLAD EPPO WORDT TIJDSCHRIFT.

Het is oktober 1975 als toch plotseling voor de niet ingewijden - en dat zijn er nog erg veel omdat de Stripschriftredaktie weloverwogen kiest voor een afstandelijke opstelling - de stripbladen Pep en Sjors van het toneel verdwijnen. Het gebeurt na een lange lijdensweg van pogingen om beide bladen overeind te houden: verjongingskuren, nieuwe omslagontwerpen, moderne logo's, formaatwisselingen, omvangswisselingen, meegeniete we-papierenherdrukken etc.etc.
Veel meer daarover in de Stripschrift-artikelenreeks 'Van een Hollandse School naar een Haariems Imperium'.
Uiteindelijk komt dan na 'gedegen' marktonderzoek voor beide bladen één nieuw in de plaats met de veelzeggende naam Eppo. (SS no. 83 bericht daar uitvoerig over). De redaktie van het blad heeft de oude slogan 'Voor de jeugd van 7-77 jaar' voor ogen. Daarmee zal de VNU-stripwinkel voor de gevorderde striplezer weer gezond moeten worden! Met veel fanfare wordt het blad den volke getoond dmv folders, prijsvragen, advertenties, tv-spots etc. De abonnees van de overleden stripbladen hebben het wel erg makkelijk. Ze hoeven niet te kiezen of ze Eppo wel willen, ze krijgen het gewoon met kwartaalrekening toegezonden.
De volwassen striplezer, intussen toch al somber gestemd door de vele alarmerende berichten uit de vaderlandse stripwereld: het fuseren van dagbladen, het verdwijnen van dagstrips daardoor, w.o. vooral Nederlandse produkties, het wegkwijnen van tekenstudio's, syndication en merchandising, het binnenhalen van goedkope kwaliteitsloze buitenlandse produkties etc. - waecht gespannen af.
Snel is er duidelijkheid: Eppo wordt wél gezond, vooral ook omdat het de folder voor een aanzienlijk albumprogramma wordt, maar niet het blad voor de leeftijd van ?-?? jaar.
Wat dan wél? En hoe zit het met die formaatveranderingen per januari 1978 en de ingeniete herdrukken? Een nieuwe alarmfase in? Nonsens? Rob van Eijck ging in Haarlem op onderzoek en konfronteerde de redactie van Eppo met haar uitspraken van zo'n twee en een half jaar geleden. Verder in dit nummer veel aandacht voor de tekenaars die het gezicht van het blad tot op heden bepaalden.

MW

3. RECHTTOE-RECHT-AAN-STRIPBLAD EPPO WORDT TIJDSCHRIFT, een interview met Eppo's hoofdredacteur Frits van der Heide.
11. DE OMZWERVINGEN VAN RENÉ FOLLET. Hans van den Boom ondervroeg een van de markantste tekenaars van Eppo.
13. JE BENT NIET ZOMAAR TEKENAAR, JE BENT STRIPTEKENAAR verruilt een van de suksesvolste Nederlandse tekenaars van Eppo in een uitputtend kruisverhoor.
25. VIER REGELS UIT EEN GESCHIEDENISBOEK, science-fictiontekenaar Bert Bus over zijn historische strips.
29. PEER EN UCO, mijmeringen over de strip buiten de randstad.
30. POR NIOS, Jan van Erp geeft zich bloot, een nieuwe aflevering in de VNU-story
32. VOOROORDELEN TEGEN HET BEELDVERHAAL, bibliotheek-man Arthur Eger over leesluiheid en nog veel meer.
34. VAN MANDRIL TOT KARTOENALE, kartoenist Ton van Hoogendoorn blikt terug 'naar de goeie ouwe tijd'.
36. HET STRIPSCHAP presenteert, ruiladvertenties.
38. DE EERLOZE KRIJG, van Eric de Noorman en zijn zoon Erwin.
41. DONE-TO-A-TURN, vervolg Pogo-herdrukken uit 1956.
44. BOEKENSPECIAL met veel over recente boekuitgaven.
54. NIEUWS, POSTRIPTUM, HET VERLIES VAN EEN ONDERSCHAT MAN.

SUMMARY

This month in Stripschrift we have a file on 'Eppo', dutch comic-magazine. We publish interviews with editor F.v.d.Heide, and with the artists Follet and Kuijpers. Sf-artist Bert Bus talks about his historical comic-strips and Jan v. Erp takes care of instalment of the VNU-story. Beside this file there are articles on comic-strips and library and on cartoons, Eric, Pogo and a lot of news.

SOMMAIRE

Ce mois dans Stripschrift un dossier 'Eppo', hebdo Hollandaise de B.D. Nous publions des interviews avec F.v.d.Heide redacteur-en-chef et avec les dessinateurs Follet et Kuijpers. Dans le même cadre le dessinateur-sf Bert Bus parle de ces bandes historiques et Jan v. Erp écrit la suite du 'VNU-story'. A part de ce dossier il y a des articles sur B.D. et bibliothèque et sur cartoons, Eric, Pogo et beaucoup de nouvelles.

Strip Toptien

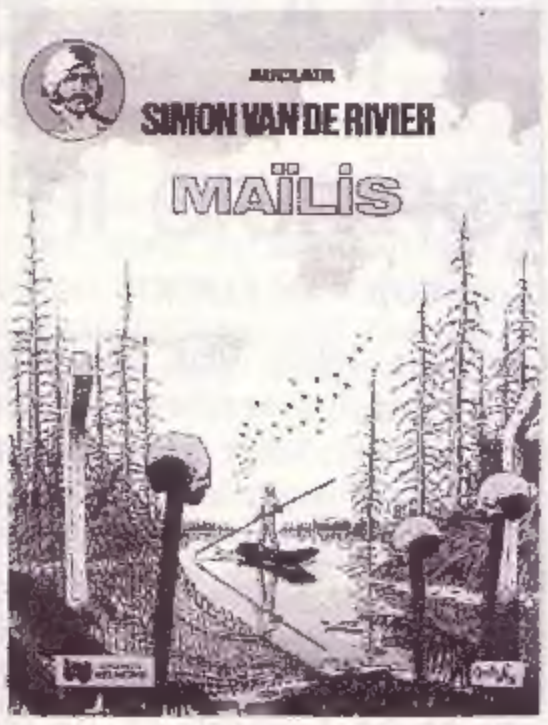

1. SIMON VAN DE RIVIER
   Maïlis
   AUCLAIR
   Uitg.Helmond

2. BERNARD PRINCE
   Doel Cormoran
   HERMANN/GREG
   Uitg.Helmond

3. O.B. BOMMEL
   HM
   MARTEN TOONDER
   De Bezige Bij

4. DE GENERAAL
   Allemachtig de-
   DE SMET
   Oberon BV

5. ARCHIE CASH
   Het Rijk der Ratten
   MALIK/BROUYERE
   Uitg.Dupuis

6. BOB MORANE
   Het Rijk der Gele Schaduw
   VANCE/VERNES
   Uitg.Helmond

7. BOB MORANE
   Het Zwaard v/d Paladijn
   FORTON/VERNES
   Uitg.Oberon bv

8. BLUEBERRY
   Vogelvrij verklaard
   GIRAUD/CHARLIER
   Oberon bv

9. NATASJA
   De dertiende Apostel
   Walthéry/Tillieux
   Uitg. Dupuis

10 TRIGIE
   In de Greep v/h Kwaad
   LAWRENCE/BUTTERWORTH
   Oberon BV

De tussen haakjes vermelde getallen geven de notering op de vorige Toptienlijst aan. Gegevens voor deze Toptien werden verstrekt door Athenaeum Nieuwscentrum, De Blauwe Lotus, De Bijenkorf, Drukwerk, fa.Hermans, De Jacobijn, Lambiek, De Leeswinkel, Old Comic House, Plaatjes-Boekjes, Richard, Sjors, Wammes, Wammes Waggel en Wout.

MWMGW

Eppo: Een ouderwetse formule in een nieuw blad!

door: ROB VAN EIJCK

Oktober 1975 was een droeve maand voor de Nederlandse stripwereld. Toen immers verdwenen twee Nederlandse stripbladen en kwam er slechts één nieuw voor in de plaats. Het aantal pagina's strippublikatie liep hierdoor met meer dan de helft terug, van 80 (Pep en Sjors samen) tot 32 pagina's (Eppo). Dit laatste gaat natuurlijk niet helemaal op, want Pep en Sjors en nu Eppo zijn niet de enige mogelijkheden voor Nederlandse tekenaars om hun werk gepubliceerd te krijgen, er zijn nog andere striptijdschriften met een eigen produktie, zoals Tina en Donald Duck en bovendien zijn er de kranten en de niet-striptijdschriften. Maar Pep en Sjors werden door velen toch beschouwd als de bladen waarin het Nederlandse stripgebeuren zich afspeelde, en vandaar de droefenis.
Eppo heeft echter ook een eigen produktie, waarin een aantal Nederlandse tekenaars meedraaien. Een kleine vergelijking tussen het aantal strippagina's dat door Nederlandse tekenaars werd vervaardigd en dat van buitenlandse hand is, toont aan dat Eppo zelfs meer Nederlandse strips heeft dan Sjors en zelfs Pep ooit gehad hebben. Maar gezien het geringere aantal pagina's hebben er toch enkele Nederlandse tekenaars moeten afvallen. Wederom: vandaar de droefheid. Eppo draait nu ruim 2 jaar en dat is reden genoeg om een gesprek te hebben met de verantwoordelijke hoofdredakteur, Frits van der Heide. De tweede verantwoordelijke man van Eppo, Martin Lodewijk, verbleef enige tijd in Canada, zodat hij vanzelfsprekend niet aan het gesprek kon deelnemen.
In Stripschrift 83, november 1975, is een interview met Martin Lodewijk gepubliceerd, waarin hij zijn plannen m.b.t. Eppo ontvouwde. Uit dit gesprek hebben wij enkele citaten ontleend en we begonnen het interview met Frits van der Heide met een verzoek om kommentaar op deze citaten.

Een gelukkige Eppofamilie

'Wat we allebei wilden was een rechttoe-rechtaan stripblad. Niet meer, zoals in Pep, een uithaler, popgroep of foto van voetballers, of een kort verhaal.'

F: Dat klopt eigenlijk niet meer sinds nummer 1 van dit jaar (1978). Er waren al eerder tekenen dat we wat meer zouden gaan brengen dan alleen maar strips. Vanaf nummer 1 van 1978 komt er een puzzelpagina, er komt een pagina met wetenswaardigheden, maar wel allemaal gerelateerd aan de strips die op dat moment in Eppo staan. Het worden geen losse flodders, zoals het elftal van Ajax of iets dergelijks.

Vind je dat die dingen er echt bij horen?
Ja, ik vind dat het er bijhoort. Er komt in de loop van het jaar ook een tekstverhaal met illustraties. Ik heb de indruk dat Eppo de afgelopen twee jaar teveel met strips is volgestopt, ik heb wel behoefte aan wat meer tijdschriftelementen. Even de strips onderbreken met iets anders.

Vindt Martin dat ook zo, of hebben jullie daarover tegengestelde meningen?
Niet tegengesteld, nee. Ik dacht dat Martin het er ook wel mee eens is. Ik vind ook niet dat je veel strips moet laten vallen om dat soort dingen te gaan doen, ik geloof dat strips de hoofdmoot van het blad moeten blijven, maar het leek ons allebei wel nuttig om een paar rustpunten in te voeren door enkele visueel anders ingerichte pagina's.
In het begin, toen Pep en Sjors ophielden, zaten we met een heleboel stripseries, waarvan we er zoveel mogelijk mee naar Eppo wilden nemen. Maar het aantal pagina's was erg beperkt, we gingen terug naar de helft van wat geweest was, terwijl we toch twee bestanden zoveel mogelijk moesten blijven plezieren. In de afgelopen twee jaar is er wat meer ruimte gekomen voor niet-strippagina's, omdat een strip als Blueberry weggevallen is en we moeten ons nu ook voorbereiden op het wegvallen van Asterix en Lucky Luke.
(Red.: Uderzo is bezig aan een nieuw Asterix-verhaal!)

Het volgende citaat: 'Ik geloof dat je weer terug moet naar die situatie waar iedere aflevering iets spannends brengt. Maar dat moet dan niet over zes pagina's worden uitgesmeerd. Dat wekt ergernis.'
F: Ja we houden vast aan de twee pagina's per aflevering.

Blijkt dat systeem te werken?
We weten het niet, dat is moeilijk te merken. We hebben dat andere systeem ook nooit geprobeerd, want het is in de praktijk onmogelijk. De plaatsing van twee pagina's in de week is natuurlijk, afgezien van het feit dat het de klassieke manier van plaatsen van een strip is, ook praktisch de enige manier om het te doen, want geen enkele tekenaar tekent meer dan twee pagina's per week.

Robbedoes en Kuifje blijven grotendeels werken met langere afleveringen per week.
Ja, die hebben waarschijnlijk wat meer voorraad. Wij werken van week tot week.

Wat bedoel je met 'meer voorraad'? Een groter tekenaarspotentieel?
Ja, dat ze meer kunnen switchen, dat ze meer voorraad van andere titels kunnen op-

bouwen dan wij. Wij hebben een beperkt aantal titels die we zo vaak mogelijk willen plaatsen, en dat betekent dat iedereen voortdurend aan het werk is en van week tot week zijn pagina's schrijft en tekent.

Daar past het volgende citaat goed bij: 'Voor Eppo geloven we heilig in de regelmaat en de continuïteit.'
Dat proberen we heel strikt vol te houden, ja.

De volgende: 'Ons ideaal met Eppo is weer de oude slogan van Kuifje: het blad voor de jeugd van 7 tot 77 jaar. Ik bedoel, het moet een blad zijn, dat ik nu nog graag zou willen lezen. (. . .) Het moet een blad zijn waar ook de wat oudere lezers zich niet voor generen.' Vind je dat dat er in deze twee jaar ook uitgekomen is?
F: Nee, ik dacht dat we de oudere lezers wel hadden afgestoten. Maar er is verschil tussen enerzijds een bundeling strips die wel leuk zijn om te lezen en anderzijds een blad, een tijdschrift. Ik geloof dat we nu pas eigenlijk voorzichtig beginnen er een tijdschrift van te maken. Daaronder versta ik: niet alleen strips, maar ook andere dingen er bij. Het moet een duidelijke eenheid zijn.

Martin had het in dat interview van twee jaar geleden ook over mogelijkheden voor een ander blad, voor twintigers, zoals Barberiba. Zijn daar nog plannen voor?
Ik denk dat er wel mogelijkheden zijn, maar je hebt daar maar een klein publiek voor, en dat blijft altijd moeilijk bij de VNU vanwege de beperkte oplage. Je kunt voor zo'n blad ook moeilijk een grote eigen produktie op poten zetten, want dat zou een erg kostbare zaak worden. Wat dat betreft heeft Eppo het al moeilijk genoeg. . . Ik zie zo'n blad er voorlopig niet komen. Bovendien, als je een stripblad voor volwassenen wilt, moet daarin ook alles kùnnen, letterlijk alles. En ik geloof dat dat binnen Oberon toch wat moeilijk zal liggen.

SORRY, GEEN RUIMTE MEER!

Even iets heel anders tussendoor, hoe hoog is de oplage van Eppo?
Rond de 200.000. We hebben ooit, vlak na de televisiecampagne in februari 1976, ongeveer 235.000 oplage gehad, dat ging toen ineens heel hard lopen. Daarvan zijn er binnen de kortste keren weer 20.000 afgevallen en daarna zijn we heel langzaam nog iets gezakt tot we wat ekstra dingetjes in het blad zijn gaan doen, stickers en zo. Ik geloof dat het zich nu wel gaat stabiliseren.

Ter vergelijking, hoe hoog zijn de oplagen van Tina en Duck?
Duck zit op 420.000 en Tina op ongeveer 260.000.

Wat waren de oplagen van Pep en Sjors in het laatste jaar?
Op het laatst zat Pep op een 100.000 en Sjors op 140.000. Begin '75 lag dat iets hoger, maar niet zo gek veel meer.

Er is door het opgaan van Pep en Sjors in Eppo minder dan de helft van het aantal strippagina's beschikbaar gebleven dan voorheen. Dat heeft konsekwenties gehad voor Nederlandse tekenaars die wel in Pep en Sjors terechtkonden, maar niet in Eppo.
Ja, Pep was het blad dat met de grootste eigen produktie werkte, Pep had ook een andere doelgroep van Eppo. De 16- en 17-jarigen haken wat Eppo betreft volledig af. We zijn voor Eppo ook een heel ander soort strips gaan produceren. Dat houdt in dat iemand als Peter van Straaten wat moeilijk in Eppo valt, dat geldt ook wel voor Thé Tjong Khing, misschien in iets andere mate. Gerrit Stapel is momenteel wel met een strip voor ons bezig. Johnn Bakker is er uitgevallen, dat is heel duidelijk. Dat is iemand van het eerste uur van de eigen produktie, die verdwenen is. Gideon Brugman is er inderdaad ook uitgevallen, en Fred Julsing en Willy Lohmann ook. Jan van Haasteren is weer voor Eppo bezig. We houden eigenlijk vier mensen over die echt tot de vaste kern behoorden en die op een gegeven moment te horen hebben gekregen: sorry, we hebben geen ruimte meer. Dat had dan te maken met het werk dat zij op dat moment maakten en datgene wat wij voor ogen hadden. En toen vielen Fred en John en Gideon en Willy af.

Jullie hebben nu bij Eppo een vaste groep tekenaars verzameld die met grote kontinuïteit kunnen publiceren, maar daarmee sluit je wel de mogelijkheden af voor andere tekenaars die op andere wijze publiceren èn voor nieuwe tekenaars om bij die groep Eppo-tekenaars te komen.
Inderdaad, we kunnen het blad niet voortdurend dikker maken. Op een gegeven moment zit je vol en dan moet je mensen laten lopen of naar elders verwijzen, hoe jammer dat soms ook is, omdat je dat niet ten koste wilt laten gaan van de frekwentie van andere tekenaars.

Dus je vindt het jammer, maar het is ekonomisch gezien onvermijdelijk?
Ik geloof dat het voor een stripblad, een kommercieel stripblad, noodzakelijk is je te beperken tot een bepaalde vaste kern van tekenaars. Helemaal vast zit je natuurlijk niet, er zijn altijd tekenaars die om wat voor reden dan ook wat minder gaan produceren of van wie de redaktie na een paar jaar moet zeggen: sorry, het is niet gelukt. Dat komt ook voor. Een echte jungle is het natuurlijk niet, maar dat soort dingen komen voor. Maar het is zo, dat we geen onbeperkte ruimte hebben voor mensen die bij ons met nieuwe strips komen aanzetten.

Ik heb de verhouding eens bekeken tussen buitenlandse en Nederlandse strips in Pep, Sjors en Eppo. Daaruit bleek dat de verhouding bij Eppo gunstiger ligt voor de Nederlandse strip dan ooit bij Pep en Sjors het geval is geweest. Is dat jullie vooropgezette bedoeling geweest?
Ja, zonder meer. Dat is de basis geweest van Eppo. Als je onafhankelijk wilt zijn van het aanbod uit het buitenland, dan moet je met een eigen produktie komen. Dan moet je de mensen om je heen verzamelen en zoveel mogelijk aan het werk houden en dan heb je er ook redaktioneel wat meer greep op. Dat mes snijdt aan twee kanten. Ik kan natuurlijk moeilijk iemand als Giraud achter zijn vodden gaan zitten om te vragen of hij het in zijn volgende verhaal een beetje anders wil doen dan in zijn laatste verhaal.

Hoofdredacteur Frits van der Heide

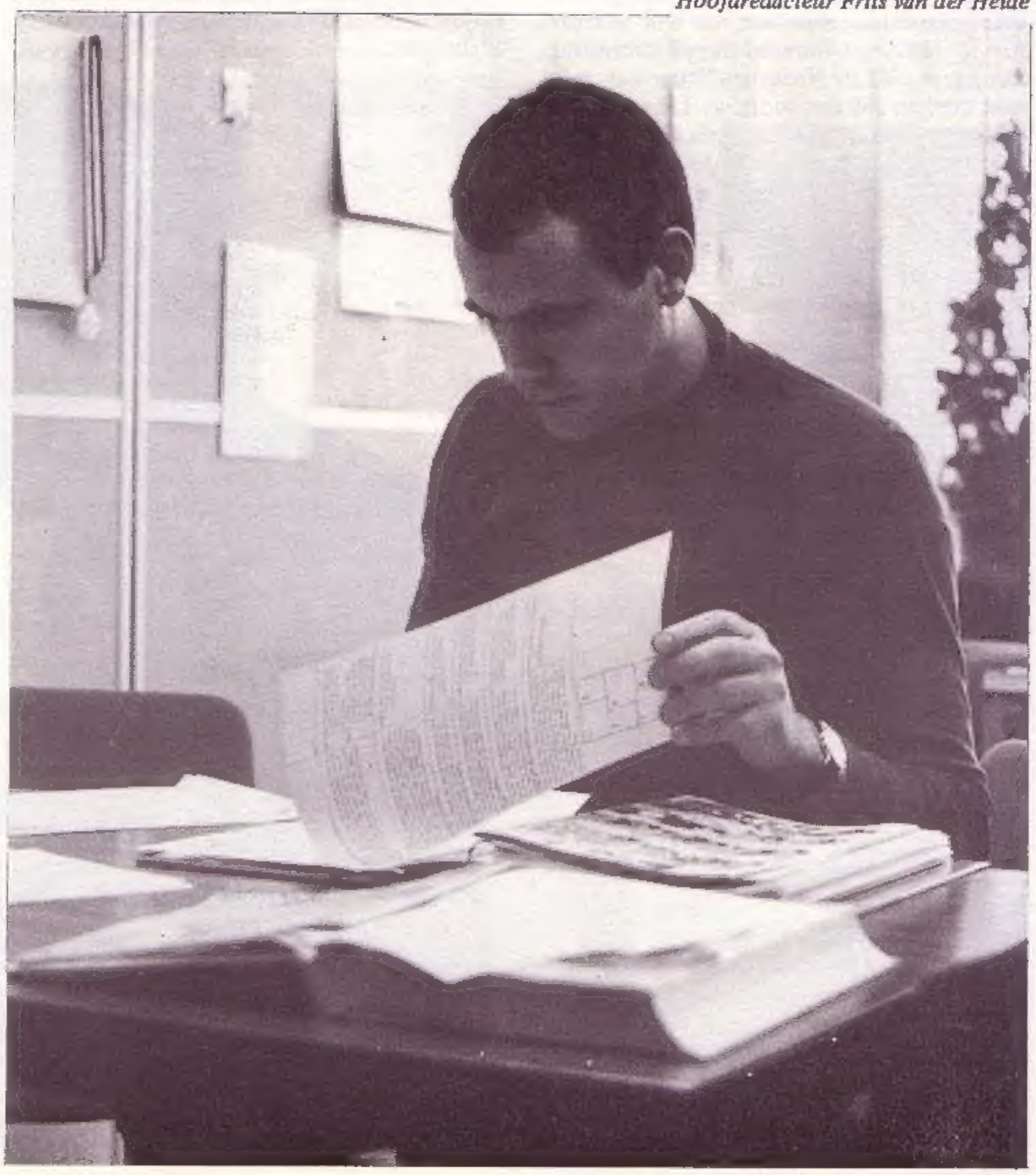

Jullie hebben in je eigen produktie ook Engelse en Belgische tekenaars. Vinden jullie niet dat je voor hen in de plaats ook Nederlanders had kunnen nemen of vinden jullie de kwaliteit in het genre dat zij beoefenen beter dan wat jullie in Nederland kunnen krijgen? Ik neem aan dat jullie die mensen net zo veel betalen als Nederlandse tekenaars.
Precies, dat maakt niets uit. Tja, toen we nieuwe strips gingen opzetten, was het bij 'Leonardo' bijvoorbeeld heel belangrijk dat we in die tekenaar en schrijver een duo hadden dat heel snel op een professionele manier kan werken. Het is niet zo geweest dat we gezegd hebben: we gaan naar België, want daar gebeurt het beter. We beschouwen België wat dit betreft toch eigenlijk een beetje als bij Nederland behorend, die grens is voor ons geen barrière. Als daar iets leuks gemaakt wordt en we kunnen het krijgen, dan nemen we het.

Ben je zelf in België gaan zoeken, of kwamen de strips min of meer aanwaaien?
We gingen zelf zoeken, ja. Het was niet zo, dat ze ineens allemaal bij ons op de stoep stonden. Dankzij kontakten die we hebben met Dupuis, Lombard en Dargaud, weten de mensen daar waar wij mee bezig zijn. En ze weten ook dat hun auteurs rechtstreeks voor ons werken, dat is helemaal geen probleem.

Zou je toch niet liever Nederlandse tekenaars aantrekken dan buitenlandse, als je ze kunt krijgen?
Als we in Nederland tekenaars hadden kunnen krijgen in hetzelfde genre en van dezelfde kwaliteit, dan was dat wel gebeurd. Als je zegt: we moeten Trigië afbouwen, dan ga je niet in Nederland naar een tekenaar zoeken die dat soort werk kan maken, terwijl je weet dat Don Lawrence het zo kan overnemen voor een andere strip.

IK ZIE NIKS IN EEN BOODSCHAP

Hebben jullie vaste ideeën over de verhouding realisme-humorisme?
Ongeveer half om half.

Is het niet zo dat de echt grote suksesstrips meestal humoristisch zijn?
Nou, dat weet ik niet. Als ik af moet gaan op de bescheiden onderzoeken die we gedaan hebben en de reakties van lezers, dan staan nog altijd Storm en Roel Dijkstra aan de top.

Denk je dat er een verandering gaande is in de belangstelling?
Nee, dat geloof ik niet. Ik denk dat een humoristische strip leeftijdlozer is dan een realistische strip en dat daardoor de akseptatie door allerlei groepen heen veel gemakkelijker gebeurt. Het blijkt altijd weer dat de dubbele bodems voor een doorbraak zorgen.

Hebben jullie een aantal genres vaststaan, waarin jullie strips willen hebben?
Ja, we wilden in ieder geval een voetbalstrip, we wilden een science-fictionstrip, we wilden een western en we wilden een technische strip, zoiets als Tanguy of Michel Vaillant. De sf en het voetballen zijn wel gelukt, en we zijn bezig met een westernstrip van Dick Matena. Een technische strip gaat er ook komen, over een paar mensen die een soort civiele chartermaatschappij hebben. Dat verhaal gaat getekend worden door Gilbert Declerq.

En een historische strip?
We hebben Laben Tall gehad en Steven Severijn speelt ook wel tegen een historisch dekor. Bovendien hadden we behoefte aan een strip waar niet direkt een held in zat, dat is er met Steven Severijn ook wel uitgekomen. En verder wilden we toch ook wel een aardig pakketje one-shots.

Hoe ligt de relatie in populariteit tussen buitenlandse en Nederlandse strips?
Daar heb ik niet zo duidelijk kijk op.

Staan Asterix en Lucky Luke nog steeds zo hoog?
Nu niet meer zo erg. Ik denk dat het elkaar allemaal wel zo'n beetje in evenwicht houdt.

Op welke gemiddelde leeftijd mikken jullie?
Zo rond de twaalf jaar.

Heeft dat gevolgen voor de morele normen die je voor de strips aanlegt? Niet alleen met betrekking tot sex en geweld, maar misschien wil je een boodschap in je strips hebben, zoals Kuifje en Robbedoes dat sterk hadden in de vijftiger jaren?
Ik zie daar niks in, in die boodschap. Veel mensen leggen hun eigen boodschap in hun strips, maar als dat ten koste gaat van de duidelijkheid van het verhaal of van de grap, moet ik er iets van zeggen. Daar gaat het niet om, zolang het verhaal voor de 11-, 12-jarige lezer maar leuk of spannend, of allebei, is.

En op het punt van geweld? Een verhaal als 'De Partners' is nogal hard.
Dat is nogal hard, ja, en het is niet de enige strip die hard is, 'De Partizanen' is dat ook. Ja, we moeten wel een beetje uitkijken.

Krijg je wel eens klachten van verontruste ouders?
Nee, die hebben we niet gehad. Ik denk dat er veel lezers zijn die een grote dosis geweld wel lekker vinden. Maar dat is voor mij geen reden om te zeggen: dan gooien we er nog eens een schepje bovenop.

Maar ook niet: we temperen het wat?
Ja, wel iets. Er zijn wel dingen waarvan ik zeg: die scène of die tekst kan wel iets rustiger.

Was dat voor jullie ook de reden om Blueberry af te stoten?
Nee, zeker niet. Dat schijnt een onuitroeibaar misverstand te zijn. Het is goed dat je dat aanroert, want daar heerst een groot misverstand over. Dat is ontstaan toen Angelface uitkwam. Ik heb het boek gelezen en zag geen reden om het niet in Eppo te plaatsen. Waarom we Blueberry hebben laten vallen, is dat het er bij mij om ging dat de plaatsing van twee pagina's per week van een verhaal dat vijf maal zo'n vijftig pagina's telt, dus in totaal 250 pagina's, een volstrekt onuitwarbare boel wordt. Ik heb die albums achter elkaar gelezen en dat was een paar uurtjes rooie oortjes, het was prima. Maar als je daar een jaar of vier over moet doen in Eppo, dan is dat volstrekt onhaalbaar. Vroeger kon het wel, toen

Redakteur Stef Keizer

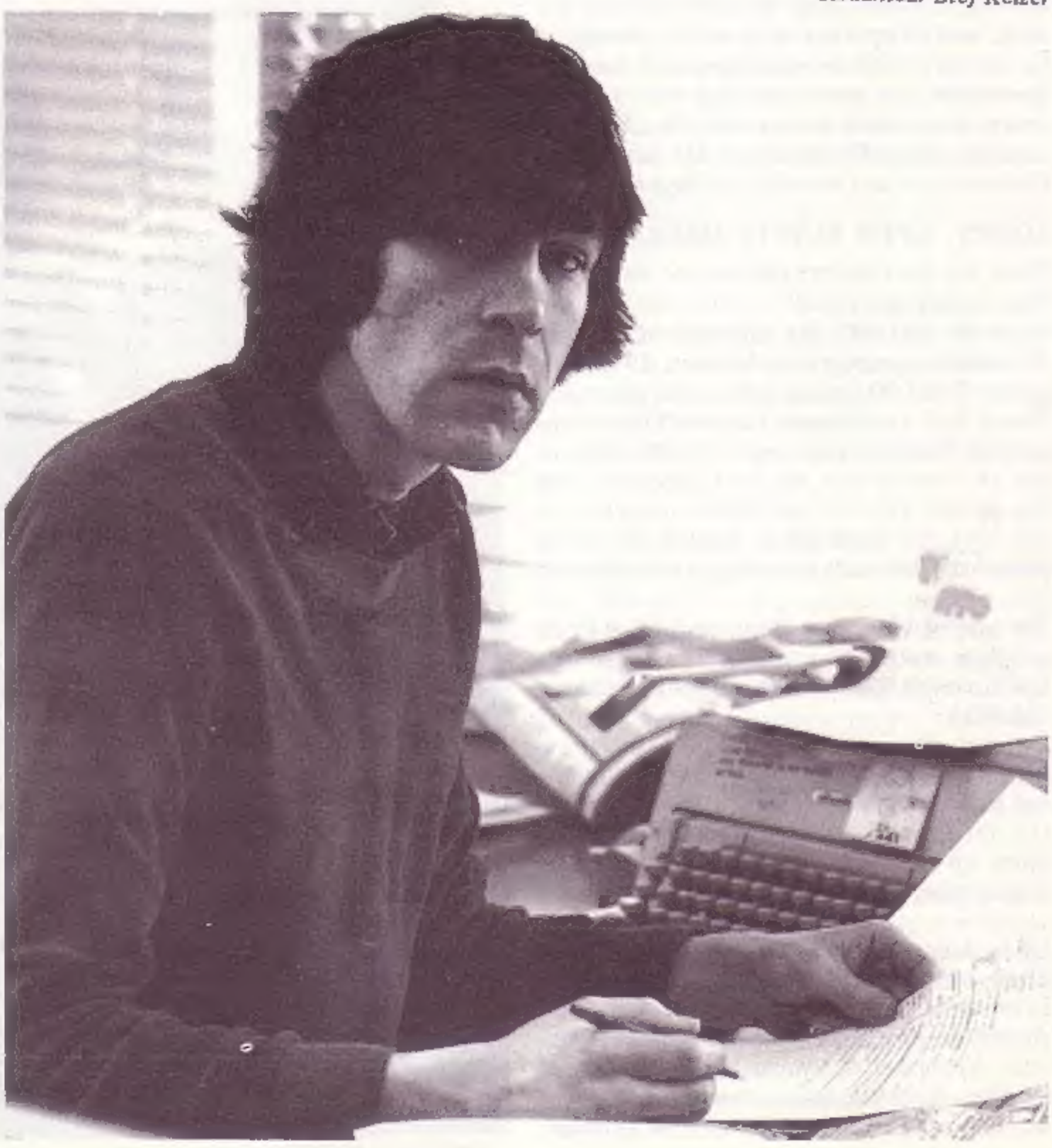

werd Blueberry nog gemaakt voor een weekblad, in wekelijkse afleveringen, maar de laatste vijf verhalen zijn direkt voor de albums getekend, en het scenario is ook navenant.

Maar je hebt het verhaal in Eppo nu eigenlijk halverwege afgekapt.
Ja, omdat - en dat was een aardige bijkomstigheid - dan de Blueberry-albums in Nederland versneld konden worden uitgegeven. Er komen er dit jaar geloof ik nog twee, en dan volgend jaar Angelface. Dargaud gaat op een gegeven moment niet meer eindeloos wachten om de Nederlandse versie op de markt te brengen. Als ze op Eppo moesten wachten, gooide dat hun programma in de war. En ik ga er van uit dat je geen strips in Eppo moet plaatsen die al in albums in de winkel liggen.

Jullie zijn vrij konsekwent geweest in het uitbrengen van albums, nu we het daar toch over hebben. Gaan jullie daar op dezelfde voet mee door?
Ja, dat loopt goed. We begonnen in Eppo met een eigen produktie, met eigen materiaal en je krijgt nauwelijks tekenaars meer als er niet een albumreeks achteraan komt. De tekenaars kunnen niet leven van de eenmalige publikatie in Eppo. Ze willen het wel doen als ze de hoop hebben na een jaar of drie, vier ekstra inkomsten te hebben aan royalties.

Staan de tekenaars aan de andere kant, wat albumwensen betreft, niet wat minder sterk in hun schoenen nu de publikatiemogelijkheden nogal verminderd zijn?
Nee, ik vind dat, als je bezig bent met een blad met zoveel series en je hebt twee pagina's per week, daar automatisch een albumprogramma uit voort rolt. We zijn bescheiden begonnen, het wordt niet overvoerd, we doen het rustig aan. Ik vind het er echt bij horen. Zowel voor de uitgever als voor de auteurs hoort het een lukratieve zaak te zijn.

Wordt het aantal albums nog verhoogd?
In principe zeggen we dat van iedere vaste strip die in Eppo loopt een album moet komen. We houden wel voorraad, het is niet zo dat als een verhaal in Eppo is verschenen, er dan een paar maanden later een album van komt. We houden zo'n twee, drie verhalen in voorraad. Het kan best zijn dat je anderhalf jaar moet wachten voor het eerste album van 'De Partners' er is, bijvoorbeeld.

Is dat verkooptechnisch beter dan het uitbrengen van een album onmiddellijk na plaatsing van een verhaal in Eppo?
Ik denk dat het kommercieel beter is om even te wachten. Het eerste album van Franka is nu net uit, terwijl er op het moment een nieuw verhaal in Eppo loopt. Dat heeft een heel goede wisselwerking. Er loopt een strip en is er nog een album van uit ook: goh, dat verhaal in het album kennen we nog niet, of het is al weer zo lang geleden dat we het gelezen hebben, dus dat kopen we dan.

Kommentaar genoeg

Hoe is verhouding tussen redaktie en tekenaars? Is het kontakt net als vroeger bij Pep nogal sporadisch of is er een wat georganiseerder kontaktvorm?
Nee, het enige georganiseerde kontakt is de jaarlijkse bijeenkomst van redaktie en auteurs, van alle medewerkers die bij Eppo betrokken zijn. En verder... tja, er zijn mensen die ik eigenlijk veel te weinig spreek. Maar ja, wekelijks spreken is nauwelijks meer te doen, er zijn zo'n man of veertig voor Eppo bezig, dus dat is volstrekt onhaalbaar. Je ziet de tekenaars en schrijvers natuurlijk wel bij de bespreking van de synopsis van een plot, maar als een strip op een gegeven moment loopt komt het er vaak op neer dat je alleen kontakt zoekt met een tekenaar als hij te laat is. Je belt minder snel om te vertellen dat iets er goed uitziet dan wanneer iemand te laat met zijn tekeningen is. Het stoort mij wel eens dat het zo moet gaan.

Is de redaktie altijd nauw betrokken bij het plotten van een nieuw verhaal in een serie?
Ja, de tekenaar komt met zijn synopsis hier om er over te praten, of hij heeft nog geen synopsis, alleen wat vage ideeën, en dan praten we er natuurlijk ook over. Het komt ook voor dat wij zeggen: we hebben behoefte aan een dergelijk soort verhaal, wie kan dat maken?

Ben je er tevreden mee, zoals het nu gaat?
Het loopt niet helemaal lekker. Er zijn momenten waarop ik denk: we moeten het een beetje dichterbij gaan zoeken. Niet dat iedereen bij elkaar moet gaan wonen, maar het kontakt is belangrijk. Ik heb wel eens het idee dat ik eigenlijk een telefoontje moet geven: wat een goeie grap was dat, of wat een fijne, spannende aflevering heb je gemaakt. Maar dat komt nog wel.

Annemieke Huneker redaktiesekretaresse

Tekenaar Bert Bus

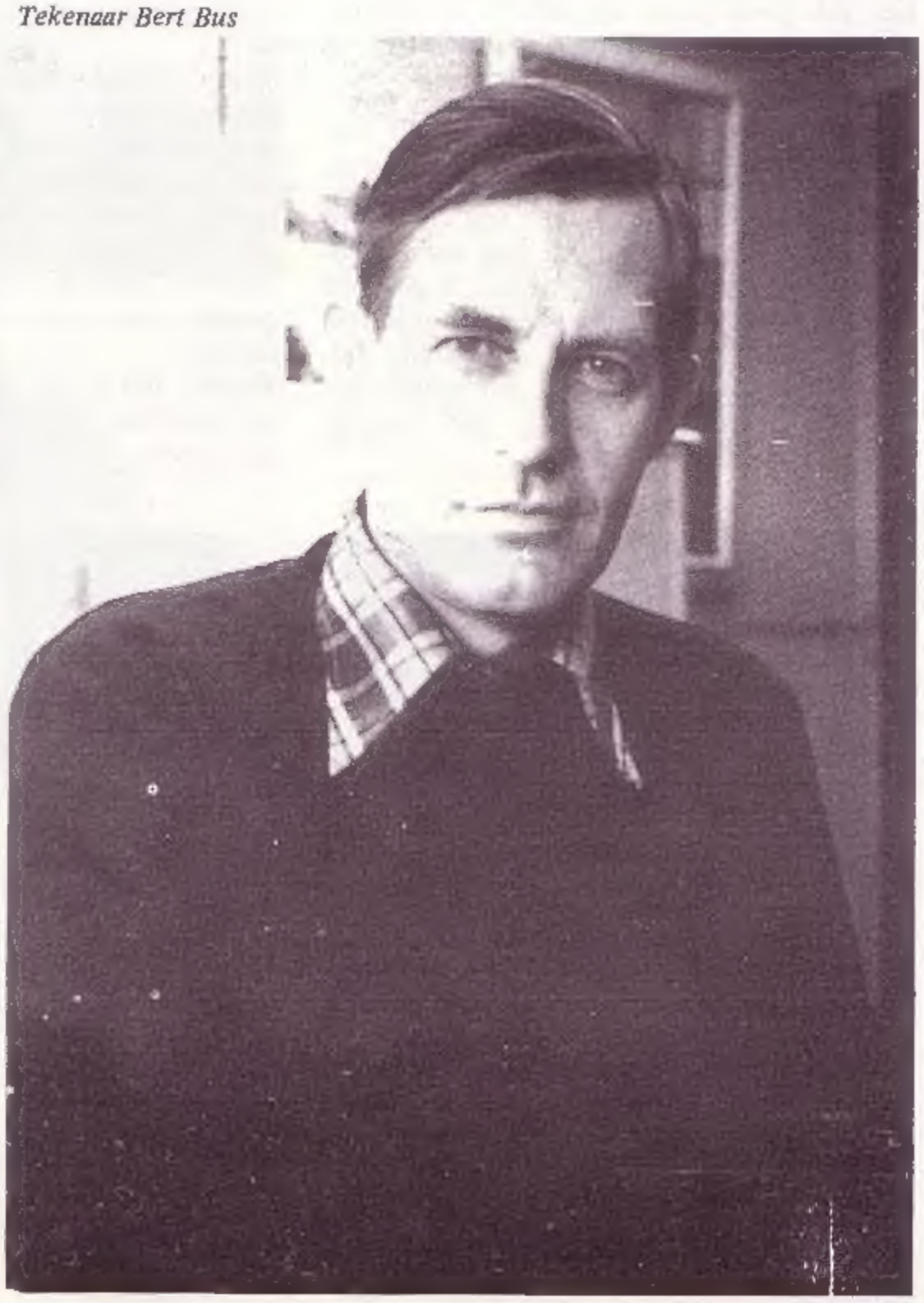

Is er sprake van invloed van tekenaars op het redaktiebeleid?
Ze hebben natuurlijk een enorme invloed via hun werk, groter dan bij welk ander soort tijdschrift ook. Maar invloed als: zouden jullie er niet eens een keer een tekstverhaal inzetten of het formaat verkleinen of zo, nee, dat niet zo erg. Er komen natuurlijk wel suggesties en daar luisteren we ook naar. Martin is ook een stripmaker die als kollega-redakteur vooral op dàt stoeltje zit en kritiek levert. Martin bekijkt als stripmaker de dingen anders dan ik het doe of mijn kollega's van de redaktie het doen. Daarnaast komen er suggesties van de tekenaars, zo van: die voorplaat was leuk, of dat was een hopeloze. Kommentaar genoeg, gelukkig wel, en soms doe je er ook wel wat mee, ja. Maar echte beleidsbeslissingen over strips die er wel of niet inkomen, het aankoopbeleid, dat is voorbehouden aan de redaktie.

Is de positie van Martin niet een beetje moeilijk geworden, als tekenaar van Eppo enerzijds en iemand die een beleidsrol is gaan vervullen anderzijds?
Hij heeft dat vooraf geloof ik wel een beetje somber ingezien en dat gevoel is er nu ook wel uit, hoor. Ik zit hier voor 100% voor het beleid, terwijl hij er maar voor 50% bij zit. Uiteindelijk is er ook afgesproken dat ik bij beslissingen de knopen moet doorhakken. Martin heeft vooral in het begin verschrikkelijk veel werk verzet om tekenaars te zoeken en verhalen op te zetten. En nog steeds, als er problemen zijn met een verhaal en ik kom er niet uit, dan is het: Martin, kijk er eens even naar. En hij snijdt er dan wel doorheen. Wat dat betreft is Martin een onmisbare figuur, omdat hij het vak goed kent. Ik geloof dat die bezorgdheid van de tekenaars dat Martin zou gaan bepalen wat ze wel of niet zouden mogen doen, erg is meegevallen.

Hebben jullie een duidelijke taakverdeling?
Martin maakt de helft van de tijd zijn strips en de andere helft zit hij hier om oplossingen te vinden voor problemen waarin we verzeild raken. Martin begeleidt ook veel jonge tekenaars, die hier de laatste tijd, toch meer dan vroeger, binnenkomen. Martin kan over hun werk heel zinnige dingen zeggen.

Hoe komt het, denk je, dat er nu meer beginnende tekenaars komen dan vroeger?
Ik denk dat ze zien dat hier bij Eppo strips ontwikkeld worden. Ze zien strips ontstaan, ze zien er Nederlandse namen boven.

Dat was bij Pep toch ook het geval?
Ja, maar uit die periode is dan ook een aantal tekenaars tevoorschijn gekomen. Mensen als Uco Egmond en Henk Kuijpers zijn er toen uitgerold. Uit degenen die nu komen houden we er natuurlijk ook wel een aantal over.

Maar is er nou nog veel hoop voor iemand die net begint? Is er aan beginwerk altijd te zien of iemand een goede striptekenaar gaat worden als hij doorzet?
Dat is heel moeilijk, ja. Het is de hamvraag, hè. Heb je niet ergens de Morris van over vijf jaar laten schieten?

Vroeger konden tekenaars onmiddellijk publiceren en dan door het maken van strips groeien in hun vak. Dat kan nu niet meer.
Precies, dat is ook vaak het frustrerende. Als er iemand komt, dan is het in 99 van de 100 gevallen: sorry, niet geschikt voor Eppo. Wat moet zo iemand dan? We beloven geen gouden bergen, maar we zeggen: ja, als je er zin in hebt, ga dan maar door en kom nog eens een keertje langs. Maar je moet die mensen natuurlijk niet te lang aan het lijntje houden, je moet na een half jaar of zo kunnen zeggen: kappen die hap. Of, als je op dat moment naar een bepaald soort strip aan het zoeken bent, ga je die mensen daar dan op zetten. Dan is gebleken dat het toch datgene heeft wat in Eppo kan.

Maar jullie hebben een bepaalde gemiddelde kwaliteit in jullie strips en ik neem aan dat erg weinig beginnende tekenaars aan die kwaliteitsnorm kunnen voldoen, terwijl ze die kwaliteit misschien wel krijgen door twee, drie jaar voortdurend striptekenen. Maar die twee, drie jaar kunnen ze zonder hun strips te publiceren niets verdienen.
Precies, dat is een vicieuze cirkel. Maar Pep publiceerde natuurlijk ook niet zo maar, pats boem, elke strip die binnenkwam.

Nee, die situatie bestaat natuurlijk al langer. Ik doelde meer op de situatie vlak na de oorlog, toen alles zo maar gepubliceerd kon worden, ook al had het nauwelijks kwaliteit. Maar hoe moet je nu nog striptekenaar worden? Je moet al direkt in het begin zo'n geweldig professionele bekwaamheid hebben, dat het bijna onmogelijk is. Het is vreselijk moeilijk om je in je vrije tijd voldoende te ontplooien.
Ja, dan moet je van goeden huize komen en erg enthousiast en gemotiveerd zijn om door die zure jaren heen te bijten. Dat ben ik helemaal met je eens. Dat opstapje - ik geloof dat we dat nooit gehad hebben in Nederland, hoor - dat eerste treeplankje, dat hebben we niet.

Vroeger had je dat een beetje bij de Toonderstudio's, daar kon je die opleiding krijgen, zonder dat je nog iets verdiende voor de studio's. Ben je niet bang dat het in de toekomst een beetje dood gaat bloeden, omdat nieuwe tekenaars weinig kansen krijgen zich te ontwikkelen.
Ik hoop dat er toch binnen afzienbare tijd - en nu heb ik het niet over één jaar of zo - nog iets naast Eppo kan gebeuren. Een tweede blad.

Is die kans reëel?
Ik geloof dat bij de VNU alle kansen reëel zijn, zolang je met een goed plan komt.

Heb je een blad voor ogen dat op dezelfde leeftijdsgroep mikt als Eppo?
Ik weet het nog niet. Ik heb me er nog absoluut niet serieus mee bezig gehouden. Maar de kans dat er naast Eppo iets kan gebeuren is altijd aanwezig. Hoe je zo'n blad als springplank kunt gebruiken voor jonge tekenaars is me nog niet helemaal duidelijk. Ik denk toch dat je in een andere oplage moet gaan denken dan een twee- of driehonderdduizend.

Kan dat bij de VNU?
Tegen die tijd, wie weet? Het is een heel moeilijke zaak. Strip is toch altijd een lange termijnplanning. We hebben nu dertig, veertig man die voor ons tekenen en schrijven, maar wat doen we over 15 jaar? Toch moet je dat in je achterhoofd houden.

Jan Vissers redakteur

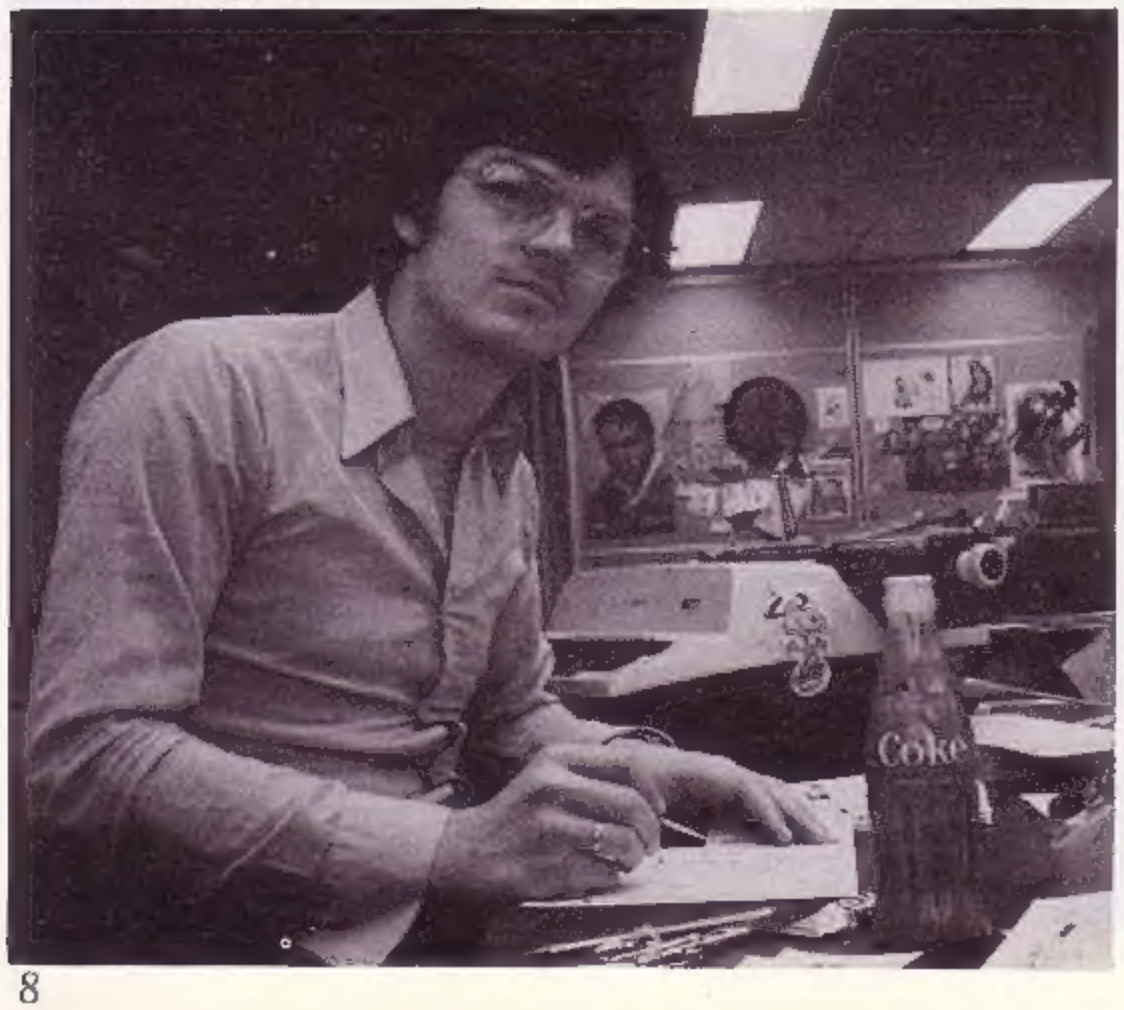

Evert Kinket redakteur

Ga je dan eigenlijk niet terug naar een situatie zoals die eind zestiger jaren bestond met een Pep en een Sjors? En dat is toen niet gelukt. . .

Dat is niet gelukt, nee. Ik denk dat Pep en Sjors toen niet gelukt zijn omdat er niet genoeg kommunikatie bestond tussen redakties en uitgever. Ik geloof dat, als je toen, in 1972 of '73, gezegd had: we willen met Pep dàt bereiken, dat soort materiaal er in, en met Sjors willen we dàt bereiken, als je lang van te voren plant, je neemt er de tijd voor en je doet dat in goed overleg, dan denk ik dat we op dit moment hadden gezeten met een Sjors in Eppo-vorm en een Pep voor een heel andere doelgroep, wat ouder en met een betrekkelijk geringe oplage. Die mogelijkheid was beslist niet uitgesloten geweest.

Maar Pep heeft toch juist een heleboel lezers verloren toen het zich op een wat oudere groep ging richten?

Ja, maar het is natuurlijk niet erg als je een heleboel lezers verliest, als iedereen van te voren weet dàt je ze gaat verliezen. Als het allemaal in de plannen staat, dat je twee tijdschriften wilt overhouden en dat het ene afgebouwd moet worden tot dié doelgroep en het andere opgevoerd moet worden tot dié doelgroep, dan schrikt niemand. Maar als het niet in de plannen staat, dan wordt het erg moeilijk.

Denk je dat dat geaksepteerd zou zijn door de uitgever?

Die vraag is heel moeilijk te beantwoorden, maar ik sluit de mogelijkheid niet uit dat het op zo'n manier wel had kunnen werken.

SUKSESVOLLE OPERATIE

Ben je tevreden met de situatie waarin Eppo nu verkeert?

Het is duidelijk dat Eppo niets te maken heeft met Pep rond, zeg, '73. En we hebben toch een goede oplage. Je kunt natuurlijk zeggen: we tellen de oplagen van Pep en Sjors bij elkaar op, dan hebben we er 240.000, dat moet dus de oplage van Eppo zijn. Maar je kunt er donder op zeggen dat dat niet kan. En ja, 200.000 is een mooie oplage, als je die kunt stabiliseren en misschien nog een beetje kunt uitbouwen, dan is het een suksesvolle operatie geweest. Je hebt natuurlijk een 40.000 oude lezers verloren, maar dat zat er van te voren wel in. Iedereen verwachtte dat en dan is het ook niet zo erg.

Je moet met Eppo zorgen dat het toch wel een beetje een begrip wordt. Je hebt een korte omlooptijd en je moet van onderaf werven, op hun negende jaar moeten ze weten dat Eppo er is en op hun tiende moeten ze een abonnement nemen. Die aanwas moet er zijn, want om de vijf jaar zit je met een totaal nieuw lezersbestand. Dat werven kunnen we via Donald Duck doen, dat is de belangrijkste groep waar we onze lezers vandaan halen.

Je zit met Eppo nu weer helemaal terug op de formule die Robbedoes en Kuifje in de vijftiger jaren hadden; twee pagina's van een strip per week, grote kontinuïteit, een enkele wetenswaardighedenrubriek. Kun je daar de konklusie aan verbinden dat allerlei eksperimenten die eind zestiger, begin zeventiger jaren door de stripbladen gedaan zijn met andere formules, niet de juiste vorm zijn geweest?

Misschien niet de juiste vorm voor een klassiek stripblad. Qua formule, qua opbouw, ook visueel (de plaatjes zoveel mogelijk allemaal in kadertjes) is Eppo inderdaad heel erg terug in de tijd. Ik heb de indruk dat, hoewel de omstandigheden veranderen, er toch behoefte zal blijven bestaan aan dat soort strips. Simpel, avontuur, lachen, geen ingewikkelde toestanden, ik geloof dat dat vrij universeel is, dat er inderdaad niets veranderd is. Je puzzeltjes en je wetenswaardigheden zullen anders van inhoud zijn, maar qua opbouw is dat vrijwel identiek aan datgene wat er twintig jaar geleden gebeurde. Wat dat betreft weinig nieuws onder de zon. Dat is ook niet de bedoeling van Oberon, althans niet de bedoeling van Eppo. Er staat gewoon veel te veel op het spel om daarmee te gaan eksperimenteren. Het blijkt dat de formule van Eppo werkt en dan moet je de eksperimenteerruimte, de ruimte voor jonge tekenaars, elders zoeken. Ik bedoel niet buiten de deur, maar buiten Eppo.

Er is niet veel veranderd, maar binnen Oberon is er wel veel veranderd, er is veel meer begrip gekomen voor de problematiek van het maken van strips. Weliswaar zijn twee bladen een zachte dood gestorven, maar de uitgever heeft toch maar weer diep in de buidel getast om een blad als Eppo te laten ontstaan, met daarbij de medewerking van de kommerciële afdeling voor een albumprogramma. Men zie het nut er van in en men begint niet na drie maanden al te piepen: hoe loopt het nou eigenlijk? Men is wat meer geduld gaan opbrengen.

Het is mijn taak om duidelijk te maken dat het zelf produceren van strips een tijdrovende geduldskwestie is. Ik begrijp best dat je, als je er zes jaar geld in gepompt hebt en het werkt nog steeds niet, zegt: sorry, maar zoek maar iets anders. Zo werkt dat nu eenmaal. Maar ik vind wel dat er nu een zekere hoeveelheid tijd gegeven wordt om het te proberen, en die tijd hebben we hard nodig.

Rob van Eijck

Cees Vis lay-out man

Renée van Breukelen redaktrice

Meerten Welleman redakteur albums

foto's Cees Vis

NIEUW

tardi
forest
pratt
auclair
e.a.

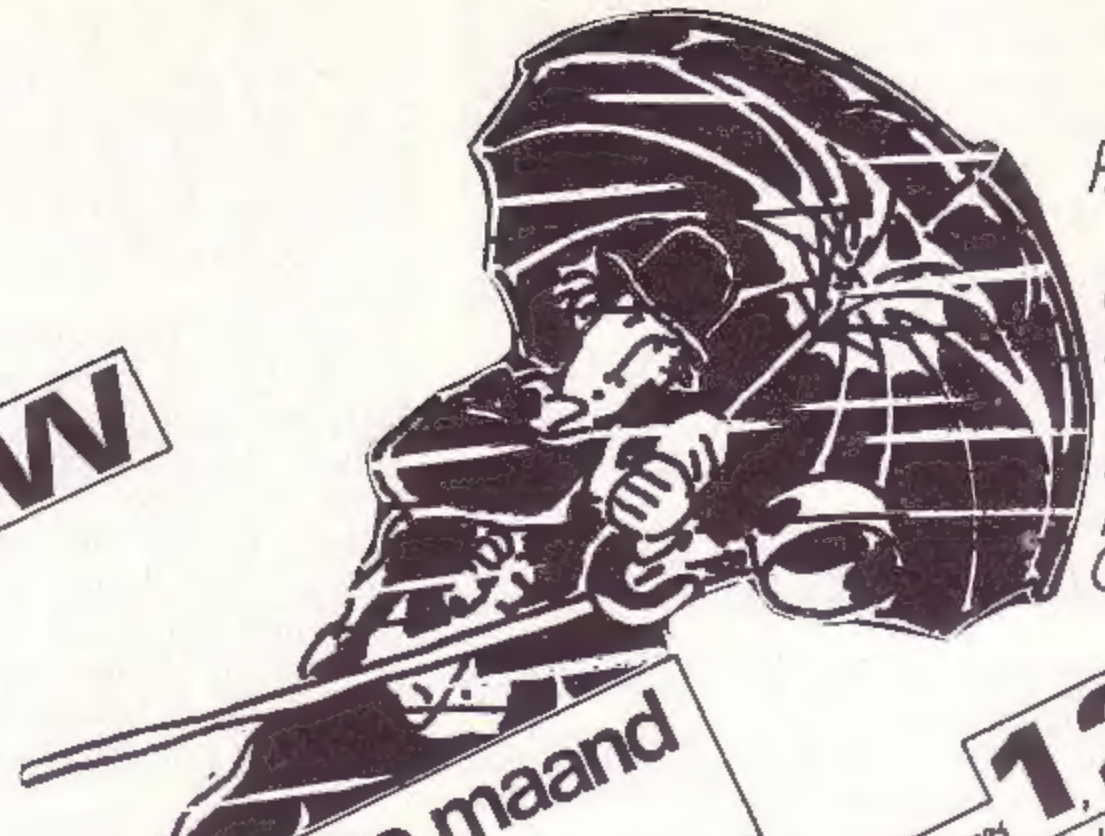

iedere maand
108 pag.

TOT OP HEDEN ZIJN VERSCHENEN DE NUMMERS 1,2,3.

FANTASTIC VISIONS_SLAAK 18-R.DAM
TEL. 010-331710
WINKEL GESPECIALISEERD IN FRANSE- EN AMERIKAANSE STRIPS EN SCIENCE-FICTION LITERATUUR.
A SUIVRE IS TE VERKRIJGEN DOOR FL. 6,50 + FL. 1,50 PORTO OVER TE MAKEN OP POSTGIRONUMMER 3812765 T.N.V. FANTASTIC VISIONS-R.DAM.
A SUIVRE IS OOK TE VERKRIJGEN IN DE STRIPWINKELS EN NATUURLIJK IN ONZE WINKEL. WIJ ZIJN GEOPEND DINSDAG T/M ZATERDAG VAN 10.00-18.00 UUR.
WIJ ZIJN TE BEREIKEN MET DE TRAMLIJNEN 1,3 EN 8 (UITSTAPPEN OP HET OOSTPLEIN) EN BINNENKORT OOK MET DE METRO. JE KUNT NATUURLIJK OOK GEWOON OP DE FIETS KOMEN.

PRIJS PER NUMMER: 6,50

VOOR DE BOEKHANDEL VERKRIJGBAAR BIJ:

ATLANTIS BV
SLAAK 18 ROTTERDAM TELEFOON 010-331710

uitgeverij import distributie van boeken en tijdschriften

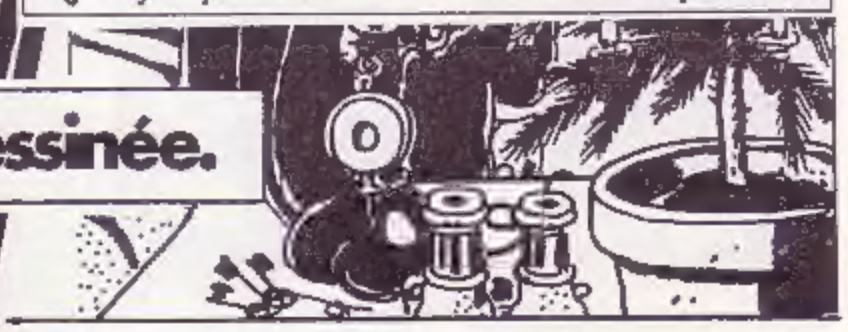

Aujourd'hui, le roman s'écrit aussi en bande dessinée.

de omzwervingen van RENE FOLLET

door Hans van den Boom

Ivan Zoerin

'Goede tekenaars zijn er genoeg, maar scenaristen. . .'? ! ?
Dit is een verzuchting die in de redaktielokalen van de Europese stripbladen nogal eens te horen is.
Een goede samenwerking van schrijver en tekenaar is van wezenlijk belang voor het succes dat een strip heeft. Niet voor niets worden opvallend veel populaire strips gemaakt door tekenaars die zelf ook voor teksten zorgen, of door twee stripmakers die dikke maatjes zijn met elkaar en al tien, twintig jaar samenwerken.
Een tekenaar die nu al jaren en jaren uitstekend werk levert, maar die even zo vele jaren al problemen heeft met het vinden van een goede (vaste) scenarist, is **René Follet**, tekenaar van **Steven Severijn** in **Eppo** en maker van illustraties in **Kuifje, Robbedoes, Pep** en **Donald Duck.** Follet heeft in z'n loopbaan met heel wat scenaristen gewerkt, maar tot een lang lopende strip is het nooit gekomen. Hierdoor is Follet in de stripwereld steeds vrij onbekend gebleven. Een trieste zaak, want hierdoor werd Follet gedwongen allerlei onduidelijke klusjes aan te pakken. Het is toch eigenlijk een schandaal dat hij bijvoorbeeld, om maar iets te doen te hebben, het potloodwerk (het moeilijkste en meest creatieve gedeelte van het striptekenen) moest gaan doen voor strips als Stany Derval, Jacques le Gall of Bruno Brazil, waarna Mitacq respectievelijk Vance met de eer kunnen gaan strijken? Zeker in het geval van Mitacq zou het niet meer dan terecht geweest zijn om Follet mee te laten signeren, gezien het overgrote aandeel dat deze in het productieproces had.

Waardoor hebben de strips van Follet nu eigenlijk nooit een grote populariteit behaald? Een antwoord op die vraag kan natuurlijk nooit meer zijn dan speculatie; toch zijn er wel factoren te noemen die met *aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid* meegespeeld hebben.

Ten eerste: Follet heeft, zoals gezegd, niet het geluk gehad een van de eerste kopstukken in de scenario-sector aan zich te binden. Duval en Stoquart moeten hun eerste top tien-strip nog verzinnen, het experiment met Tillieux (S.O.S. Jan van Gent) ging door een ongelukkige samenloop van omstandigheden de mist in.

Ten tweede: Mogelijk heeft de populariteit van het werk van Follet ook geleden onder het feit dat het 'te virtuoos' is. Het jeugdige publiek van de stripbladen noemt dat 'slordig', en inderdaad, het merkwaardige feit doet zich voor dat een (op het origineel) uiterst geraffineerde plaat er ineens wat slordig uitziet als het gedrukt is. (In Stripschrift 94/95 werd het werk van Follet weliswaar waarderend besproken, maar toch met de kanttekening 'soms amateuristisch aandoende tekeningen'). Deze overvirtuositeit zien we ook sterk bij Hans Kresse (Satanseiland), waar een dimensie verloren gaat bij de overzetting van origineel naar gedrukte pagina.

Waar het dan ook door moge komen, feit is en blijft dat Follet een tot nu toe zéér onderschatte tekenaar-illustrator geweest is. Ook in de stripvakbladen is hij steeds over het hoofd gezien. In de encyclopedie van het Beeldverhaal (o.a. in Kuifje) erkent men (i.c. Henri Filipini) dat ook wel, maar er verandert verder niets. Hij blijft bij een pakweg 10 centimeter lang paragraafje.
Het is te hopen dat er, in ieder geval in het Nederlands taalgebied, nu eindelijk eens een doorbraak komt voor deze tekenaar. **Steven Severijn** staat nu al bijna twee jaar in Eppo, met behoorlijk succes en als het aan de Epporedaktie ligt zal de strip nog lang iedere week gepubliceerd worden. Er zal nu eindelijk ook eens een album met Follet-strips verschijnen. Het eerste **Steven Severijn** -avontuur is als album geplanned voor begin dit jaar.

Schaamteloos profiterend van het feit dat de Eppo-redaktie met Follet in Brussel een afspraak gemaakt had, trok ook *Stripschrift* naar het zuiden om hem wat meer over zijn carrière te laten vertellen. In het Frans, want Follet kan weliswaar wat Nederlands lezen, maar niet spreken (iets waarvoor hij zich wat verlegen excuseert).
Follet, die in 1949 in Robbedoes debuteerde en nu ongeveer 45 jaar oud is, heeft zijn tekenkunst 'al doende' geleerd. 'Toen ik van de middelbare school af kwam, wilde ik al erg graag de tekenkant op gaan. Op m'n 14e, 15e jaar was ik al begonnen voor allerlei kleine blaadjes tekeningen te maken, en na m'n schooltijd wilde ik daar wel beroepsmatig mee doorgaan. Ik ben toen met wat werk naar Hergé (en naar enkele andere tekenaars) toegestapt om advies te vragen.
Hij ontraadde mij een tekenopleiding te gaan volgen, omdat hij van mening was dat beginnende tekenaars op zo'n opleiding nogal eens te sterk onder invloed van de stijl van de leraar kwamen te staan, waardoor later hun eigen persoonlijkheid niet goed uit de verf kon komen. Hergé, onder andere, is een man die zich *zelf* alles heeft geleerd. Hij was voor mij een goed voorbeeld en ik ben dan ook min of meer direct in het tekenvak beland, met illustratiewerk en korte stripverhalen. Ik ben bij Robbedoes begonnen, maar in '52 verhuisde ik naar Kuifje. In '53 ben ik daar begonnen met *Rocky Bill*, dat was een westernstrip in korte verhalen van telkens vier pagina's.
Rocky Bill heeft een jaar of twee, drie gelopen, met interrupties. Ik heb er niet zo veel afleveringen van getekend, ik deed er nogal wat illustratiewerk bij. Na '55 ben ik ook weer voor Robbedoes gaan werken: illustraties en Oom Wim-verhalen. Ik ben nooit zo aan één blad vastgebakken geweest. Waarschijnlijk is dat ook een gevolg van het feit dat ik graag illustratiewerk deed. En als illustrator werk je praktisch altijd voor vele verschillende opdrachtgevers.
Rond '56 ben ik ook voor enkele Franse uitgevers gaan werken. In die tijd heb ik ook mijn eerste vervolgverhaal getekend: 'Peggy, petit oiseau sans ailes' (Vogeltje zonder vleugels) in het Franse meisjesblad *La Semaine de Suzette*, op tekst van Yves Duval. Het ging over een klein verlamd meisje.

Ivan Zoerin

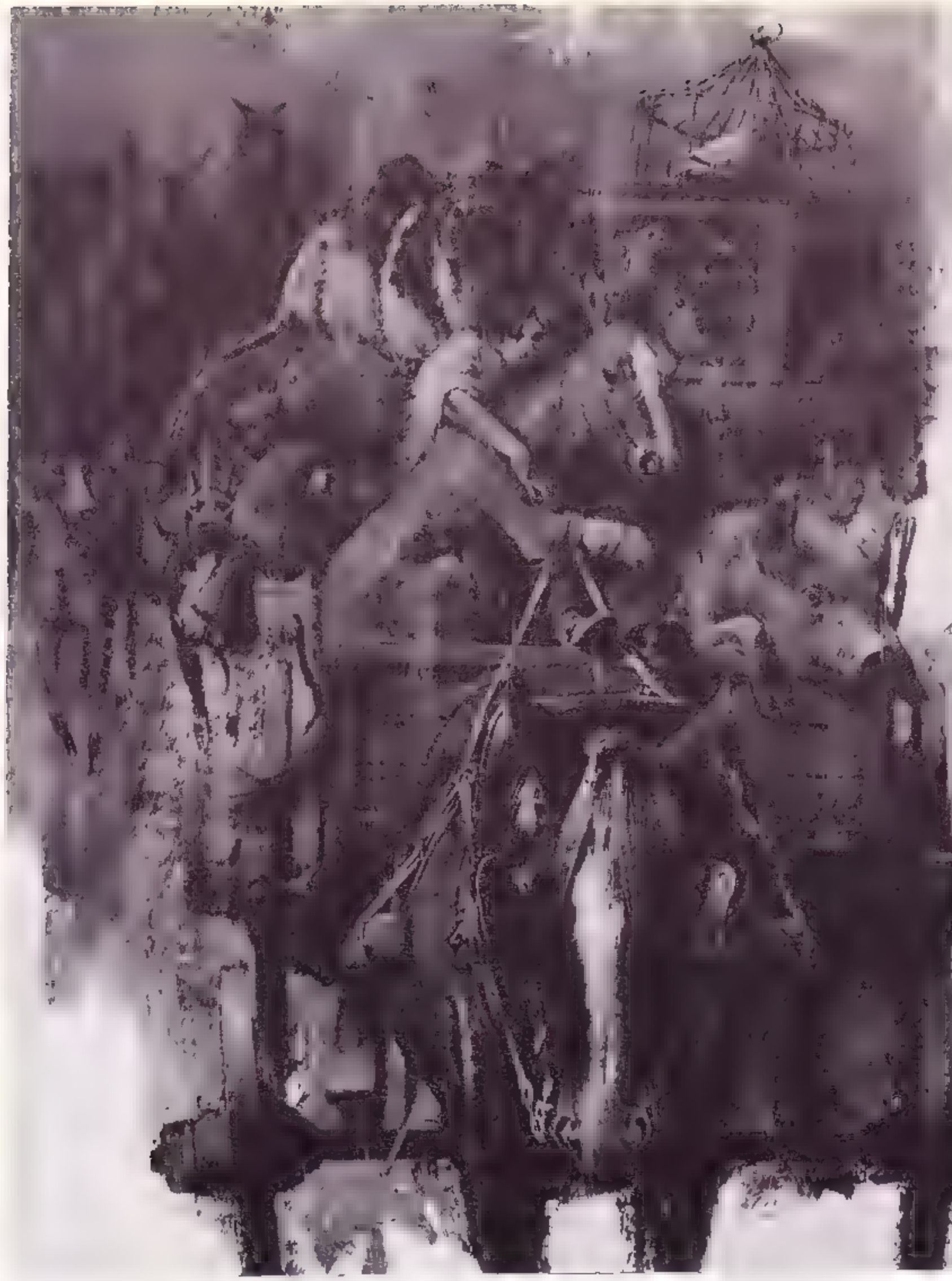

JAN VAN GENT

In de zestiger jaren heb ik vooral veel boek-illustraties gedaan, onder andere voor Hachette, voor Casterman, en ook wel voor Dupuis. In '68 ben ik begonnen te werken aan de illustraties voor drie grote albums die bij Dupuis werden uitgebracht: een over chevalerie, een over speleologie en een over de Grieken. Ook in dat jaar heb ik S.O.S. Jan van Gent gemaakt voor Robbedoes, in de tijd tussen twee van die albums

Hoe is S.O.S. Jan van Gent ontstaan?

Dat was nog in de tijd dat Delporte hoofdredakteur was. Hij voelde wel voor een vervolgverhaal en bracht me in contact met Tillieux. Nu heb ik, net als hij, altijd veel belangstelling gehad voor de scheepvaart en zodoende waren we het gauw eens over het onderwerp. Samen zijn we verschillende malen naar Duinkerken en Calais geweest, om documentatie te verzamelen. Helaas is deze strip het slachtoffer geworden van het referendum. Dupuis heeft daaraan altijd veel waarde gehecht. De opiniepeiling vond plaats toen S.O.S. Jan van Gent juist drie weken liep. Uiteraard kwam de strip onderaan de lijst, en Martens die inmiddels Delporte als hoofdredacteur had opgevolgd, heeft dat aangegrepen om de strip stop te zetten. Hij vond toch al dat het gegeven te beperkt was om er een verhalenreeks op te baseren, hoewel hij ons niet de kans heeft gegeven te laten zien dat je met zo'n thema toch vele kanten op kan. Ik heb het erg jammer gevonden dat die serie nooit voortgezet is. Het was de eerste strip die ik echt met veel plezier gemaakt heb.

LE GALL

U heeft lang samengewerkt met Michel Tacq?

Inderdaad. Nooit lang achtereen, maar wel diverse keren een poosje. Het was geen samenwerking voor onbepaalde tijd, maar meer dat ik hem hielp als hij het erg druk had. Onder andere heb ik met hem gewerkt aan *Jacques Le Gall* voor Pilote (— *Joris Jasper* in Robbedoes) en aan *Stany Derval*. Niet voor de *Bevers*, dacht ik, of misschien hoogut voor enkele pagina's. Voor Jacques Le Gall dateert de samenwerking al van ongeveer 1956, Stany Derval is vrij recent geweest, in '72-'73. De samenwerking bestond hieruit, dat ik het potloodwerk voor m'n rekening nam, waarna Mitacq het geheel in inkt zette. Ik verzorgde met name de bewegingen en houdingen van de figuren, de gezichten werden dan door Mitacq ingevuld. Le Gall heeft jarenlang in Pilote gestaan, totdat op een zeker moment het blad van formule veranderde en Le Gall daar niet meer in paste. Le Gall was bestemd voor een wat jongere lezersgroep, terwijl Pilote langzaam maar zeker naar een ouder publiek verschoof. Later heb ik ook met William Vance samengewerkt, voor verschillende verhalen van Bruno Brazil en Bob Morane. Dat heeft, met onderbrekingen, zo'n twee à drie jaar geduurd.

Het werken met andere tekenaars vond U niet vervelend?

In het geheel niet. Het zou me wel gehinderd hebben als men mij gevraagd zou hebben iemand anders' potloodwerk in inkt te zetten. Ik zou nooit geaccepteerd hebben op basis van potloodschetsen van een andere tekenaar te gaan werken. Het omgekeerde, dus alleen schetsen en dan het werk aan een collega overlaten, vind ik best, daar heb ik geen problemen mee.

IVAN ZOERIN

U heeft ook voor Pep gewerkt?

Die contacten kwamen tot stand via Delporte. Hij werkte vrij veel voor Pep, in de tijd dat

uit De gordel van Smaragd (Steven Severijn)

Hetty Hagebeuk er hoofdredaktrice was. Delporte bracht mij met haar in contact omdat zij iemand zocht die verhalen van Jack London zou kunnen illustreren. Zo ben ik begonnen illustraties te leveren voor Pep, terwijl ik daarnaast allerlei stripwerk bleef doen. Ik zie S.O.S. Jan van Gent als het *echte* begin van mijn carrière als striptekenaar. Vóór die tijd was ik voornamelijk illustrator, maar sinds '68 heb ik vrijwel voortdurend mijn illustratiewerk gecombineerd met striptekenen. Allereerst *Les Zingari* voor *Le Journal de Mickey* in Frankrijk. Die strip maakte ik met Delporte. Het ging over een groep rondtrekkende zigeuners, en werd gepubliceerd in afleveringen van 10 bladzijden, dat gaf mij de gelegenheid af en toe andere opdrachten aan te nemen. *Les Zingari* heeft tot + '74 gelopen, daarna kwam *Ivan Zoerin* voor Kuifje, met een scenario van *Jacques Stoquart*. Naderhand is van die strip overigens nog een niet eerder gepubliceerd verhaal in Eppo geplaatst, tussen twee afleveringen van Steven Severijn in.
Een andere strip die ik in die tijd gemaakt heb is de *Ilias*, naar Homerus. Hachette vroeg mij of ik dat klassieke verhaal in stripvorm wilde gaan tekenen. Het zouden twee albums moeten worden, in het kader van een uitgebreid strippprogramma. Na de Ilias zou de Odyssee volgen, beide in stripvorm gegoten door Jacques Stoquart. Daarnaast stonden er zo'n twintig andere titels op de lijst, van diverse tekenaars. Dit project van Hachette heeft zo'n twee à drie jaar gelopen (er zijn o a een aantal albums van Godard verschenen, red), totdat, van de ene dag op de andere, het gehele albumprogramma gestopt is. Men had bij Hachette gemerkt dat de uitgebrachte albums geen bestsellers waren en dat de markt ruim verdiend werd door concurrenten met veel meer ervaring. Dit had tot gevolg dat de twee albums die ik inmiddels getekend had nooit uitgebracht zijn. Ze zullen nu echter, hoogstwaarschijnlijk, bij een Duitse uitgever alsnog verschijnen, waarbij er de mogelijkheid is dat ik ook toch nog de Odyssee zal gaan tekenen, direct voor Duitsland.

Rocky Bill

Ha ! Ha ! Ha ! Dat zijn zijn vrienden, maar zonder hun chef! Waar zouden die naartoe rijden ?
Spreek op waar rijden ze naartoe ?
Ze verzamelen het vee van Slim, dat door de brand naar alle windstreken vluchtte..

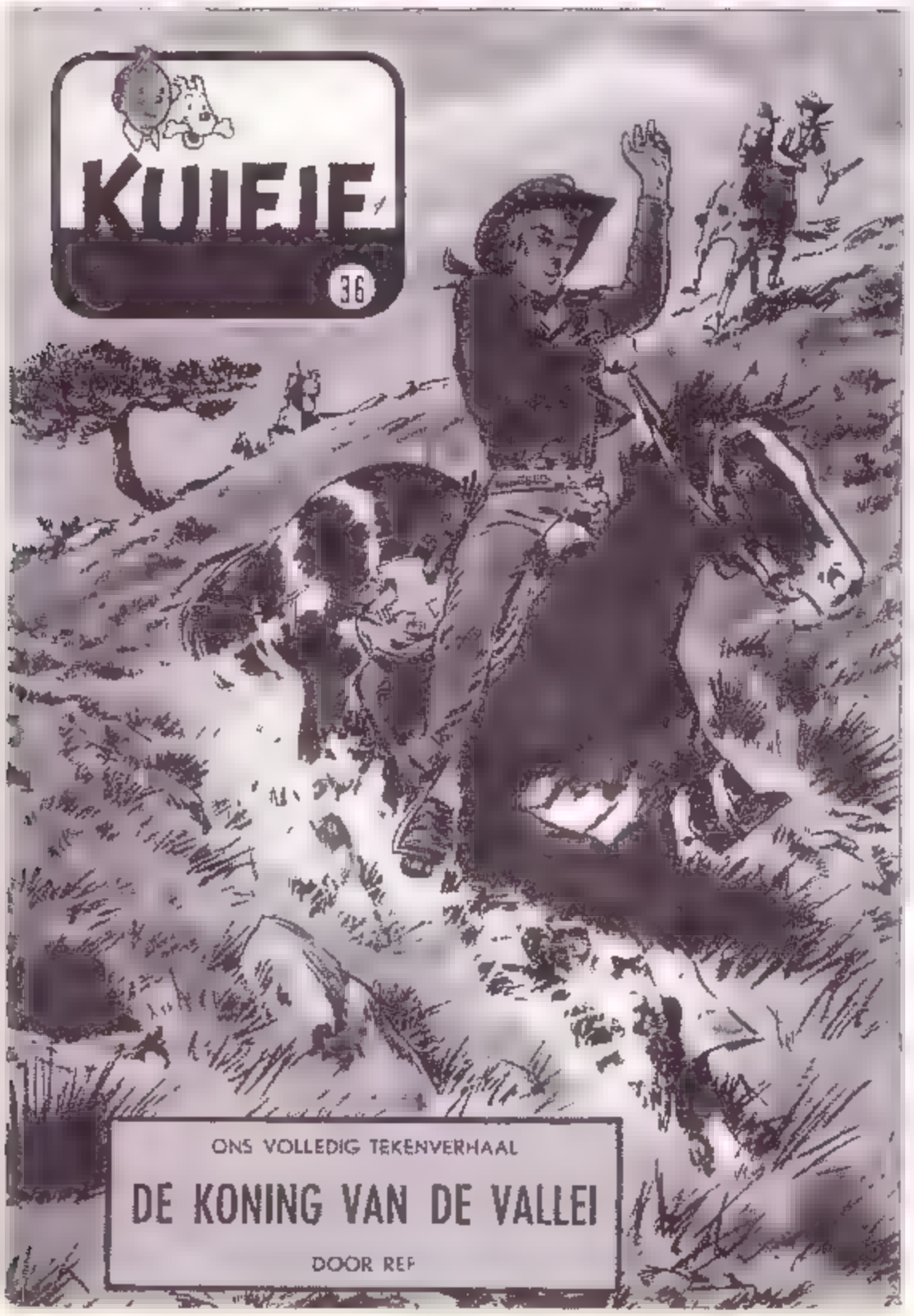

EPPO

Eind juni '75 vlak voor ik de Ilias voltooide, bracht Delporte mij in contact met de Eppo-redaktie. Ik was met de laatste platen bezig en stond op het punt mij in de Odyssee te verdiepen. Ik had geen exclusiviteitscontract met Hachette, maar toen ik ze vroeg of ik tegelijkertijd voor Eppo mocht werken zeiden ze 'nee'. Daardoor werd ik genoodzaakt het aanbod van Eppo af te slaan. Een paar dagen nadat ik dat had gedaan barstte de bom bij Hachette. Toen heb ik snel weer contact opgenomen met Oberon waar men gelukkig nog geen andere tekenaar had aangetrokken.

Wat was uw reaktie op het idee een strip als Steven Severijn te gaan doen?
Ik was verrast, temeer daar Delporte, die het contact met de Eppo-redactie tot stand bracht, vertelde dat er drie tekenaars kandidaat stonden: Jijé, Follet, en een tekenaar waarvan ik me de naam niet meer kan herinneren. Ik vond vandaar dat ik er nooit op aangedrongen heb. Maar, gesteld dat ik de technieken van het stripschrijven wèl onder de knie had, en ik de kans kreeg zowel de tekst als de tekenen het een grote eer om tegelijk met een meester als Gillain (Jijé) uitgekozen te worden. Verder was ik enigszins verbaasd over het thema dat de redaktie voor de strip had uitgekozen. Ze *stonden* absoluut op een dergelijke avonturenstrip (men had een soort 'Alleen op de wereld' in stripvorm op het oog, HvdB).
De uitwerking is door Delporte gedaan, in samenwerking met Martin Lodewijk. Ikzelf heb er geen invloed op gehad, en ben gewoon volgens de aanwijzingen begonnen te tekenen. Ik heb het wel jammer gevonden dat ik m'n eigen ideeën daarover toen niet kwijt heb gekund, maar dat is iets waar ik al aan gewend ben geraakt. Tillieux schrijft bij voorkeur zonder inmenging van de tekenaar. en ik merkte dat ook Stoquart dat prefereert. Ik heb hem al meer dan eens voorgesteld om samen over de inhoud van de strip te praten, maar hij heeft dat niet graag, hij stuurt mij liever een kant-en-klare tekst op.

Heeft u ooit geprobeerd zelf scenario's te schrijven?
Heel vroeger, in de begintijd van Kuifje, heb ik voor één verhaal ook de tekst verzorgd. Het betrof een vrij sprookjesachtig dromerig verhaal (dat overigens geen enkel succes heeft gehad).

En nu, met Steven Severijn?
Ik zou het wel willen, maar ik voel mij niet in staat een goed afgewerkt verhaal te produceren, omdat ik de techniek niet beheers om te redigeren, om de spanningspunten en de gags goed over de pagina's te verdelen. Ik realiseer mij dat dat een grote hinderpaal is,

'IDIOOT!... IDIOOT!
PAK VAST! GRIJPEN!
KNAP GEDAAN, STUURMAN!
PETJE AF! DAAR MOET JE LEF VOOR HEBBEN
DAT WAS VERDUIVELD KRANIG, ZEG!
ACHTERAF BEKEKEN IK HEB GELUK GEHAD!
GEWOND?
'T DIER WAS ZO RAZEND VAN ANGST DAT HIJ ME HEEFT GEBETEN.. 'T HEEFT NIKS TE BEKENEN, 'N SCHRAMMETJE.
KOM, MAKKERTJE JIJ HEBT WEL 'N LEKKERE WARME HAP VERDIEND, ZOU IK ZEGGEN!
WAT WAS DAT VOOR 'N STOMMITEIT, BREGA? BEN JE GEK GEWORDEN?
IK KAN GEEN HOND LATEN VERDRINKEN MET M'N ARMEN OVER ELKAAR
DIT IS JE EERSTE EN LAATSTE REIS AAN BOORD VAN DE 'JAN VAN GENT' ZO GAUW WE WEER THUIS ZIJN KRIJG JE DE BONS!

SOS Jan van Gent

ningen te gaan leveren, dan zou ik geen moment aarzelen. Het lijkt me veel logischer dat tekst en tekeningen beide van één auteur afkomstig zijn.

Er zijn met de teksten van Steven Severijn nogal wat problemen geweest?

Aanvankelijk zou Delporte de tekst schrijven. Hij had echter in die tijd enorm veel werk, onder andere voor Mickey, en daardoor was hij niet in staat zich aan de afleveringsdata te houden. Ik zat maar te wachten op tekst, die er al lang had moeten zijn. Bovendien wilde Delporte met de strip een andere richting op dan de Eppo-redaktie. Tenslotte hebben Frits van der Heide en Martin Lodewijk besloten een andere tekstschrijver in te schakelen. Dat was een vrij delicate operatie, omdat - ten eerste - Delporte toch wel min of meer op de strip rekende, en in het ontstaan ervan een behoorlijke inbreng gehad had; ten tweede was het voor Jacques Stoquart moeilijk een lopende strip over te nemen.*

KLEUREN

Hoe gedetailleerd zijn de scenario's die u krijgt?

Ik heb tamelijk veel vrijheid in mijn tekenwerk. Stoquart, die zo langzamerhand een goede kennis van mij geworden is, schrijft zijn teksten op de klassieke manier, met een korte beschrijving van de handeling en de omgeving. De details vul ik zelf in. Stoquart zorgt wèl weer voor documentatie, hij koopt enorm veel boeken waaruit ik weer kan putten. Daarnaast heb ik zelf een vrij groot archief met foto's uit tijdschriften, met boeken en dergelijke, waaruit ik veel haal. Voor Steven pak ik bijvoorbeeld de mappen erbij waarin ik mijn documentatie over Indonesië en het Verre Oosten bewaar.

Als ik mijn pagina's aflever geef ik de kleuren op een doorzichtig vel papier aan, met kleurpotlood. Momenteel ben ik niet helemaal tevreden met de inkleuring van de strip, de kleuren zijn vaak te zwaar, te scherp. Er worden nogal eens grote vlakken in één basiskleur uitgevoerd, zonder nuances en dat vind ik jammer. Zwart-wit zou eigenlijk het mooiste zijn, maar voor Eppo kan dat uiteraard niet. . .

ILLUSTRATOR

U bent in de eerste plaats een illustrator en geen striptekenaar. Toch bent u telkens weer teruggekeerd naar de strip?

Om de gaten te stoppen! Ik ben geen fanatiek striptekenaar. Ik geloof dat, als mijn grote liefde het striptekenen zou zijn geweest, ik daar destijds ook direkt mee begonnen was en dat ik dan ook continu met strips bezig zou zijn *gebleven.* Maar vanaf mijn beginjaren heb ik me altijd meer aangetrokken gevoeld tot het maken van los van elkaar staande tekeningen. Ik vind het fascinerend werk om een tekst te lezen, uit te zoeken om welke scène het draait, en die dan zo in beeld te brengen dat de sfeer van het verhaal overkomt.

Toch heb ik altijd veel bewondering gehad voor mensen die er in geslaagd zijn van striptekenen hun vak te maken. Dat is toch wel steeds een uitdaging voor me gebleven, naast het financiële aspect van het werken als illustrator. Je moet weten dat de vraag naar illustraties erg grillig is. In de slappe tijden tekende ik strips. Er was altijd al veel concurrentie tussen illustratoren,

Follet-invloeden bij Mitacq (Jacques le Gall)

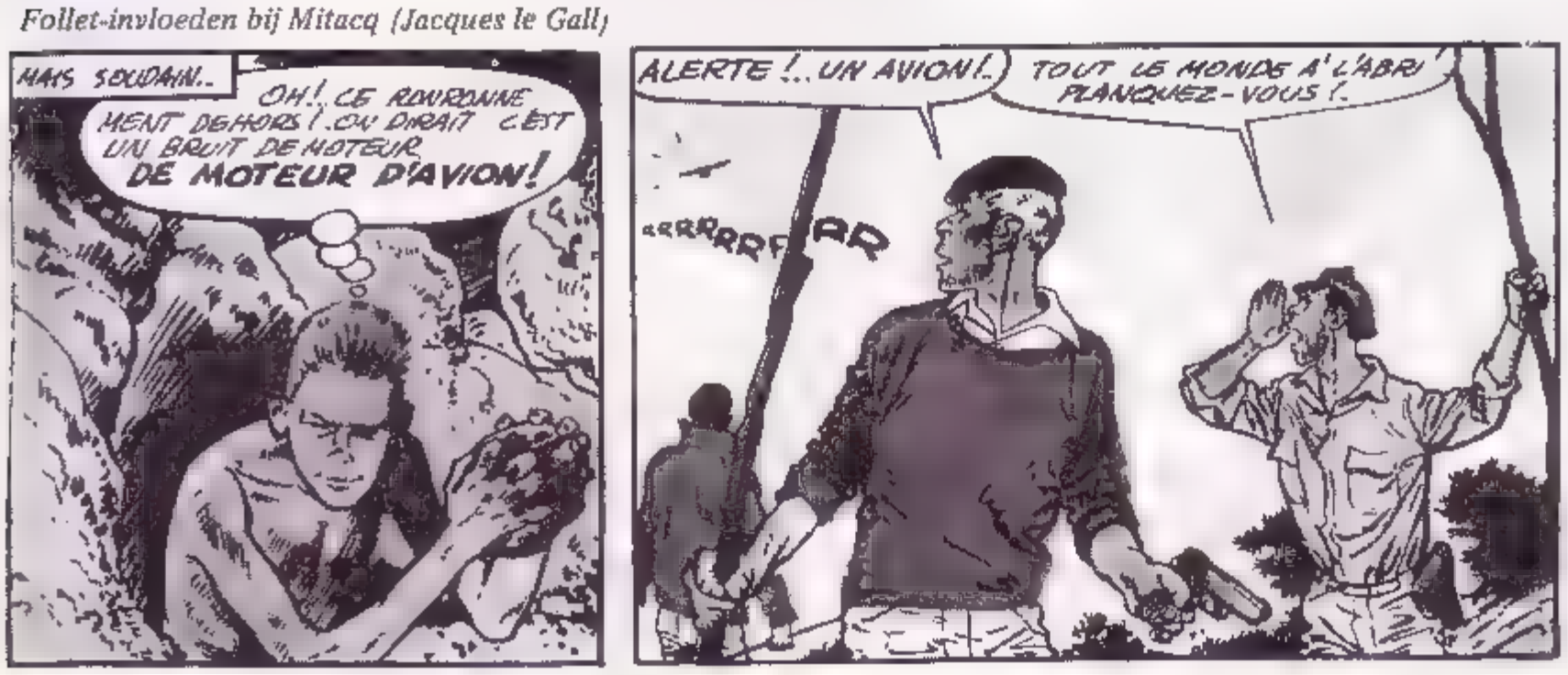
MAIS SOUDAIN..
OH! CE ROURONNE MENT DEHORS! ON DIRAIT C'EST UN BRUIT DE MOTEUR
DE MOTEUR D'AVION!
ALERTE!.. UN AVION!
TOUT LE MONDE A L'ABRI PLANQUEZ-VOUS!.

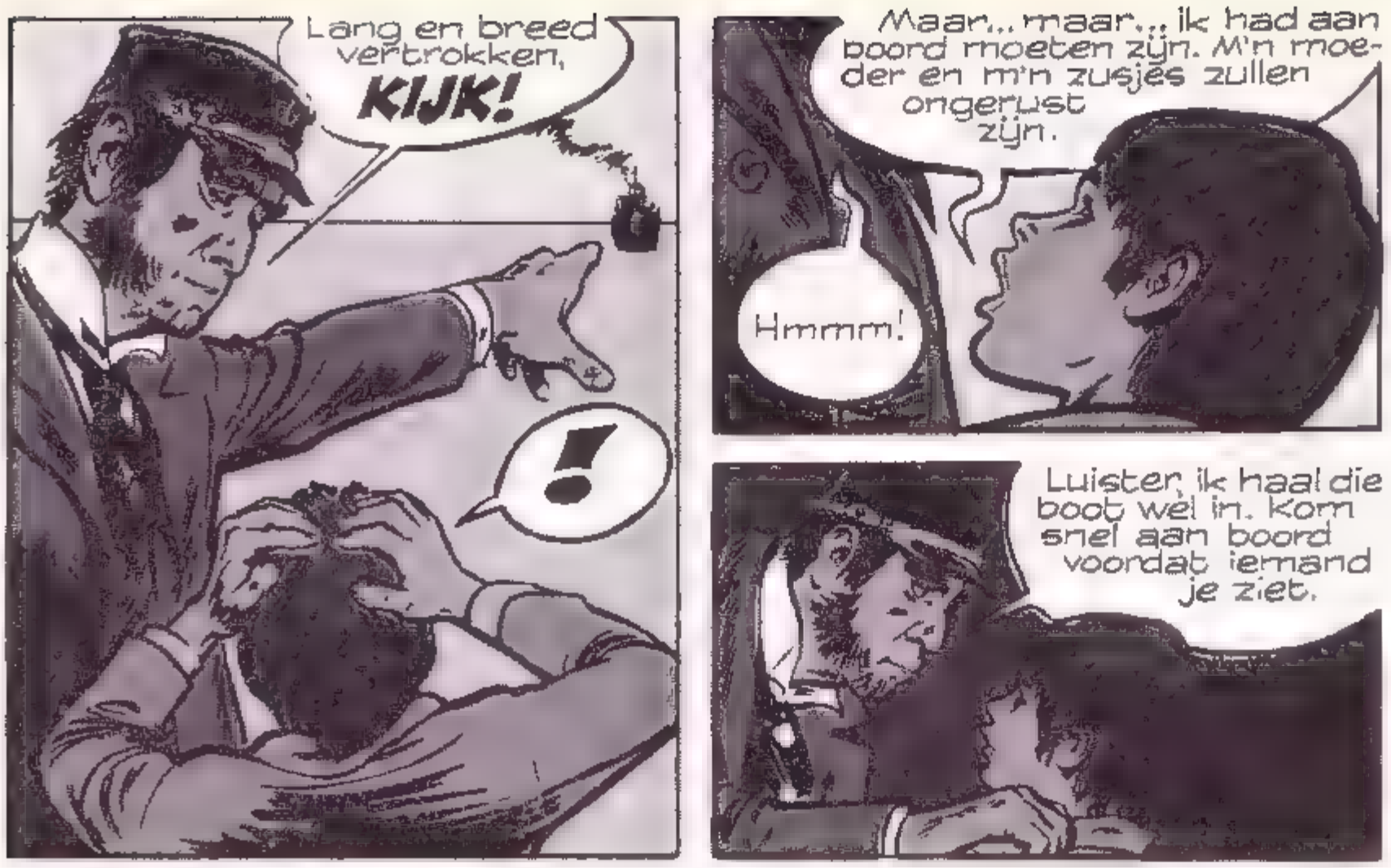
Lang en breed vertrokken,
KIJK!
!
Maar... maar... ik had aan boord moeten zijn. M'n moeder en m'n zusjes zullen ongerust zijn.
Hmmm!
Luister, ik haal die boot wel in. Kom snel aan boord voordat iemand je ziet.

Steven Severijn

Ah heeft u m weer te pakken gekregen, kapitein?
Laat me los
Ja jake En deze keer za 'ty ons niet mee ontsnappen! We krijgen op de slavenmarkt .ast mooiste prijs voor hem!
M'N EZEL! M'N KOOPWAAR! HOUDT DE DIEF! HOUDT DE DIEF!
Wat is hier aan de hand?
HOUDT DE DIEF!
Help me dan toch!

Steven in Alexandrië

René Follet, Martin Lodewijk

maar nu is het helemaal verschrikkelijk. De vraag naar strips is veel constanter, bovendien krijg je als beginnend striptekenaar veel eerder een kans dan als beginnend illustrator. Toen ik met Steven Severijn begon heb ik mij wel gerealiseerd, dat de opzet van twee pagina's per week voor mij betekende dat het erg moeilijk zou worden nog illustratie-werk te blijven doen. Dat is ook inderdaad uitgekomen, ik heb twee jaar lang bijna alleen Steven Severijn kunnen tekenen. Twee pagina's per week lukt mij wel, maar er blijft erg weinig tijd over voor iets anders. Met veel passen en meten heb ik er kort geleden een serie illustraties voor Donald Duck bij kunnen doen, dat ging maar nèt! En heel voorzichtig ga ik een serie tekeningen maken voor een boek over 'de geschiedenis van Frankrijk'. Dat is voor uitgeverij *La diffusion de la pensée Française'* uit Poitiers. Dat zal, met twee pagina's Steven Severijn per week erbij wel weer kunst- en vliegwerk worden!

** (Volgens de laatste berichten van het 'scenaristenfront' zou de Eppo-redaktie erover denken voor Steven Severijn opnieuw een andere scenarist aan te trekken; dit keer een Nederlander. Met Stoquart is men na enkele verhalen toch niet zo gelukkig).*

Korte bibliografie

Naast een aantal *Rocky Bills,*-afleveringen en Oom Wim verhalen (voor 1960) verscheen van Follet in de Nederlandse taal,
S.O.S. Jan van Gent (tekst Tillieux), Robbedoes 1552-1577 (1968), 52 bladzijden;
Ivan Zoerin (tekst Stoquart). In Siberië ligt een testament, Kuifje 1974/1-1974/7, 46 bladzijden; Het goud van de Kaukasus, Kuifje 1974/31 – 1974/38, 46 bladzijden; Leve de Vrijheid, Kuifje pocket nr. 6, 11 bladzijden, Fort Ginseng, Eppo 1976/32 - 1976/36, 11 bladzijden.
Steven Severijn (tekst Delporte): De omzwervingen van Steven Severijn I, Eppo 1975/1 - 1975/11, 22 bladzijden; De omzwervingen van Steven Severijn II, Eppo 1976/9 - 1976/20, 24 bladzijden;
Steven Severijn (tekst Stoquart): Onraad in China I, Eppo 1976/21 - 1976/31, 22 bladzijden; Onraad in China II, Eppo 1976/37 - 1976/47, 22 bladzijden; De gordel van Smaragd I, Eppo 1976/48 - 1977/5, 22 bladzijden; De gordel van Smaragd II, Eppo 1977/13 - 1977/23, 22 bladzijden; De gordel van Smaragd III, Eppo 1977/24-1977/34, 22 bladzijden; De gordel van Smaragd IV, Eppo 1977/44-1978/2, 22 bladzijden.

HENK KUIJPERS

'JE BENT NIET ZOMAAR TEKENAAR, JE BENT STRIP-TEKENAAR! ' *door Har Brok en Ernst Pommerel*

Eén van de in de bloeiperiode van *Pep* doorgebroken striptekenaars, die kennelijk paste in de suksesformule van *Eppo*, is de nu 31-jarige Henk Kuijpers uit Glanerbrug, de meest oostelijke plaats van Nederland. Kuijpers, die zijn eigen scenarist is, heeft, ofschoon hij pas 3 langere verhalen publiceerde, een bliksemkarrière achter de rug, door de lezers van *Pep* en *Eppo* bekroond met regelmatige verzoeken om een grotere verschijningsfrekwentie en door de invullers van een enquête van *Stripschrift* (1976) en Het Stripschap (1976/77) - na twéé van die verhalen! - met een voor de rubriek 'Nederlandse tekenaars' vijfde, respektievelijk negende plaats.

In schril kontrast met dat sukses staat het feit dat *Stripschrift* nog nooit een artikel aan hem gewijd heeft en dat zijn naam ontbreekt in de uitgave *Strips, werk van Nederlandse striptekenaars*, waar werkelijk iedereen in opgenomen is. Hoewel 3 van de 4 bladen die wél over Kuijpers schreven inmiddels overleden zijn (*Pep, Hipper, Spurt*) en het 4de op sterven na dood (*Striprofiel*), is de reden van het ontbreken van Henk Kuijpers in de door soms wel mindere goden gevulde kolommen van *Stripschrift* onduidelijk. Misschien ligt Glanerbrug gewoon te ver weg.
Het eerste artikel over de *strips* van hem, al is er nog niet zo veel voorhanden, moet nog geschreven worden. Een direkte aanleiding om dat nu wel te doen vormt niet alleen zijn in januari verschenen eerste album *Het Misdaadmuseum*, maar ook de tentoonstelling *Kuifje in Rotterdam* en met name een van de begeleidende katalogi daarbij, *De Klare Lijn*, waarin onder verantwoording van de schrijvers van dit artikel én van Joost Swarte in woord en beeld een aanzet werd gegeven tot formulering en begrenzing van vooral tekentechnisch door Hergé beïnvloede striptekenaars. Hoe omstreden (want nieuw) die bloemlezing ook was, géén kritiek werd uitgeoefend op de keuze van Henk Kuijpers in dat gezelschap. Het interview dat we op 1 februari met hem hadden gaat dan ook over het tekenen van strips

Na een jeugd met wekelijks Kuifje en Robbedoes begon Henk Kuijpers (1946) "zoals elke striptekenaar: voor mezelf tekeningetjes te maken." In 1971 trad hij voor het eerst met zijn werk naar buiten: hij deed mee aan een wedstrijd voor amateurtekenaars, georganiseerd ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het weekblad *Kuifje*. Zijn inzending een eerste versie van *Uit de memoires van George Longfellow* — viel echter niet in de prijzen. Datzelfde jaar organiseerde *Kuifje* ook de tentoonstelling 'Kuifje brengt de wereld van de strip' in Brussel (15 okt. - 12 nov. 1971).

"Daar ben ik heen geweest en dan wordt het helemaal anders, hè, dan zie je hoe de echte striptekenaars het doen en dat ook zij fouten maken en die dan rustig met witte verf weghalen. Zoals het daar aan de muur hangt met z'n fouten, schetsen en gebruikte foto's, lijkt het veel echter dan als je het elke week keurig gedrukt thuisgestuurd krijgt."
Die tentoonstelling gaf Kuijpers het idee, dat het hem ook zou kunnen lukken Hij maakte tien pagina's die hij in mei '73 aan de *Pep*-redaktie voorlegde. Frans Buissink en Jan de Rooy waren enthousiast en Kuijpers kon aan een 44-pagina verhaal beginnen. Na wat kort werk verscheen dat verhaal, *Het Misdaadmuseum* in 1974 in *Pep* (en onlangs als album).

Het was het eerste verhaal in een reeks die, onder de naam van de heldin Franka met *Het meesterwerk* en *De terugkeer van De Noorderzon* in *Eppo* wordt voortgezet.

Werk van Henk Kuijpers:
- *Het aller-, aller-, allerlaatste kerstverhaal* in *Pep* 51 (1973)
  Uit de memoires van George Longfellow: 12 mei 1907 in *Pep* 6 (1974)
- *De muiterij op De Meermin* in *Pep* 37 (1974)
- *Talentenjacht* in *Baberiba* (1974)
- *Het Misdaadmuseum: De Staatsgreep* in *Pep* 48 (1974) - 16 (1975)
  Franka Het Meesterwerk in *Eppo* 12 (1975) - 20 (1976)
- *Franka: De terugkeer van De Noorderzon* in *Eppo* 39 (1977) - 8 (1978)

Literatuur over Henk Kuijpers:
- Patrick Wessels: *Henk Kuijpers ontgrendelt het Misdaadmuseum*, in *Pep* 47 (1974), blz. 14-15
- Gerard Aartsen: *Henk Kuijpers*, in *Striprofiel* jg. 2 (1975), nr. 4, blz. 11-15.–
- *Henk Kuypers* (door Bart Sier en Rogier van der Ploeg), in *Hipper* 29/30 (1975), blz. 22-27.
- Wim Sohl: *Jarko komt terug*, in *Spurt* 2 (1977), blz. 16-18.
- *De klare lijn* (onder red. van Har Brok, Ernst Pommerel en Joost Swarte), Rotterdam 1977 (= Achtergronden van het Beeldverhaal 5) blz. 28-29

Henk Kuijpers

HET PUBLIEK

Schrijf jij voor een bepaald publiek; heb je een duidelijk publiek voor ogen als je je verhaal bedenkt en tekent?
Niet publiek dat ik ken. Ik denk gewoon aan mezelf toen ik zo'n jaar of twaalf was. Wat las je toen vooral? Robbedoes-verhalen natuurlijk, van Franquin, zoals *De bezoeker uit de oertijd* en *De gevangene van Boeddha*. Vanuit die herinnering werk je steeds.De dingen die je daarin leuk vond. Iets later las je dan Kuifjes, ik tenminste. De dingen die ik in die groep verhalen leuk vond, dat is het gemiddelde waar je dan maar van uitgaat.

Dat klopt natuurlijk aardig met wat Eppo *wil. Is je dat opgedragen of is dat wat jezelf het prettigste publiek vindt om voor te tekenen?*
Nee, dat komt toevallig zo uit. Wat mij betreft mocht het publiek van *Eppo* iets ouder zijn, dan zou je iets meer kwijt kunnen, soms. Maar dat is nou eenmaal niet zo

Hou je daar bewust rekening mee, bv bij het scenario, dat het niet te ingewikkeld wordt?
Mijn scenario's zijn eigenlijk al bijna te ingewikkeld. Zeker van het eerste verhaal, omdat ik er toen zo ontzettend veel in wilde. Ik heb het als het ware literair gemaakt. Er zijn plotwisselingen waar je, als je een boek schrijft, rustig even een alinea voor neemt Dan blijkt gewoon, omdat je als schrijver bent begonnen en dan tekenaar bent geworden, dus als je dat grafisch moet gaan weergeven, dat het vaak veel meer wordt. Een paar alinea's uit een boek, dat is een te verwaarlozen percentage. Als je voor diezelfde wisseling een pagina uit moet trekken, dan is dat 2,5% van je strip. Dat zijn dingen die je in de loop van je werk leert ontduiken, waardoor je je verhaal zo glad kunt strijken dat je het kunt maken voor de scènes die je leuk vindt en niet voor de voeten gelopen wordt door je eigen plot.

Het publiek van Eppo is de groep van 12-, 13-jarigen met een uitloper tot 18 jaar.

Ik hou me niet bezig met die marktgegevens. In zoverre. . . kijk, ze kunnen nauwelijks een strip maken die hun hele publiek boeit. Ze hebben namelijk twee uitlopers, ook naar beneden; er zijn jongere broertjes die het blad ook lezen. Je kunt geen strip maken van 7-17, dat is technisch onmogelijk. Wat dat betreft heb je wel een beetje speling.

Die kreet van Kuifje, *"van 7 tot 77", dat is natuurlijk volstrekte waanzin.*
Dat is waarschijnlijk iets uit de tijd dat strips gerehabiliteerd moesten worden voor ouderen Al die stomvervelende edukatieve verhalen hebben we daar aan over gehouden, wat meestal de grootste troep was die er in stond. Dat is één kant van de zaak. de andere kant is natuurlijk dat er nadat je gepubliceerd bent in de bladen, een album komt. Ik vind dat mijn verhalen prima lezen in een album. Maar je moet toch in eerste instantie voor het blad werken.

Van welke leeftijdsgroep krijg je nou voornamelijk reakties?
Dat schrijven ze er nooit bij. Destijds, bij het eerste Franka-verhaal, is er wel marktonderzoek gedaan: *Pep* 3 (17 jan. '75), daar heb ik toen in gestaan met *Het Misdaadmuseum*. Een waanzinnige computer-toestand. . . "Wat vind ik van. . ." . . . Die strip stond er toen een paar weken in. In de groep van 8- tot 13-jarigen scoorde ik toen vrij hoog, bij jongens veel hoger dan bij meisjes. Dat is nu totaal verouderd en veranderd, daar kun je niks meer van zeggen. Op die manier werd het uitgezocht, destijds. Nu niet meer, want dat was de periode waarin ze bezig waren die bladen samen te voegen en toen hadden ze daar behoefte aan.

Je merkt er nu eigenlijk weinig van; zij weten op wat voor golflengte jij zit?
En bovendien verandert het; er zit beweging in. Ik vind zelf het tweede verhaal heel anders dan het eerste. Dat is wel een beetje bijgestuurd. Het derde verhaal gaat al weer iets terug in bepaalde opzichten naar het eerste verhaal, terwijl bepaalde dingen ook blijven uit het tweede. . . Ik weet ook nog helemaal niet hoe ik dat ga doen. Het kan best zijn dat ik nog eens voor een heel ander publiek ga werken.

Die reakties op je werk, merk je daaruit dat je een strip maakt met een meisje als hoofdfiguur?
Daar weet ik niets van. Ik krijg alleen maar brieven van jongens. Ik weet ook niet hoeveel meisjes, theoretisch gezien, de *Eppo* lezen. Voor mezelf merk ik het ook niet zo erg dat Franka een meisje is. Ik ben begonnen met een groep mensen en daar zat natuurlijk een meisje bij. Achteraf was Franka het best uit de verf gekomen bij mijn eerste verhaal, ook al deed ze vrij weinig. Toen ik de voorplaat van het album *Het Misdaadmuseum* moest maken merkte ik dat ze nauwelijks in beeld is geweest in dat verhaal. ze was gewoon een soort edelfiguurante. In het tweede verhaal is dat juist andersom. Maar goed, van die meisjes, ik merk er niks van. Ik merk het zelf bij het tekenen ook niet, behalve dan die technische dingen.

DE REDAKTIE

Je zegt· dat tweede verhaal is bijgestuurd. Heb je dat zelf gedaan?
Er is altijd een zeker overleg met de redaktie. Maar er is weinig kontrole. Zeker in die tijd had je te maken met snel wisselende redakties, zeker in die tijd.

Jij bent aardig door al die veranderingen heen gerold.
In de nadagen van *Pep* ben ik gekomen, met *Het Misdaadmuseum*. Ik had een jaar van tevoren de eerste pagina's ingeleverd en mijn verhaal werd

Het kon ze niet zo veel schelen; het was goed gegaan en ik kon doorgaan, op de zelfde manier als Martin Lodewijk. Als die gezegd had: 'Hé jongens, ik houd op met *Agent 327*, want ik heb al een hele tijd wat anders in mijn hoofd; ik wil nou eens een keer van de gelegenheid gebruik maken om iets anders te doen', dan was dat goed geweest. Je werd in die tijd zeker gekontrakteerd onderbroken, na pagina 8 of zo, omdat het niet op tijd ingekleurd was. Dat soort dingen. Dat is heel vreemd als net je hele familie in dat blad zit te kijken, omdat je aan het debuteren bent. Ik was daar toen heel kwaad over. Het was een organisatorische wanboel. Je was toen met je debuut natuurlijk voor jezelf bezig

Dat eerste verhaal had toen vrij goede reakties en toen kon ik een strip gaan maken In eerste instantie was het helemaal niet *Het Misdaadmuseum* dat in de *Eppo* zou komen. Ik heb het teruggebracht van *Het Misdaadmuseum*, dat een groep mensen was, tot Franka. In het tweede verhaal is Franka ook helemaal solo. Zonder dat het Misdaadmuseum afgeschreven is, is het er verder niet bij, alleen op het laatste plaatje een kleine verwijzing. Ik heb later het Misdaadmuseum er op de achtergrond weer bij gehaald, als een soort geestelijk decor.

Dus het was eigenlijk de bedoeling van Eppo *een nieuwe strip te starten?*
op je tekenstijl en op je naam. Het produkt dat je maakte, daar was een zeker overleg over, want zoals ik het nou allemaal vertel lijkt het natuurlijk alsof er een enorme kontrole was en nog is, alsof er marketing-gericht met ingrediënten wordt gegoocheld dat is helemaal niet waar. Ik maak wat ik leuk vind, uit mijn eigen herinnering en zóals ik er tegenaan kijk en ik vermijd de dingen die ik niet leuk vind. Alleen was het toen bij VNU zo'n rotzooitje geworden, dat ze zich moesten gaan bezinnen en dat ze wel een paar grote lijnen moesten trekken. Dat is ook gebeurd en daar heb ik verder nooit last mee gehad. Integendeel. Ik vind dat als iets organisatorisch hecht doortimmerd is, dat is gewoon een voordeel. Alhoewel, als ik hier zit te tekenen, ik nooit het idee heb dat ik voor een bepaalde doelgroep zit te werken, wat ik bij een reklametekening wél kan hebben. Ik kan me nog zo goed met de doelgroep identificeren, dat ik er op lijk, als ik iets maak. Denk ik, hoop ik.

Leg jij je wat je tekeningen betreft nog beperkingen op, of worden die je opgelegd? Hoe weelderig kunnen bijvoorbeeld de borsten van Franka nog worden?
Die worden geloof ik juist iets kleiner. Maar: er zijn wel grenzen aan, dat wel. Er zijn wel eens opmerkingen over geweest Dat was toen een bepaalde ontwikkeling, die is bijgestuurd. Daar heb ik verder

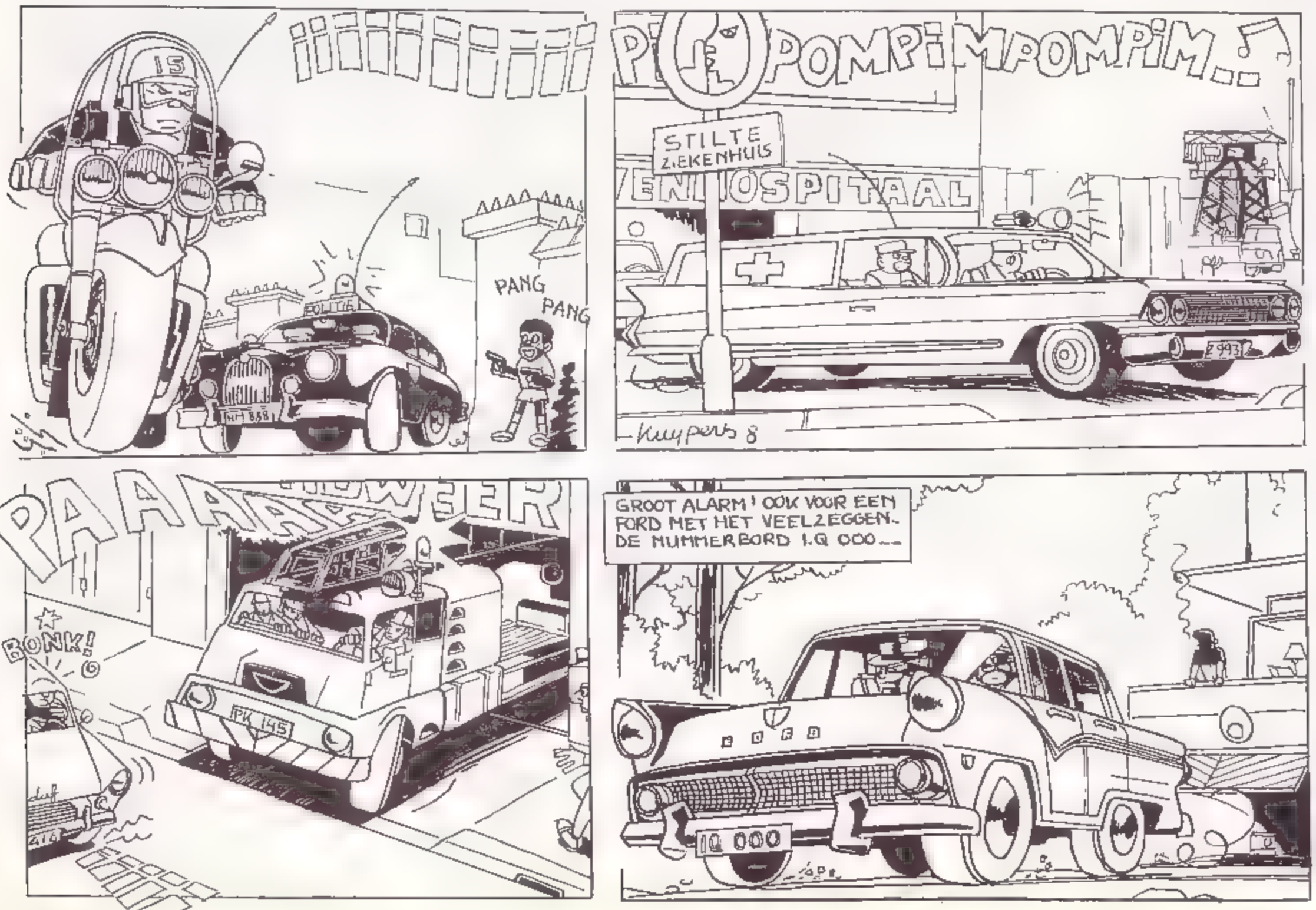

weinig last van. Ik heb wel de indruk dat tekenaars van andere strips zich veel minder kunnen veroorloven. Ik heb de indruk dat die tekenaar van *Natasja* bijv. niets liever zou willen dan allerlei scènes maken.
Geweld probeer ik met opzet buiten de Franka-strips te houden. Niet zo maar, want het is vaak heel handig om iemand even een revolver te laten trekken of een ander een mes in zijn rug te laten duwen.

Op een gegeven moment hadden we *Eppo*'s waarin per week dertig of veertig doden vielen, kortgeleden met *De Partizanen* en met *Storm, De Partners*. Ik geloof dat dat invloed heeft, voor kinderen wordt dat op den duur gewoon. Op een gegeven moment bestaat er geen spanning meer, lijkt het, als er geen bosjes lijken vallen. Ik vind dat dat niet hoeft. Als iemand de keel afgesneden wordt, dan kun je dat rustig tekenen, terwijl er bij de eerste de beste tepel gelijk sprake is van een grens.

DE TEKENSTIJL

Dat is waarschijnlijk ook wel van jouw tekenstijl afhankelijk.
Dat zegt Martin Lodewijk ook altijd. Vandaar dus dat bij Olga Lawina allerlei dingen kunnen die bij mij niet kunnen om een of andere reden. Althans, ze kunnen wel, het wordt wel gedrukt, maar het valt iedereen altijd op.

Hetzelfde heb je bij Truus van Peter de Smet, die er ook ontzettend geproportioneerd bijloopt.
Het zit hem over het algemeen in het probleem van het tekenen van vrouwen.

Het tekenen überhaupt van personen en decors, dat is natuurlijk een uiteenlopende zaak.
Ik vind dat er eenheid moet zijn in de manier waarop je decors en je personen tekent, ongeveer eenzelfde graad van karikaturalisatie. Ik vind ook dat een heel verhaal die eenheid moet hebben. Dus niet een verhaal met realistisch getekende mensen dat verder volkomen serieus bedoeld is, met daarin allerlei waanzinnige slapstickgrappen - tenzij het een parodie is; dubbele bodems zijn altijd toegestaan. Maar als je dat serieus meent dan moet de mate waarin iets realistisch is, wat betreft het verhaal, wat betreft de decors, wat betreft de manier waarop de mensen bewegen en avonturen beleven en ook wat betreft het nivo waarop de plot realistisch is, een zekere eenheid zijn. Dat is een afspraak tussen jou en de lezer. Dan heb je het nadeel, dat het tekenen van vrouwen vaak, vooral als ze een beetje aantrekkelijk moeten zijn, je dwingt naar de realistische kant. Je kunt dat heel goed

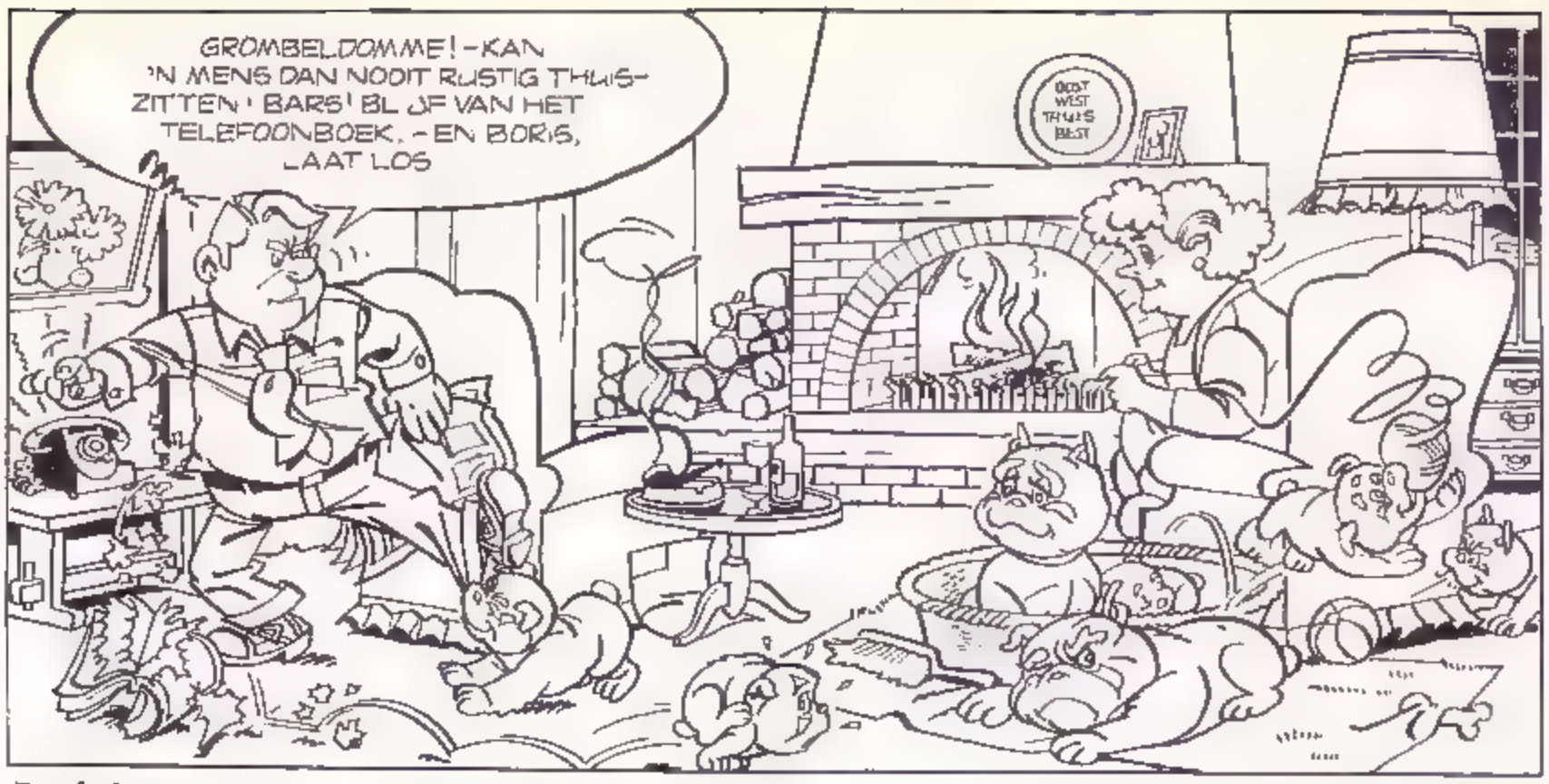
GROMBELDOMME! - KAN 'N MENS DAN NOOIT RUSTIG THUIS- ZITTEN! BARS! BL OF VAN HET TELEFOONBOEK. - EN BORIS, LAAT LOS
DOOR WEST THUIS BEST
De afsplitsing van Bars

Uitgewerkte decors

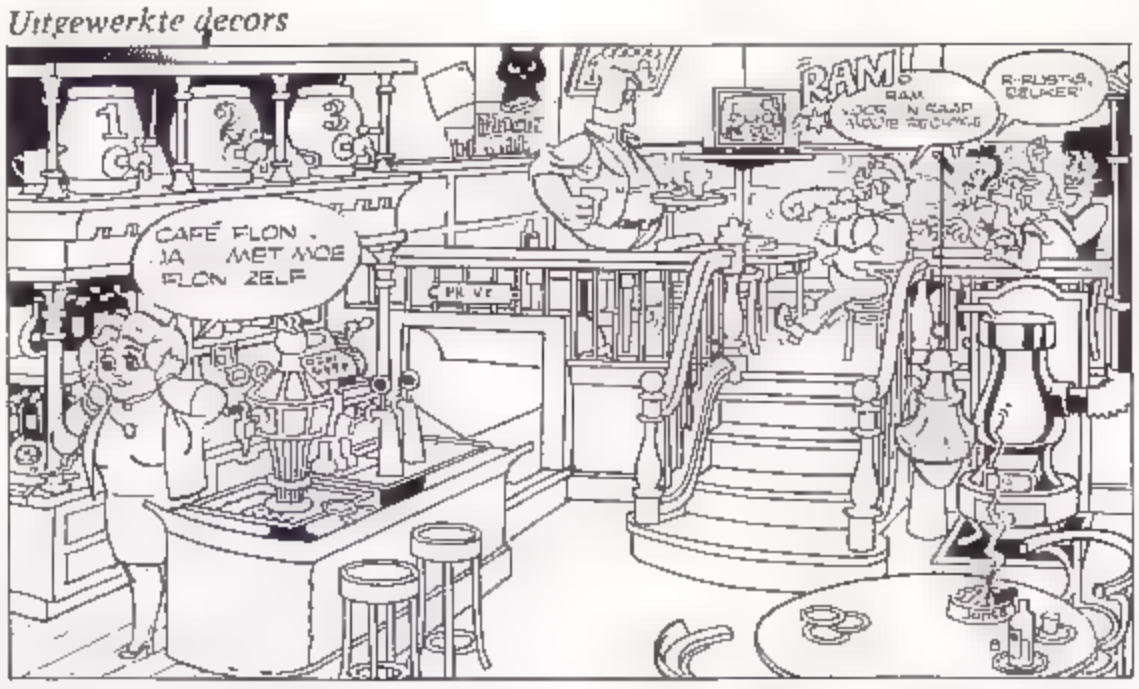

zien bij *Asterix*. Uderzo kan alles karikaturaal tekenen, maar altijd als hij vrouwen moet gaan tekenen, dan zijn ze een stuk realistischer dan bijv. Obelix of Abraracourcix. Dat heb je dus met Franka ook. Je zoekt een bepaald evenwicht.

Veel tekenaars blijken dat probleem te hebben, Bob de Moor bijv. ook.

Als je het aan Martin Lodewijk vraagt, dan is dat een van de redenen waarom Olga Lawina zo groot is. Daarmee omzeilt hij technische dingen. Hij had daar bepaalde redenen voor.

Heb je dat bij dieren ook? Je dieren zien er ook realistischer uit dan je personen, in het tweede verhaal tenminste.
Dat vond ik mislukt, die paarden, dat vind ik niet mooi. In een scène van *Het geheim van de Noorderzon I* heb ik die dieren wat karikaturaler getekend. Wat ik voor die paarden in het tweede verhaal in mijn hoofd had, is mislukt. Een paard is toch wel een behoorlijk ingewikkeld beest als je dat goed wilt tekenen. En bovendien: de mensen kennen het zo goed. Fouten in de animatie vallen toch op. Je moet voor een karikatuur toch ontzettend goed het origineel kennen.

Je kunt persoonlijk natuurlijk dingen aanmeten, die je je bij bijv. een paard niet kunt permitteren.
Nou ja, de paarden bij Lucky Luke zien er steeds irreëler uit.

Maar in de stijl waarin jij werkt is dat niet mogelijk.
Nee, ik doe het ook met opzet niet. Die fase in het tweede verhaal is ook weer iets realistischer dan wat ik nu doe. Ik zou nu zo'n paard anders tekenen, maar ook omdat ik Franka en de decors anders teken, iets karikaturaler, iets schematischer. Je stuurt het toch bij. Ik kijk ook echt naar mijn tekeningen als ik ze af heb, en dan denk ik soms: nou, dat is een mooie bladzijde. Dan ga ik proberen uit te zoeken *waarom* het een mooie bladzijde is. En soms heb je het idee: dat is nét niet wat het had moeten worden, terwijl het voor de lezer altijd wel een bepaald minimumpeil heeft. Die beesten wilde ik gewoon een keer uitproberen en daarom krijgt zo'n beest in een vrij klein rotscènetje vier bladzijden lang, omdat je denkt: als ik dan toch een paard heb, wat kan ik het dan allemaal laten doen

Schets je veel voor je verhalen?
Ik maak altijd zeer veel schetsen. (*Toont een doos op grootbeeld tv-formaat uitsluitend gevuld met schetsen van het laatste Franka-verhaal*)

Schets je, behalve direkt voor je je verhaal, daarbuiten ook nog?
Nee, daar heb ik helemaal geen zin in. Ik heb altijd het idee dat het gedrukt moet worden. De prijs die ik daarvoor betaal is dat als het zover is, ik er dan wel even werk aan heb.
De decors van een verhaal kloppen altijd met die van een ander verhaal bij jou.
Je gooit erg veel weg, maar alles waarvan je denkt dat je het nog gebruiken kan, dat leg je neer. Zo'n plaatje is meestal in vier of vijf lagen opgebouwd. Ik werk altijd van achter naar voren. Eerst schets ik op transparant het decor, dan schets ik op een ander transparant details ervan, dan weer op een nieuw velletje de afzonderlijke personen. Dat pas ik op de lichtbak dan zo dat het allemaal mooi in elkaar zit. Er liggen dan dus soms 5 transparanten of meer op elkaar voor één plaatje, terwijl ik ook nog de achterkanten van die transparantjes bij het schetsen benut.

EEN SCHIP!

-GERED! EEN SCHIP! VLAKBIJ

GERED EEN VUURPIJL!

M-MAAR ZE DOEN NIETS ?? ZE MOETEN DIE PIJL TOCH GE-ZIEN HEBBEN ??

K SNAP HET AL DE VUILE SCHOFTEN EEN SMOKKEL SCHUIT ZONDER LICHTEN ZE LA-LATEN ONS GEWOON BARSTEN

ZE VAREN DOOR

BRRR

WORDT VERVOLGD

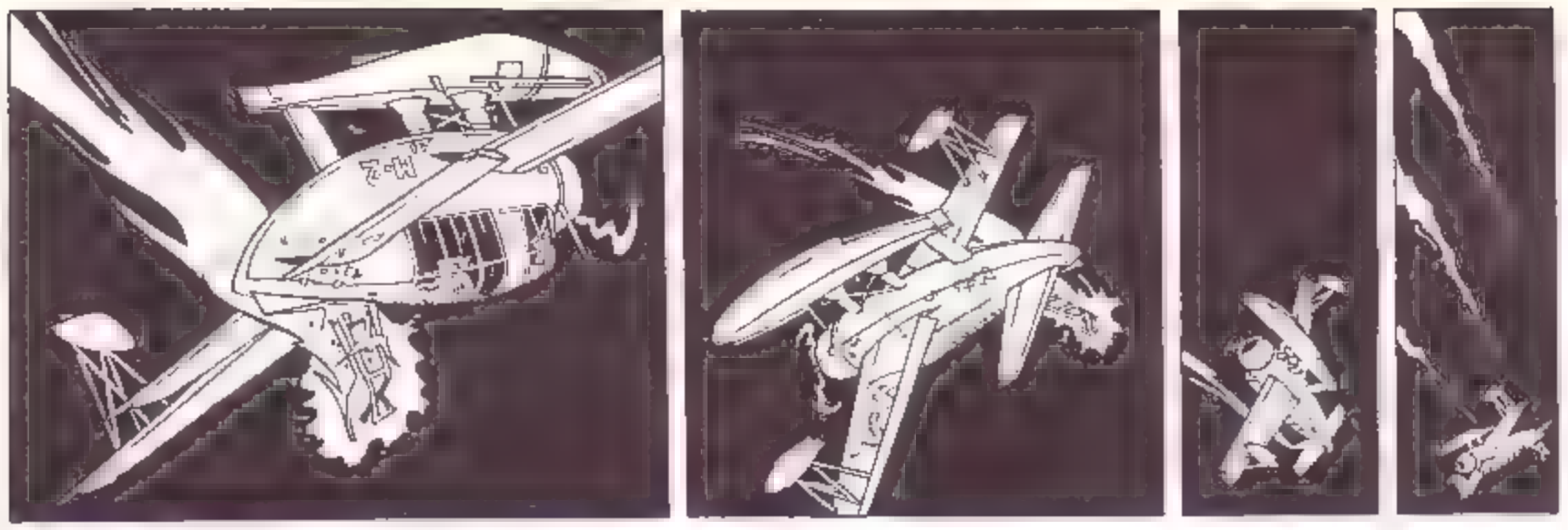

Heb je eigenlijk steeds het totaalbeeld van 2 naast elkaar liggende pagina's bij het tekenen? Zie je die publikatievorm als estetische norm?
In het eerste verhaal niet, maar nu let ik er wel op. Het is eigenlijk wel een beetje onzin, omdat in het album de zaak steeds verspringt. Het is wel typisch dat totaalbeeld van 2 openliggende pagina's, je went daar ontzettend aan, en in het album blijkt dat het heel anders is, zonder dat het daar nu echt essentieel slechter door wordt. In het algemeen is de pagina-indeling voor mij toch wel het belangrijkst. Voor *Eppo* probeer ik natuurlijk ook wel een spanningsmoment in te bouwen op het eind van de wekelijkse portie.

Vind je dat nu erg essentieel, dat spanningsmoment? Het wordt altijd wel als kenmerk van strip, als iets wezenlijks genoemd, maar je gaat je abonnement er toch niet voor verlengen? Zeker bij weekbladen speelt de totale plot toch een veel grotere rol?
Nou, ik vind toch wel dat je moet denken 'Hoe loopt dit in godsnaam af? ' Niet natuurlijk van die opgelegde truuks als op het laatste plaatje een persoon uitroept 'Oooh. . .! ' en op het eerste plaatje van de week daarna volgt 'Wat een prachtig gebouw! '.
Suske en Wiske *dus, en daarbij gebeurt dat nog eens twéé keer per pagina, omdat die als krantenstrip verschijnt. . .*
Vandersteen, maar dat is natuurlijk ook weer een heel andere manier van werken tegenwoordig.

DE KLEINE VERSIERSELEN

Je hebt vrij veel citaten in je werk zitten, dingen die je aan de realiteit of aan andere stripverhalen ontleent. King Kong bijvoorbeeld, Pluchinsky op het Rijnse Plein, de Roma Flash. . . Hou je wat de keuze daarvan betreft rekening met je publiek?
Ik geloof niet dat je rekening hóeft te houden met je publiek in dat opzicht. Een goed stripverhaal is opgebouwd in lagen. Het klassieke voorbeeld is natuurlijk Asterix. Dat gaat van kleine kinderen, die alleen de knokpartijen lezen, tot en met het universitaire nivo, waar je allerlei verhalen op kunt hangen over het oude Gaulistische meerderwaardigheidsgevoel ten opzichte van de EEG enz. Ik maak me geen enkele illusie dat een jongen van een jaar of negen de link *Roma Flash Paris Match* legt. Dat is ook helemaal niet interessant, tenminste, als hij dat boek over zeven jaar leest dan ziet hij het misschien wel en misschien ook wel nooit. Dat geeft niets, er is een hoofdkader waarvan je hoopt dat het overeind blijft om de strip te dragen en die kleine versierselen. . . Bepaalde dingen zijn bijvoorbeeld voor een Amsterdammer, als je iets van Amsterdam tekent, leuker dan voor iemand die zijn leven lang in Winterswijk woont - en omgekeerd. Het tweede verhaal is bijvoorbeeld voor mensen in de Achterhoek leuker omdat het hier in de buurt speelt.

Je doet dat wel bewust, die citaten. ,,
Ik moet daar lang genoeg aan werken, dat loop je niet zo even toevallig tegen het lijf.

Dat valt eigenlijk niet te rijmen met de doelgroep.
Het is niet zo doelgroepgericht. Als je een verhaal maakt voor 12-jarigen, dan hoef je je niet te gedragen als een 12-jarige, dat doe je toch al niet. Als ik bijv. op de achtergrond iets teken, dan teken ik dat zoals ik daar zelf tegenaan kijk. Als ik daar dus een tijdschrift heb liggen dan kan ik er wel boven zetten: *De Krant*, ik noem maar wat, maar in dit geval kies ik dus iets, nou ja, een persiflage. Ik geloof trouwens dat heel veel tekenaars dat doen. Bij Martin Lodewijk gebeurt dat nog veel vaker, zelfs in de plot. Maar dat is soms de grens. Daar kun je te ver gaan.
Ik vind het citeren gewoon leuk. Toen ik die grap maakte met King Kong, toen was dat twee jaar vóór die film weer helemaal gemeengoed werd. Ik was net zo'n beetje klaar met die pagina's en toen las je de allereerste aankondiging dat Dino de Laurentius van plan was de verfilming opnieuw te doen. Als gevolg daarvan zat ik nog te denken of ik het er niet uit moest halen. Het is altijd de grote angst van elke tekenaar of schrijver - trouwens voor iedereen in het populaire massavermaak - dat zijn idee net voor zijn neus weggepikt wordt. Zo zijn er bijvoorbeeld veel mensen, die iets hebben willen doen met de Bermuda Driehoek, één kan het maar goed doen.
Ik doe die citaten voor m'n eigen lol. Aan de doelgroep denk ik verder niet bewust. Ze zijn volkomen weg te laten. Ze zijn er niet uit te knippen, maar ze zijn blindelings te vervangen door iets anders. En het werkt natuurlijk wel.

DE KLARE LIJN OF HET BEHEERSTE WIT

Jij bent één van de tekenaars die in het vorig jaar verschenen boekje 'De Klare Lijn' *aan de orde kwam. Wat vind je er eigenlijk van?*
Het probleem met die Klare Lijn is dat het zo'n *ontzettend mooi etiket* is Dat heeft altijd nadelen. Je kunt het op te veel dingen gaan plakken, omdat die elementen er in zitten. En bovendien is het natuurlijk niet het handelsmerk van een goede striptekenaar dat hij een klare lijn heeft. Er zijn mensen die met een smoezelige manier van werken prima verhalen kunnen vertellen. Die Klare Lijn is een prima hanteerbaar begrip als het maar niet wordt: 'De School van Hergé' - de meeste mensen zijn epigonen. Dat is duidelijk niet het geval. Er is een aantal mensen dat vindt dat een lijn - om louter produktie-technische redenen alleen al - getrokken moet worden met een eenvoudig pennetje en dan krijg je het al. . . je kunt eenvoudig niet twee dagen lang een paar cm2 gaan zitten *etsen*.

Er bestaan trouwens toch twee opvattingen over de Klare Lijn. Je kunt alleen aan de tekening denken, maar ook aan de opvatting over het verhaal, de graad van ingewikkeldheid enz. Als je dan over de School van Hergé zou praten, zouden er

proefstrook voor Pep (1973) vol details

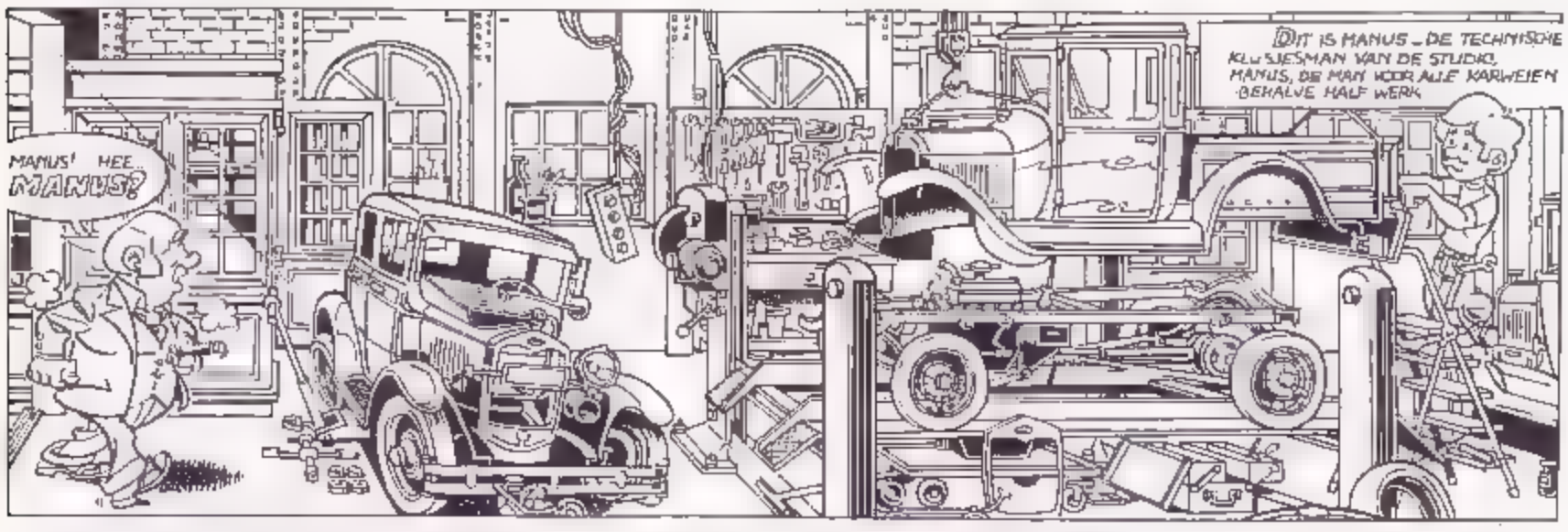

Dezelfde proefstrook, maar nu gebruikt voor Het Misdaadmuseum en duidelijk minder gedetailleerd (de gereedschapskist is bijv. gesloten!).

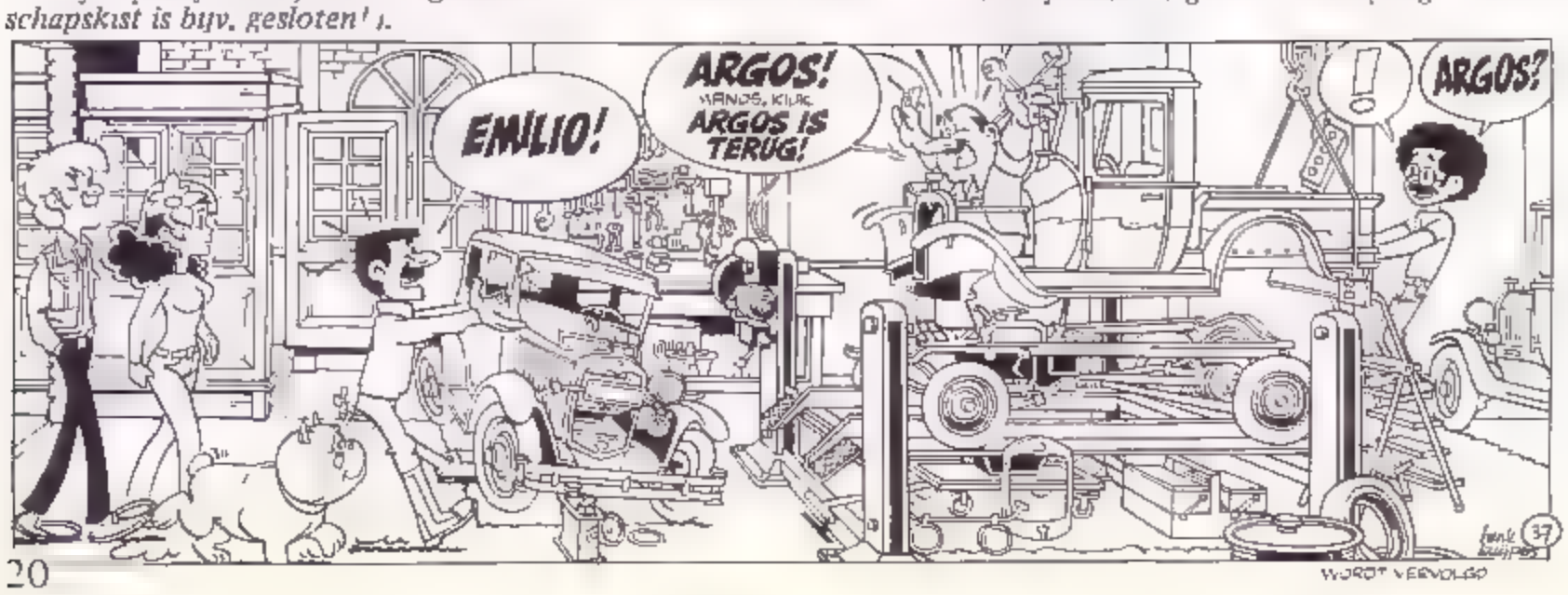

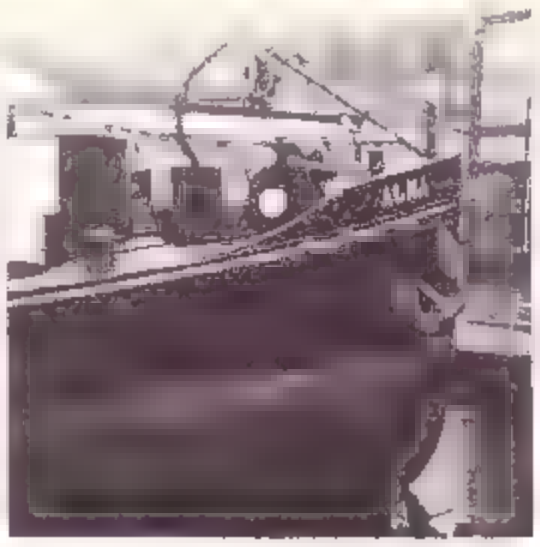

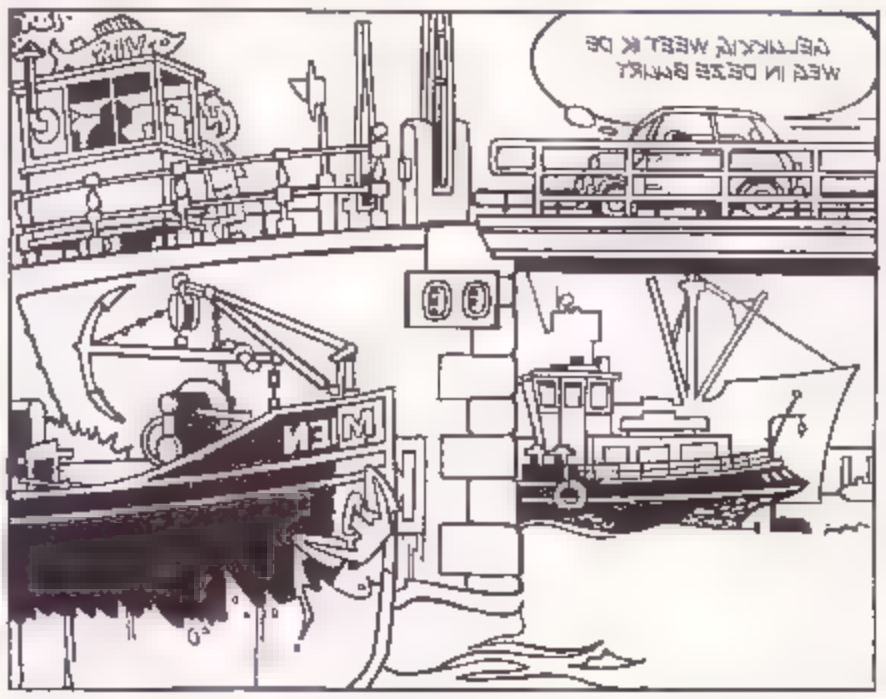

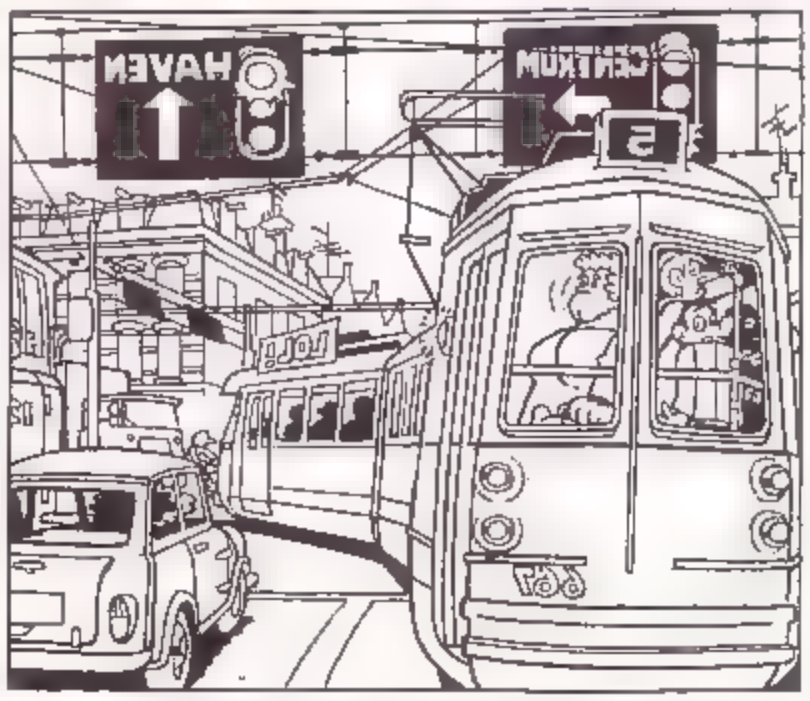

Van documentaire tot strip

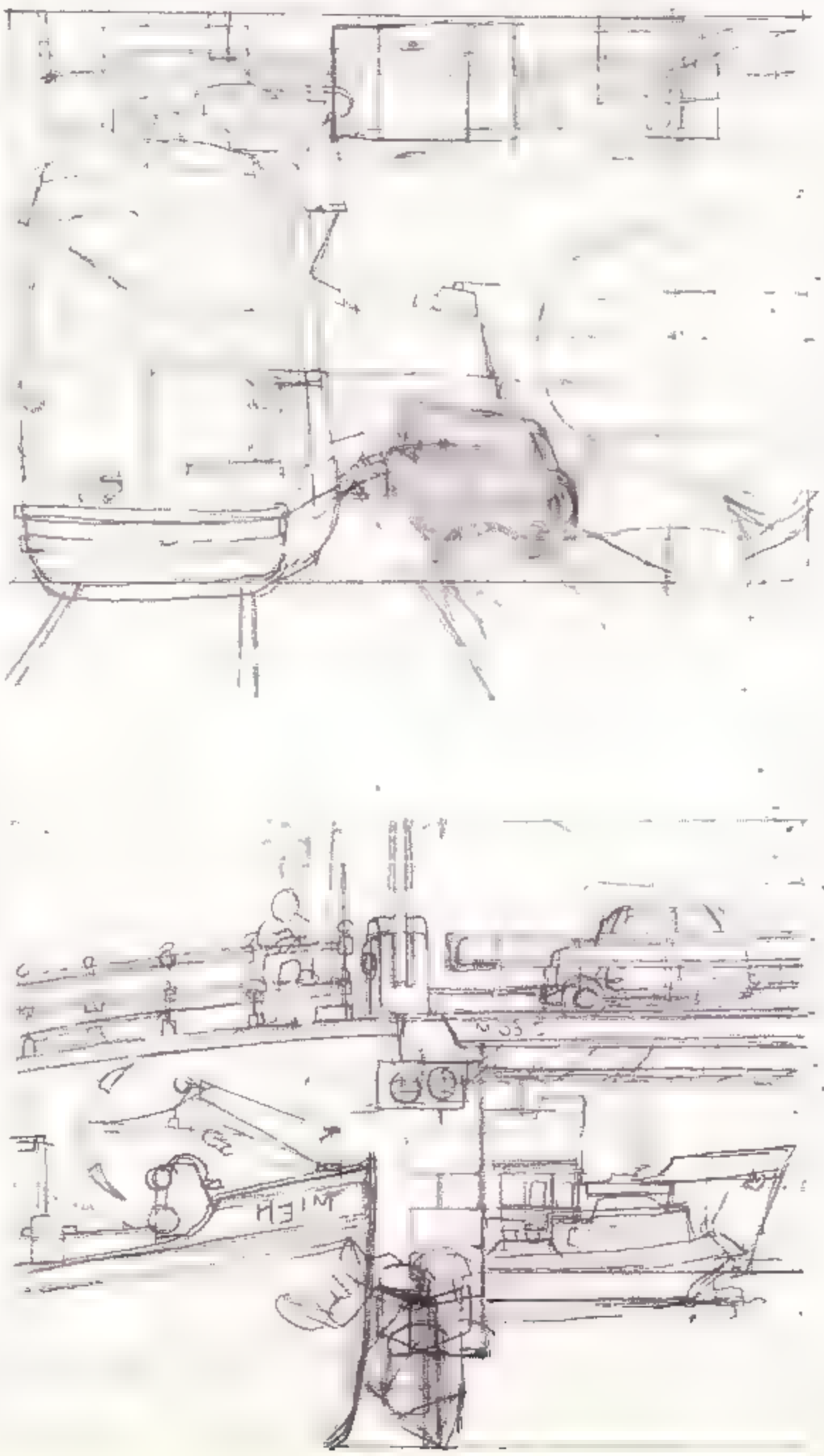

Dat zei ik
daarnet ook al. Dat idee van
die eenhard. Het eerste dat je
ziet als je 'n album open doet
zijn die pagina's en daar staan
lijnen op. Uit het patroon van
die lijnen krijgt de lezer een
indruk van de afsprakeN die jij
maakt voor de manier waarop
jij het verhaal gaat vertellen.
Dat wordt nog versterkt door
de kleur en dat soort dingen
De lezer weet in welke mate hij
je serieus moet nemen. Er
komt een bepaalde sfeer over
en daar stap je in. Sterker dan
bij een film, tekenfilm
uitgezonderd, omdat het bij de
film echte mensen zijn die het
spelen. Hetzelfde geldt voor
televisie. Het wordt in een heel
ander kader gegeven. En bij een
boek ook nog omgekeerd. Bij een
boek ben je ook een tijdje be-
zig om je in te lezen op hoe de
schrijver het verhaal behandelt.
Wat dat betreft is de Klare Lijn
een stijlkenmerk dat voort-
komt uit de technische eisen
die het strookverhaal stelt: veel
tekenen in betrekkelijk korte
tijd, dus: hopsakee! . . . de
kortste verbinding tussen twee
punten is een rechte lijn.

Dat is in feite ook maar omdat,
wat er uiteindelijk op papier
komt te staan hoeft natuurlijk
niet met een Klare lijn getekend
te zijn. Een heleboel mensen
denken dat tekenaars die
tekenen zoals jij wreselijk een-
voudige tekeningen maken. Die
tekenaars schieten natuurlijk
even hard als mensen die met
potlood werken en vloeiende
lijnen gebruiken. Er zit natuur-
lijk evenveel schietwerk aan.
Het wegjatten kost meestal ont-
zettend veel tijd; het bepeerste
wit.zal ik maar zeggen. Dat
weet ik wel. Dan nog geldt
voor elke tekenaar dat hij zijn
schietwerk ingewikkeld kan
uitwerken én dat hij er straks
over heen kan gaan. Dat kun je
heel goed zien, die arbeids-
intensiteit die bestaat tussen
verschillende manieren van
inkten alleen al. Die Klare Lijn
zit hem natuurlijk in weZen al
in potlood en potlood zit hem
wer in je plot. Het is in feite
een mysteling die je kunt her-
kennen. Als het goed is, kun je
als je het boek opendoet, aan
de lijn op het papier herkennen
met welke instelling je achter je
tekentafel of achter je schrijf-
machine bent gaan zitten.

Voel je enige verwantschap met
de andere tekenaars die in De
Klare Lijn zijn opgenomen?
Zo heel striptheoretisch denk
ik daar nooit over. De mensen
die er in staan zijn allemaal wel
goede tekenaars.

Heb je het wel eens met andere
tekenaars over dat boekje ge-
had?
Ik zie weinig andere tekenaars.
Ik geloof dat iedereen er in
eerste instantie wel mee werkt.
Als je er op let, zie je het ook
steeds komen, dat woord. Maar
ik geloof dat iedereen er iets
anders onder verstaat. Ik denk
dat de meeste mensen het toch
gebruiken als grafisch kenmerk.
Maar ik vind dat een grafisch
kenmerk ook een uitdrukking
moet zijn van de manier waar-
op je van plan bent iets te ver-
tellen.

DE BUUTPEIL

In Spurt 2 vertelde je dat je
met een tekenaar hier uit de
buurt, Chris Overbeke, een
strip zou gaan maken.
Dat is wel doorgegaan. Hij
heeft er twaalf pagina's van

gemaakt, maar het wordt niet gepubliceerd. Daar zijn verschillende redenen voor. Eén daarvan is dat hij al een komplete baan had in het illustratiewerk. Als je dan moet overschakelen op striptekenen, dan is dat een enorme klap in je inkomen. Het is bijna onmogelijk voor iemand, die niet arm begint zal ik maar zeggen, om nog een keer striptekenaar te worden. Dat is een heel raar mechanisme, maar het werkt wel zo. Als je eenmaal een fatsoenlijk inkomen gewend bent en je moet dán striptekenaar worden. . Die hele ontwikkeltijd alleen al. Er is namelijk, behalve dan bij Oberon bijvoorbeeld, geen geld om mensen een half jaar te betalen en te zeggen: je krijgt een half jaar salaris en probeer eens of je in die tijd een strip kan ontwikkelen. Het gaat naar de *pagina's* die ze daarop kopen, als ze er wat in zien. Dat is dus financieel stukgelopen. Ik had het scenario geschreven, voor 44 pagina's. Dat heb ik dus wél betaald gekregen, maar ja, dat is ook billijk Ik had het zeer uitgebreid gedaan, de bewegingen erbij en zo. Het is een historische strip, het speelde in Venetië in 1451. Het ging aardig de kant uit van Bob de Moor, heel goed gedokumenteerd allemaal. Maar hij tekende weken aan *een* bladzijde, en dat kon gewoon niet.

En bovendien waren er bij de produktie van het verhaal nog altijd moeilijkheden. Dat is namelijk het probleem. Als je *nu* striptekenaar wilt worden, heb je twee problemen. In de eerste plaats: het debuutpeil moet belachelijk hoog liggen.

Er is door die marktverschraling eigenlijk niet zo veel kans meer dat iemand een jaar of drie rustig iets gaat publiceren dat pas na vijf jaar door de beugel kan Én als je meteen goed wilt beginnen, dan moet je er zoveel tijd in steken, dan ga je namelijk al die ontwikkelingskosten a.h.w. *zelf* betalen, dat je donders goed merkt dat je na een jaar misschien twaalfduizend gulden hebt verdiend en dan moet je daar nog belasting over betalen

Dus het is eigenlijk alleen te doen zoals ik het gedaan heb: voor studenten die toevallig op een laag kostenpeil, ook nog met een studiebeurs, in hun vrije tijd - ten koste van hun studie! - een strip gaan maken en dan komen met tien pagina's en dan zeggen ze dat je *een strip mag maken*. Dan ben je zo blij dat je dat mág, in een echt blad, dat je dat ook prompt gaat doen en nog eens een keer gaat werken aan een ontwerpverhaal en een paar voorschetsjes voor poppetjes en dan heb je dus eigenlijk mooi een jaar voor niks gewerkt. Maar je mag een strip maken. Het bestaat gewoon niet dat ik het nu nog ooit zou kunnen doen. Dat is dus het probleem van een beginnende striptekenaar.

DE BEPERKINGEN OF HET VAKMANSCHAP

Je hebt ons verteld dat je momenteel geen strip onder handen hebt. Hoe zit het dan met de kontinuïteit van je reeks in Eppo?

De terugkeer van de Noorderzon heb ik zojuist afgesloten, dat wil zeggen het eerste deel ervan, want je zult wel begrepen hebben dat dit avontuur niet meer binnen de gestelde 44 platen af kan komen. Dat is wel met opzet zo gepland. *De terugkeer van de Noorderzon* is een 88-pagina verhaal en er komt dus nog een tweede deel.

Dat ga ik nu maken, ik ben aan het schrijven, bladzijde voor bladzijde aan het indelen, dokumentatie erbij aan het zoeken en zo. Na het voltooien van het eerste deel heb ik eerst mijn werkkamer, die bezaaid lag met papiertroep, opgeruimd, mijn dokumentatiemateriaal geordend, dus dat scheelt alweer Ik bewaar dat allemaal keurig gesorteerd op onderwerp in dozen. Ik hoor nu net dat in week 40 van dit jaar mijn tweede album *Het Meesterwerk* uitkomt. Het lijkt me prima als dat dubbelalbum ook vrij kort na elkaar uitkomt, binnen 3 maanden dan bijvoorbeeld. Daar moeten natuurlijk op elkaar afgestemde covers voor gemaakt worden, ik zie dat wel zitten. Ik vind 88 blzz. ook wel een mooie lengte.

E.P Jacobs zegt dat ook wel, dat hij met minder gewoon niet uit de voeten kan en dat gevoel heb ik ook vaak.

Het is natuurlijk toch al vreemd dat juist striptekenaars altijd op een bepaalde lengte werken. Is die beperking niet hetzelfde als bijv. schilders een bepaald (maximum-) formaat van buitenaf opgelegd zouden krijgen? Stel dat de Bezige Bij zijn schrijvers zou verplichten tot een vast aantal bladzijden.

Tsja, dat is puur omdat je niet in die toegepaste toestanden werkt. Je formaat is domweg opgegeven door het blad, de lengte is gekoppeld aan het tijdschrift.

Vind je het juist dat dat zo is? Het is natuurlijk wel een rem op de kreatieve mogelijkheden.
Nou ja, kijk, het is nu eenmaal het kenmerk van het vak van striptekenaar dat je met zulke dingen rekening moet houden

Je bent niet zomaar tekenaar, je bent *striptekenaar* en daar moet je je van bewust zijn. Je hebt een hoop mensen die niet kunnen tekenen, maar die toch uitstekende striptekenaars zijn, omdat ze kans zien 'n verhaal grafisch te vertellen binnen de grenzen van hun stijl en binnen de beperkingen van het vak

Je stapt daar toch vrij gemakkelijk overheen. Door die vaste 44 pagina's is niet alleen de lengte beperkt. Het betekent ook dat je binnen die grens bepaalde onderwerpen gewoon niet aan de orde kunt stellen, dat je ingewikkelde zaken sterk moet versimpelen.

Het zit hem eigenlijk niet zozeer in die 44 pagina's, dat is nog heel erg flexibel. Het is veel sterker, kijk, ik denk dat heel veel striptekenaars geen moeite hebben met die 44-paginagrens, omdat ze in wezen in *elk plaatje* hetzelfde probleem hebben. Wat je maakt dat zijn plaatjes. Dat betekent een konstante hoogte want anders wordt het filmeffekt bedorven; dat betekent stroken van een vaste lengte in verband met de bladspiegel en dan moeten er ook nog eens 4 van die stroken onder elkaar in verband daarmee Je bent dus doorlopend helemaal niet vrij om de plaatjes als het ware als een lange rol achter elkaar te tekenen, ook al worden ze wel zo gelezen. Je wilt soms wel eens binnen die bladspiegel van 18 cm twee plaatjes naast elkaar van elk 20 cm., omdat dat voor het verhaal en zo het beste zou zijn, maar dat kan natuurlijk helemaal niet. Je zit je dus konstant te beperken en die grens van 44 pagina's is daarbij wel de minst hinderlijke beperking.

Ik zou allang tevreden zijn als ik binnen die grens vrijuit kon tekenen. Het is nu konstant passen en meten. Je moet er domweg rekening mee houden bijvoorbeeld dat de leesrichting van links naar rechts is, ook dat is een beperking, omdat een andere beeldstand beter kan zijn. Het ritme legt je evengoed beperkingen of verplichtingen op. Dat is nou juist het kenmerk dat je striptekenaar bent.

Een goede striptekenaar moet dat in zich hebben. Die 44-pagina's is dus eigenlijk geen tekenbezwaar, maar een plotbezwaar en het plotten staat los van het tekenen.

Maar evengoed is het een bezwaar
Het is duidelijk gewoon een kenmerk van strip dat je bepaalde onderwerpen met rust moet laten, omdat ze te gekompliceerd zijn. Maar daar zijn natuurlijk wel weer andere media veel geschikter voor. Het is belachelijk, vind ik tenminste, om iets te proberen te tekenen dat honderd keer beter opgeschreven kan worden. Je kunt wel emoties tekenen bijvoorbeeld, maar bepaalde analyses van emoties zijn domweg niet te tekenen, tenzij je natuurlijk gewoon 30 koppen tekent en daarboven een roman in de tekstballonnen hangt.

Je ziet wel eens van die eksperimenten. . .
Ja, maar dan is het toch eigenlijk een overdreven geïllustreerd boek. Daar hebben we het toch niet over.

Nee, maar nog even over die normen. Je zegt: die normen of beperkingen zijn er nu eenmaal en dat betekent dan volgens ons dat je alleen nog maar tekenaars zoekt die die normen zo goed mogelijk in acht nemen. Is dat eigenlijk wel zo; hoe absoluut zijn die normen en zou het nu juist niet beter zijn dat striptekenaars steeds verder gaan in het uitproberen van die normen?
Je moet dat ook geen normen noemen, het is alleen zo dat de spelregels zijn vastgelegd

Die 44 pagina's, dat is toch geen spelregel meer. Het is toch goed denkbaar dat er steengoede verhalen van bijv. 80 pagina's aangeboden worden en als er dat maar genoeg zijn, dan moet een uitgever zijn grens toch wel verleggen?
Het zou, denk ik, bij Oberon ook geen enkel probleem zijn als ik graag verhalen van 62 blzz. zou maken. Alleen, ik moet ze zó goed maken dat het ekonomisch gezien ook kan Het is net als bij de film: iemand mag van zijn producer best een avondvullende film maken als die maar zo goed is dat de mensen bereid zijn er verhoogde entreeprijzen voor te betalen, enzovoorts. Kijk, de spelregels liggen vast, het is een kommerciële opzet, daar is nu eenmaal niets aan te doen. Ik wil daarmee echt niet zeggen dat ik dat goed vind, helemaal niet, maar het is nu eenmaal zo en dan moet je daar rekening mee houden. Ik realiseer me wel dat ik alsmaar ontzettend aangepast en vol begrip voor de uitgever zit te praten, maar dat komt omdat jullie daar steeds over vragen. Op zichzelf is het echt wel jammer, die beperkingen, maar het is nog iets anders of ze essentieel hinderlijk zijn. Je kunt toch wel je werk doen

Het valt ons alleen maar op dat je er zo vreselijk gemakkelijk over denkt.
Nou ja, kijk, het heeft natuurlijk een sterk ambachtelijke kant. Ik bedoel, je kunt natuurlijk wel schoenmaker willen worden, maar dan zul je toch uit moeten gaan van de menselijke voet. Dat is nu eenmaal zo, het heeft geen zin om dan te gaan zitten treuren over het feit dat er geen zes tenen aan zitten of zwemvliezen

Dat is natuurlijk wel zo, maar je kunt toch wel eksperimenteren. Neem bijvoorbeeld Druillet.
Natuurlijk, maar je blijft toch gebonden aan die pagina's, ook hij. Het zou pas een werkelijke

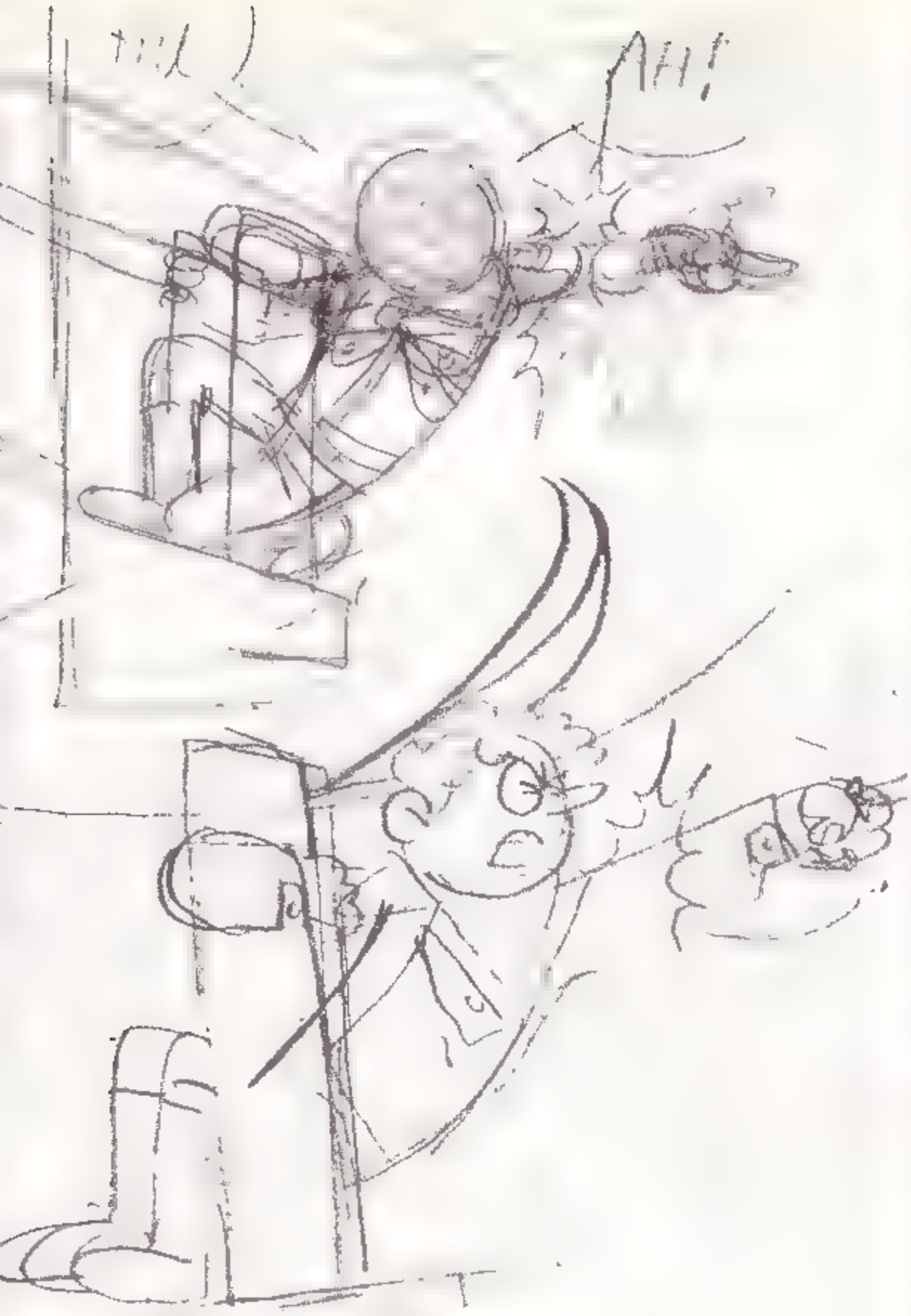

doorbraak zijn als je inderdaad twee dingen kon veranderen, namelijk de manier waarop de strip genoten wordt. Je hebt als striptekenaar op de eerste plaats het tijdritme niet in de hand en het zou belangrijk zijn dat dat wel zou kunnen. Filmers hebben dat bijvoorbeeld wél, die kunnen iets komprimeren of rekken. In de strip kun je dat wel wat imiteren met grote en kleine plaatjes in staccato, maar in wezen leest men een strip in zijn eigen leestempo. In de tweede plaats is een gegeven dat de strip gedrukt moet worden en dus op een pagina moet passen. Dat zou pas anders zijn als je strips via een apparaatje kon projekteren in het ritme dat de tekenaar bepaalt met grote en kleine plaatjes, al naar gelang dat nodig is. Binnen wat er nu is zijn er wel eksperimentjes mogelijk, maar tegelijkertijd zijn er ook duidelijke grenzen. Ik geloof ook dat er zoveel eksperimenten geslaagd zijn, zoals *Métal Hurlant*, niet omdat ze de *vorm* veranderd hebben, maar omdat ze de *inhoud* veranderd hebben. Ze zijn strips gaan maken met vaak zeer konventionele middelen, althans binnen de konventionele grenzen.

Dat geldt natuurlijk in nog sterkere mate voor De Vrije Balloen.
Daar geldt dat heel sterk. Ja. Alleen de inhoud is anders.

Dat is toch wel typisch. Tekenaars hebben in dat blad de kans iets volstrekt anders te doen, maar in feite wordt daar geen gebruik van gemaakt.

Nou ja, ik denk toch dat de meeste, of toch een heleboel striptekenaars zich best tevreden voelen met de vorm. Het wordt pas hinderlijk als er censuur op de inhoud is. Dat gaat toch eigenlijk ook op voor schrijvers.

Bij schrijvers is dat toch in zoverre anders dat ieder nieuw boek weer een geval apart is. Er kan telkens weer overleg gepleegd worden over lettertype, omslag, papiersoort, formaat. Elk boek is - in grote lijnen tenminste - weer een aparte produktie.

Jazeker, en dat is natuurlijk weer gekoppeld aan de prijsklasse en dat soort dingen, oplage. . .

Bij strips is dat allemaal toch vrij uniform.
Strips, dat is massaal: die albums zien er allemaal hetzelfde uit en dat komt gewoon omdat bijv. Oberon alleen kan werken als een soort handelaar in gedrukt papier. Er moet een konstante stroom van albums zijn, waarvan alleen de inhoud verschilt.

Zoals bij de Prisma's
Je moet dan natuurlijk eerst denken aan Penguin, het eerste echte serie-boek. Of dat zo fijn is, is eigenlijk niet het punt, die wetten gelden gewoon. Iedere televisiemaker, filmmaker en in iets mindere mate romanschrijver, die werkt voor die gestandaardiseerde, massaal verspreide media heeft er mee te maken. Er zal toch nog wel nét genoeg ruimte over blijven om er lol aan te hebben, zonder dat je het idee hebt dat je een aangepaste hielenlikker bent.

Duizenden schetsen

En de uitvoering van jouw eerste album Het Misdaadmuseum*?*
Het eerste album verkoopt wel goed, tenminste voor zover ze dat nu kunnen nagaan. Het had mooier gemoeten. Ze hadden me gezegd dat er geen geld was voor litho's voor de achterkant. Ik had een zwart-wit hondje getekend, ik had het zelfs gerasterd, maar toen ik het album in handen kreeg was het tóch in kleur. Ik had op de achterkant een stadsgezicht of zo willen hebben, maar mooi dat dat niet door ging. Ik vind het er zelf niet zo mooi uitzien. De kleuren waren destijds bedroevend en dat blijft zich wreken. Het is echt wel gebeurd dat ze dingen paars zijn gaan schilderen *omdat ze nog zo weinig paars gebruikt hadden.* Wat dat betreft geloof ik dat het nieuwste verhaal veel mooier is. Er is een meisje hier vlak bij, die doet dat, die wordt uiteraard betaald door Oberon.

Ze sturen haar die blauwkopieën en mij de fotokopieën, waar ik met kleurpotlood de kleuren op teken. Dan gaat zij ze schilderen waarna ik ze nog even krijg, dan kan ik er nog wat aan veranderen. Dat wordt gedaan door Hanneke Marsman. Pas vanaf het derde album doet zij het en vanaf daar vind ik de kleuren pas een beetje goed, geautoriseerde kleuren.

HOOFDLETTERS

Even over je lettering' in de allereerste verhalen tekende je nog hoofdletters en kleine letters.

Dat vond ik toen wel leuk. Het eerste verhaal met die gotische tekst en zo. Maar dat was niet zo erg bewust. Dat is toen gekozen voor de aardigheid. Het was in de tijd van Jan van Erp, die was toen wel in voor dat soort dingen. Als je daar brieven van kreeg. . . die waren altijd boordevol geplakt met uitgeknipte plaatjes, daar kreeg je fotokopietjes van als *De Baberiba-bode*, die was voor de medewerkers van *Baberiba.* In die tijd zijn ook die lettertjes ontstaan. Later heb ik dat strakker getrokken; ik had ook eerst van die artistiek verantwoorde ballonlussen Nou heb ik zo'n heel zakelijk puntje naar iemand toe, maar het is zo klein mogelijk, zodat je net nog kan zien wie wat zegt. Midden in het verhaal ben ik overgegaan op hoofdletters. Het werd onleesbaar, vond ik. Ik heb gezegd dat die letters rechter moesten. En ik heb die lussen van de ballons vervangen door die puntjes. Plus dat de letterstudio mij altijd vraagt of ik de ballonnen alsjeblieft wat groter wil maken. Dat vind ik altijd zonde van de tekening. Dat komt omdat ik zo groot werk. Ik heb zelf altijd het idee dat de tekst er best in past.

Maar vind je het niet belangrijk dat het gebruik van hoofdletters en van interpunktie goed aansluit bij het normale schriftbeeld? Op deze manier wordt het lezen van de tekst van strips iets volstrekt anders dan het lezen van een 'normaal' boek. Die drempel is er voor veel jeugdige personen toch al, en waarom zou je die op deze manier nog hoger maken?
Ja, dat is waar, maar. . .

In de avonturen van Kuifje bijvoorbeeld is dat allemaal prima in orde en het is ons toch nooit opgevallen dat mensen bij Kuifje klachten hebben over de leesbaarheid van de tekst. Het moet dus ook anders kunnen.
Ja, dat is waar, daar zou op gelet moeten zijn. Je zou er op moeten letten, dat vind ik eigenlijk ook wel, hoewel . onderkast, ik weet het ook niet.

Teken je de ballons altijd als laatste?
Meestal wel. Bij de kompositie ga ik bijna altijd uit van het decor, dan gaan pas de personen erin en daarna blijkt pas waar er ruimte is voor de ballon en voor ondergeschikte zaken. Stel dat ik 'n groepje etende mensen teken, dan is het mogelijk dat er onder de tafel ruimte over blijkt te zijn voor een likkebaardende hond

HET SEKUNDAIR NIVO

Dat is niet zomaar een voorbeeld. In het nu lopende verhaal van Franka komt juist zo'n scène voor waar 'n hond probeert broodjes van een welgevulde tafel te jatten.
Jazeker, dat kleine hondje is konstant op eten uit.

Vind je honden leuk?
Jazeker, ik heb zelf honden (*duidelijk merkbaar op de achtergrond hoorbaar, alsof ze zich aangesproken voelen!*). Ik heb voor de strip met opzet buldoggen genomen, omdat daar zoveel menselijke gelaatsuitdrukkingen van te tekenen . zijn en bovendien zijn de koppen ervan zo groot dat het dan nog overkomt; dat is bijna een zuiver technische zaak.

Je bent natuurlijk ook wel erg pretentieus begonnen met die hond Bars. Het was je bedoeling oorspronkelijk dat Bars steeds dezelfde gelaatsuitdrukking zou hebben als kommissaris Noordenwind. Dat zeg je tenminste in Pep *1974 nr. 47.*
Ja, de bedoeling was een soort eenheid, dat was een grapje, maar op een gegeven moment moet je zo iets loslaten. Nu klopt dat gelijk reageren af en toe nog wel, maar niet steeds.

Een hond (zeker met dezelfde gelaatsuitdrukking) lijkt een behoorlijke belasting bij je werk. De schrik sloeg ons dan ook om het hart toen je in Het geheim van de Noorderzon I *plotseling die Bars ook nog een nest jonge hondjes liet werpen. Wordt dat niet teveel van het goede? Of is dat omdat in dit verhaal Franka naar een andere lokatie gaat?*
Franka is nu de hoofdfiguur geworden en die krijgt inderdaad zo'n jong hondje mee. Ik had haar natuurlijk de oude Bars mee kunnen geven, maar dat is niet goed. Je kunt een oude hond niet zo maar van baas laten veranderen en daarom moest ik deze kunstgreep toepassen. Ik heb gewoon een duplikaat gemaakt, alleen wat kleiner voor de logika. Misschien is dat hondje in mijn volgende verhaal (het tijdsverloop in acht genomen) al weer zo groot als Bars zelf. Het is een soort afsplitsing en vooral zo'n jong hondje in de marge kun je echt wel gebruiken.

Dat doe je eigenlijk toch al vaak, dat werken in de marge. Op sekundair nivo speelt er zich steeds wat af in jouw verhalen.
Het is zoiets als bij Franquin, die Marsipulami ligt nu kon-

Franka anno 1977

stant in de clinch met Spip. In zijn middelste verhalen was dat prima geregeld, alleen opvallend voor wie er op let. Het is nu wat ontaard, Spip treedt steeds meer op als een vaste mopperende kommentator. Juist die halfdierlijke situatie, die grappen met de staart van de Marsipulami lós van het hoofdverhaal, dat vind ik uitstekend. Het is leuk om uit te zoeken wat je daar allemaal mee kan doen.

Bij die strip Leonardo *is het ook al zover, de muis en zijn kat hebben langzamerhand een eigen plot gekregen*
Ik denk ook dat het begin daarvan niet bewust geweest is. Van het een komt het ander

Je doet dat ook wel op andere manieren. Op het eind van Het Misdaadmuseum *op plaat 44 speelt zich op sekundair nivo een dramaatje af in de auto, waarmee Franka naar het paleis gaat om de geslaagde staatsgreep te vieren.*
Ja, dat zijn dingen binnen het verhaal.

Vind je dat essentieel?
Het komt vanzelf gewoon: je bent toch die mensen aan het tekenen en het is nu eenmaal voor mij het gemakkelijkst als die mensen, ik bedoel een groepje mensen uit het decor, iets doen. Dat tekent gewoon veel gemakkelijker. Het lijkt voor de lezer wel een extraatje, maar dat is het echt niet. Het is juist makkelijker omdat je weet welke aktie je uit moet beelden en juist het denken daarover kost veel tijd. Tekentechnisch is het juist een stuk eenvoudiger!

Het voordeel van dat soort sekundaire akties is natuurlijk toch ook dat je vrij statische momenten in een verhaal wat vaart kunt geven.
Natuurlijk, maar je moet er toch mee uitkijken. Het gebeurt me ook wel dat ik op het punt sta de hoofdlijn van het verhaal te onderbreken voor dat soort zaken en dat kan natuurlijk niet.

Het moet al tekenende ontstaan
Dat schuif je er niet van tevoren in; het is een spontaan element, maar soms is het hard nodig als schakel. Straks in november zal ik iets moeten gaan tekenen dat ik nú in februari zit te bedenken Je hebt dan soms echt wel van dat soort schakels nodig, want wat ik nu bedenk beleef ik over een halfjaar toch wel weer anders Een grapje dat ik nú maak kan ik dan best wel 'ns niet meer leuk vinden Grappen slijten voor jezelf als je ze lang genoeg kent. Het mag best overkomen als een spontane inval. Maar het kan ook wel zijn dat ik het bewust in de plot nodig heb om een 'dood' moment te verlevendigen.

VIER REGELS
uit een geschiedenisboek
Daar zit een heel verhaal in

door Rob van Eyck

In de Oberon zwart/wit-reeks verschijnen af en toe delen die qua uitvoering afwijken van de rest van de serie. Zo ook het onlangs verschenen 'Theban, de eerste wereldreiziger' van Bert Bus, dat meer dan twee keer zo dik is als een normaal deel, een gekartonneerde omslag heeft en bovendien niet in zwart/wit is uitgevoerd, maar voorzien is van steunkleuren. De Weekblad Sjors-fans van vroeger zullen juichen, want de nu verschenen versie is daardoor volkomen identiek aan de wijze van publikatie in Sjors, twintig jaar geleden.
Voor wie de verhalen vroeger nooit heeft gelezen, Theban is een Dorische Griek, die zo'n 1000 jaar voor Christus leefde en een rondreis maakte door de toen bekende wereld, waarbij hij behalve in verschillende delen van Griekenland ook op Kreta, in Egypte en in landen langs de oostkust van de Middellandse Zee terecht kwam. Thebans avonturen vormen een mengeling van historie, mythologie en fiktie, maar één ding blijkt er zeer duidelijk uit: Bert Bus is een groot liefhebber van de geschiedenis, die er in zijn verhalen naar streeft een zo juist mogelijk beeld van het verleden naar voren te brengen. Zijn vrije tijd brengt hij voor een groot deel door als amateur-archeoloog, en als zodanig heeft hij een belangrijk aandeel gehad bij de inrichting van een kort geleden gehouden tentoonstelling over de Romeinse militaire nederzetting bij Velsen, in het Raadhuis aldaar.
Naar aanleiding van het verschijnen van de komplete Theban vond het volgende gesprek plaats, waarin niet zozeer over Theban zelf gepraat wordt, maar meer in het algemeen het thema 'de historische strip' aan de orde komt, toegespitst op de betrouwbaarheid van het tijdsbeeld dat in dit genre verhalen geschapen wordt.

Als we Theban zo eens doorbladeren, dat twintig jaar terug is gemaakt, dan rijzen me af en toe de haren te berge, als ik zie wat ik er hier en daar van gemaakt heb. Je kunt van deze plaatjes zeker niet zeggen, dat ze historisch betrouwbaar zijn, dat het in het verleden zo was als ik dat in Theban getekend heb. Die volledige historische betrouwbaarheid kun je met geen enkele tekening bereiken.

Het gaat meer om de intentie. Toen je Theban maakte, heb je geprobeerd met de middelen waarover je toen beschikte, je strip zo gefundeerd mogelijk te maken.

Dat heb ik inderdaad gedaan. Ik heb in die tijd ontzettend veel dokumentatie verzameld, alles wat ik te pakken kon krijgen, vooral beeldend materiaal. Met beeldend materiaal zit je natuurlijk wel eens in een volkomen verkeerde periode, een paar honderd jaar later of een paar honderd jaar eerder. Als je je dan later wat meer in de literatuur van de geschiedenis gaat verdiepen, kom je ineens tot de konklusie dat bepaalde voorstellingen niet kloppen met de situatie in het tijdvak waarin het verhaal zich afspeelde.

Je hebt dus duidelijk de bedoeling gehad het zo juist mogelijk te tekenen. Vind je dat iedere tekenaar van historische strips dat moet doen?

In het interview in Stripschrift 87 heb ik daarover al iets gezegd: ik geloof dat je een tekenaar niet al te strak moet houden en hem niet volledig volgens de werkelijkheid moet laten werken. Voor mijzelf zeg ik: nee, er moet een zekere vrijheid in blijven bestaan, maar die vrijheid moet niet zo ver gaan, dat het werkelijk storend wordt. Het moet niet zo zijn, dat je, als je een verhaal gaat vertellen over de Grieken in de tijd van Alexander de Grote, ineens een stel Romeinen op laat draven. Je moet toch wel proberen datgene wat je vertelt van beelden te voorzien die enigszins passen in het tijdperk waarin je verhaal zich afspeelt. Het zou een verregaande geringschatting van je lezerspubliek zijn, als je dingen gaat lopen verkondigen die helemaal niet overeenkomen met datgene wat de gemiddelde lezer van die periode afweet. Het draagt ook niet bij tot de edukatieve waarde die een historische strip kan hebben.

Vind je de edukatieve kant een belangrijk onderdeel van een historische strip?

Ja, zeker. Maar het wordt niet alom gewaardeerd, dat een strip ook nog 'ns edukatief is.

Wat vind je van een uitspraak als deze: 'Ik weet best dat Noormannen waarschijnlijk helemaal geen hoorns op hun helmen droegen, maar ik teken in mijn strips de Noormannen toch met hoorns op hun helmen, omdat mijn lezers denken dat ze dat hadden, en ik mijn stripfiguren aan die lezers als Noormannen herkenbaar wil maken'.
Ja, de Noormannen worden altijd afgebeeld met twee van die enorme koeiehoorns op hun helm, het lijkt me vreselijk moeilijk om zo'n ding op je kop te houden. Maar het geeft hun uiterlijk natuurlijk iets stoers, iets wilds. Het is een algemeen begrip geworden onder de mensen, ik denk dat het voortkomt uit het begin van deze eeuw, toen Germanen en Noormannen altijd afgebeeld werden met grote hoorns en vleugels op hun helmen. Dat beeld is blijven hangen en voor het grote publiek gemeengoed geworden.
Die tekenaar heeft wel gelijk als hij zegt' daarin herkent de lezer meteen Noormannen. Maar ik geloof dat we de Noormannen ook eens moeten durven afbeelden zoals ze er in werkelijkheid uitgezien hebben, want we zijn kontinu bezig geschiedvervalsing te plegen met die Noormannen. Maar als je een Vikingschip tekent met daarop kereltjes met zwart haar en kromme ruggetjes, helemaal niet zo heldhaftig, en zonder die helmen en zonder dat ze voortdurend met grote bijlen staan te zwaaien, dan maak je geen indruk op je lezers
Ik geloof wel, dat ik, als ik de opdracht kreeg om en edukatieve historische strip te maken, voor de volle 100% voor zover mogelijk, naar de werkelijkheid zou gaan werken.

Bert Bus voor een luchtfoto van het opgravingsterrein

Je hebt momenteel voortreffelijke musea, heel modern, waar ze diorama's gebouwd hebben zodat je bepaalde perioden uit de geschiedenis in rekonstruktie kunt bekijken, gemaakt aan de hand van vergelijkende vondsten uit verschillende gebieden. Over veel perioden is er op het moment dokumentatie genoeg en ik vind het een tekortkoming als je bij het maken van een historische strip zegt: ik vind die rekonstruktie niet mooi, ik ga het heel anders tekenen. Maar, nogmaals onder voorbehoud, ik vind dat je ook de vrijheid moet hebben om gedeeltelijk aan de werkelijke situatie voorbij te kunnen gaan. Om even op Theban terug te komen, op een gegeven moment komt daar een Minotaurus in voor, en een Cycloop, dat zijn begrippen uit de mythologie, die niets met de realiteit te maken hebben. Als je deze figuren tekent, weet je natuurlijk wel dat het niet overeenkomstig de werkelijkheid is, maar je weet ook dat het publiek het wel leuk zal vinden. Voor de meeste mensen is een strip een vorm van escapisme en geen bron van edukatieve informatie. Het is geen studie-objekt, het is luchtige ontspanning. Maar toch, als het afwijken van de werkelijkheid te grote vormen gaat aannemen, dan vind ik dat een ernstige tekortkoming van de tekenaar.

Is het ook mogelijk dat een te grote dokumentatie het verhaal stoort?
Het verhaal moet natuurlijk het belangrijkste zijn, het moet spanning hebben. Als je te veel informatie in je strip stopt, kan dat afbreuk doen aan het verhaal. Bovendien zit je vast aan de cliff-hanger aan het einde van je pagina, dus als je te veel wilt uitwijden over historische situaties, kun je een spanningspunt missen. Dat laatste is niet helemaal noodzakelijk, want je kunt het historische aspekt ook in je dekors tot uiting laten komen. Je kunt daarin alle mogelijke vormen van huizenbouw, beroepen e.d. tonen. Maar dan moet je je er erg op richten om een edukatieve strip te maken en dat is erg gevaarlijk, omdat je dan een heleboel mensen zult afstoten.

IK BEN BLIJ DAT IK ESCAPIST BEN

Om op Theban terug te komen, hoe is de overgang van Olaf Noord naar Theban in zijn werk gegaan?
Als kind had ik al een geweldige voorkeur voor historische onderwerpen. Theban is echt als een reaktie op Olaf Noord ontstaan. Mijn sf-voorkeur, samen met het feit dat ik als kind al enorm veel fantastische boeken had gelezen en omdat ik wist dat je in vreemde situaties enorm veel kunt fantaseren, en het escapisme, waaraan ik zelf ontzettend blootsta. . . Ik ben blij dat ik het heb, dat escapisme. Sommige mensen vinden het geen goede eigenschap, maar bij mij heeft het de fantasie bevorderd. Ik heb helemaal niet de behoefte aan ontzettend veel mensen om me heen, ik mijmer graag over ongekende situaties in het verre verleden of op vreemde planeten, en die dingen wil ik ook daadwerkelijk op papier zetten. Daarom krijg je bij mij ook die wat vreemde konfrontatie tussen sf en historie.

Zo vreemd is het niet. Als escapist wil je uit deze tijd vluchten en dat kun je doen in het verleden of in de toekomst. Jij doet het beide kanten op.
Dat is inderdaad zo. Er zijn bepaalde perioden die mij op een gegeven moment, doordat ik historische boeken ging lezen, gingen biologeren. Dan zag ik, al lezende, ineens allerlei mogelijkheden voor een strip Als ik een goed boek lees, zie ik de letters niet meer, alleen maar beelden, zoals ik eigenlijk alles in beelden zie. Daar moet dan wel de geboorte van een strip op volgen. En als ik dan een verhaal opzet, denk ik: wat is er over die tijd bekend? Dan is het heerlijk om in de literatuur over die tijd te duiken, waarbij je met allerlei nevenverschijnselen uit die periode wordt gekonfronteerd. Ik hoef nooit te zoeken naar verhaalonderwerpen. Je hoeft maar een klein stukje uit een geschiedenisboek te nemen, al is het maar vier regels, daar zit al een heel verhaal in. De geschiedenis zit vol met de meest wonderlijke gebeurtenissen.
Maar goed, terug naar Theban. De strip is voortgekomen uit het feit dat ik historische boeken ging lezen. Vroeger op school was ik echt niet zo'n oplettende leerling bij de geschiedenislessen, want de onderwijzers die fijn konden vertellen, waren dun gezaaid. Het leren van droge feiten en jaartallen maakte het niet zo aantrekkelijk om je in de geschiedenis te gaan verdiepen. De wortel van mijn interesse in geschiedenis is gelegen in het feit dat ik na de oorlog historische romans ging lezen. Voor-

THEBAN VERZOCHT RAJAMON HEM EEN BELANGRIJKE OPDRACHT TE GEVEN, MAAR DEZE ZEI LACHEND. „JA' GA WAT HOUT SPROKKELEN EN BLIJF VOORLOPIG ONZE GAST!"

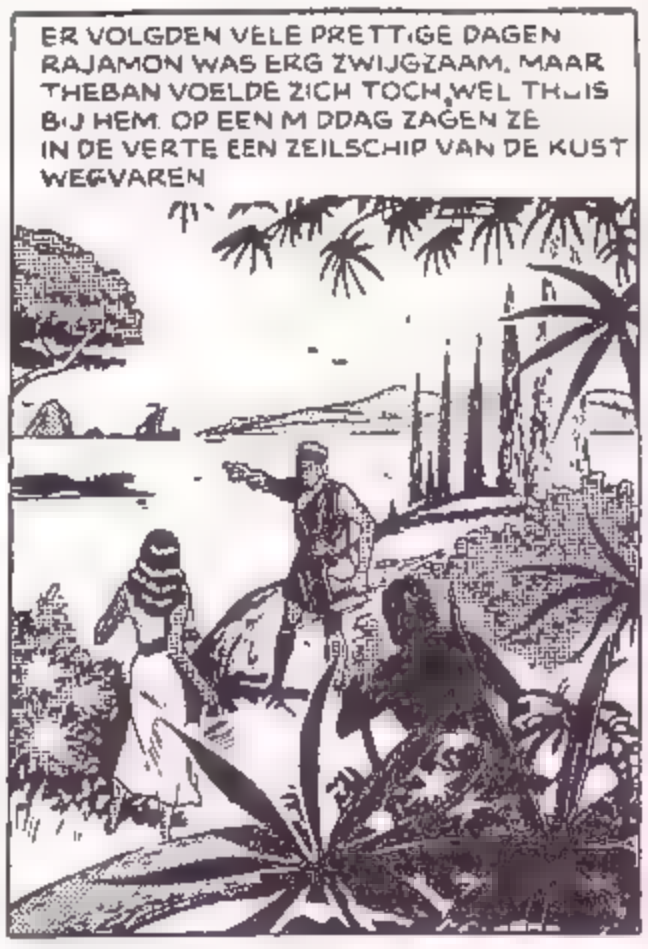
ER VOLGDEN VELE PRETTIGE DAGEN RAJAMON WAS ERG ZWIJGZAAM, MAAR THEBAN VOELDE ZICH TOCH WEL THUIS BIJ HEM. OP EEN M DDAG ZAGEN ZE IN DE VERTE EEN ZEILSCHIP VAN DE KUST WEGVAREN

OP HETZELFDE MOMENT WOEDDE DE STRIJD OM DE STAD ONVERMINDERD VOORT. DE BARBAREN BEUKTEN MET STORM- RAMMEN OP DE STADSPOORTEN. INTUSSEN NADERDEN ENKELE OORLOGS- SCHEPEN MET HULPTROEPEN VOOR DE BEDREIGDE STAD.

al het oude Egypte en Griekenland hebben me mateloos geboeid. Een schrijver als Mika Waltari heeft me werkelijk een enorme inspiratie bezorgd. Die man bracht me door het schrijven op ideeën en omdat je dan geboeid raakte door zo'n periode in de geschiedenis, ging je daarover feiten verzamelen. 'Sinuhe' van Waltari heeft mijn verhaal 'De gouden kraag' geïnspireerd. Vóór ik Theban maakte, las ik boeken van o.a. Mary Renault, en natuurlijk de Griekse sagen en de Ilias en de Odyssee. Die obsedeerden me mateloos. Dat laatste boek is eigenlijk de aanleiding geweest voor het maken van Theban, hij is ook een soort Odysseus. Voor mij was het oude Griekenland toen dè periode. Na de oorlog kwamen er prachtige boeken op de markt, zoals de uitgaven van Geographic Magazine, waarin je ontzettend veel informatie kon vinden, op die platen kon ik uren zitten kijken. Dat was voor mij allemaal voldoende om de hele sf-koek te vergeten en van Olaf Noord op Theban over te gaan.

En nu nog, als je diep in mijn hart kijkt, zou ik het allerliefste historische strips tekenen, maar met dien verstande dat ik wel de vrijheid wil houden om een beetje van de waarheid te kunnen afwijken. Hier komt ook weer mijn escapisme om de hoek kijken, ik wil niet aan een té grote realiteit vastzitten, ik wil blijven fantaseren, ik wil absurde situaties blijven kreëren.

Dat kan toch gemakkelijk, want wat je aan historiciteit in een historische strip gebruikt is primair kleding, huizenbouw, dat soort dingen. Je hoeft niet per se historische gebeurtenissen tot achtergrond te nemen. Je kunt je alleen gebonden achten aan uiterlijke zaken
Ja, je kunt toch niet te diep spitten, want als je er allerlei politieke zaken in gaat verwerken, stoot je onmiddellijk een ontzettende hoop mensen af, want de meeste mensen zien al genoeg politiek op de teevee.

Vind je dat je moet proberen iets van de gedachtenwereld van de mensen in het verleden naar voren te brengen?
In die tijd waren de zeden en de moraal natuurlijk heel anders· De Middeleeuwen worden wel eens voorgesteld als een heel kuise tijd, maar dat was helemaal het geval niet, integendeel. Zo was het ook, als we als uitgangspunt Theban nemen, in de Oudheid in Griekenland gebruik dat de mannen naakt sport bedreven, niemand die zich daaraan ergerde. De seksuele verhoudingen in die tijd en homofilie, waren heel vrij en openlijk en daar werd geen probleem van gemaakt. Ik kan het ook waarderen dat een tekenaar als Jacques Martin in Alex dit soort zaken duidelijk

Theban
DE EERSTE WERELDREIZIGER
TERWIJL ORESTES AAN EEN TOUW LANGS DE STADSMUUR HING, WACHTTE THEBAN OP DE NADERENDE KRIJGER. VERBAASD MERKTE HIJ ECHTER DAT DE ZE HEM VOOR EEN SCHILDWACHT AANZAG. „GA TOCH SCHUILEN VOOR HET NOODWEER! ER S GEEN VIJAND TE ZIEN!" RIEP DE MAN. THEBAN MOMPELDE IETS TERUG. TOEN DE KRIJGER IN EEN ANDERE TOREN VERDWEEN, LIET HIJ ZICH VLUG OVER DE MUUR ZAKKEN.
41

beeldend uit laat komen. Hij gaat niet zo ver dat je de handelingen er nog bij ziet, maar hij suggereert genoeg. Zover wil ik niet gaan, want het is mijn intentie niet om dat soort dingen aan het publiek te verkondigen

JE MOET MET EEN INTERPRETATIE KOMEN WAAR ZE IN DEZE TIJD IETS AAN HEBBEN

Wat betreft de Grieken, die de demokratie hebben voorgestaan en er op uit zijn geweest gelijkheid en recht voor iedereen tot stand te brengen, geloof ik dat die Grieken wat vrijer en gemakkelijker met elkaar omgingen dan de mensen in het latere Europa. En wil je dat in een strip afbeelden, de opvattingen van de mensen over hun onderlinge verhoudingen, dan wordt dat wel erg moeilijk. Je kunt daar in de tekst wel iets van weergeven en ik geloof dat ik dat ook wel moet doen. Toch heb je de neiging om het, in welke tijd je verhaal ook speelt, een makkelijk 'jongens onder elkaar' te laten zijn. Dat is ook precies wat de tekstschrijvers willen: een verhaal maken dát de moderne jongen aanspreekt. En dan kun je niet met gezwollen toestanden aankomen van enorme onderdanigheid van de gewone man ten opzichte van de hoge edelman, want dat kunnen die jongens van tegenwoordig zich gewoon niet voorstellen. Op school gaan ze ook heel gemakkelijk met volwassenen om, met hun leraren. Het is een wereld die ze niet kunnen begrijpen en dat geeft een vervreemdingseffect. Redakteuren van stripbladen weten dat en vinden dat je de lezer niet met dat soort toestanden moet opzadelen. Maar eigenlijk is het een soort geschiedvervalsing.

Je kunt dus stellen dat makers van een historische strip over het algemeen 20e eeuwers in het verleden plaatsen, 20e eeuwers qua mentaliteit, maar met een oud pak aan. Als je een uitgebreide studie zou maken van bijvoorbeeld de Griekse opvattingen en moraal en je zou dat in een strip gaan verwerken, dan zouden die

Theban
DE EERSTE WERELDREIZIGER
DE CYCLOOP BEGON DE BEWAKERS VAN DE TOREN BIJEEN TE DRIJVEN. THEBAN WAAGDE ZICH NU UIT DE ONDERAARDSE GANG EN RIEP: „LAAT HEN NIET ONTSNAPPEN! ALS ZIJ DE ANDERE KRIJGERS TE HULP ROEPEN, WORD JE OOK EEUW GEVANGENGENOMEN!"
48

Grieken in jouw strip zich heel anders gedragen dan de mensen nu doen en de lezer zou de personen in de strip vreemd vinden reageren op de situatie. er gebeurt iets dat wij merkwaardig zouden vinden, maar de stripfiguren reageren er helemaal niet op, vinden het gewoon.
Je ziet in onze tijd ook hoe sommige volkeren heel anders op bepaalde gebeurtenissen reageren dan andere volkeren. Neem nou de Hollander die ontzettend flegmatiek is, zet er een Italiaan tegenover, en laat ze allebei op eenzelfde gebeurtenis reageren. Je hebt die verschillen nog steeds.

Er wordt door kinderen ontzettend veel teevee gekeken en ze zien mensen uit allerlei andere kulturen die zich heel anders gedragen dan zij zelf doen. Je vraagt je af of dat misschien niet een soort gewenning zou veroorzaken, die ze ook in het verleden terug kunnen projekteren. Ze zouden een ander gedragspatroon dan misschien ook kunnen aksepteren van mensen in kulturen uit het verleden in een historische strip. Misschien kan het televisiekijken dat vervreemdingseffekt een beetje wegnemen. . . Maar ja, dat is wat al te spekulatief.

Ik geloof niet dat je erg diep in die verleden kulturen moet gaan grasduinen om het zoveel mogelijk met de werkelijkheid overeen te laten komen. Het is net als wanneer je een tentoonstelling gaat houden: als je de mensen wilt boeien, moet je ze gegevens voorschotelen waaraan ze nú wat hebben, een interpretatie uit déze tijd. Als ik aan Odysseus denk, zie ik een soort droomfiguur die stormen trotseert, een soort held die alle mooie vrouwen van de wereld verovert, terwijl hij in werkelijkheid - en op de teevee hebben ze dat nog niet zo lang geleden heel aardig weergegeven - een heel stuk minder held was. In die Italiaanse televisieserie lieten ze veel meer de werkelijkheid zien: die paleizen wáren niet zo mooi, die wapenuitrustingen zágen er grof uit, de kleding wàs simpel Om even Tolkien er bij te halen, als hij zijn verhalen met de werkelijkheid vergeleken had, had hij waarschijnlijk 'In de ban van de ring' nooit geschreven. Hij schrijft een gedroomde werkelijkheid, een gedroomde wereld die voor de lezer werkelijkheid wordt Hij weet door zijn manier van schrijven te suggereren dat de meest onmogelijke dingen toch mogelijk worden. Hij heeft een toon gevonden die de mensen van deze tijd kennelijk enorm aanspreekt en dat vind ik een geweldige prestatie. Ik geloof dat iedere tekenaar moet streven naar een dusdanige binding met zijn publiek dat hij aanvaardbaar overkomt. En met elke konfrontatie van het publiek met de historie die aanvaardbaar

overkomt, mogen we blij zijn. Als we het met opzet helemaal zo gaan brengen als het in werkelijkheid vroeger was, kan een groot publiek daar waarschijnlijk geen belangstelling voor opbrengen Het moet verkocht worden.

ER IS EEN MARKT VOOR GOEDE HISTORISCHE STRIPS

We moeten weer eens terug naar de geschiedenis van Theban, de overstap van Olaf Noord op Theban.
Olaf Noord was indertijd ontstaan tussen mijn normale bezigheden, het illustratiewerk, door. Eerst deed ik de strip 's avonds thuis, maar dat ging niet meer, ik kon het niet meer bolwerken. Ik ben hem toen op de zaak gaan tekenen. Daar ging een poosje overheen, niet zo'n lange periode, en toen ben ik met Theban begonnen. Hij is helemaal op de zaak ontstaan Ik deed toen per week één pagina Theban en verder illustraties op allerlei gebied. Theban was mijn grote hobby in die tijd. Het was de bedoeling om van Theban minstens tien, twaalf delen te maken. Ik wilde een vaste stripfiguur, maar dat ging niet door. Misschien dat Theban in die tijd niet genoeg ingeslagen is, of dat de redaktie dacht dat hij niet genoeg aansloeg, anders hadden ze me er wel mee door laten gaan en had ik Theban meer bekendheid kunnen geven. Het was de bedoeling dat Theban de eerste wereldreiziger zou worden en over alle plekken van de aarde zou zwerven. Achteraf kun je stellen dat de titel 'Theban, de eerste wereldreiziger' niet helemaal juist is, maar je kunt ook zeggen: in dié tijd was het Middellandse Zeegebied dé wereld, dus dan klopt het toch weer een beetje. Het was oorspronkelijk de bedoeling om Theban, nadat hij vanuit Griekenland naar Kreta was gegaan en vandaar naar het Midden-Oosten en Egypte, nog verder zou trekken. Ik had een heel verhaal in mijn hoofd dat hij naar het land Poent zou gaan, en dat wilde ik in Zuid-Afrika plaatsen. Het is onbekend waar de Poent heeft gelegen, dus da's makkelijk. Vanuit Poent wilde ik hem naar India en China laten gaan, ik wilde hem de overstap naar Amerika laten maken en dan wilde ik hem weer via West Europa naar Griekenland terug laten gaan. Jammer, dat ik het nooit heb kunnen doen. . . Op een bepaald moment veranderde de formule van Sjors en moest ik met Theban stoppen. De hoofdredakteur besliste dat en dat is natuurlijk zijn goed recht, hij maakt het blad zoals hij dat wil. De tekenaar is alleen maar de leverancier van het produkt dat de hoofdredakteur wil hebben. Die situatie houdt toch ook wel een gevaar in, want op deze manier wordt een tekenaar, of een schrijver soms in een richting gestuurd die hij niet aankan. Je kunt zeggen dat hij zo'n opdracht dan niet moet aannemen, maar hij moet ook leven. Het kàn dus zijn dat er een produkt ontstaat dat minder geloofwaardig overkomt bij de lezers dan het geval zou zijn geweest, wanneer de tekenaar volledig de vrije hand gehad zou hebben. Ik heb dergelijke situaties zelf ook wel meegemaakt. Niet bij mijn oude strips, daarin kon ik me helemaal uitleven, en dat is er ook wel aan te zien. Niet dat ik volledig achter die oude tekeningen kan staan, ik zou er graag een stel verbeteren of overtekenen, want sommige zijn heel primitief en slecht getekend. Toch hoop ik dat mijn enthousiasme van toen er nog vanaf blijft stralen.
Die redaktionele beperking heb ik trouwens ook heel sterk gehad bij het eerste verhaal van Stef Ardoba, niet het allereerste verhaal, dat in Sjors heeft gestaan, maar bij het eerste verhaal in Eppo.
Toen Eppo begon wilde de redaktie Stef Ardoba er wel in hebben. Ik zat toen weer helemaal in de sf-sfeer en ik had een vervolg geschreven op het eerste Ardoba-verhaal. helemaal in sf-stijl. Maar de redaktie vond dat elk verhaal van Ardoba op zich zelf moest staan, het mochten geen vervolgverhalen zijn. Bovendien wilden ze naast Trigië niet nog een sf-verhaal, dus vroegen ze van mij een historische strip. Ze hebben me daarin veel vrijheid gegeven, maar in eerste opzet voelde ik me wel een beetje beperkt, want op dat moment had ik liever sf gedaan. Maar toen ik eenmaal weer in de historie zat, vond ik dat toch ook wel heerlijk. Ach, er wordt wel eens moeilijk gedaan, maar veel beperkingen heb ik toch eigenlijk niet gehad

Je zei, dat de redaktie een historische strip van je wil hebben en dat je dat nu eigenlijk weer het liefste doet. Zou je dan niet met Ardoba op willen houden en een puur historische strip willen starten?
Ach misschien. Er wordt veel aan historie gedaan op het moment. Het is een tijd belabberd geweest, er werd nauwelijks iets aan historische strips gedaan, maar tegenwoordig is de tendens toch echt wel aanwezig dat jongeren meer geïnteresseerd raken in historie. Ik geloof dat er echt wel een markt is om een goede historische strip te starten

Heb je - als je weer een historische strip gaat maken - al een idee in welke tijd je het wilt laten spelen?
Het wordt in ieder geval Oudheid, maar dan niet in een uitgekauwde periode van de Griekse of Romeinse geschiedenis. Ik heb een verhaal in mijn hoofd en dat is wel in de Romeinse tijd geplaatst, maar het speelt zich hier in Nederland af. Dat moet gaan over het castellum Flevum. Je zit hier, een kilometer of vijf hiervandaan, praktisch op de grond waar het castellum Flevum waarschijnlijk gelegen heeft en ik heb daar intussen erg veel informatie over verzameld, omdat ik al een groot aantal jaren bezig ben met archeologische opgravingen, samen met o.a. mijn zeer gewaardeerde collega Nico van Dam en een groep mensen van de Archeologische Werkgemeenschap. We zijn nu in Velsen bezig en we voeren daar een opgraving uit onder auspiciën van het Rijks Oudheidkundig Bodemonderzoek Die mensen korrigeren onze vondsten, want we zijn natuurlijk amateurs. Ik ben op deze manier helemaal in die tijd gedoken. De Friezen hebben een keer een stelletje Romeinen gered van een schipbreuk in het Waddengebied, daarmee kun je vier, vijf afleveringen vullen. Je hoeft niet zo ontzettend veel historische informatie te brengen, maar ik geloof wel dat wat je brengt, ook zo goed mogelijk moet zijn.
Er is voldoende materiaal opgegraven, zeker in samenhang met wat er de laatste twintig jaar op andere plaatsen gevonden is, om een goed gedokumenteerd verhaal te maken over die vroegste Nederlandse geschiedenis.
Wat historische strips betreft, zie ik de toekomst echt wel met gepast optimisme tegemoet. Maar de mensen die de historische werkelijkheid bij het publiek goed willen laten overkomen, moeten wel proberen die informatie vanuit déze tijd te geven, maar wel met die beperking dat er niet te veel van de werkelijkheid afgeweken mag worden. Als ik weer een historische strip ga maken, beloof ik je dat hij historisch goed in elkaar zal zitten en dat hij tegelijkertijd toch ook erg spannend is.

Rob van Eyck

GRATIS

Speciale verjaardagskalender

In verband met het 25-jarig jubileum van het weekblad Donald Duck in Nederland en het 10-jarig bestaan van Het Stripschap geeft de uitgeverij Oberon voor Het Stripschap de speciale verjaardagskalender gemaakt onder de titel 'DE GALERIJ DER GROTEN', erflaters van Eendebeschaving Deze kalender is in een beperkte oplage exclusief voor de Stripliefhebbers geproduceerd. In twaalf schitterende full-colour platen getekend door Harry Balm wordt een serie portretten van groten uit de roemruchte Duckhistorie neergezet.

Deze kalender krijgt u gratis toegezonden indien u zich abonneert of een nieuwe abonnee opgeeft!

BON nieuwe abonné
naam . . . . .
adres: . . . . .
plaats . . . . .
handtekening. . . . . .
abonneert zich op Stripschrift m.v.t. 978 à f 38,50/jaar
aangebracht door. . . . . .
naam . . . . .
adres: . . . . .
plaats: . . . . .
Deze bon in open envelop sturen aan Stripschrift, Antwoordnummer 7015, Amsterdam (een postzegel is niet nodig)

wanneer u dit nummer na 1 juli bestudeert, schrijf dan over!

PEER EN UCO

OFWEL DE STRIP BUITEN DE RANDSTAD

Toen *Pep*, in 1974 al, op sterven na dood was, werd gestart met een nieuwe strip: *Eppo*. Hoewel deze strip de door de wol geverfde stripkenners hoogstens tot een licht fronsen der wenkbrauwen vermocht te brengen, bleek hij het bij de jongere lezers heel best te doen. In een populariteitspoll scoorde de strip zo hoog dat men bij *Oberon* besloot de phoenix die geplanned was uit de as van Pep en Sjors te hertijzen, *Eppo* te dopen. Voor de vorm mocht het lezersvolkje ook dáár nog even over stemmen, maar volgens de goede tradities van de inspraak stond de naam al vast.

UCO

Tekenaar/schrijver van de strip Eppo is de nu dertigjarige *Uco Egmond*. Over zijn debuut als stripmaker vertelt hij: 'Ik had twee platen gemaakt met strips rond een Opa-figuurtje en was daarmee naar de redactie van Pep gestapt. Ze zagen er wel wat in en bestelden voor de week daarop gelijk 200 platen erbij. Op de redaktie stelde men voor de *jongen* tot hoofdfiguur van de strip te maken; de naam *Eppo* is ook door de redaktie bedacht.'
Zoals al gezegd, mensen die wat meer verstand van strips claimen te bezitten lopen in het algemeen niet zo warm voor het weekbl . .., eh, de strip Eppo. Uco Egmond: 'Inderdaad, er is nogal negatief over geschreven. Ik heb daar ook wel 'n jaartje een depressie over gehad. Op een gegeven moment kom je jezelf tegen, dan zit je aan de grens van je mogelijkheden en daar had ik het wel moeilijk mee. Maar ik ben daar nu een beetje overheen. Tekentechniek is geen doel meer voor me, maar het middel waarmee ik m'n verhaaltjes maak. Ik weet dat mensen van mijn eigen leeftijd Eppo niet zo leuk vinden, maar ik weet ook dat kinderen hem vaak *wel* leuk vinden. En ik maak Eppo tenslotte voor kinderen'.
Men hoeft in de strip Eppo niet zo diep te graven om invloeden van *Franquin* te ontdekken. Uco Egmond: 'Eppo is zeker in het begin een epigoon van *Guust Flater* geweest, zoals ook mijn tekenstijl sterk door Franquin is beïnvloed. Later heb ik geprobeerd er wat meer eigens in te stoppen, maar ik ben toch nog niet aan de invloed van Franquin ontkomen. Ik heb verder niet zoveel verstand van strips, zeker niet toen ik met Eppo begon. Ik zie ook niet zoveel in die hele kultus die er omheen is gegroeid. Ik woon en werk hier in Noord Brabant nogal geïsoleerd, en dat vind ik wel prettig.'
De strip *De Leukebroers* maakt Uco samen met zijn vriend *Peer*, onder de naam *Peco*. Hoe is de taakverdeling bij het werken voor deze strip? Uco: 'Die is toevallig aan het begin van dit jaar veranderd. Vroeger schetste ik en inkte Peer; nu tekent en inkt Peer de decors en ik de figuren. De tekst maken we meestal samen, hoewel ook *Patty Klein* en *Wilbert Plijnaar* wel eens teksten hebben geleverd. Van de teksten die we samen maken is het meestal Peer die het idee heeft gehad.'

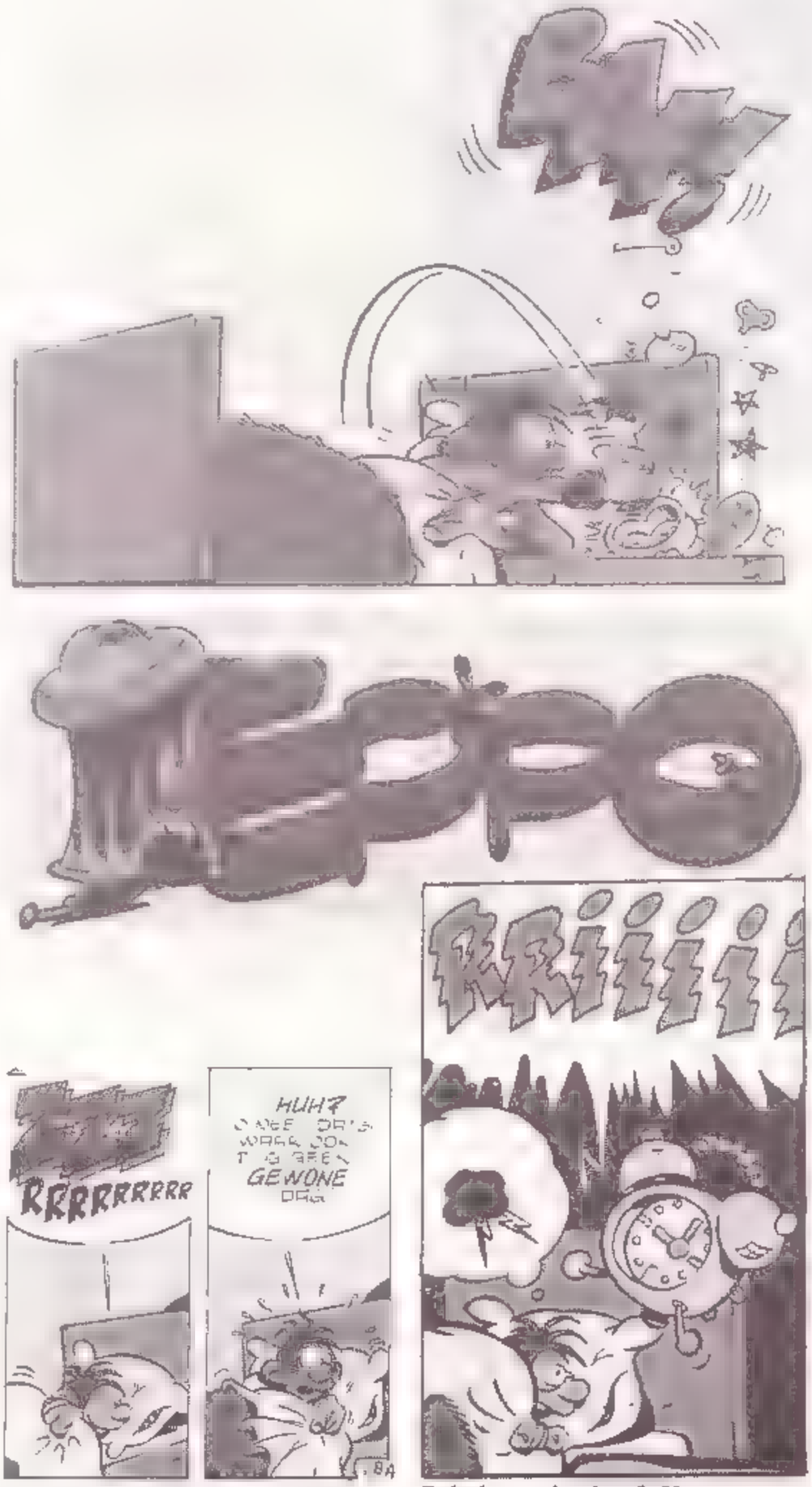

Behalve strips heeft Uco Egmond - samen met Wilbert Plijnaar - ook anderhalve minuut *full-animation* getekend in een verder *live-action* voorlichtingsfilmpje van een bouwmaatschappij voor een nieuwe brug bij Arnhem. Heeft hij nog meer tekenfilmplannen? Uco Egmond: 'Ach, ik weet het nog niet. Ik studeer industriële vormgeving in Delft en ik wilde eigenlijk proberen dit jaar af te studeren; dat kost erg veel tijd, vooral omdat ik Eppo en de Leukebroers bij wil houden. Daarna weet ik niet of ik wel door zal gaan met tekenen, hoewel ik moet zeggen dat bijvoorbeeld een tekenfilm met De Leukebroers of zo me best wel wat lijkt'.

PEER

Misschien dat die tekenfilm van De Leukebroers wel geproduceerd gaat worden in de tekenfilm- en geluidsstudio die de 31-jarige *Peter Coolen*, ofwel Peer, bezig is op te richten, samen met de zwager van Uco Egmond. In deze studio is inmiddels ook al een elpee van *Maatwerk* opgenomen. Niet alleen strips, neen, ook nog eens new-wave van buiten de randstad!
Waar komt de schuilnaam Peer eigenlijk vandaan? Peter Coolen: 'Hier in Brabant wordt alles altijd afgekort. Jozef wordt Joop, en Peter wordt Peer.'
Peer schreef en tekende *Tok Tok* in Eppo, maar vóór de strips en de studio was hij werkzaam in de beeldende kunst. Hij maakte keramiek en verkocht dat op markten. Verder schilderde hij: meestal historische voorstellingen min of meer in de stijl van de Hollandse Gouden Eeuw. Hoewel hij wel eens geëxposeerd heeft is de vraag naar zijn schilderijen zo groot, dat hij, zeker met de strip- en studiowerkzaamheden ernaast, de nog lopende bestellingen nauwelijks aankan, laat staan voldoende vooruit kan schilderen voor een nieuwe expositie. Peer is in de strip terecht gekomen door Uco Egmond, die hij kent via de *muziek*. Uco speelt orgel en gitaar, Peer een aantal instrumenten, waaronder gitaar en de vijfsnarige banjo. Samen speelden ze in een band, die bij Peer thuis op de zolder repeteerde.

In die tijd tekenden Peer en Uco - mede gesteund door voldoende alcoholica - tientallen platen vol met nimmer afgemaakte strips. Eén van de weinige verhalen die wel voltooid werden was *Zuiptor*, gepubliceerd in *Stripschrift* nr.74. Dit verhaal bestond dus al vóórdat Uco met Eppo begon.
Peer is inmiddels gestopt met zijn strip Tok Tok. Reden: de Eppo-redaktie plaatste hem steeds minder, en het waarom daarvan laat zich wel raden: in tegenstelling tot Uco's Eppo is Tok Tok ook voor jongere lezers minder interessant. Bovendien heeft ook Peer meer plezier in De Leukebroers, waar hij dan ook nog aan door blijft werken. Verder heeft hij zijn hoop gevestigd op zijn studio, waar we misschien nog wel eens een Leukebroers-tekenfilm uit kunnen zien komen rollen.

Wim van Helden

POR-NIOS

Jan van Erp geeft zich bloot

foto: Esther Hogema (1977)

☐ Tja, PEP.
☐ Die naam lijkt wel een waspoedermerk Por Dios, wat een blad.

☐Hoe zat het ook weer met PEP? Van september 1971 tot en met april 1975 maakte ik deel uit van de redaktie van 'het weekblad met (toen niet meer) Mickey en Kuifje'.
☐ Veel depressies. Stormachtig. Lage luchtdruk. Da's allemaal niet best voor een zeepbel.

☐ *Als kind experimenteerde ik een poosje intensief met zeepbellen. Het lijkt me dat ik geïnspireerd moet zijn geweest door 'Tom Poes en de Brombollen', dat toen in Donald Duck verscheen Of misschien had mijn moeder gewoon een lekker soort zeep*
☐ *Ik blies sigaretterook in zeepbellen ('mistbollen'), vermengde inkt met zeep ('kleurbollen'), vond bij toeval de napalmbol uit door wat benzine bij de zeep te gieten En één keer blies ik een zeep bel in een zeepbel in een zeepbel - méér lukte niet.*
☐ *Het was wonderbaar, maar o zo teer*

☐Achterhalen hoe het ook weer met PEP zat, vanuit waar ik nu ben, geeft me het gevoel dat de binnenste van die zeepbellen moet hebben bevangen. Je denkt dat je de waarheid kunt zien; die waarheid is immers af, rond, glad. Maar buiten die bol blijkt, bij nader onderzoek, toch weer een bol te wezen, en daarna wéér een, en ga zo maar door. Laag na laag klopt, vormt een geheel - maar niet het héle geheel.
☐Uiteindelijk rest slechts water en een losse zucht.
☐ Maar afgezien van die betrekkelijkheid van mijn eigen waarnemen, toen en nu, vallen er toch wel een paar losse flodders af te schieten.
☐ Stelde PEP wel wat voor, op de keeper beschouwd?
☐ Eigenlijk geen bal.
☐ Dat wil allemaal niet zeggen, dat ik zélf van afgezaagde varianten van afgelebberde thema's hou. Maar ik lees dan ook al een dikke twintig jaar strips - ik ben geen gemiddelde PEP- of EPPO-lezer.
☐ En van die gemiddelde lezer moet zo'n blad het blijkbaar toch hebben.

☐ Zolang maar aan die Eerste en Laatste Wet voldaan is, de eis van duidelijkheid, van een heldere verteltrant, dan kan een heleboel. Maar ten allen tijde is 'het vertelsel' ondergeschikt aan 'het vertellen'; en de 'verteller' is helemáál nergens
☐Dat PEP nu onder de groene zoden ligt - het schuim is doodgeslagen - ligt natuurlijk niet alleen aan het grote aantal overtredingen van de Wet der Duidelijkheid tijdens de jaren 1970 en verder. 't Zat allem áál een beetje tegen. Het dalen van het geboortecijfer. Het stijgen van o.a. de papierprijzen. De konkurrentie van tv en - vooral - stripalbums.

☐ Maar dat doet er allemaal niets aan af dat PEP gewoon geen leuk blad was voor jongens van een jaar of 12, 13, 14, 15.
☐ Na Hetty's vertrek (september 1972) kwam daar weinig verbetering in. Het gaat dus niet aan om haar allerlei kwalijks in de schoenen te schuiven; ikzelf bijvoorbeeld 'was er zelf bij'. Maar 'ik wist toen nog niet wat ik nu weet', heet het dan, en tenslotte wás ik door Hetty aangenomen en opgeleid. Ik was een onnozele stripfreak; wist ik veel.
☐ En Hetty hád in elk geval een soort 'visie'; een glanzend luchtkasteel welswaar, opgebouwd uit overtrokken verwachtingen en een onjuiste schatting van de realiteit, maar toch' iets om naar uit te zien
☐ Dat was weg, toen zij wegging. Pats. Wég, zeepkasteel.
☐ En er kwam niks stevigs voor in de plaats.

☐De laatste jaren van PEP werden gekenmerkt door een totale richtingloosheid Elke week bedachten we nieuwe formules (zoals de nooit werkelijk uit de verf gekomen 'thema-formule' - daarover wellicht een andere keer meer), het blad werd dunner, PEPtoe (die ellendige hartkwaal) vervormde de nietjes en verdween toen opeens weer; in de tussentijd werd ik nog boos, omdat mijn geliefde BABERIBA in de ijskast moest; tenslotte klonk in de verte reeds de kraaienmars EPPO ontstond 'uit zonnegloren en een zucht van de ziedende (dus schuimende) zee' - maar daar was ik niet meer bij.
☐ Misschien, dat dáárdoor EPPO nu best een leuk blad is!

☐ Pep heeft dus achtereenvolgens perioden doorgemaakt van onbenulligheid, een zekere lijn, overtrokken verwachting en totale wanorde; pas met EPPO kwam er weer duidelijkheid. Van al dat gekluts en gekneed, zijn daar mensen het slachtoffer van geworden? Striptekenaars, bijvoorbeeld?
☐ In zekere zin natuurlijk wel degelijk. Want parallel met de grillige koers van PEP loopt een lijn die voor het geluk van de modale stripwerknemer (al dan niet op freelance-basis werkzaam) van groot belang is: de werkgelegenheid.
☐ In de voorzichtige jaren zestig kwam Vaderlands Talent slechts met mondjesmaat aan bod in Onze Bladen. Maar door een samenloop van omstandigheden leek er ruimte te komen voor een eigen 'stripstal' - dus werd die stal uit de grond gestampt. Bakker, Julsing, 't Jong, De Smet - de een na de ander, de duvel en z'n ouwe moer. Nogmaals: maakt u er zelf maar een lijstje van.

☐ *Strips maken voor een blad als PEP vergt geen kunst, maar kunde. Het is een vak, geen gave. Een strip wordt niet geschapen, maar in het zweet des aanschijns gemaakt. Tekenen en schrijven, dat is ploeteren geblazen*
☐ En daar is niets schandelijks aan! Integendeel: grote massa's (jonge) mensen zien elke week reikhalzend uit naar hun EPPO, een blad overigens dat wél bekwaam gemaakt wordt, binnen de beperktheden waarin men daar moet arbeiden.

☐ Is dit alles een flard schuim, die door een open deur uit de bek van een oude koe uit de sloot in uw ogen waait?
☐ Gefeliciteerd, dan.
☐ Ik kan zelf nooit zo goed overweg met 'de gemiddelde Stripschapper': ik word er steeds zo moe van. Zo'n hoop kouwe drukte om niks! Want - een echt Stripschapper vindt strips 'n gewichtige zaak.
☐ Strips zijn niet 'belangrijk', dames en heren! Goeie strips zijn alleen maar verhaaltjes! Al dat mystieke gedoe, grootmeester zus, klassieken zo, dat moet maar eens uit zijn. Er is niks heiligs aan Kresse of Hergé; wie met hen omgaat merkt, dat zij dat zelf ook vinden. Zelfs Carl Barks is, hoewel naar mijn smaak een geniaal vakman, een eenvoudige boerelul.

☐ (Ik vind dat eigenlijk wel een aardig einde, zo.
☐ Maar ik was nog maar halverwege de lijdensweg van PEP - dus we tuffen nog even door. . .)

☐ Het zal inmiddels duidelijk zijn, wat vanaf laten we zeggen nummer 1 van 1970 in het weekblad PEP binnensloop: schizofrenie.
☐ Enerzijds werd rekening gehouden met de lezertjes van 12-15, anderzijds schroomde men niet om de Stripschriftlezer en ander vaag tuig over de vale bol te krabbelen door het plaatsen van 'werk voor de fijnproever' - u mag zelf een lijstje maken. Maar dat tweeslachtige gebeurde maar half De verhalen voor de jonge lezers waren niet goed gemaakt - hieronder kom ik terug op hoe een strip in elkaar zit - en het snoepspul voor de 'kenners' was weer net niet bijzonder genoeg - d'r zat bijvoorbeeld nooit sex in, of iets anders waar die rijpere lezer zijn gerief mee kon behalen.

☐ Hoe een goede strip in elkaar moet zitten, is eenvoudig te zeggen, maar moeilijk te verwezenlijken.
☐ Duidelijkheid is het belangrijkste. Een strip die om zo te zeggen niet spréékt, die hoort in de prullebak - al is de lijnvoering ideaal en de tekst van het gehalte van een Belcampo De plaatjes moeten klaar en helder laten zien wat er aan de hand is, elkaar logisch opvolgen en nét iets beter getekend zijn dan de lezer het zelf zou kun-

nen. Het verhaal moet geordend in elkaar zitten, alles moet zodanig op elkaar zijn afgestemd dat 'alles past', dat het lijkt alsof de lezer een blik wordt gegund in een complete, logische 'draaiende' wereld. Die wereld mag krankzinnig zijn, alle perken der fantasie te buiten gaan - maar het moet een *overtuigende wereld* zijn die wordt beschreven en getekend; geen ordeloos rotzooitje! Alles moet met alles samenhangen - desnoods volgens een geheel eigen logica die niet in het minst lijkt op de logica van de 'echte wereld', binnen de 'echte' zeepbel, maar de wereld binnen de strip moet zonodig 'aan haar lot overgelaten' een eigen leven kunnen leiden. *Originaliteit* is niet van belang Leuk voor de kenners, die genoeg gelezen hebben om te kunnen vergelijken, maar overbodig, verspilde moeite, als die oorspronkelijkheid ten koste moet gaan van de duidelijkheid.
☐ De strips in PEP deugden haast nooit, en bij elkaar vormden ze nauwelijks iets dat je een 'blad' kunt noemen.

☐ In het begin al niet. Een slordig bijeen geraapte takkebos waarin de van schrik versteende spreeuwen nog in hun nesten zaten, Mickey en Kuifje zij aan zij - hoe hebben ze het kunnen verzinnen!
☐ Later kwam er wat meer lijn in, zo omstreeks het midden van de jaren zestig; dat kan als men wil een 'hoogtijtijd' genoemd worden. PEP begon wat op een blad te lijken - een blaadje in de knop weliswaar, maar toch, hier en daar een groen puntje (Agent 327! Erwin!) in het sprokkelhout.
☐ De neergang vanaf dat miezerige hoogtepunt zette in, toen Hetty Hagebeuk Peter Middeldorp opvolgde als · hoofdredacteur.

☐ O, Hetty had de beste bedoelingen. En ze ging daarbij hard aan het werk, ook.
☐ Maar ze verkéék zich wel. Ze maakte de Grote Gedachtefout die heden ten dage nog tal van 'stripkenners' maken: de misvatting dat een stripblad méér kan zijn dan een laagschuimend sopje!

☐ Hetty maakte PEP dikker, en stopte er wat meer 'sophisticated' strips in. Ook deed ze haar best om een echte vaderlandse stripstal van de grond te tillen. Maar die stal bleek zwaarder dan lucht, en kon dus nimmer stijgen.

☐ Strips worden voornamelijk gelezen door jongens en meisjes van een jaar of 10-15. PEP richtte zich altijd op de wat oudere jongens: die van 12-15.
☐ Omdat die jongens je strips lezen, moet je je blad op die groep afstemmen. Geef je die lezer waar die hij niet wil hebben, dan ga je naar de knoppen. Het is niet moeilijk om voor lezers ouder dan 15 strips te maken, maar die strips ook verkópen, dat is andere koek.
☐ Strip is een *taal*. En de belangrijkste eigenschap van een taal is haar verstaanbaarheid. Jongens van 12 begrijpen een andere taal, vinden andere dingen leuk, kun je ook zeggen, dan een meisje van 6 of een man van 28.
☐ De enige functie van een strip kan dus zijn, in een klein land als het onze: verhaaltjes vertellen, die jongens van 12-15 leuk of spannend vinden, op een manier die ze begrijpen.

☐ Dat klinkt zo voor de hand liggend, maar er zijn dwaalwegen legio
☐ In de eerste plaats: als je bij een stripblad werkt, vergeet je wel eens dat je zélf geen jongen van 12-15 (meer) bent. Je leest STRIPSCHRIFT, en het is alsof de tijden zijn veranderd; je denkt dat je publiek niet meer van zeep houdt, maar wel eens van een ander soort schuim wil proeven, laten we zeggen een pilsje. Je denkt: Ze worden toch ook ouder! en je vergeet dat je publiek nooit ouder wordt, maar zichzelf doorlopend ververst (er komen aldoor jonge, nieuwe lezers bij; de ouderen zeggen hun blad op).
☐ Omdat je zelf ouder wordt, denk je, dat de dingen in je omgeving méé-veranderen, dat ook de strip een soort evolutie doormaakt, 'volwassen' wordt.
☐ Dat is, grosso modo, een onzalige dwaling.
☐ Want door dat al vergeet je dat van die leuke of spannende verhaaltjes. Je vergeet dat je lezers - die aldoor nieuwe lezers! - geen boodschap hebben aan je privé-hang ups of de modernste ontwikkelingen binnen de 'negende kunst'.
☐ Werk zat, dus.
☐ Maar daar kwam wat later opeens de klad in; PEP werd dunner, PEP en SJORS werden samen EPPO.
☐ Weg werk.
☐ Henk Albers, Fred Julsing, Willy Lohmann, Johnn Bakker.
☐ Ze doen nou wat anders. Het was onvermijdelijk: wie met zeep omgaat. . . Ik hoop dat ze het goed maken.

☐ Een ollekebolleke tot besluit (dat werkt zo: r. 1 is een uitroep, r. 2 noemt het onderwerp met name, r. 6 bestaat uit één woord, r. 4 en r. 8 rijmen, de. rest niet, r. 1, 2, 5 en 6 bestaan elk uit 'n dubbele dactylus, r. 3-4 en r. 7-8 bestaan elk uit driemaal een dactylus plus één beklemtoonde lettergreep):
☐ *Een nieuwe wetenschap!*
☐ *PEPpologie, heet ie.*
☐ *Maar heeft dat roeren*
☐ *in zeepsop wel zin?*
☐ *Emmers vol schuim krijg je,*
☐ *ontegenzeggelijk.*
☐ *Zeepbellen dus. Maar*
☐ *wat zit daar nou in?*

Jan van Erp

ARTEFACT

FALATOFF

NIEUWE UITGAVEN VAN ARTEFACT

Jusqu'a présent, het eerste Franstalige album van The Tjong Khing, met eerder in DE VRIJE BALLOEN verschenen verhalen. 52 bladzijden, met kleurenomslag, 20 Francs.

'Tante Leny Presente' deel 1: De beste strips uit de eerste 20 Tante Leny's en een paar nummers van Modern Papier). Met werk van Swarte, Geradts, Smeets, enz. . . . in het Frans. Prijs per stuk 35 Francs.

Falatoff 38/39: Interview met de Tante Leny ploeg; 20 bladzijden 'bekentenissen van Tante'; en verder veel strips en nieuws; kleurenomslag van Joost Swarte. Prijs 15 Frs.

Levering aan de boekhandel van deze albums gebeurt via Paranoia en Drukwerk.

EN NOG STEEDS: ONZE POSTORDERDIENST

Alle grote en kleine uitgaves op stripgebied, zowel uit Frankrijk als uit andere landen, kunt u per post thuisgestuurd krijgen.

Posters	Tardi, Druillet, Bilal, F'Murrer, Gotlib, Moebius, Taffin, Caza, enz.
Bladen	Metal Hurlant, Fluide Glacial, Echo des Savanes, Charlie. . .
Albums	Bretecher, Gotlib, Druillet, Moebius, Gal, Tardi, enz. enz.
Fanzines	Petit Mickey, Haga, Buck, e.a.
Import	Comix, Corben, Bodé, C. Foss, Roger Dean. . .

Enkele prijzen:
Metal Hurlant: 4,25 gulden per nr.; Moustache et Trotinette (Calvo) 6 gulden; Trucs en vrac (Gotlib-Dargaud): 12,50 gulden; Tardi 30/40 (Futuropolis): 17,50 gulden.
Onze gratis catalogus (8 bladzijden dik) kunt u aanvragen bij:
ARTEFACT, 3 RUE DU MARCHE, 9588- ENGHIEN, FRANKRIJK.

HOE BESTELLEN?
U ontvangt onze catalogus. U deelt de prijzen (in Franse Francs) door twee en u heeft de prijzen in guldens.
Bij het bedrag van uw bestelling telt u de portokosten op: Bestellingen van 1 tot 25 gulden: f 2,– porto; van 25 tot 50 gulden: f 4,– porto; van 50 tot 75 gulden: f 6,– porto enzovoorts.
Het totale bedrag stort u vervolgens op giro **LA SOURCE 35 587 40 L** van Artefact, 3 rue du Marche, 95880 Enghien, Frankrijk. U kunt dit op het postkantoor doen, maar ook via uw eigen girorekening. Op enveloppe en girokaart zet u dan 'buitenland', verder blijft alles hetzelfde. Vergeet u niet op uw stortingsformuliertje of girokaart de bestelde titels te vermelden!
U ontvangt uw bestelling zodra wij uw betaling binnen hebben. Wij danken u alvast voor uw vertrouwen, en wensen u heel veel leesplezier toe.

Nu door Artefact uitgegeven:
FANTASMAGORIE (nieuwe formule)
het eerste Europese fanzine over tekenfilm. Nog leverbaar:

– Speciaal Annecy nummer.
– Muziek en tekenfilm.
Prijs per stuk 8 francs of 4 gulden.

VOOROORDELEN TEGEN HET BEELDVERHAAL

Het lezen van strips leidt tot leesluiheid

door: ARTHUR EGER

Sommige mensen in mijn omgeving hebben het nog steeds over leeslui. Dat geldt dan niet voor mij, voegen ze er - waarschijnlijk uit beleefdheid - snel aan toe, want ik lees ook 'gewone' ('echte') boeken. Waarschijnlijk hebben ze er nooit goed over nagedacht en praten ze elkaar na. Dit is een poging daar verandering in te brengen.

Piet en Paul krijgen dezelfde opdracht: het is nu 3.40 uur, hoe laat zal het over een half uur zijn?

Piet gaat als volgt te werk. Hij weet dat een half uur gelijk is aan 30 minuten. Deze 30 minuten moeten opgeteld worden bij de 40. Omdat een uur slechts 60 minuten heeft, blijven er 10 minuten over, te gebruiken in het volgende uur. Zijn antwoord is 4.10 uur.

Voor Paul wordt een uur voorgesteld door de ronde wijzerplaat van een klok. Een half uur is dus een halve cirkel. De tijd 3.40 uur wordt aangegeven door de zwarte wijzer. De gestreepte wijzer geeft aan hoe laat het een half uur, dus een halve cirkel, later is. Zijn antwoord is 4.10 uur

Het resultaat is hetzelfde, alleen de weg is anders. De vraag is nu of de tweede manier - die van Paul - inferieur is?

Onderzoek, bijvoorbeeld naar paired-associatie leren (Bower 1969) suggereert het tegendeel. Wat is paired-associatie leren? In een dergelijk experiment wordt een reeks woorden bijvoorbeeld op een scherm geprojekteerd. De reeks is in paren verdeeld. Het eerste woord van het paar (de stimulus) verschijnt, waarna de proefpersoon het tweede woord (de reaktie) moet noemen. De woorden worden een aantal keren aangeboden. Na verloop van tijd leert de proefpersoon de korrektie reaktie op ieder stimulus (eerste) woord.

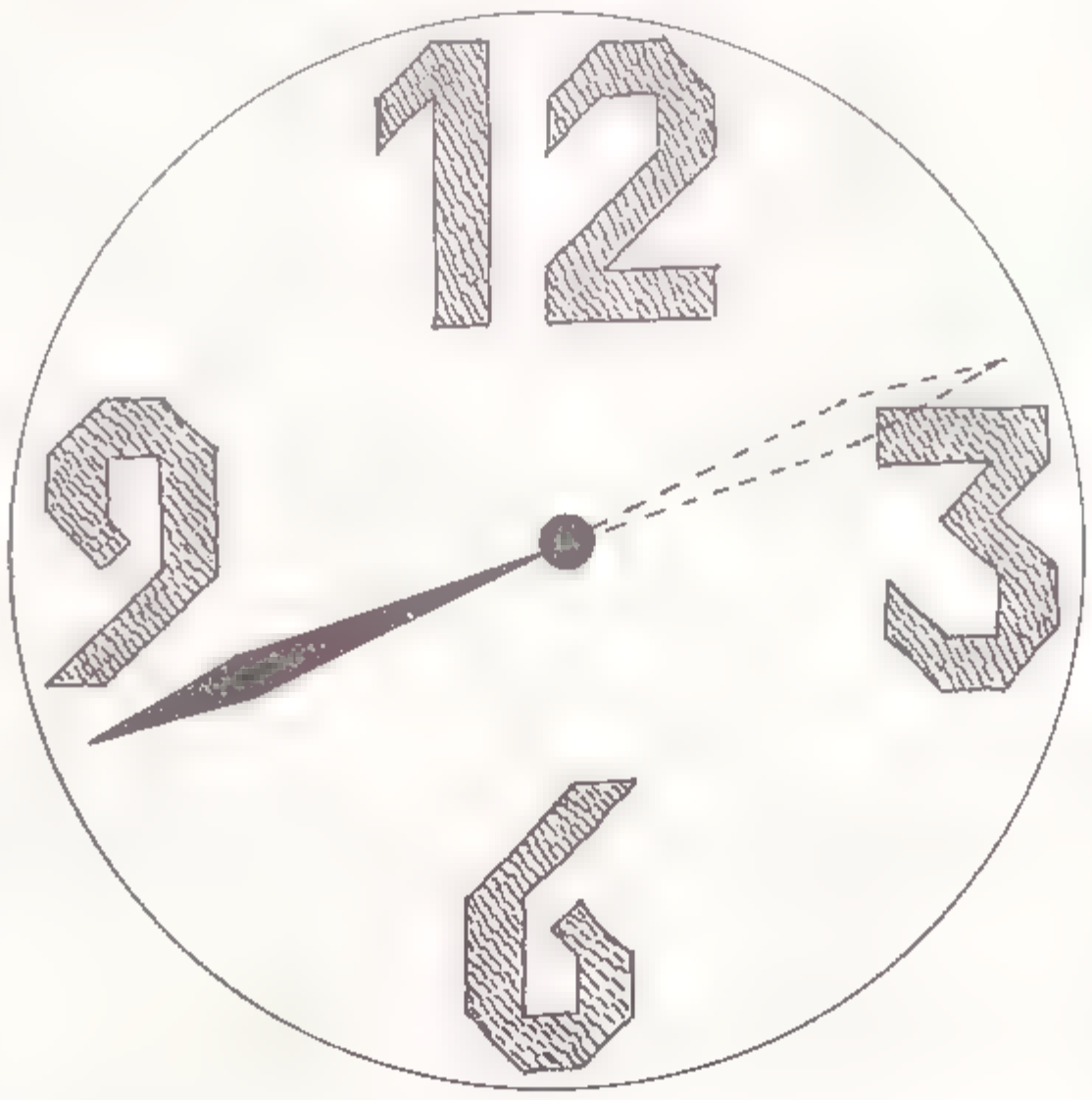

In het experiment van Bower werd de prestatie vergeleken van proefpersonen, die een standaard instruktie ontvingen, met die van proefpersonen die de instruktie kregen in gedachten een beeld aan de stimulus toe te voegen. De woordparen bestonden uit konkrete zelfstandige naamwoorden (zoals huis, tafel). De resultaten van de recall procedure waren zeer duidelijk: de proefpersonen met de instruktie een beeld toe te voegen aan de stimulus, vertoonden een percentage recall dat anderhalf maal zo hoog lag als dat van de proefpersonen met de standaard instruktie.

De effektiviteit van het onthouden van informatie over een bepaalde handeling (volgens Springstein), middels:

lezen	10%
horen	20%
zien	30%
horen en zien	50%
doen	90%

Lezen en zien zal rond de 40% liggen.
De methode van Paul lijkt nog niet zo slecht.

Het woord leeslui

Als ik als liefhebber van bijvoorbeeld films of voetballen, van iemand die daar niet van houdt, zeg dat hij film-kijklui respectievelijk voetballui is,

dan vindt men mij waarschijnlijk fanatiek en bijzonder eenzijdig. Toch zijn er lezers (of boekliefhebbers) die iemand die geen boeken leest, leeslui noemen. Is iemand die geen strips leest volgens deze mensen kijklui? Nee Daarom beweer ik

1. De term leeslui heeft alleen bestaansrecht als daarnaast termen als' kijklui, tastlui, luisterlui en voetballui zouden worden gehanteerd.
2. Op grond van 1: de term leeslui heeft geen bestaansrecht
3. Mensen die de term leeslui hanteren geven blijk van grote arrogantie, omdat zij een eigenschap van zichzelf - kennis tot zich nemen via gelezen tekst - zonder argumentatie tot norm verheffen voor iedereen, en andere vormen van informatieoverdracht als inferieur bestempelen

Het lezen van strips leidt tot verarming van de woordenschat

De westerse kultuur wordt gekenmerkt door een lees- en schrijfbeschaving. Door het tot voor kort ontbreken van goede audio-registratie middelen is de westerse mens eenzijdig ingesteld geraakt op informatieoverdracht door middel van tekst. Vrijwel niemand heeft nu een diktafoon op zak. Wel heeft iedereen een agenda of notitieboekje. Wat zou er echter gebeurd zijn als eerst de bandrecorder was uitgevonden, in 1450 bijvoorbeeld? Of de fotografie en het drukken van foto's met behulp van halftoonrasters? Niemand zou wellicht kunnen lezen of schrijven. De rijke woordenschat zou misschien opgedaan worden door het luisteren naar 'literaire' banden. De vraag kan worden gesteld of de waarneming via het gehoor niet sterk is teruggelopen, gedegenereerd zelfs, door de uitvinding van de boekdrukkunst en dus door verwaarlozing.

Er kan bijvoorbeeld worden gesteld: het lezen van boeken heeft geleid tot vermindering van de tekenvaardigheid, de luistervaardigheid en spreekvaardigheid.

Tenslotte wil ik opmerken dat radio en tv de woordenschat evenzeer kunnen en waarschijnlijk ook zullen verrijken; terwijl het lezen van 'Hallo dokter' en 'Moederliefde' daar weinig toe zal bijdragen.

Strips stimuleren de fantasie niet (of minder dan boeken).

De omschrijving van een woning met bijvoorbeeld het woord 'huis' zal tot een voorstelling leiden. Maar heeft dit onherroepelijk iets met fantasie te maken? Als ik geen fantasie heb - of mijn fantasie niet gebruik denk ik aan een standaard rijtjes-huis zoals ik er a. 100.000 heb gezien. En al lees ik 100 keer 'huis', de voorstelling blijft dezelfde. Als ik een strip lees, zie ik iedere keer andere huizen. Bestaande huizen, fantasie huizen. Hoe gemakkelijk is het dan niet om tussen al die waargenomen vormen een fantasievorm te bedenken. Ik kan niet bewijzen dat dit gebeurt. Maar evenmin is te bewijzen dat dit bij het lezen van het woord 'huis' of bij de omschrijving van een huis gebeurt. Ik denk dat strips zoals 'Little Nemo in Slumberland' van Winsor McCay of 'Wee Willie Winky's World' van Lyonel Feininger de fantasie heel wat meer zullen stimuleren dan welke omschrijving ook.

Aanleg

gHet is niet onwaarschijnlijk, dat de waardering voor strips grotendeels afhankelijk is van aanleg 'Het lijkt op het ogenblik aannemelijk dat er dusdanige verschillen in voorstellingsvermogen bestaan dat het gerechtigd is van typen te spreken' (Janssen, 1970). Dit zou kunnen betekenen, dat voorstellingsvermogen vergelijkbaar is met bijvoorbeeld muzikaliteit of kleurenblindheid. Iemand die niet muzikaal is, kun je onmogelijk leren een gitaar te stemmen, iemand die kleurenblind is voor bijvoorbeeld rood en groen kun je niet dwingen of leren rood en groen uit elkaar te houden. Het zou dan knap onmenselijk zijn om te proberen mensen te dwingen voorstellingsvermogen te ontwikkelen.

Er zijn zo weinig goede strips

Er wordt ook nog al eens opgemerkt: 'Er zijn zo weinig goede strips'. Dat haal je de koekoek: eerst de strip in diskrediet brengen, dan zeggen dat er zo weinig mensen goede strips maken. Verbied het gebruik van alcohol en in donkere schuurtjes zal slechte jenever worden gestookt. Daarnaast kan gerust worden opgemerkt, dat er ook relatief weinig goede boeken en films zijn.

Tenslotte: ruis

Een tekst is gevoeliger voor ruis dan een illustratie Met ruis wordt hier bedoeld: vervorming van de boodschap tijdens het overbrengen.

Als ik het over mijn huis heb, kan mijn gesprekspartner aan paleis Soestdijk denken, terwijl ik in een klein arbeidershuisje woon. Als ik dan verder uitleg: een klein huis met een puntdak, met beneden één raam en een deur, en op de eerste verdieping een schuin dak met daarin een raam, dan denkt hij misschien

ik bedoel echter

Had ik een foto laten zien, dan was dat onmiddellijk duidelijk geweest.
Een voorbeeld (uit: 'Hoe werkt taal eigenlijk? ', Tervoort en Prins, 1976): 'De burgemeester kust het kaasmeisje met tuitlippen'.

Wie heeft er nu tuitlippen? De burgemeester of het kaasmeisje? In beide gevallen is de zin taalkundig juist

Ook taalkundig juist, een ander voorbeeld uit Tervoort en Prins, is de volgende zin: 'De verslaggeefster die de burgemeester die zijn lippen die het kaasmeisje dat hem een plakje aanbiedt kussen tuit fotografeert struikelt'.
Begrijpelijker is:
'De verslaggeefster struikelt terwijl zij de burgemeester fotografeert als die zijn lippen tuit om het kaasmeisje te kussen dat hem een plakje aanbiedt'.

Bij het gebruik van een omschrijving is de kans op het ontstaan van ruis groter

Bij de kombinatie van beeld en tekst is de kans op ruis natuurlijk nog kleiner.

Begrippen die af te beelden zijn, zijn duidelijker te definieren dan begrippen die moeilijk of helemaal niet visualiseerbaar zijn:
Wat een tafel is kan aan iemand duidelijk gemaakt worden door het aanwijzen van een hele reeks tafels, steeds met de mededeling 'tafel' Met begrippen als 'mooi' en 'lelijk' is dit nauwelijks mogelijk Als degeen die definieert mooi vindt, wat de ander lelijk vindt, zal dit 'aanwijzend definiëren' ertoe leiden dat beide personen het roerend eens zijn, alleen voor de laatste betekent mooi 'lelijk' en 'lelijk': 'mooi'.

Het feit dat begrippen die niet zijn af te beelden minder goed zijn te definieren geeft de indikatie dat een afbeelding de boodschap vaak zuiverder kan overbrengen dan een tekst. Misschien heb ik de indruk gewekt dat ik strips beter vind dan boeken. Dat is niet mijn bedoeling. Het stripverhaal is een medium - naast andere, zoals de film, tv- radio en het boek - met belangrijke, nuttige mogelijkheden, maar ook met beperkingen.

Onderwerp	1▷	Omschrijving	2▷	Tekst	3▷	Ontvangst	4▷	Interpretatie
arbeiders-huisje		huis (woning)		huis		huis (buis, muis)		huis (arbeiders-huisje, paleis Soestdijk)

Bij gebruik van een afbeelding:

Onderwerp	1▷	Afbeelding	2▷	Interpretatie
arbeidershuisje		foto, tekening		

Referenties:

- Arnheim, Rudolf, 'Visual Thinking' in: 'Education of Vision', Gyorgy Kepes (ed.), Studio Vista, London, 1965
- Bower, G.H., 'Mental imagery and associate learning' in 'Cognition in learning and memory', Lee Gregg (ed.), John Wiley & Sons, New York, 1969.
- Emmet, E.R., 'Logisch denken', Aula 73, Het Spectrum, Utrecht 1972
- 'Grafische telecommunicatie', Delftse Universitaire Pers, 1975
- Janssen, W.H., 'Interne representaties bij complexe dynamische processen', Instituut voor Zintuigfysiologie TNO, Soesterberg, 1970.
- Mijksenaar, Paul, 'Heeft grafische vormgeving nut? ', Lecturis, Eindhoven 1974
- Tervoort, Bernard T., en R.S. Prins, 'Hoe werkt taal eigenlijk? ', Intermediair 12/34, aug. 1976

VAN MANDRIL TOT KARTOENALE

Kan de wereld NOG lachen om die goeie ouwe tijd?

door: TON VAN HOOGENDOORN

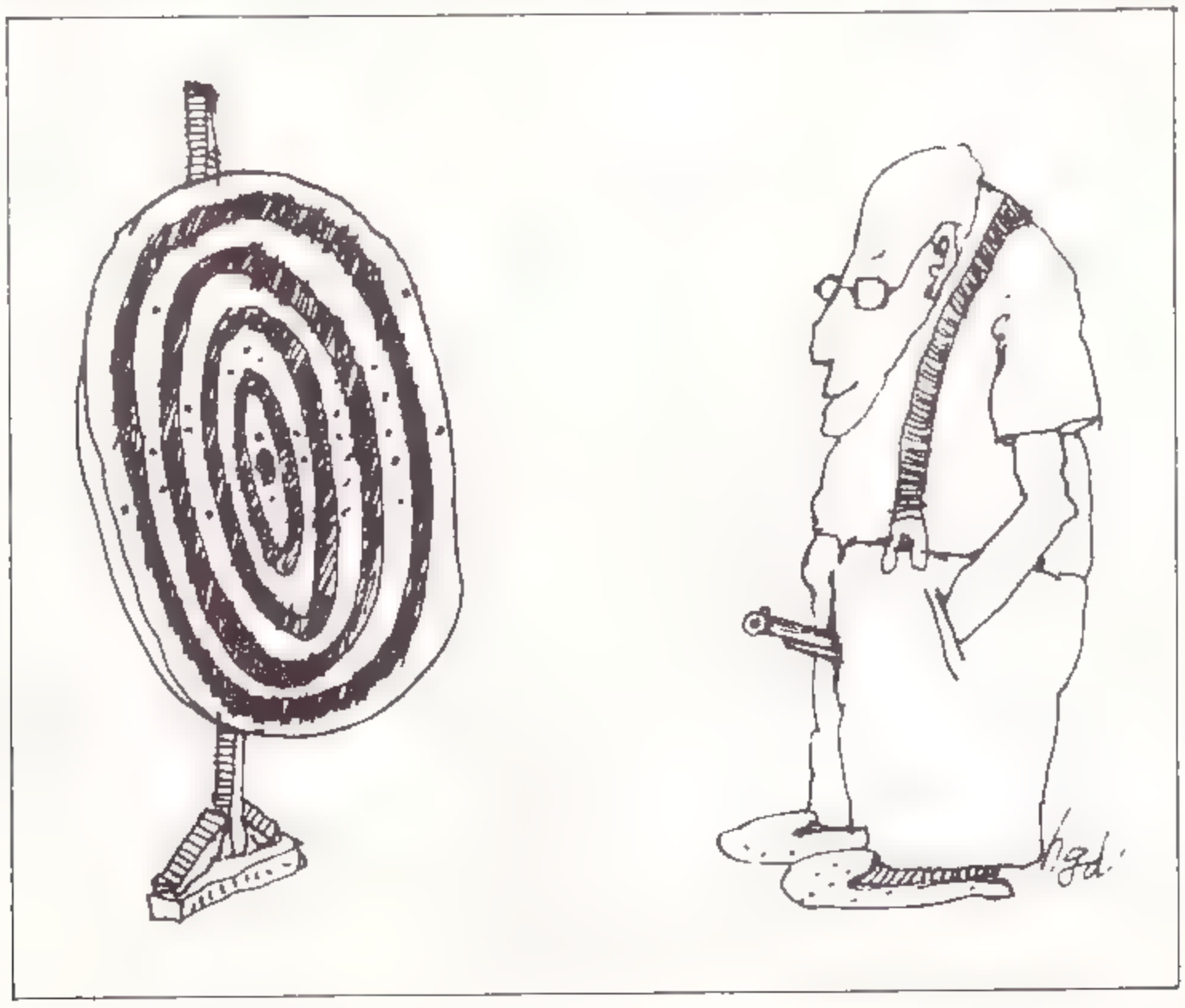

De wereld van cartoonisten en stripfanaten is maar klein. Bij de opening van de 16e wereldkartoenale in Knokke-Heist aan de Belgische kust, lopen ze elkaar tegen het lijf. Er is dan ook een bepaalde reden voor: Naast de tentoonstelling van cartoons uit diverse (dit jaar maar liefst 34) landen, op het thema: 'de wereld kan NOG lachen', is er speciale aandacht gericht op de 'Humor, satire en strips in Nederland'. Werk van elf prominente krantentekenaars en een uitgebreide kollektie stripbladen worden op ruime panelen getoond, waarbij ook de animatiefilms van 'Holland Animation' de verdiende aandacht krijgen.
Toch blijkt men desondanks in dat kleine wereldje elkaar niet of nauwelijks te kennen. Kollega's Stephen Verwey, Efbé en Frits Behrendt gaf ik op Belgische bodem voor het eerst een hand, terwijl we toch al zo'n vijf en twintig jaren in dit zottenvak meedraaien.

De morning after the night zitten we - sommigen uitgezakt vanwege het doorzakken - aan het ontbijttafel van het Bel Air Hotel: Opland, Yraah, Behrendt, Verwey, de Belgische kollega en prijswinner Bob Vincke en ondergetekende met hun vrouw of vriendin, als daar stripgek Martin Wassington binnentreedt met een fors gevulde plastic tas. De inhoud blijkt een hoeveelheid exemplaren van het 100-ste Stripschrift, die Martin als morgenlektuur onder onze bordjes schuift. Wellicht tot mijn schande moet ik bekennen dat dit 100e nummer voor mij het eerste Stripschrift is, dat ik onder ogen krijg. Wel heb ik eens Striprofiel gelezen, maar dat was uit belangstelling voor een interview met mijn oude vrije academie-makker Fred Julsing.
Mijn eerste reaktie is: waarom ook niet zo'n blad voor cartoonisten? Maar dan denk ik aan de bundels cartoons, die uiteindelijk bij De Slegte voor een klein prijsje pas wegvliegen. Heb net nog uit de uitverkoopbakken bij het warenhuis zonder die bijtjes, de bundel van Behrendt: 'Samen uit' voor een knaak weggegrist. Ook mijn eigen bundel 'Engelenbakjes' heb ik zo kunnen bemachtigen. Zijn de cartoons, zonder woorden, sans parole, onhe worte, uit de gratie?

LITERAIRE CARTOON

De meer literaire cartoon blijkt in volle opmars. De tekenaar heeft de plaats van de columnist ingenomen. Jules Pfeiffer is een inspirerende bron geweest voor de 'vader en zoon' serie van Peter van Straaten, die in feite zijn verhaal zelf illustreert. De tekst leidt naar het laatste plaatje tot de point van de grap. Jaap Vegter 'tekent' in Sextant en De Tijd zijn verhaal, veelal met zeer zwaar gevulde tekstballoons. Je zou ze 'verbale' cartoons kunnen noemen, die op een ander vlak liggen dan de echte strip, zoals Kresse, Swarte e.a. ze plegen te maken. Tekst en tekening vullen elkaar aan. Je kunt ze ook niet los van elkaar zien, zoals een illustratie bij een verhaal wel autonoom getoond kan worden. De politieke cartoon wil ik hier buiten beschouwing laten. Daar hebben Wim van Wieringen en Koos van Weringh al uitvoerig in dit schrift over geschreven. Men noemt ze wel geëngageerde prenten. Maar dat zijn m.i. ook alle cartoons. Een schilderij of vrije grafiek kun je om de vorm of kleur appreciëren, zonder te zien wat het voorstelt. Een cartoon is, hoe simpel soms, altijd een confrontatie met en bekende situatie uit onze dagelijkse omgeving, zij het vaak een sterk visueel vertekend beeld Je kunt een cartoon ook niet 'navertellen', zoals een mop, die van mond tot oor tot mond. . . enz. jaren van leven heeft tot zijn bekende 'zo'n baard'. Nee, een cartoon is helaas een ééndagsvlieg of vlinder, of een cynisch duiveltje uit een doosje Voor de oorlog kenden we de getekende mopjes in 'De Lach' en 'Panorama', die echter bestonden uit een illustratie bij het onderschrift of dialoogje. Alles werd

op zo'n tekening uitvoerig gedetailleerd, met hele straatsituaties op de achtergrond Het kenmerk van de 'moderne' cartoon is de nadruk op de komische werking van de grafische tekening, dat een absurde gedachtensprong van de tekenaar op directe wijze overbrengt, zonder die te moeten 'lezen'. De beeldende vondst zelf, het spel van associaties, subtiele interpretaties van dagelijkse menselijke probleempjes, die voor ieder direkt herkenbaar zijn.

IN DE GREEP VAN STEINBERG

Mijmerend in het 100e Stripschrift, gaan mijn gedachten terug naar dat unieke maandblad 'Mandril', waarmee alles op het gebied van cartoons in ons land begonnen is, en waarin ook veel van de huidige bekende tekenaars hebben gedebuteerd Helaas heeft dat tijdschrift, 'maandblad voor mensen', zoals de onderkop luidde, niet de 100 gehaald. Slechts bijna vier jaren van bestaan, dank zij de portemonnee van de uitgever Jules Perel. De dunne-lijntjes-stijl van de vader van de cartoon. Saul Steinberg greep ook in Nederland van na de oorlog, om zich heen en vond nogal veel epigonen. De naam Mandril duidde op het 'den volke tonen' van de blote billen Het blad nodigde dan ook tekenaars uit, alles wat ze in dag- en weekbladen niet door de censuur van de hoofdredakteur kregen, naar de Mandril-burelen te sturen, waar de redakteuren Charles Boost, Mr. Elias, Henri Knap, Frits van der Molen en tekenaar Hugh Jans ze selekteerden. In mijn kast heb ik nog wat oude nummers liggen, die al muf zijn gaan ruiken en slechts in enkele Amsterdamse antikwariaten nog te vinden zijn. In 1949 zag deze 'Hollandse' New Yorker het levenslicht. Ook mijn eerste opwinding over de eerste 'gedrukte' tekening van mijn hand in dat blad zal ik niet licht vergeten. De eerste krabbels van Opland, die toen al zijn huidige stijl had gevonden in de vorm van dikke redispen-lijnen vind je daarin.

En tekenaars als Bijmoer, Hugh Jans, Ralph Prins, Bertram, Wim van Wieringen, Charles Boost en Doeve raakten in de ban van de grafische grap. De eerste grote voeten van Yrrah herinner ik me uit die tijd. Politieke grappen werden uiterst sporadisch getekend en dan nog waren het meer speelse visies dan scherpe kommentaren op de samenleving. Het was ook de tijd dat je nog niet van Joop en Hans sprak, maar Excellentie. Toch waren de getekende grappen - om nou even een ander woord te gebruiken - ook in Mandril bepaald niet lief of zacht gekookte eitjes.

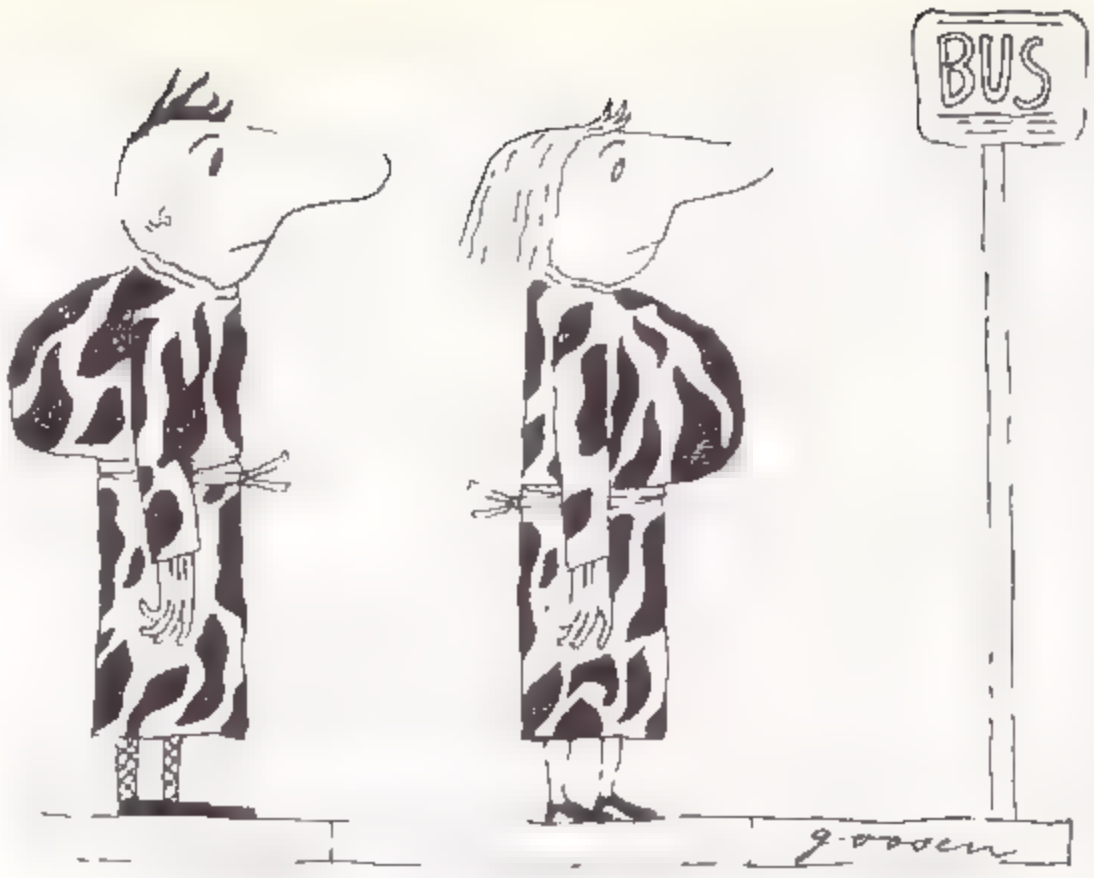

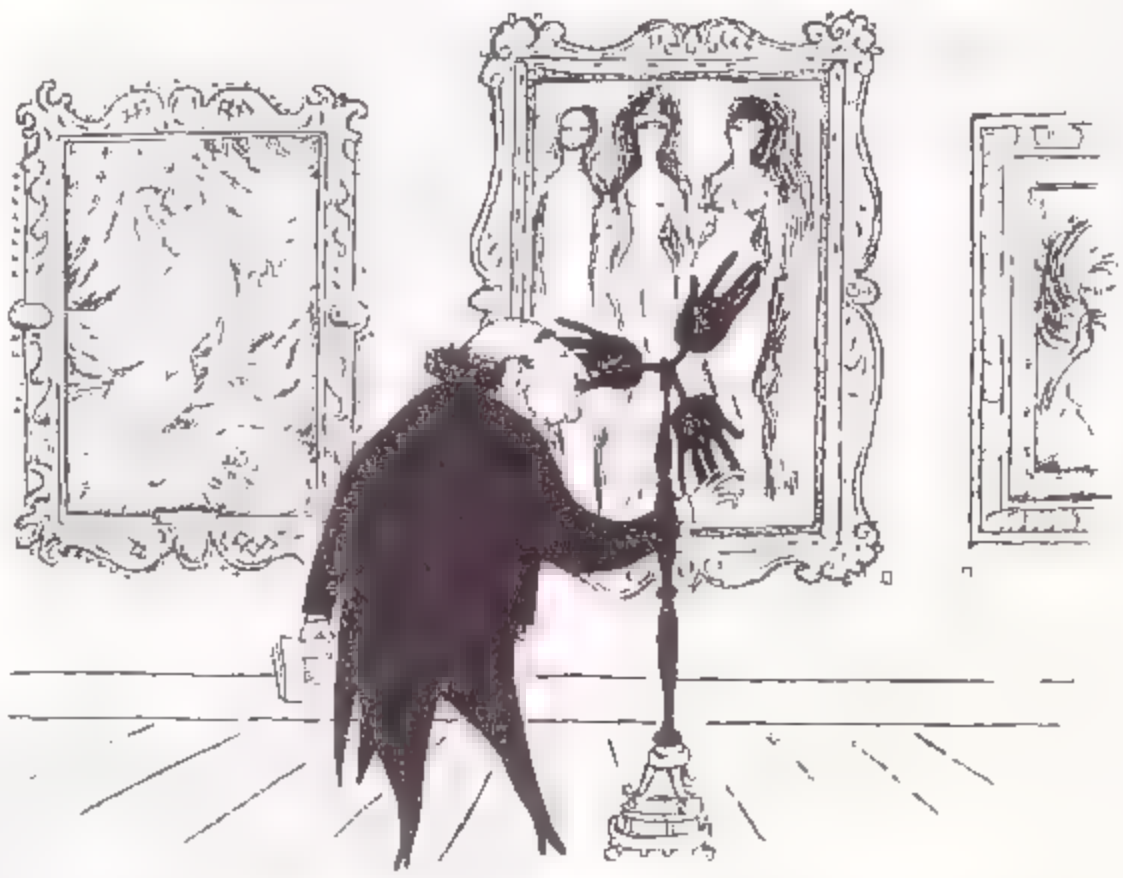

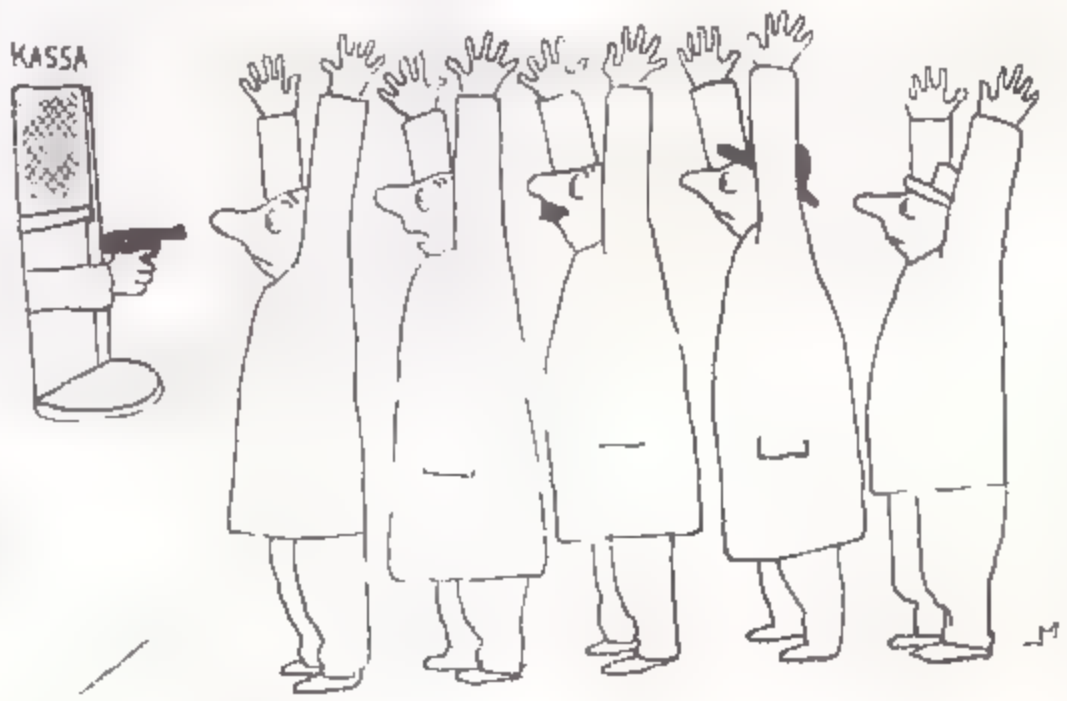

DOODBIDDERS

Onze dichter Remco Campert die toen de tekenstift veel hanteerde, tekende een aantal doodbidders, die met kisten een trapportaal afdalen, waarbij de hoofdbewoners gnuivend toekijken en opmerken: 'Wij hebben het woningprobleem opgelost'. Met dit zelfde onderschrift tekende Remco nog een tweetal doodbidders, die met lijkkist buiten twee verhuizers passeren, die een dekenkist van de volgende bewoners naar binnen sjouwen.
Wim van Wieringen leverde veel bijdragen in de vorm van grote cartoons, zoals de oogarts, die zijn patiënt een bril opzet en vervolgens een boek met complete werken van Shakespeare openslaat. De patiënt begint dan op zijn knieën met tranen uit de ogen springend te deklameren. Maar ook grapjes op woordspelingen blijken in onze tijd achterhaald en zouden nu wellicht de kolommen in de media niet halen, zoals die van Ralph Prins: mannetje met breuk 3/4 tot ander mannetje met 6/8. 'Heb jij een dubbele breuk? '; Toch iets voor de Mounties?
Nog eentje. De doodgraver (was toen een gedurfd onderwerp) gaat met zijn zoontje naar het strand. Wat doen zij? . . . Precies, het zoontje gaat met zijn strandschepje een kuiltje graven; een tekening van Wim Bijmoer die erg veel goede bijdragen had, en . . . kon tekenen. Nu geen namen meer noemen en niet verder praten over dat metier, dat juist 'zonder woorden' beter tot zijn recht komt. Het lijkt mij aardiger een aantal muurbloempjes uit de jaargangen van dat maandblad voor mensen Mandril te knippen, om uzelf te testen op de werking van uw lachspieren, op de humor van toen. Voor mij was het een mijmering over de springplank, waarvanaf ik destijds de sprong waagde in een wereld die NOG blijkt te kunnen lachen.
De ontbijttafel is al opgeruimd en het weer is te guur voor het strand van Knokke. 'Dat is een waarneming voor onze Belgenmoppen', zegt Opland, die het met woorden ook raak afkan.

Postbus 11335 Amsterdam
Redaktie: Har Brok & Hans Stoovelaar

DE KALENDER 1978

De schitterend geslaagde Stripdag van 15 oktober in Amsterdam, tevens de viering van ons 10-jarig jubileum, tastte onze financiële reserves flink aan. Wij werden hierin bijgestaan door de Gemeente Amsterdam, die ons nog eens extra voor f 1500 in de boot nam. Geld voor de jaarlijkse kalender was derhalve tot onze grote spijt niet meer beschikbaar en zo kon uitsluitend aan alle leden een nieuwjaarswens worden toegezonden. Hiervoor werd een aardige tekening van Ben van Voorn benut.

AGENDA

Amsterdam,, zaterdag 2 april, Ruilbeurs Richard, Rombout Hoogerbeetsstraat 109, van 10.30 tot ca. 15.00 uur.
Arnhem, zaterdag 22 april, ALV en Ruilbeurs Het Stripschap, gebouw De Korenbeurs, Korenmarkt 42, van 09.30 tot 17.00 uur. Aanvang ALV is 13.30 uur
Amsterdam, zaterdag 16 december, ALV en Ruilbeurs en Veiling Het Stripschap, Roothaanhuis, Rozengracht 133, van 09.30 tot 17.00 uur

DAG MARTIN

Op de Algemene Ledenvergadering van 17-12-1977 in Amsterdam traden voorzitter Martin Wassington en bestuurslid Albert Tol af. Tot nieuwe voorzitter werd Wil Soyer gekozen en tot nieuwe secretaris Hans Stoovelaar.
Martin is sinds 3 juni 1972 in totaal 5 1/2 jaar lang voorzitter geweest. Onder zijn voorzitterschap is de vereniging uitgebouwd tot 'Het algemeen erkend Nederlands centrum voor belangstellenden in strips', werden grootse Stripdagen georganiseerd met zo'n 5000 bezoekers, werden speciale uitgaven als 'De Avonturen van Tom Poes' en de Oberon zwart-wit reeks verwezenlijkt, werden stevige kontakten gelegd met de pers, de uitgeverijen en de stripantiquariaten. Ook de internationale kontakten werden uitgebouwd Lucca, Angoulême, Parijs
Het is geen definitief afscheid van Martin, want hij blijft als redakteur van Stripschrift zijn krachten aan het stripwezen wijden.
Als funktionarissen deden hun intrede Theo van Anraad (2e penningmeester), Har Brok (Stripschrift) en Eric Hoek, terwijl Albert Tol als funktionaris stand-by blijft voor het SDCN.

HET BESTUUR BESTAAT NU UIT.

Wil Soyer, voorzitter, tel. 020-166113.
Hans Stoovelaar, sekretaris, tel. 02975-61112.
Ruud Booms, loco-voorzitter & speciale aanbiedingen, tel 020-155235.
Kees Helderman
Ton Willemse.

FUNKTIONARISSEN

Theo van Anraad, 2e penningmeester, tel. 020-115025
Fred Bronner, perskontakten.
Albert Tol, SDCN.
Har Brok, Stripschrift
Eric Hoek
John Willemse, adviseur en evenementen.

POSTBUS 104, UITHOORN EXIT

Teneinde alle post te kunnen concentreren en misverstanden te voorkomen, is Postbus 104, Uithoorn, van de speciale aanbiedingen opgeheven. Alle post nu svp zenden aan Het Stripschap, Postbus 11335, Amsterdam

LIDMAATSCHAP 1978

Door de ALV van 17-12-1977 werd de contributieverhoging (de eerste sinds 4 jaar) goedgekeurd Lid van Het Stripschap wordt u thans door het overmaken van f 17,50 op pg 1513000 tnv Het Stripschap te Amsterdam.

Als lid van Het Stripschap geniet u f 9, reduktie op de nieuwe abonnementsprijs van Stripschrift van f 38,50 en betaalt u f 29,50 + f 17,50 = f 47, voor een gecombineerd lidmaatschap Het Stripschap/ abonnee Stripschrift. Ook weer overmaken op pg 1513000 tnv Het Stripschap te Amsterdam.

DE STRIPMAATSCHAPSKAART 1978

Ontvangt u na betaling van uw contributie voor 1978

ZWART/WIT REEKS UITGEVERIJ OBERON

i.s.m. HET STRIPSCHAP, Postbus 11335 te Amsterdam

Medio februari 1978 verschijnen bij de uitgeverij Oberon de delen 19 en 20 van de alom geprezen zwart-wit reeks
No. 19 — De argonautjes - de olympische vlam/het labyrint auteur Dick Matena
No. 20 — Prof. Breinbreier auteur Carry Brugman (verschenen in Sjors - 1974).

De prijs per album is f 5,25 Op deze prijs genieten leden van Het Stripschap de gebruikelijke korting (10%). Per bestelling dient u 2 albums te nemen i.v.m. de portikosten. Deze albums zijn te verkrijgen door overmaking op postgiro 3291121 t.n.v. Het Stripschap Speciale Uitgaven, Postbus 11335 te Amsterdam.

DONALD DUCK KALENDER

Wellicht ten overvloede wijst Het Stripschap u nogmaals op de wonderschone verjaardagskalender Erflaters van Eendebeschaving, die de uitgeverij Oberon heeft verzorgd t.g.v. 25 jaar Donald Duck weekblad en 10 jaar Het Stripschap. Ondanks de inflatie is dit fraaie produkt (verzorgd door Harry Balm) nog steeds voor het luttele bedrag van f 7,50 te verkrijgen bij Het Stripschap Maak geld over op postgiro 3291121 tnv Het Stripschap Speciale Uitgaven, Postbus 11335 te Amsterdam.

ERIC DE NOORMAN nr. 1 - 6, H.G. Kresse/Uitg.Skarabee

Aangezien de belangstelling van de leden/abonnees van Het Stripschap/Stripschrift om in te tekenen op de (her)uitgave van Eric de Noorman verhalen bijzonder gering is geweest (slechts een handvol enthousiastelingen heeft ingeschreven op de eerste zes delen) heeft het bestuur van Het Stripschap besloten de nog te verschijnen verhalen niet op de nemen in de Speciale Uitgaven. Dit betekent tevens dat degenen, die wel ingeschreven hebben op de serie, in het vervolg de Eric de Noorman verhalen moeten aanschaffen bij hun specialist. Het bestuur, in het bijzonder uw Speciale Uitgaven-vertegenwoordiger, voelt zich redelijk ongelukkig over deze situatie, doch het is in de huidige omstandigheden niet haalbaar financieel risico te lopen door het inkopen van een grote hoeveelheid Eric de Noorman boeken zonder rekening te houden met het minieme aantal inschrijvers.

DE GIRONUMMERS

pg 1513000 tnv Het Stripschap, Postbus 11335, Amsterdam, voor contributie.
pg 3291121 tnv Het Stripschap, speciale aanbiedingen, Postbus 11335, Amsterdam, speciale uitgaven (Tom Poes en specialyuitgaven (Tom Poes en Oberon Zwart-wit).

BARON VAN TAST

Uitgave Kobold BV.

Zoals reeds aangekondigd in Ss 105 verscheen op de Stripdag (15-10-'77) het eerste album van Baron van Tast De verhalen werden getekend door Jan van Haasteren en geschreven door Patty Klein. De verhalen zijn in zwart/wit met kleurenomslag. Dit album kost afgehaald op de Stripschapruilbeurzen f 4,95; op deze prijs genieten de leden van Het Stripschap 10% korting.

foto's Barend v.d. Wal *Evert en Leny*

Martin en P. Hans I

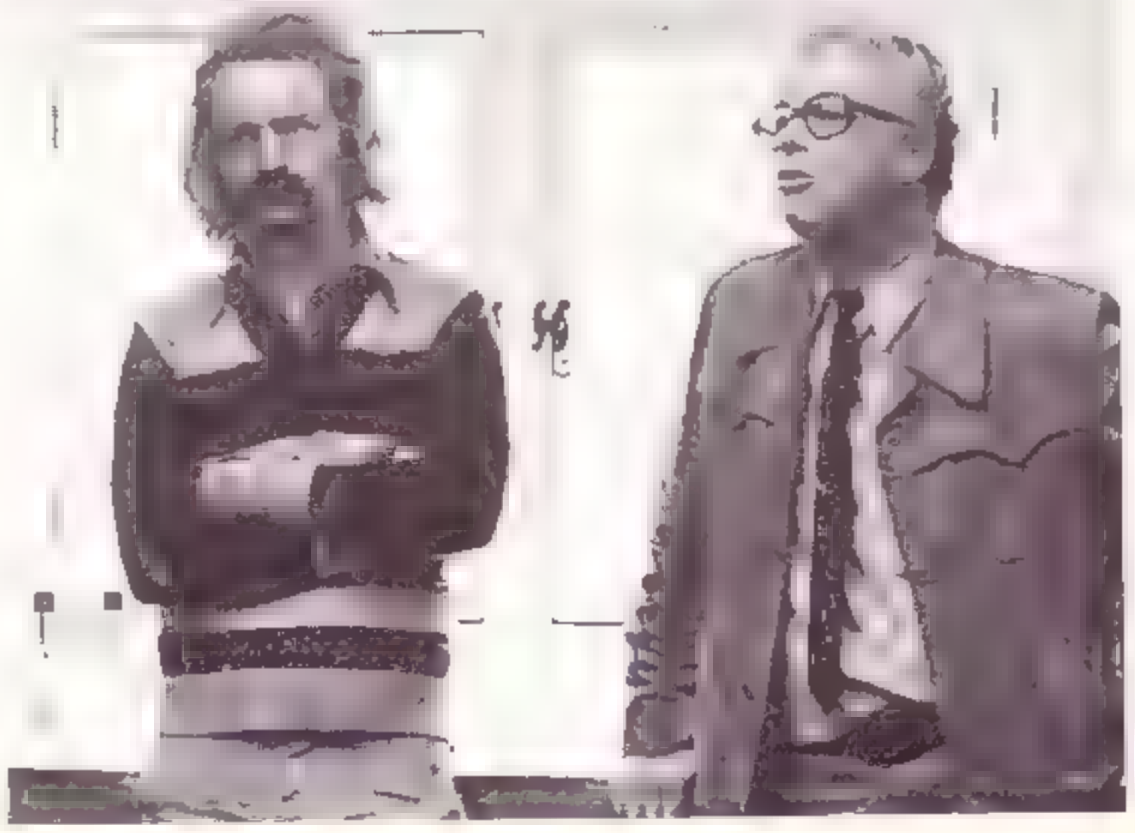

FRANKA
uitgave Oberon BV

Bij de uitgeverij Oberon verscheen onlangs het eerste album van Franka, getiteld 'Het Misdaadmuseum'. Henk Kuijpers heeft dit verhaal getekend en geschreven. Het album kost f 5,25 (afgehaald) minus de gebruikelijke korting voor de leden van Het Schap.

TE VERSCHIJNEN BIJ OBERON EN OP TE NEMEN IN DE SPECIALE UITGAVEN

Week 6 - Agent 327 deel 2. 'Dossier Zondagskind' van Martin Lodewijk.
Week 11 - De Generaal deel 3: 'Allemachtig' van Peter de Smet
Week 20 - Stef Ardoba deel 3 'Gevaar uit het onderaardse' van Bert Bus
Week 20 - Douwe Dabbert deel 3: 'Douwe Dabbert en de valse heelmeester' van Piet Wijn en Thom Roep.

Bovengenoemde albums kunt u via de post thuisbezorgd krijgen als u f 5,25 (Oberon albums) of f 4,95 (Baron van Tast) overmaakt op postgiro 3291121 tnv Het Stripschap, Speciale Uitgaven, Postbus 11335 te Amsterdam. De leden genieten op deze prijs de gebruikelijke korting. In verband met portikosten verzoekt uw Speciale Uitgavenman u tenminste twee albums te bestellen.

Ruud Booms

RUIL ADVERTENTIES

Prijs f 5,– voor leden en f 7,50 voor niet-leden voor maksimaal 40 woorden. Tekst op achterkant van girokaart

GEVRAAGD
Verscheidene deeltjes van de Arretje Nof series, De Ridder.
J.B. Kreever, Dammerweg 79, Nederhorst den Berg.

GEVRAAGD
Donald Duck Jaargangen 1952 en 1953 in nieuwstaat (niet ingebonden) en DD 54-10 p feestnummer in ongevouwen toestand.
F. Mooy, Zonnehof 12, Landsmeer, 02908-3680 (bij voorkeur 18.00 – 20.00 uur).

GEVRAAGD
Bod: 46 Panda verhalen (dagbl.) gaaf, ruime knipsels, (met data) nrs. PV 9 t/m PV 54 volgens Mondria's bibliografie.
E.F. Geerlings, Snelluslaan 41, Hilversum.

AANGEBODEN
Spinneman 7 t/m 68; Vier Verdedigers 1 t/m 64; Aquaman 1 t/m 26; Durfal 1 t/m 19: Groene Lantaarn 1 t/m 27; Flits 1 t/m 30; Zwarte Valk 1 t/m 31; Thor 1 t/m 7; 130 oude Sherriff Classics.

GEVRAAGD
Appie Happie: Vernietigende linkse hoek; eerste verhaal; D.D.T.; Modesty Blaise (Miranda)
André Passé, Deimanstraat 180 Den Haag, 070/98 27 62 (dag. 17.45 – 19.00 uur)

AANGEBODEN
Donald Duck 1953-1976, Nero S en W, Paulus enz., Tom Poes e.a. T.P. Spel, Blader Mee 3 en 4

GEVRAAGD
Allerlei Tom Poes, Donald Ducks.
Willem Penraat, 1e Nieuwstraat 46, Hilversum 035-45037

GEVRAAGD
Flip Flink: Reporter de wereld rond; Nieuwe wereld; Dood loert onder water; 7 steden van Cibola.
Tanguy en Laverdure: Verloren raket; Spionnen en Sabotage.
Sammy: Lijfwachtverhalen.
W. Breeman, Erasmusweg 839, Den Haag.

GEVRAAGD
Ouwe Niek no. 6, In de muil van de draak.
J. Kloosterman, 01105-1710 toestel 18 tussen 09.00 16.00 uur.

TOONDERANTIKWARIAAT

Tom Poes
Panda
Kappie
Hollewijn
Stripstudies

De Lindeboom 11
Mijdrecht

BOEKHANDEL MONDRIA

– prijslijst f 0,90 (gratis bij een bestelling)

EEN GREEP:
– oude poppenkastpoppen Tom Poes en heer Bommel, samen f 10,
– nieuwe luxe Bommeldas f 24,75
– MV 139 loodhervormer f 17,
– DOD52 rappe ratsers f 15,–
– B28.1, 2 en 3: de oerpoezen, samen f 20,
– B33.1 schatscherven f 9,–
RVU1 t/m RVU24 f 3.950,–
– ZVR 1 t/m ZVR23 f 1.150,–
– Bommelbibliografie 1978 f 24,50
– idem, luxe gebonden 34 x 24 cm f 79,–
– Barks boek f 24,50
– Toonders kukel f 12,50
HB en zijn komische kracht f 12,50
– HB en de functie van de ironie f 12,50
– Stripkunst van Marten Toonder f 19,90

en verzeker u van automatische toezending bij verschijnen in het najaar van
De jeugd van Eric de Noorman deel 3 f 39,50
(deel 1 en deel 2 ook à f 39,50)
stripkatalogus 1979 f 35,–

Uitsluitend te bestellen per giro 2078226 van Boekhandel Mondria te Mijdrecht.

DE EERLOZE KRIJG

Er kruipt een uitdrukking van opluchting over Erwins gezicht, hetgeen de Brit niet ontgaat. 'Ja,' snauwt hij, 'je denkt natuurlijk dat het wel los zal lopen hè flinke. Papa is ver weg denk je en op weg er heen kan er nog van alles gebeuren is het niet? Maar dat zit je dan niet glad. Van betrouwbare spionnen weet ik namelijk, dat er een grote Norenvloot geland is in het gebied van Koning Vortigerm.' De Brit knijpt de ogen dicht en grinnikt vol leedvermaak. 'Daar sta je van te kijken nietwaar, mooi heertje.' 'Een Norenvloot,' stoot Ingrid uit. 'Van Koning Eric? En is mijn vader soms ..' 'Ja, dametje,' zegt de Brit, 'ik weet met alles, al zou ik nog wel meer kunnen vertellen, maar niet tegen jullie.'
Op dat moment klinkt er weer het schrille fluitsignaal Nu twee, drie maal herhaald, met een verwensing draait Cuned zich om en op hetzelfde moment slaakt Ingrid een gesmoorde gil. 'Kijk daar... daar...' Ze zien - helder afgetekend tegen de donkere lucht - een der Britse wachtposten opeens een heftige beweging maken, en dan getroffen door een speer, ineen zakken. 'Een overval,' schreeuwt Cuned. 'Picten! '

Cuned rukt het zwaard uit de schede en één ogenblik hangt Erwins leven aan een zijden draad, maar de aanblik van het meisje weerhoudt de Brit en met een verwensing haast hij zich naar de kampplaats waar zijn mannen juist het verraderlijke vuur uittrappen. Met grote ogen van schrik staart Ingrid in de duisternis en poogt uit de geluiden op te maken wat er allemaal gebeurt. Maar haar werkloosheid duurt niet lang. Erwin moet in veiligheid gebracht worden en de beste plek daarvoor is de rotsspleet waar zij zelf nog zo kort geleden met Harek gevangen zat.
Al haar krachten inspannend sleept ze Erwin, die vergeefs poogt overeind te komen naar het rotshol. 'Hier vindt niemand ons zo gauw,' zegt het meisje hijgend, wanneer zij, in het donker bijeenhurkend, naar het kabaal van het gevecht luisteren. 'Had ik maar een wapen,' mompelt Erwin, 'we moeten ons toch kunnen verdedigen, stel je voor als ze deze plek vinden ' 'Je had je dolk ook niet weg moeten gooien, toen je Harek...' Het meisje rilt en legt haar hand op z'n mond. 'Ik zal kijken of ik iets vinden kan,' fluistert ze dan. 'Blijf hier,' zegt Erwin, 'ik wil dat je hier blijft, het is veel te gevaarlijk...'. 'Nee,' fluistert het meisje. 'Hoor, de geluiden verwijderen zich, ik pas wel op me zelf hoor, Erwin.' En voor de Noorse Prins het verhinderen kan, glipt ze vlug als een schaduw de grot uit.

In hevige onrust staart Erwin naar het gat in de rotswand waardoor Ingrid verdwenen is. 'Dom meisje,' zucht hij hoofdschuddend, 'om zo iets te doen... Dat vraagt om ongelukken. Ik moet proberen haar terug te halen ..' Moeizaam begint hij naar de grotingang te kruipen, terwijl hij intussen scherp naar geluiden luistert die van buiten tot hem doordringen. Het is al enige tijd merkwaardig stil, in ieder geval in de naaste omgeving. Wel hoort hij af en toe nog rumoer, maar het lijkt verder weg... Bijna heeft Erwin de grotingang bereikt, als plotseling het geluid van stemmen door de nacht klinkt. Dof bonken voetstappen op de harde grond en verschrikt duikt Erwin meen. 'Zijn de Britten teruggekeerd? ' Vaag ziet hij in het donker enkele gedaanten rondscharrelen bij de kampplaats, dan schiet opeens een vlammetje omhoog en in het vage licht ziet Erwin iets dat hem de keel toeknijpt van schrik. Picten! 'Om 's hemels wil,' kreunt hij, 'waar is Ingrid nu, ze is in doodsgevaar...'

Nog terwijl Erwin zijn bange gedachten uitspreekt, ziet hij ze tot z'n grenzeloze wanhoop bewaarheid, want een aantal Picten treedt binnen de lichtkring en in hun midden bevindt zich Ingrid. Met moeite onderdrukt Erwin een schreeuw van woede en vertwijfeling en hij moet zich bedwingen om niet te voorschijn te komen, maar hoe zinloos is dat. Hij is nauwelijks bij machte zich voort te bewegen en de Picten zullen hem doden, zodra zij hem zien, want dát was toch de wens van Camlech... De picten praten zacht met elkaar en zich tot het uiterste inspannend, kan Erwin delen van hun gesprek verstaan. 'Voor de Britten terugkeren met versterking, moeten wij hier weg zijn,' zegt er één. 'Het kamp is op enkele dagreizen van hier, daar zullen we veilig zijn.' 'Maar als die Noren de vrouw ontdekken, werpt een ander tegen. 'In ons kamp komen die Noren niet, dus kunnen ze niets ontdekken,' gromt de eerste. De kerels trappen het vuur uit en begeven zich naar hun paarden en Erwin staart verbitterd voor zich. 'Er is dus een kamp van Picten en Noren, zijn eigen Noren, hier dicht bij... de mannen moesten eens weten hoe de vork in de steel zit . .'
Verbeten kruipt hij naar buiten als hij de Pictengroep de vallei ziet verlaten en moeizaam werkt hij zich tegen het rotsige pad op ... maar als hij de rand van de hoogvlakte bereikt heeft, zijn de mannen die zijn vrouw meevoeren nog slechts stippen aan de horizon. .

Een moment dreigt Erwin de moed te verliezen. Hoe moet hij er ooit in slagen de troep, die Ingrid meevoert, bij te blijven? Tegen de tijd dat hij het grote kamp, waarover zij spraken bereikt heeft, zijn die kerels met Ingrid al hoog en breed op Camlech's burcht... En eenmaal daar, is ze voor goed verloren... Maar met niets doen heeft nog nooit iemand iets gewonnen... en dus raapt de ongelukkige Noorse prins al zijn moed bijeen en begint, meer kruipend dan lopend, het spoor van de Picten te volgen. Zijn verwonding doet hem bijna ondragelijke pijn, maar hij klemt de tanden opeen en zet grimmig door... Da's nou je straf jongen gromt hij, was maar liever in Noorwegen gebleven... Met brandende ogen sjokt hij voort. Als ik . . als ik er ooit in slaag Ingrid te bevrijden... prevelt hij koortsachtig, dan gaat zij in ieder geval regelrecht naar Noorwegen terug. Die Britse krijger had gelijk... 't was een smerige streek van mij, om haar in dit ongeluk mee te slepen... maar wreken zal ik me... O-op Camlech... Hij staat opeens roerloos stil en luistert scherp. Ruiters? Al zijn krachten inspannend haast hij zich naar het dichtstbijzijnde struikgewas en kruipt diep weg onder de stammetjes... Net op tijd, want enkele seconden later verschijnen een drietal ruiters behoedzaam vanachter een heuvel... Scherp slaat de Prins hen gade en het hart klopt hem in de keel... Picten... en ze kijken recht in zijn richting .

Erwin durft nauwelijks adem te halen en ligt als versteend weggedoken in een bosje. De drie Pictenruiters praten zacht met elkaar, terwijl hun paardjes stapvoets langs de heuvelkam naderbij komen. Als ze hem gezien hebben... is het met hem gedaan... maar na wat hem een eeuwigheid lijkt, verdwijnen de ruiters even tergend langzaam weer uit het gezicht. Het duurt geruime tijd, voor Erwin het er op waagt de weg voort te zetten en dan nog schuift hij behoedzaam van het ene groepje struikgewas naar het andere. 'Waren het maar Britten geweest,' mompelt hij, maar dan haalt hij moedeloos de schouders op. Hij heeft het bij iedereen verbruikt vrij onnozel om te denken dat de Britten hem zouden willen helpen. .

Zijn tong plakt bijkans tegen zijn verhemelte van dorst en zijn teleurgestelde maag heeft allang opgehouden met knorren. Maar met een bezeten koppigheid en volharding scharrelt Erwin voort en voort... tot hij, vanaf een flauwe helling een rossige gloed aan de kim ontwaart... Daar is het grote kamp waar ook zijn eigen mannen zijn... En het laatste beetje moed ontzinkt hem bij het zien van de afstand die hem nog scheidt.
Waar een goed paard misschien enkele uren over zou doen, daar zou hij in zijn miserabele toestand dagen voor nodig hebben... en dat zou voor Ingrid te laat zijn...

Kreunend en moedeloos laat Erwin zich op de grond zakken en even laat hij zich meeslepen door zijn dodelijke vermoeidheid. . . Hoe lang zou het duren, vóór hij het Norenkamp bereikt heeft? Twee dagen? Drie? Een week? Als hij het bereikt, tenminste. . . Is het niet beter te rusten een nacht maar. . . 'Idioot,' prevelt hij. Zo kletsen alle slappelingen. . . Krampachtig vecht hij om zijn geest helder te houden, a-als ik het bewustzijn verlies . . en de Picten vinden me. . . mompelt hij. . : nee, ik moet dóórzetten. . . Als een slaapwandelaar richt hij zich weer op en in een soort verdoving vervolgt hij zijn weg. Het rossige licht aan de hemel, daar waar het grote kamp zich bevindt, golft en danst voor zijn ogen en het lijkt, of er niets anders op de wereld is, dan alleen maar dát. Tot het eensklaps tot hem doordringt, dat er nog een lichtje is. . . dichterbij . . Moeizaam dwingt hij zijn ogen daarheen. Het beeld danst heen en weer; is even scherp, dan weer vaag, maar langzaam herkent hij het. . . een laag brandend kampvuurtje, aan de lijzijde van een klein bosje. . . zes kleine paardjes. . . de krijgers, die nu de een na de ander opstaan en zijn richting uitturen. . . en zijn verdroogde lippen vormen geluidloos dat gehate, gevreesde woord! Picten! . . . In een starre onmacht ziet hij hen met de wapens in de vuist op hem toekomen. . .

Erwin's laatste restje weerstand spat uiteen, wanneer de Picten met de wapens gereed, om hem heenstaan. . . Hij staart met nietsziende ogen voor zich uit, niet anders verwachtende dan de genadestoot.
'M-maar dat is . . . dat is de grote Noorse krijgsheer. . . de bondgenoot van onze vorst Camlech,' hoort hij verweg een stem uitroepen. 'Ik herken hem zeker. . .' 'Maar die is toch in de strijd gebleven? ' klinkt een tweede stem. 'Je moet je vergissen. . .' Hoewel Erwin niet meer weet of hij waakt of droomt en hij er totaal niets van begrijpt, waarom de Picten, zo voorkomend doen, schudt hij nadrukkelijk het hoofd. 'Zie toe, hij verstaat ons! ' roept de ene Pict. 'Gij zijt toch de grote Noorse krijgsheer? ' Een zwak hoofdknikken. . . met zijn laatste restje wil prevelt Erwin: 'Ingrid! . . .' en als de Picten hem nietszeggend aanzien: 'm-mijn vrouw . . ' 'Ah, zijn vrouw,' knikken de Picten en ze staren hem meewarig aan. . . Wat mankeert die kerels, dat ze zo aardig tegen hem zijn? Is dit niet een of andere gemene koortsdroom of. . . Dan in een flits begrijpt Erwin het. . . Ze weten natuurlijk niets. . . Niemand weet iets, van het lage verraad van Camlech, dan alleen Camlech zelf en Harek, die de taak had, hem te vermoorden. . . maar Harek is dood. . . Zijn gedachten tollen wild dooreen en de gestalten der Picten zijn nog slechts vage schimmen, terwijl hij langzaam het bewustzijn verliest, hoort hij, als van héél ver weg de stem van een der Picten' 'Terstond een snelle ruiter naar Camlech de grote . om hem van dit feit op de hoogte te stellen. . .'

Bevend van machteloze woede en wanhoop staart Ingrid in het onbewogen gezicht van de Pict tegenover haar. 'Ben ik dan een gevangene,' roept zij schril, 'wat betekent het, dat ik - een Noorse - niet naar het kamp van mijn landgenoten mag? Hoor ik daar dan niet? ' De Pictenaanvoerder schudt met een langzame grijns het hoofd. 'De grote Camlech meent het zo goed met u,' zegt hij, 'het leven in een krijgerskamp, temidden van ruw, laag volk, is niets voor een edele vrouw. Daarom kregen de Pictenkrijgers die uitgezonden werden om u te zoeken strenge opdracht, om niets daarvan aan de Noren te zeggen, wanneer zij u zouden vinden. . . ge begrijpt toch wel. . .' Hij kijkt verstoord op en luistert scherp. 'Wat is dat voor een onnozel geluid, dat ik daar hoor? ' mompelt hij in zichzelf. 'Juichen die Noren zo? Wat valt er te juichen? ' Hij staat bruusk op en verlaat snel de tent. Ingrid wil hem achterna gaan, maar een forse Pictenkrijger treedt haar bij de tentopening in de weg. 'Er is wat aan de hand? ' bijt zij de man half vragend toe, en met een brede grijns knikt deze . . een patrouille heeft de doodgewaande Noorse krijgsheer gevonden . Hij is terug in het kamp '
Dan wijkt hij verschrikt achteruit, als het meisje met een gil op hem toespringt 'Erwin . . in het kamp? ' roept zij uit en een ogenblik lijkt ze te zullen bezwijken, als zij beseft wat dat betekent Erwin weer in de macht van Camlech die zijn dood wenst 'Laat mij gaan,' zegt ze en loopt weer naar de schildwacht toe 'Ik wil naar hem toe! ' Maar onverbiddelijk sluit de speer van de schildwacht de opening af . 'Orders van heer Aidogh. het is niet toegestaan, dat gij de tent verlaat. '

DONE TO A TURN

HÉ, DE MAN VAN MARS KNIJPT ER TUSSEN UIT!

MIDDEN IN EEN CONFERENTIE OVER ZIJN VOEDING!

YOWP! WAZZAT?!

GOBBY WOMBIES

EEN HEIDENSE WILDE! EEN BARBAARSE BOSMAN! EEN MENSENETER!

WAT DOEN WE NU?

VOLLEG HEM!

IK DOE DE LAATSTE TIJD WEINIG ANDERS MEER!

HÈHÈ! DOOR DIE VAL BEN IK DIE KETEL KWIJTGERAAKT. MAAR DAAR KOMT DE MENIGTE AAN.. IK MOET MAKEN DAT IK WEG KOM!

HYG! PUF PUF!

KIJK! HIJ IS IN EEN VUUR GEVALLEN!

MMM-MJAM! HEERLIJK OM ALLEEN TE ZIJN MET DEZE KNAPPERIGE BOUT... MAAR WEL WAT GRIEZELIG HIER MIDDEN IN DIT MOERASBOS... IK HOOR IETS!

CRASH KA-BOOMER RANG A-BAM!

HOLB!

NEEM JE HOED AF, JONGENS. ONZE MARSVRIEND IS ER GEWEEST...HELEMAAL!

ALLES DAT WE KUNNEN DOEN IS ZIJN RESTANTEN TERUG NAAR MARS STUREN EN HET VROEGE HEENGAAN VERKLAREN.

TJEE! HIJ HEEFT WEL EEN HEERLIJK AROMA!

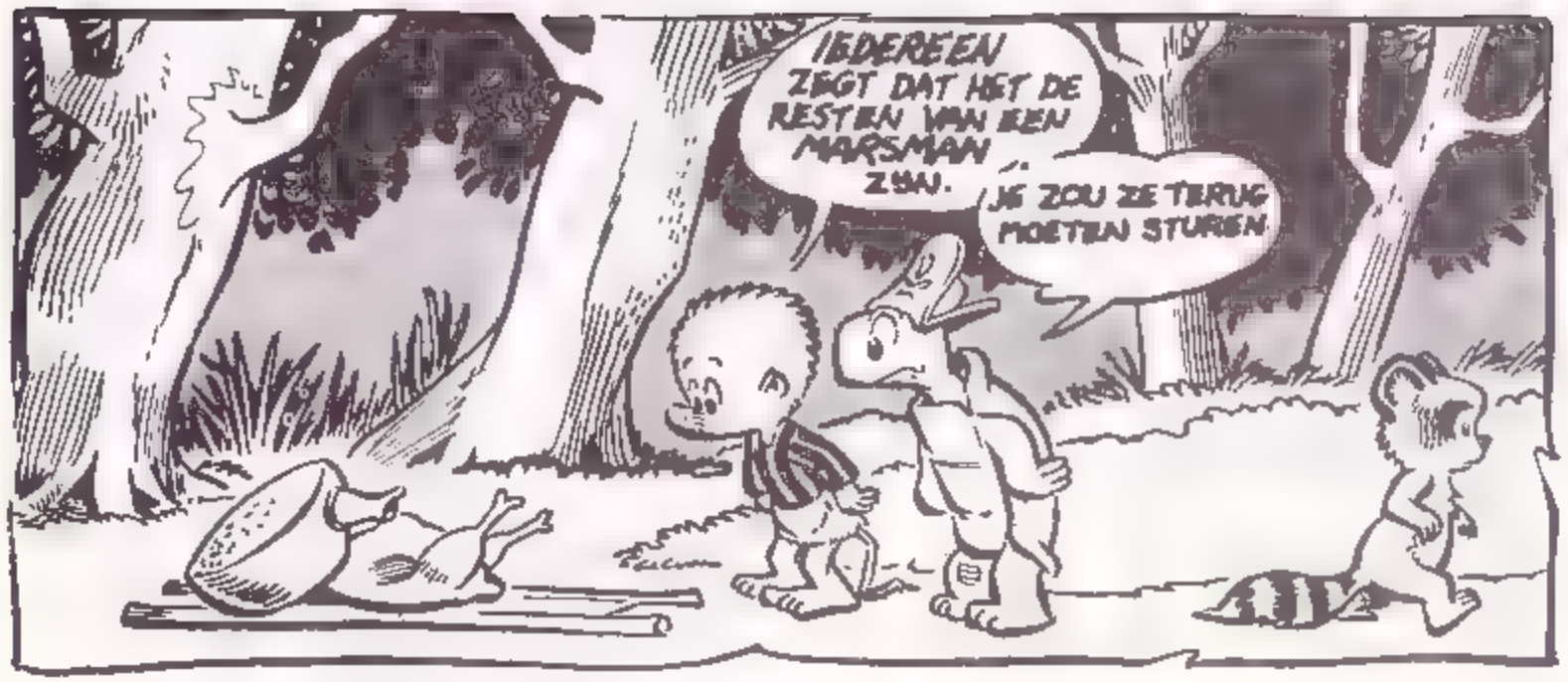
IEDEREEN ZEGT DAT HET DE RESTEN VAN EEN MARSMAN ZIJN.
JE ZOU ZE TERUG MOETEN STUREN

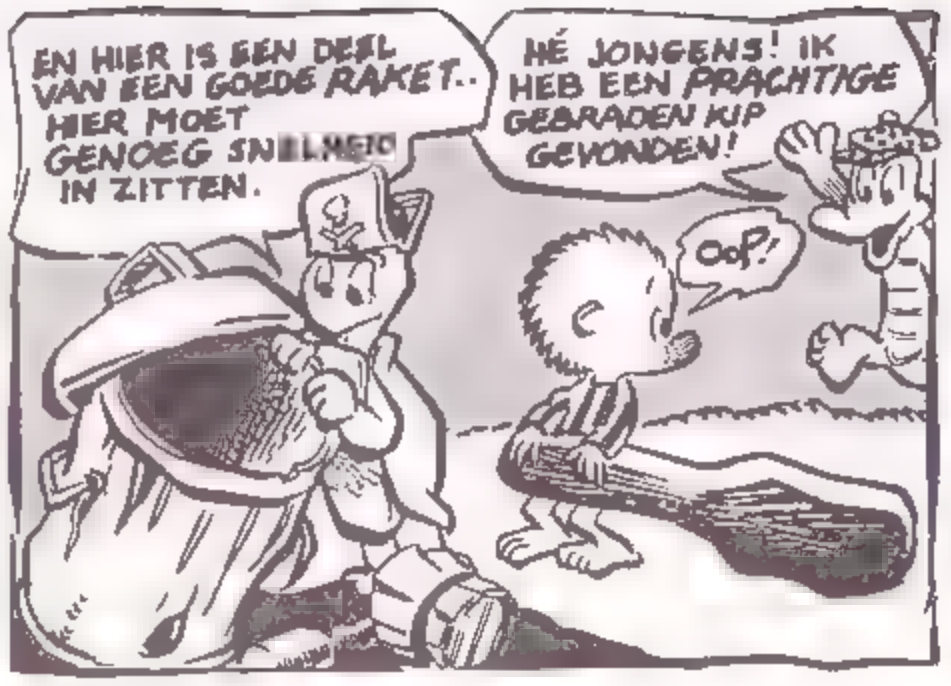
EN HIER IS EEN DEEL VAN EEN GOEDE RAKET.. HIER MOET GENOEG SNELHEID IN ZITTEN.
HÉ JONGENS! IK HEB EEN PRACHTIGE GEBRADEN KIP GEVONDEN!
OOP!

WAT HEB JE ER MEE GEDAAN?
OPGEGETEN! ER ZAT 'N OUWE THEEKETEL OP DIE WAT HARD WAS, MAAR..

VOLGENS DE WET VAN NEWTON... WAT OMLAAG KOMT MOET WEER OMHOOG GAAN!
IK GEEF GEEN CENT VOOR DIE NEWTON.

HY MOET BEHOORLYK THUIS BEGRAVEN WORDEN.
IK VIND DAT-IE ER UIT ZIET ALS GEBRADEN KIP.

AF-SGRUWELYK!
NEEM JE HOED AF! JE HEBT DE MARSMAN OPGEGETEN!

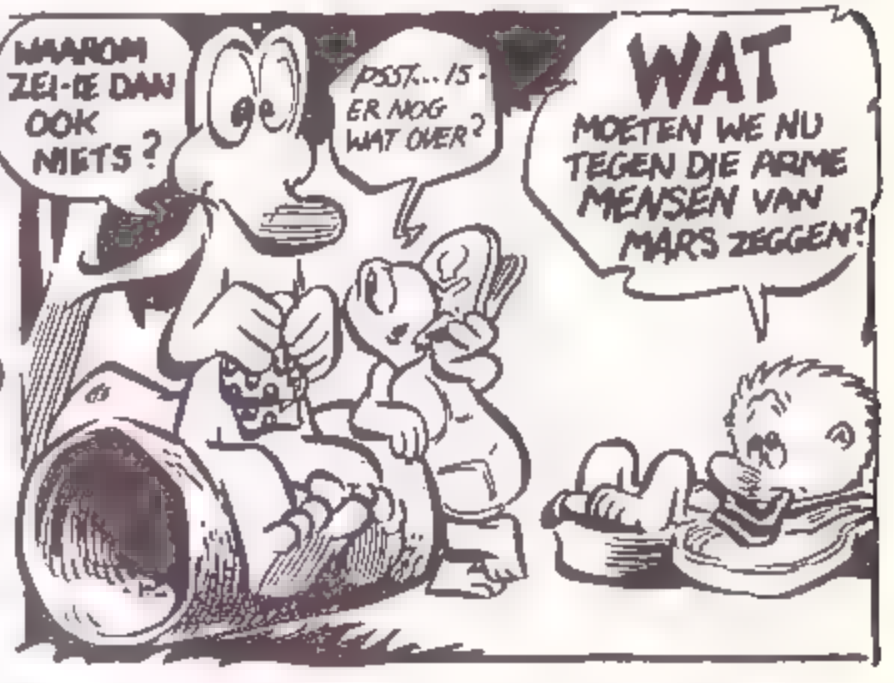
WAAROM ZEI-IE DAN OOK NIETS?
PSST... IS ER NOG WAT OVER?
WAT MOETEN WE NU TEGEN DIE ARME MENSEN VAN MARS ZEGGEN?

KOM MEE NAAR DE BELT... DAAR LIGT VAST WEL IETS BRUIKBAARS...

DIT IS EEN MOOIE KIST...
DAN KUNNEN WE HEM TENMINSTE MEEDRAGEN.

IK KAN NIET GELOVEN DAT HET 'N MARSMAN WAS DIE IK OPGEGETEN HEB.
DAT HET ER UIT ZAG EN SMAAKTE ALS KIP IS GEEN VERONTSCHULDIGING, HOOR!
EEN RECHTGEAARD PERSOON MOET TOEGEVEN DAT DEZE BOTTEN ZEER SMAKELIJK ZIJN.

'T KAN OOK EEN MEDEVROUW GEWEEST ZYN!
WAT MAAKT 'T UIT?
MISSCHIEN ZYN MARSLUI NIET ZO MENSELYK ALS WY... JE MOET DE KANNIBALISTIEK VAN EEN SITUATIE ALS DEZE KENNEN.

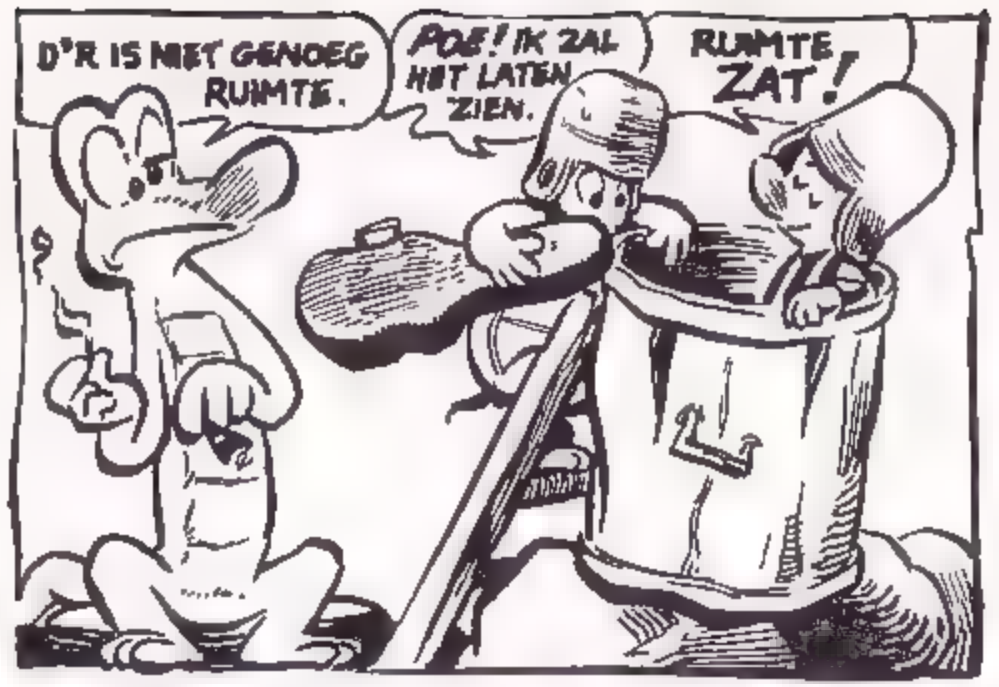

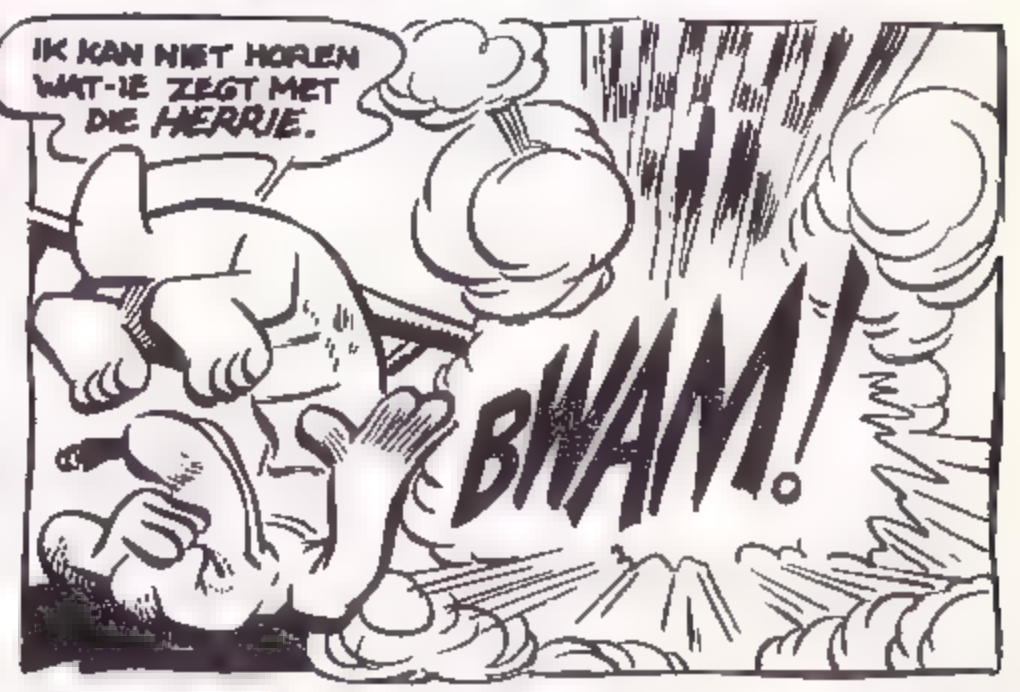

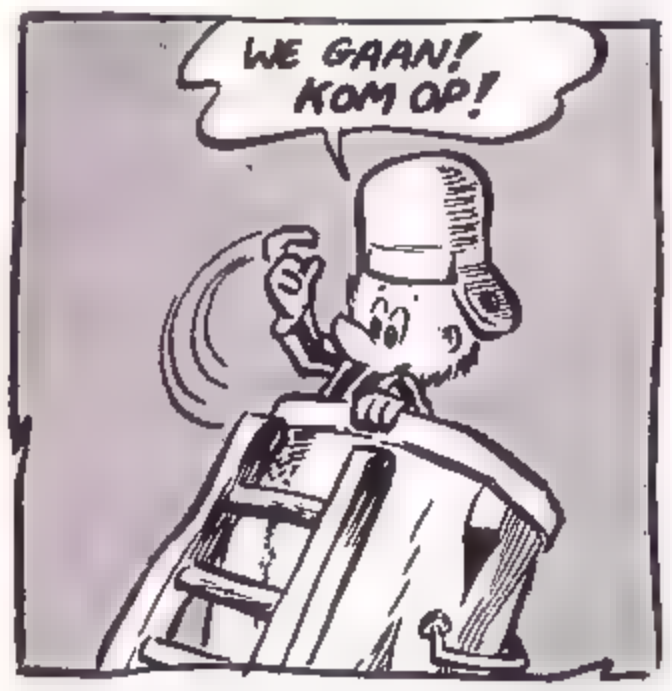

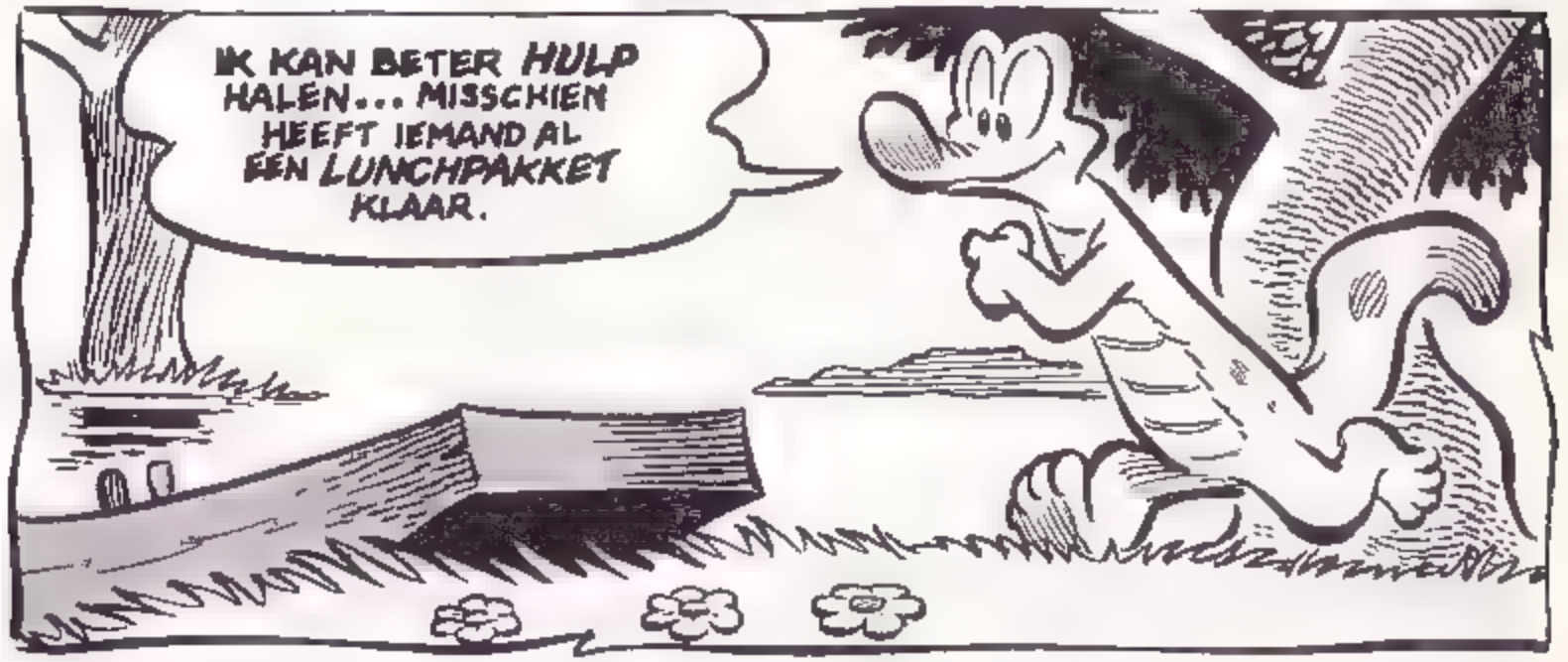

vertaling Eric Hoek, lettering. Rob van Eijck

Boekenspecial

Harry Buckinx: *Titula & Titul (De Tituls Comix).* Drukwerk Amsterdam 1977. f 8,50; 60 blzz.

door Har Brok

Onder de vertederende titel 'Er bestaan strips voor pappa's en mamma's' verscheen in *Het Parool* van 3-12-1977 een door Maarten J. de Meulder geschreven en door Peter van Lindt ondertekend (?) artikel, waarin in één adem de hierboven genoemde uitgave van Buckinx en het nieuwe Paulus de Boskabouterboekje *Het Blokkenplan* besproken werden. Het volwassene van deze absoluut onmogelijke kombinatiebespreking, die blijkens de titel tot kinderen gericht is, zit hem volgens De Meulder of Van Lindt in het drukke tekenwerk van Buckinx ('Veel Kijkwerk') en het feit dat Dulieu "de illustraties even belangrijk vindt als de vertelling" (alsof de vertelling op volwassenen gericht zou zijn). Verdere details uit deze bespreking bespaar ik u op de laatste alinea van deze gemiste kans (een *halve* pagina in *Het Parool*) na: *"Bestaan er dus strips voor papa's en mama's? Het antwoord is ja, maar meer dan u een heel klein beetje wegwijs maken kan ik hier niet* (waar dan wel? HB). *Daarom: ga zelf eens kijken, in een stripspeciaalzaak bijvoorbeeld* (waar elders bijvoorbeeld? HB). *Die zijn er in gespecialiseerd* (in stripverhalen? HB) *en kunnen al uw vragen beantwoorden* (over papa's en mama's? HB).

Tsja, en sprekend over stripspeciaalzaken en in het geval van *De Tituls* ook van stripspeciaaluitgevers, er is in het verleden nogal eens kritiek geweest op uitgevers van strips. De punten van kritiek heb ik ooit op een rijtje gezet in *Striprofiel* jg. 1 (1974) nr. 4 en daar blijf ik natuurlijk bij. Met name OBERON mag dan voor z'n zwart/wit albums mijn bibliografische bezwaren van toen ondervangen hebben, een feit is dat diezelfde uitgeverij bij zijn kleurenalbums doet alsof er volstrekt nieuwe verhalen op de markt gebracht worden. Een zelfde verwijt geldt uiteraard De Bezige Bij bij de heruitgave van Tom Poes/Bommel waar de oblongreeks keurige bibliografische data vermeldt terwijl de reuzenpocketreeks zelfs de MV-nummering moet ontberen. Werk voor Het Stripschap, heren, want dit zijn tekenen van een hogere kommersiële dan artistieke waardering voor het medium dat u ter harte gaat!

Onder de noemer knoeiwerk wil ik Drukwerks uitgave van *De Tituls* beslist niet onderbrengen, maar geprutst is er wel. De uitvoering is uitstekend, het *Ten Geleide. .* is naar mijn smaak vernederend (maar dat moet Buckinx zelf weten), de inrichting is echter zonder meer verwarrend. Het lijkt zo voor de hand liggend - ik citeer genoemde Paroolrecensie : "De eerste afleveringen zijn vrij eenvoudige grappen (. . .), maar alras zie je de kunstenaar groeien in zijn werk". Een vreemd groeiproces, want de periode 1971-1976 (wat betreft publikatiedata) is in deze bundeling aldus afgedrukt:
1971,,1972, 2 niet gedateerde en nooit eerder verschenen platen, 1971, 1973, 1972, 1973, 1971, 1976, 1971, 1973, 1971, 1972, 1974, 1975, 1971, 1974, 1975 en 1976. . . Met kleur of bladschikking heeft dat niet veel van doen, maar waarmee dan wel?
De tekenstijl en vooral de bladschikking van Buckinx hebben in de loop der jaren nogal wat evolutie doorgemaakt, maar de lezer moet nu toch onbewust de indruk krijgen dat Buckinx zich af en toe bezat of zich uit jeugdsentiment bepaalde verworvenheden ontzegt. Welnu, zo ingewikkeld is het allemaal niet, in deze uitgave zijn doodeenvoudig rijp en groen op een onverklaarbare en in elk geval onverklaarde wijze dooreengemengd. Bovendien zijn stilzwijgend titels toegevoegd, is de naam van de auteur telkens genormaliseerd, zijn lettering en tekst soms veranderd en is wel eens een detail (maar dat zijn er bij Buckinx juist zo ontzettend veel!) gewijzigd (zie afb.). Nog even, waarom zijn in deze bundeling platen opgenomen die niet onder de titel *Titul/Titula* vallen en andere weggelaten, bijv. uit *Tante Leny Presenteert* 1, blz. 4?
Dit alles rechtvaardigt een eenvoudige bronvermelding en/of verantwoording. Een lijstje met de precieze data ligt dan ook bij mij klaar voor de hopelijk spoedig volgende tweede druk van *De Tituls*. Door gebrek aan ruimte volsta ik hier met de vermelding dat 41 bladzijden van deze uitgave eerder verschenen in *Tante Leny Presenteert*, 2 in *Aloha* en 2 in *Cocktail Comix* (afgezien van herdrukken in laatstgenoemd boek en in *Avenue*), terwijl 2 platen nieuw zijn.
Wat Buckinx en zijn *Tituls* zélf betreft: Buckinx is vooral een plaatjesmaker. Grandioos tekenwerk, dat juist bij zijn oudere platen kan doen denken aan Hergé, Marc Smeets en alles wat daar tussen zit. De gimmick van de eskalatie als plot bij zijn oudere werk is een goede vondst en is beslist nog niet uitgeput. Buckinxs latere werk mist de spanning tussen tekst of verhaal en beeld. Tekentechnisch valt op dat Buckinx typisch een close-up en dekor-tekenaar is; een zwak punt is de verhouding tussen totaalfiguren en het dekor Kortom een kwestie van leven(d) of dood. Wat die bespreking in *Het Parool* betreft nog dit: áls de samenstellers van *Aloha, Tante Leny Presenteert* en *Cocktail Comix* hadden kunnen vermoeden dat Buckinxs bijdragen strips voor "pappa's en mamma's" waren dan zouden ze er nóóit in verschenen zijn. Het enige dat er aan de hand is, is dat de toenmalige lezers van deze bladen inmiddels "pappa's en mamma's" geworden zijn!

De Tituls (1977) met gratis spiegeltje!

STRIPKATALOGUS 1978

Precies op de 9de Dag van Het Beeldverhaal hield Hans Matla zijn *Stripkatalogus 1978* ten doop, wat hem niet geheel in dank werd afgenomen door de overige standhouders op de boekenbeurs. In principe is aan de opzet van deze uitgave niets veranderd ten opzichte van de katalogus voor 1977, zodat wat dat betreft een verwijzing naar de bespreking daarvan is Stripschrift nr. 96 voldoende is. Toch zijn er enkele veranderingen te melden: de omvang is van 324 ongenummerde blzz. toegenomen tot 453 genummerde blzz., een aantal oblongreeksen maar ook bijv. *Dick Bos* werd opgenomen en de afdeling Kuifje werd grondig uitgebreid en verbeterd (en zelfs van een motto voorzien) Positieve geluiden dus, maar daar staat nog wel het een en ander tegenover: onvolledigheid, het ontbreken van registers - noodzakelijk onder andere door het alfabetisch niet parallel lopen van titels en kodering van de verschillende kompleksen -, het opnemen van flauwekul als filmboekjes ('Heel vlug over de duim door te bladeren') en pop-up boeken, volstrekt niet te identificeren fotootjes (bij KUI 5 zelfs tot het 'formaat' van 8 x 5 milimeter), en dan zijn er natuurlijk nog de prijzen. *Het geheim van de Hindoesleutel* steeg van f 250, naar f 400,– (over 'geheimen' gesproken), albums waar eenvoudigweg mee geleurd wordt zoals KUI 1db, LIT 1-5, NIM, PER, PIE, HUO 1-9 zijn genoteerd voor méér dan de nieuwprijs; wonderlijk, wonderlijk. Maar goed, er zit vooruitgang in ik stel voor dat Matla bij zijn derde poging achterin een register van tekenaars en scenaristen opneemt. Desnoods mét motto!

(H.B.)

DROOMTOCHT door de griekse mythen

Het heeft lang geduurd, maar uiteindelijk is ons geduld dan beloond. Al jaren probeerden verzamelaars iedere vriend of kennis die naar Parijs ging te bewegen een poging te doen het boek voor hem mee te brengen, want er deden hardnekkige geruchten de ronde over boekhandels in het Quartier Latin die nog tientallen eksemplaren in voorraad zouden hebben. Maar niemand wist wèlke boekhandels dat nu precies waren. Er was ook bijna geen verzamelaar die het werk ooit gelezen had, terwijl toch ieder het bestaan ervan bewezen achtte door de vele illustraties bij enkele artikelen er over in Franse en Belgische fanzines, die de gretigheid om het werk zelf te kunnen bezitten in hoge mate deden opvlammen. Dat verlangen kan nu eindelijk bevredigd worden, want het boek is herdrukt.

Welk boek? Als u het nog altijd niet begrepen hebt, 'het boek' is 'Epoxy', op tekst van Jean van Hamme getekend door Paul Cuvelier, een exentriekeling in de stripwereld, alom geroemd om zijn stripseries in Kuifje, waarvan hij trouwens een van de vier oervaders is geweest. Cuvelier is liever kunstschilder dan striptekenaar, maar af en toe om den brode gedwongen geweest een stripverhaal af te leveren. Vandaar dan ook dat hij nauwelijks een geregelde stripproduktie heeft gehad en soms jarenlang niets van zich liet horen. Maar de weinige strips die hij heeft getekend worden door de liefhebbers als hoogtepunten van het Europese stripverhaal beschouwd, met als hoogste top de vrije produktie 'Epoxy'.
Het verhaal is in 1968 direkt in boekvorm verschenen bij Eric Losfeld in de uitgave 'Le terrain vague', oogstte toen veel bewondering en leek sedertdien geheel van de aardbodem verdwenen. Maar nu Uitgeverij Korus in Parijs het werk in een fraai verzorgde uitgave opnieuw beschikbaar heeft gemaakt, kan ook een tweede generatie striplezers van dit opvallende verhaal kennis nemen.
De hoofdfiguur, het aantrekkelijke meisje Epoxy (verband met 'epos'?), maakt vanuit de 20e eeuw een soort droomtocht door de Griekse mythologische wereld. In een klein zeilbootje wordt ze overvaren en opgevist door ene Koltar, een vreemd wezen dat zich in zijn boot op de totale zinnelijkheid heet toe te leggen. Door hem wordt Epoxy bij wijze van offerande aan de goden geschonken.
Als ze weer bij kennis is gekomen, bevindt zij zich in een onbekend landschap, waar ze allereerst kennis maakt met de Amazonen, de legendarische stam van vrouwen die mannen verachten en tot slaven maken. Amazonekoningin Hippolyta blijkt een lesbienne, die geweldig op Epoxy valt en dat laat merken ook. Hun genoeglijk samenzijn wordt echter verstoord door de komst van Herakles, die samen met Theseus, de koning van Attika (ja, die van de Minotaurus), en twee niet nader genoemde gezellen de gordel van de Amazonekoningin komt stelen, een van de beroemde Twaalf Werken waartoe Herakles door koning Euristhios was veroordeeld. Er breekt natuurlijk een vreselijke vechtpartij uit, waarbij Epoxy door Theseus uit het paleis van koningin Hippolyta wordt geschaakt, met alle fysieke gevolgen van dien. Theseus had kennelijk nog meer te doen, want hij laat Epoxy in de steek, die vervolgens terecht komt bij de Centauren. Een van hen, Fural, wordt ogenblikkelijk verliefd op Epoxy, en neemt haar mee naar het woongebied van de Centauren, waardoor er vreselijke moeilijkheden ontstaan met de leider, Chiron. Om kort te gaan, Fural wordt gedood en Epoxy tot kado bestempeld voor vruchtbaarheidsgod Dionysos, ter gelegenheid van de eerstvolgende Anthesteria, het lente- en drankfeest om de nieuwe wijnoogst te vieren. Behalve Dionysos zelf feesten ook Silenos, Pan en allerlei bos- en watergeesten, als Faunen, Satyrs en Nymphen mee.

Epoxy wordt geheel bedwelmd door Chiron aan Dionysos aangeboden, die haar naar zijn zoon Priapos doorverwijst. Maar juist als deze met zijn oneerbare handelingen wil beginnen, wordt Epoxy's hypnose verbroken. Verbolgen wil Chiron haar doden, maar door persoonlijk ingrijpen van Dionysos kan zij ongeschonden vertrekken.
Vervolgens wordt Epoxy onheus benaderd door een geweldige stier, niemand minder dan Zeus zelf, die wel vaker van een dergelijke vinele vorm gebruik maakte om jongedames lastig te vallen. Vóór Zeus echter tot daden kan overgaan, grijpt zijn echtgenote Hera in. Als adelaar sleurt zij Epoxy mee naar een eiland, waar nog meer slachtoffers van Zeus' lusten zijn opgeborgen. Met behulp van god Hermes ontkomt Epoxy aan de oplettendheid van bewaker Argos (die met die ogen, ja), waarop Hermes een van zijn godenfunkties, die van phallische god, waarmaakt, echter onzichtbaar door de helm van Hades die hij in zijn hoedanigheid van god der dieven heeft ontvreemd.
Met de helm van Hades, maar zonder Hermes, ontmoet Epoxy vervolgens het meisje Psyché, die zit te wachten om naar de onderwereld gesleept te worden, in opdracht van Aphrodite, de liefdesgodin. Epoxy treurt zeer om haar vergeefse liefde voor Hermes en neemt Psychès plaats in. De stormwind Zephyros neemt haar mee, echter niet naar de onderwereld, maar naar Eros, de zoon van Aphrodite, die razend wordt, als hij merkt dat hij niet zijn geliefde Psyché, maar Epoxy aan het opvrijen is
Voor Eros echter tot geweldpleging over kan gaan, grijpt zijn moeder in, die boos is omdat Eros haar plannen met Psyché gedwarsboomd heeft. Min of meer om te bewijzen dat zij onschuldig is, moet Epoxy de helm van hades aan de eigenaar persoonlijk terugbezorgen d.z.w. ze moet naar de onderwereld. Vlak voor de poorten van de onderwereld wordt ze opgevangen door Hermes, die een moeilijk gesprek met haar voert over haar plotselinge overkomst naar de godenwereld, door parallelle dimensies en bovennatuurlijke krachten en zo. Hermes geeft haar een armband, die haar met de godenwereld bindt. Onzichtbaar door Hades' helm kan Epoxy vervolgens tussen eindeloze rijen schimmen door en via Charons pont over de Styx de heer van de onderwereld, Hades zelf, bereiken en zijn helm terugbezorgen. Door Megaira, een van de Erinyen, wordt zij langs de Elyseïsche Velden en de Tartaros geleid, waar we enkele beroemde gestraften tegenkomen, zoals Ixion en Tantalos. Maar vóór er ook met Epoxy enge dingen kunnen gebeuren, wordt zij in opdracht van Hades' vrouw Persephone door Eris, de vergetelheid, gekust
In het laatste hoofdstuk wordt zij in een mijnschacht gevonden door 20e eeuwse geologen, die vlakbij een vulkaan onderzoek doen. De reeds lang sluimerende vulkaan barst plotseling uit en de armband der goden trekt Epoxy terug naar hun wereld. Overigens met haar volledige instemming.
Tot zover het verhaal. Gedurende al haar verwarrende belevenissen is Epoxy voortdurend het slachtoffer van de willekeur der goden. Daarvan is zij zichzelf ook volledig bewust

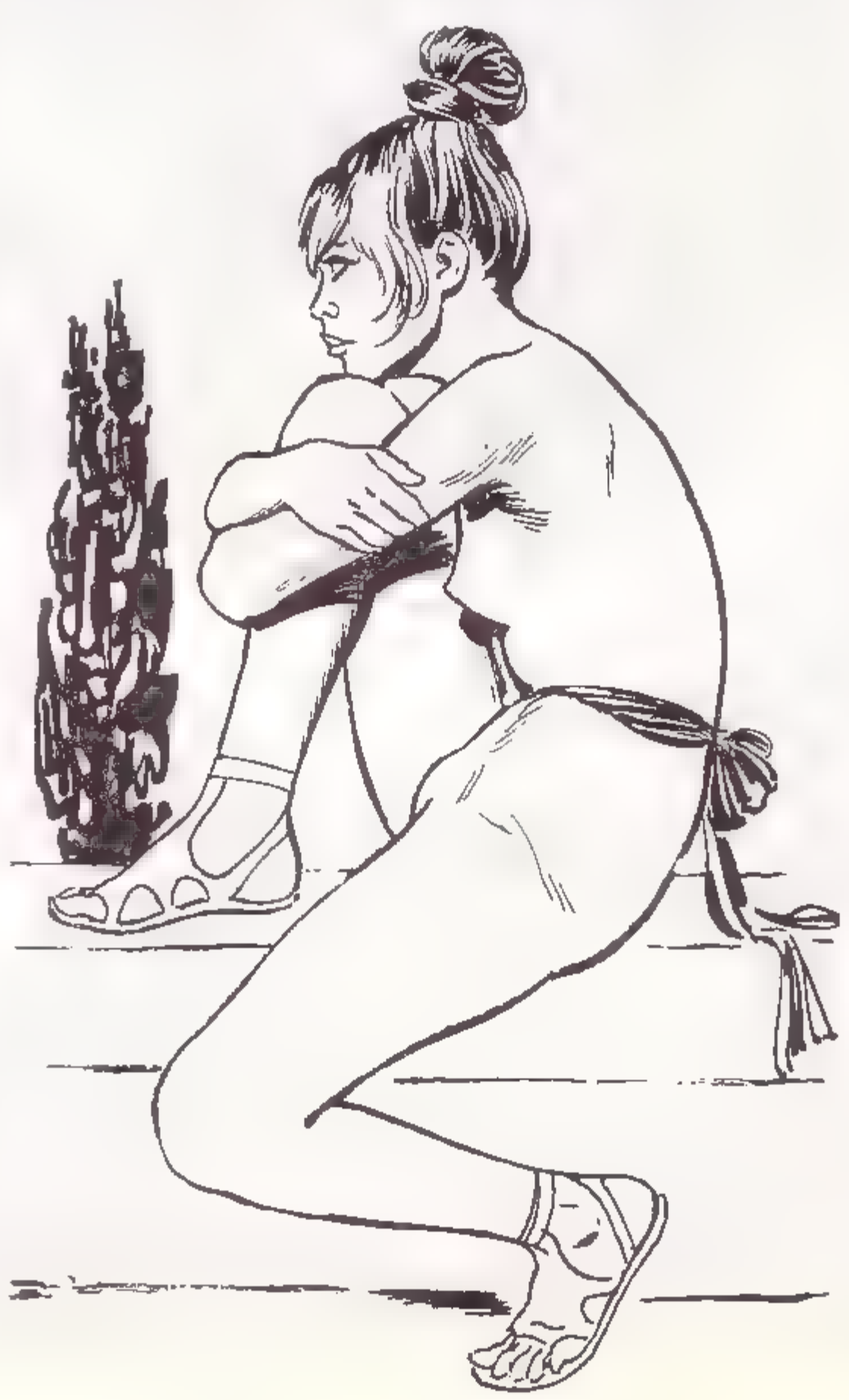

en bij herhaling vraagt zij de goden nu eens een einde te maken aan het spelletje dat zij met haar spelen. Die goden komen in hun optreden behoorlijk overeen met het beeld dat de Griekse mythologie ons van hen schept, en Cuvelier zet zeer fraai enkele duidelijke karakters neer Herakles bijvoorbeeld, één bonk spieren, een hoofd groter en twee keer zo breed als zijn metgezellen, die toch ook geen kleine jongens zijn. Maar ondanks zijn imposante uiterlijk moeten zijn kameraden het woord voor hem doen, en als hij dan eindelijk zelf zijn mond open doet, gaat het onmiddellijk mis. Liefdesgodin Aphrodite is een knap arrogante trut die voortdurend op een stapel kussens verleidelijk ligt te wezen, onderwijl zichzelf in een spiegel bewonderend. Hermes is de mooie, vlotte jongen, een tikkeltje geslepen en niet erg betrouwbaar, Persephone is de koele, zelfbewuste vrouw van de doodsgod en Silenos - in tegenstelling tot Dionysos, die meer in zijn mars heeft - is de liederlijke, vette zwelger.
Fraaie karakters, die allen op hun eigen wijze hun spel met Epoxy spelen.
Een opvallende kant voor een verhaal uit 1968, nog vóór de grote stroom underground--comics, is het feit dat vrijwel alle personages zeer schaars gekleed door het verhaal dartelen. Maar nergens komt dat geforceerd over, het sluit goed aan bij het beeld van de oud--Griekse wereld zoals dat in de beeldende kunst en de literatuur geschapen is. Wel enigszins geforceerd is het feit dat er af en toe geslachtsdelen bedekt worden door handen, takken of huisraad die er wat moeizaam vóór gemanoeuvreerd zijn, evenals het volledig ontbreken van schaamhaar bij toch geheel naakte figuren. Misschien zijn dit uitingen van een soort zelf-censuur die Cuvelier zich ondanks het feit dat het een 'vrije produktie' was, oplegde, want in '68 was een dergelijke strip nog behoorlijk opzienbarend.
Over de tekeningen kunnen we kort en lyrisch zijn: prachtige, vloeiende lijnen, een heldere, toch niet simpele kompositie, mooi zwart/wit werk. In dit boek bewijst Cuvelier nog meer dan in Corentin of Zilveren Vlam hoe geweldig sensueel zijn lijnenspel kan zijn en welk een overduidelijke bewondering hij heeft voor het menselijk lichaam. Het plezier in het tekenen van ronde vrouwen en hoekige mannen spettert van iedere pagina af.
'Epoxy' is een van de betere uitingen van het stripverhaal en het is daarom erg plezierig dat het werk door deze heruitgave weer voor iedereen toegankelijk is geworden.
Geïmporteerd door Fantasic Visions, Paulus Potterstraat 48, Rotterdam. Ook verkrijgbaar bij stripantiquariaten. *(RvE)*

NICO NOORDERMEER IN STEEDS STIJGENDE LIJN

In de Nieuwsrubriek is al enige aandacht besteed aan de laatste uitgave van Nico Noordermeer, die vanuit het hoge noorden kalm en onverdroten zijn stripspeciale uitgavenreeks voortzet. Op de laatste stripdag (Amsterdam) presenteerde hij den volke een lijvig boekwerk, samengesteld door Jan Kooijman en Hans Stoovelaar, met de fraai allitererende titel 'In de ban van Bulletje en Boonestaak'.
Omdat Nico's publikaties te belangrijk zijn voor slechts een korte vermelding, zien wij ons blijde verplicht er hier wat meer licht over te laten schijnen. Zijn B&B-uitgave met het werk van de heren George van Raemdonck en A.M. de Jong evenaart minstens zijn reeds zo gedegen vroegere publikaties en overtreft deze op het gebied van de technische uitvoering. Zelfs nog de reeds uitstekend uitgevallen Piet Wijn bibliografie grafie
Het omvangrijke B&B-boekwerk telt liefst 135 pagina's en bevat alle mogelijke gegevens over het werk van Van Raemdonck en - in geval van samenwerking met deze - over dat van A.M. de Jong. Eindelijk eens uitgebreide aandacht voor een van Neerlands oudste strips en voor het overige werk van zijn tekenaar, die een zeer begaafd artiest blijkt te zijn geweest.
In het voorwoord uit Willem Drees senior een aantal lovende woorden over Van Raemdonck, die hij persoonlijk gekend heeft, waarbij hij - hoe kan het ook anders - vooral diens socialistische gezindheid benadrukt, niet alleen in de verhalen van Bulletje en Boonestaak, maar evenzo in diens politieke prenten, die Van Raemdonck, zoals verderop in het boek blijkt, in grote getale heeft vervaardigd.
De inleiding schetst ons vervolgens het verloop van de speurtocht naar het werk van Van Raemdonck en bekent dat de bibliografieen in het boek volledigheid pretenderen, behalve waar het het werk van de kunstenaar van vóór 1914 en ná 1940 betreft. De hoogtepunten uit de enorme produktie van Van Raemdonck worden ons opgesomd, waarna twee redenen worden gegeven waarom hij van groot belang is geweest. Die twee redenen worden echter gevormd door de twee hoofdkategorieën van zijn net daarvóór opgesomde werk. En dat staat een beetje lullig.

Jan Kooijman brengt ons daarna op boeiende wijze de karrière van de kunstenaar in beeld. Hij doet dat gedegen en doorwrocht, maar weet tevens door een aantal anekdotes dit beeld zeer levend te maken. Het wellicht aardigste artikel volgt onmiddellijk hierna, een overname uit de Haagse Post uit 1974 van 'Het leuke socialistisch-realisme van Bulletje en Boonestaak', door Flip en Herman Vuijsje. Prettig geschreven, doordacht doorgelicht, veel aandacht voor de socialistisch-pacifistische boodschap van de B&B-strip. Dit artikel opent de ogen van de nietsvermoedende konsument voor de rijke inhoud van deze kinderstrip
Vervolgens plaatst Jan Kooijman in 'Bulletje en Boonestaak, ze hoorden er bij', de beide knapen in hun tijd en omgeving, hun historisch kader dus, als leden van de grote rode familie van de twintiger en dertiger jaren.
Hierna trakteert Hans Stoovelaar ons op een groot aantal feitelijke gegevens: plaatsing van de strip in bladen, data en boekuitgaven, op de voet gevolgd door een uiterst uitgebreide en volledig aandoende bibliografie van alle uitgaven van B&B, plus de korte inhouden van alle 44 verhalen

Na de verhaalbijlage 'Ouwe Dick en de bende van Zwarte Jack', een bijzonder boeiend verhaal omdat op de pagina's naast elkaar de originele krantenstrip èn de gecensureerde Van Nelle-versie vertoond worden, wordt een korte kenschets gegeven van Van Raemdoncks andere stripwerk, met als voorbeeld het 143 afleveringen lange 'Smidje Smee'.
Tot slot belicht Jan Kooijman de andere zijden van het talent van Van Raemdonck: tekenaar van politiek prenten, karikaturist, boekillustrator en landschaps- en portretschilder, verlicht met een aantal voorbeelden van 's mans werk op deze terreinen. Bijzonder fraaie illustraties, en dat geldt voor het hele boek. Met uitzonderlijk kwistige hand zijn de illustraties doorheen het hele boek geworpen, waarbij niet zozeer de overbekende B&B-plaatjes naar voren worden gehaald, maar juist het minder bekende, maar buitengewoon boeiende andere werk van Van Raemdonck. De keuze van de illustraties is geregeld zeer doelmatig door hun onmiddellijke aansluiting bij het tekstgedeelte.
Een donders mooi boekwerk, dat heel duidelijk de stijgende kwaliteitslijn van de Noordermeer-uitgaven aantoont. 'In de ban van Bulletje en Boonestaak' is een onderneming die navolging verdient: als we eens van iedere Nederlandse striptekenaar over een dergelijk bioen bibliografisch zeer doorwrocht en nagenoeg geheel volledig overzicht konden geschikken... Misschien dat dit voorbeeld tot navolging aanspoort en andere stripspeurders inspireert om het oeuvre van hùn favoriet aan een even zo grondig onderzoek te onderwerpen als Jan Kooijman en Hans Stoovelaar dat deden met de hunne. George van Raemdonck en zijn klassieke Bulletje en Boonestaak.

Rob van Eijck

'In de ban van Bulletje en Boonestaak', door Jan Kooijman en Hans Stoovelaar, uitgave Nico Noordermeer, Kleasterwei 1, Baijum (Fr.) prijs f 17,75 door storting op postgiro 494637.

DE JEUGD VAN ERIC DE NOORMAN

Ondanks de aanvankelijke weigering van Hans Kresse om zijn vroege werk, 'De jeugd van Eric' te laten herdrukken, is Hans Matla er door heftig aandringen toch in geslaagd Kresses tegenzin te overwinnen, zodat uitgeverij Panda dit verhaal voor de eerste maal in boekvorm heeft kunnen uitgeven. Het eerste deel in eind 1976 verschenen en deel 2 volgde een klein jaar later. De bezwaren van Hans Kresse golden de kwaliteit van het werk - het afstandnemen van jeugdwerk is overigens een euvel waaronder vele tekenaars gebukt gaan -, maar hij heeft uiteindelijk toch in publikatie toegestemd, omdat de oplage beperkt is en hij vindt dat er daardoor weinig afbreuk aan het aanzien van zijn huidige werk kan worden gedaan.
De 'Jeugd van Eric' verscheen voor het eerst in Pum Pum, aanvankelijk een aparte uitgave en later een bijlage van het Vlaamse 'Laatste Nieuws', van 1951 tot 1955, en er is bijna geen Kresse-liefhebber die afleveringen van dit bijna geheel in de vergetelheid geraakte tijdschrift in zijn bezit heeft, zodat de Panda-publikatie een zeer lofwaardige daad genoemd mag worden.
De vorm waarin 'De Jeugd' verscheen is in het boek enigszins aangepast. In Pum Pum besloeg het verhaal altijd twee pagina's: de voorpagina met een grote tekening en een korte inhoud van het voorafgaande, en pagina 3 met een nieuwe tekstaflevering en één of meer kleine plaatjes. Aangezien het weinig zin heeft in een boekuitgave alle korte inhouden te gaan opnemen, heeft Hans Matla het verhaal als een doorlopend geheel gepubliceerd, waarbij hij er natuurlijk wel nauwkeurig zorg voor heeft gedragen dat alle tekeningen zijn opgenomen. Daarbij zijn echter wel sommige tekeningen die in Pum Pum erg klein stonden afgedrukt in de boeken heel wat groter geworden, wat de kwaliteit niet altijd ten goede komt. Zelfs lijkt een enkele tekening enigszins bijgewerkt te zijn (bijv. deel 2, pagina 15) op een wijze die niet zo geweldig genoemd kan worden
Toch is dit slechts detailkritiek, gelet op de manier waarop verreweg de meeste tekeningen gereproduceerd zijn, want de gemiddelde kwaliteit is uitstekend. Wanneer we daarbij bedenken dat het

oorspronkelijke materiaal dat voor de publikatie in boekvorm is gebruikt, dikwijls in een niet al te beste konditie verkeerde, kunnen we de grote inspanning en inzet vermoeden waarmee deze boeken tot stand zijn gekomen. Ook de nauwgezetheid waarmee deze boeken tot stand zijn gekomen en de nauwgezetheid waarmee de tekst bekeken is, gestroomlijnd (door Anneke en Lex Ritman) zoals de inleiding zegt, verdient alle lof. Het is overigens interessant de voorwoorden van beide delen eens met elkaar te vergelijken. Allereerst valt dan de korrektie in deel 2 op m.b.t. het aandeel dat Hans Kresse in de tekst heeft gehad. In deel 1 staat: '. . . geschreven door Kresse in nauwe samenwerking met wijlen Dirk Huizinga.', terwijl deel 2 aan deze zin toevoegt: '. . ., die al spoedig deze taak zo goed als volledig overnam'. Inderdaad is Kresse zelf al heel spoedig niet meer bij het tekstschrijven betrokken geweest.

Een vanzelfsprekende toevoeging aan het voorwoord van deel 2, is de mededeling dat Gerrit Stapel het tekenwerk halverwege de serie van Hans Kresse heeft overgenomen, omdat immers tegen het eind van dit tweede deel deze overname door Stapel een feit wordt.

De mededeling in deel 1 dat de delen 2 en 3 respektievelijk voorjaar en najaar '77 zouden verschijnen is inmiddels iets te optimistisch gebleken: deel 2 is pas najaar '77 uitgekomen en over de verschijningsdatum van deel 3 wordt in voorwoord 2 wijselijk geen nadere informatie verschaft. Onvoorziene faktoren spelen bij de uitgave van dit soort herdrukken altijd een belangrijke rol, dus de vertraging in de verschijningsdata kan Hans Matla moeilijk kwalijk genomen worden, terwijl we ook niet te hoeven wanhopen aan het verschijnen van het derde deel binnen afzienbare termijn.

In dat deel zullen er nauwelijks meer tekeningen van Hans Kresse te vinden zijn, alleen nog enkele verspreide illustraties en tegen het eind van de serie een telkens terugkerend Eric-kopje als enige illustratie. De rest van de tekeningen werd toen door Gerrit Stapel gemaakt, die dat wel aardig gedaan heeft, maar toch kennelijk moeite had met het overnemen van de personages. Tekenwerk van Kresse overnemen blijft vanzelfsprekend een uiterst ondankbare taak.

In de illustraties die Kresse voor 'de jeugd' heeft gemaakt en die nu in de delen 1 en 2 zijn verzameld, is heel goed de ontwikkeling van zijn stijl te zien. Gedurende de drie jaar dat hij het verhaal illustreerde is zijn tekentrant nogal veranderd en dat is in deze wekelijkse afleveringen beter te zien dan in de Eric-dagstrips. Ter vergelijking: 'De jeugd van Eric' is getekend in ongeveer de periode van de verhalen 25 t/m 31, dus vanaf 'Het Land der Duisternis' tot en met 'Het teken der Joms'.

Het taalgebruik dat gehanteerd wordt bij het schetsen van Erics jeugdbelevenissen is niet altijd even vloeiend en boeiend. Het is geschreven in een antieke stijl, nogal gedragen en vormelijk, het is typisch de oppassende jeugdboekentaal van zo'n dertig jaar geleden, hetgeen niet zo verwonderlijk is, gezien de tijd van eerste publikatie van Eric's jeugd. Maar nu komt het allemaal wat moeizaam en onecht op de moderne lezer over. De waarachtige liefhebber van Eric de Noorman en van het tekenwerk van Hans Kresse zal zich er hierdoor echter niet van laten weerhouden om kennis te nemen van de zware jeugdjaren van de Noorman, die al even woelig waren als zijn latere, toen hij op rijpere leeftijd een koninkrijk trachtte te besturen. Dat de Kresse-liefhebber nu in staat wordt gesteld zich opheldering te verschaffen over raadsels rond Erics jeugd, is te danken aan het uitstekende initiatief van Uitgeverij Panda om 'De jeugd van Eric de Noorman' in boekvorm te bundelen, waardoor nu reeds twee/derde deel van dit verhaal in uitstekend verzorgde uitgave te koop is.

Rob van Eijck

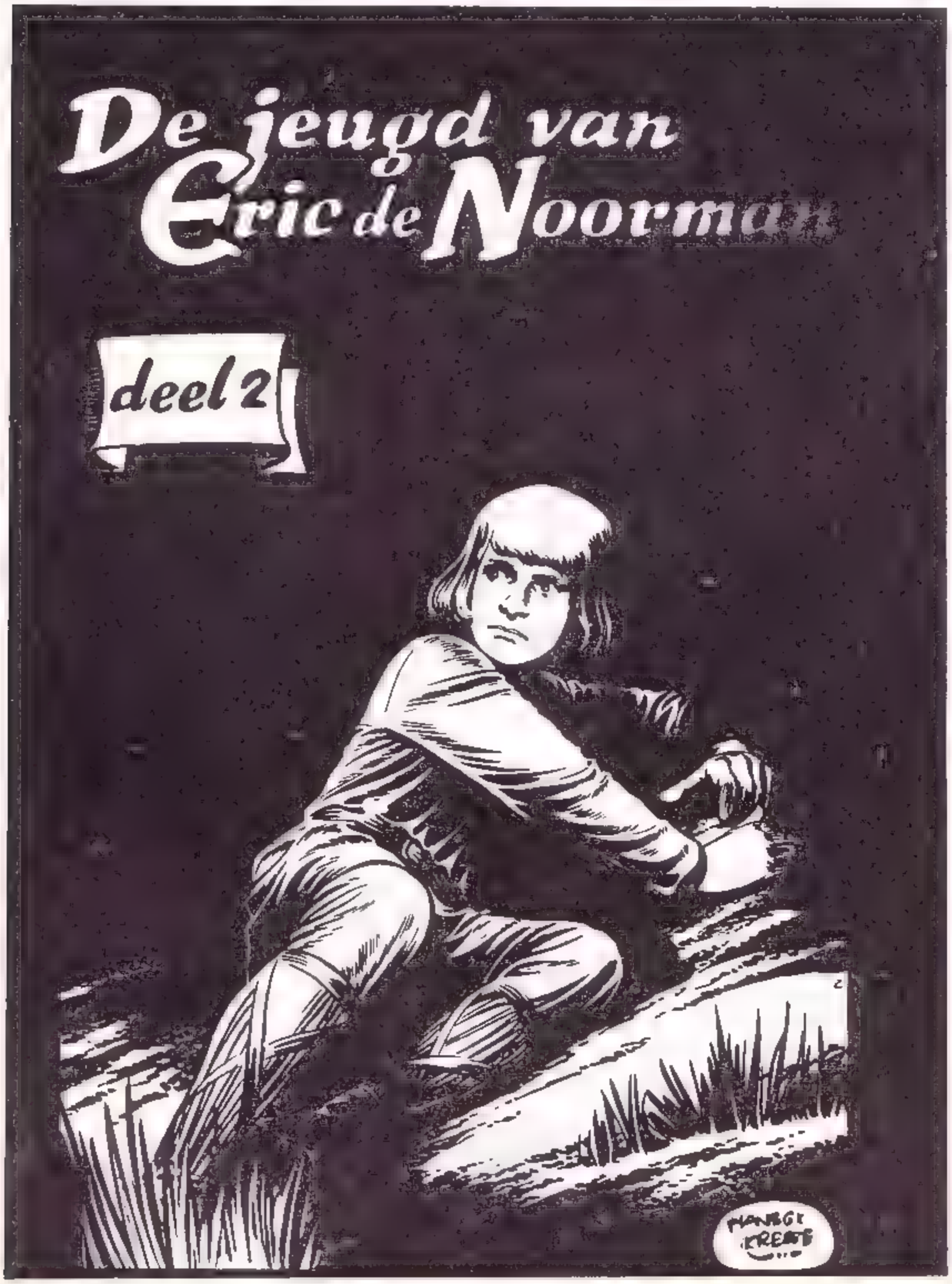

KUIFJE IN ZWITSERLAND

door Har Brok

Eind 1976 of begin 1977 verscheen in een oplage van 1500 eksemplaren, waarvan 750 genummerd, voor de gemiddelde prijs van 1000 francs te Brussel een titelloze en verder *Tintin en Suisse* te noemen uitgave van Charles Callico. Een in een witte kaft gestoken en aan Tintinophobes, Tintinomaniaques en Tintinophiles opgedragen persiflage op Kuifje van 76 blzz., die hoofdzakelijk bestaat uit het 50 blzz. omvattende verhaal *Tintin en Suisse*. Het lijkt hier om een witte of illegale uitgave te gaan, maar het tegendeel is het geval: de verantwoordelijke uitgever vermeldt achterin zijn naam en adres (23a Rue Wiertz, 1040-Bruxelles) en motiveert in zijn Introduction voorin de beweegredenen voor deze persiflage. Die redenen zijn even vanzelfsprekend als simpel: Callico meent dat Hergé in de albums van Kuifje maar een

zeer klein gedeelte van de wereld van Kuifje toont en wat daarin (volgens hem) ontbreekt vult hij aan. Die aanvulling is uiteraard geforceerd en konsentreert zogoed als alle denkbare uitspattingen. Kennelijk valt er heel wat in te halen. Het meest opvallend echter is de grote mate van overeenkomst die deze 'aanvulling' heeft met *Kuifjes Dagboek* van Wim Noordhoek in *Aloha* nr. 13-17 (1972).

Dit voor Kuifje-liefhebbers hoogst interessante album - de eerste negatieve reaktie moet ik nog horen - is inmiddels tóch een illegaal leven beschoren: Hergé Studios Hergé S.A. en Casterman spanden dit jaar een proces aan tegen Callico dat ze met glans wonnen. Callico werd veroordeeld tot een totale boete van 40.003 frank. De daarbij aangevoerde motieven pro en contra zijn elders bij deze bespreking afgedrukt. Het valt te begrijpen dat de niet in geslag genomen eksemplaren van *Tintin en Suisse* uiterst kostbaar zijn, de Franse tekst alleen al staat borg voor een grote vraag en de opgelegde boete zal daar nog wel een schepje bovenop doen. En dan te bedenken dat de schandalig hoge nieuwprijs al ca. f 70,– bedroeg.

Centraal bij de veroordeling van de 37-jarige Charles Callico, afkomstig uit Vichy en van beroep decorateur, stond uiteraard de door hem zelf getekende persiflage *Tintin en Suisse*, waarin weer eens overduidelijk blijkt dat Hergé alléén Kuifje kan tekenen, maar het album bevat ook nog een aantal platen getekend door (zijn?) kinderen en vrienden, onder andere een prachtige Moscoso-persiflage van 3 blzz. en een parafrase van het bekende schilderij "De geboorte van Venus", waarbij Kuifje als Venus fungeert.

Omdat *Tintin en Suisse* verder een illegaal leven beschoren is, kunnen we hier niet anders dan een paar (verkleinde) bladzijden afdrukken om de lezer een indruk te geven. *Vrij Nederland* drukte in zijn nummer van 5 februari 1977 plaat 23 af met de ouders van Kuifje, wij volstaan hier met het titelblad en de platen 1-4. De tekentechniek háált het natuurlijk niet bij die van Hergé, maar de doorploegdheid van de attributen, personages en citaten verraden een diepe bewondering voor Het Grote Voorbeeld. Daar steekt in elk geval de persiflage *Dindin et le Secret de Moulinsal* (herdrukt in s,Stripschrift 72), waarin opvallend genoeg ook drugs en seks opduiken, maar mager bij af.

Har Brok

N.B. Op het onlangs gehouden congres in Angoulême werden voor Tintin en Suisse prijzen gevraagd variërend van 400 - 500 Ff = f 200 tot f 250

(M W.)

TINTIN EN SUISSE

KUIFJE OP HET BRUSSELS JUSTITIEPALEIS

Het proces tegen Callico diende op 15 april 1977 voor de korrektionele rechtbank te Brusse voor rechter Van Nieuwenhuyse. Callico werd daar door Mr. Braun, advocaat van de burgerlijke partij, en openbaar aanklager substituut Leroy ten laste gelegd *bedriegelijke namaak* die blijk geeft *van een buitengewone vulgariteit en platheid* en van *grote intellectuele armoede.* Daarbij werd nog aangevoerd *dat het Kuifje van Callico verdovende middelen gebruikt en bij enkele seks avonturen is betrokken wat het boek zeker niet geschikt maakt voor jeugdige lezers.* Substituut Leroy wees er in zijn rekwisitoor nog op *dat Hergé mogelijk geen klacht zou hebben ingediend, mocht het werk van Callico wat geestiger zijn geweest.* Callico's verdediger mr. Claude Versteken stelde daar tegenover dat vóórin de uitgave duidelijk vermeld is dat het album alleen voor volwassenen bestemd is. Voorts voerde hij aan dat zijn klient *aan Kuifje een meer menselijke gedaante gaf, o.m. door het personage een moeder en vader te geven.* Plagiaat in de zin der wet wees hij van de hand omdat een werkelijke verwarring uitgesloten is. Callico voegde daar zelf aan toe: *Bij Hergé mist Kuifje menselijkheid. Ik heb Kuifje een nieuwe menselijke gedaante willen geven. Ik maakte van Kuifje een man.*

Na de replieken op 6 mei 1977, waarover ik helaas geen informatie heb, oordeelde rechter Van Nieuwenhuyse op 30 juni dat in *Tintin en Suisse* de personages uit Kuifje op *een boosaardige manier werden nagebootst.* Hij veroordeelde Callico dan ook *tot 40.000 frank boete met uitstel. De burgerlijke partijen, de uitgeverij Casterman, studio Hergé en Georges Remy zelf bekwamen elk 1 fr. morele schade-*

De gecursiveerde citaten zijn uit:

- J. Vanraes 'Album van Callico plagiaat of niet? Kuifje op 't Brussels Justitiepaleis',in *Het Laatste Nieuws*, 16 [illegible]-4-'77.
- (rl): ' "Auteur wilde Hergés personage vermenselijken". Callico's Kuifje vulgair en plat? ', in *De Standaard* van 16/17 april 1977
- ' "Kuifje" voor Korrektionele Rechtbank te Brussel', in *Gazet van Antwerpen* van 16/17 april 1977.
- 'Brusselse rechtbank oordeelt "Kuifje in Zwitserland" is plagiaat', in *Het Laatste Nieuws* van 1 juli 1977.

Bonjour Madame Anson, est-ce que Tintin est chez lui ?

NON ! D'ailleurs je tiens à vous dire que j'en ai par dessus la tête de votre petit copain ! Il ne paie pas son loyer, il fait un chahut monstre jusqu'à des quatres heures du matin !!

Enfin ce n'est vraiment plus supportable ! Maintenant si vous voulez bien m'excuser, j'ai encore toute la cage d'escalier à nettoyer ! Au revoir !

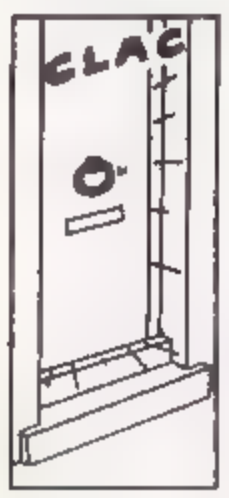
CLAC

Gnagnagnagnagna... Vieille peau !...

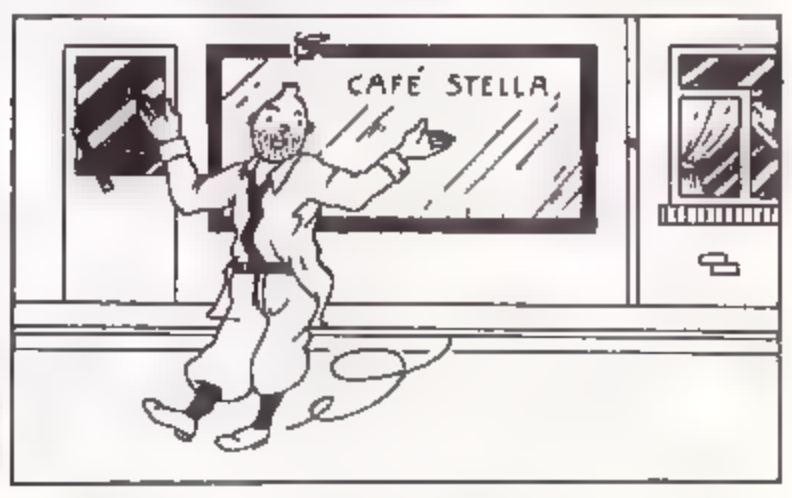
CAFÉ STELLA

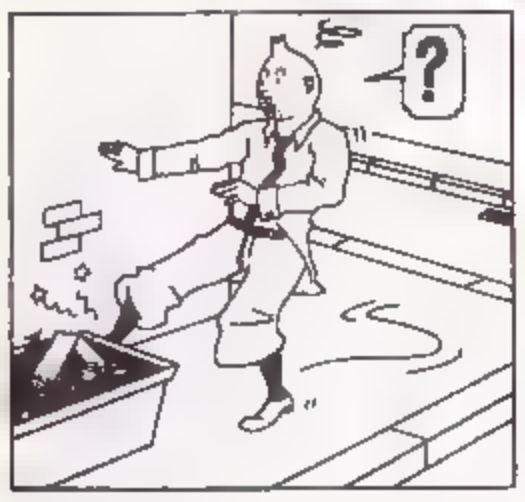
?

BEURP !

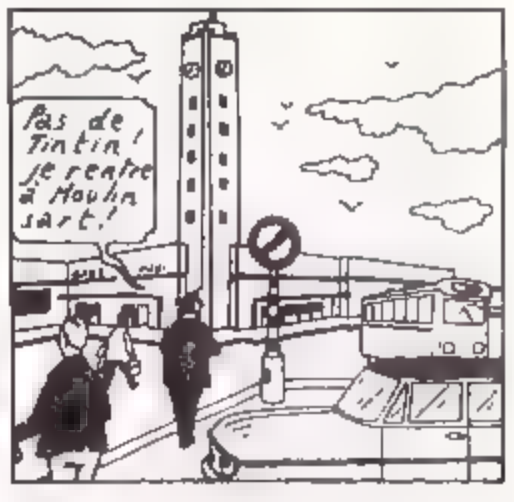
Pas de Tintin ! je rentre à Moulinsart !

(1)

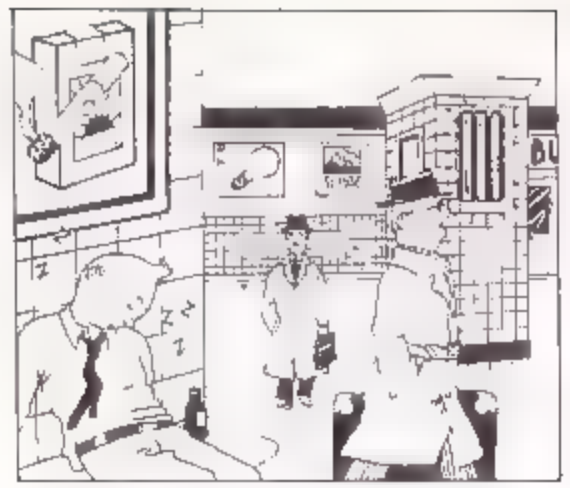

Mais ?! C'est Tintin ! Dans quel état tes tu mis mon vieux !

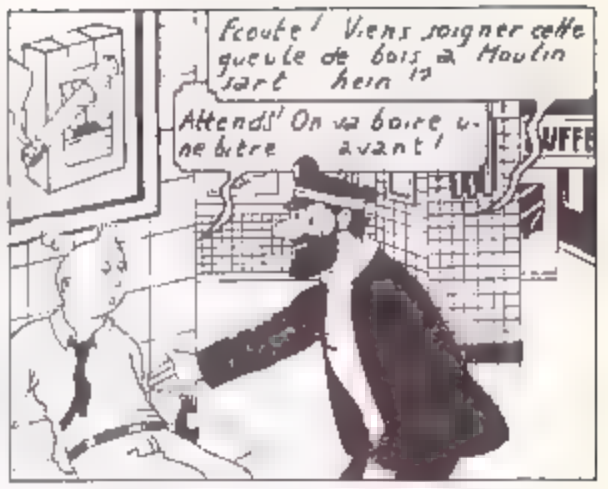
Ecoute ! Viens soigner cette gueule de bois à Moulinsart hein ?!
Attends ! On va boire une bière avant !

Allez on rentre maintenant ?!

Je passe vite chez moi prendre ma valise et on y va !

Et Milou ?!
Ben ! j'ai du l'oublier dans un bistrot !

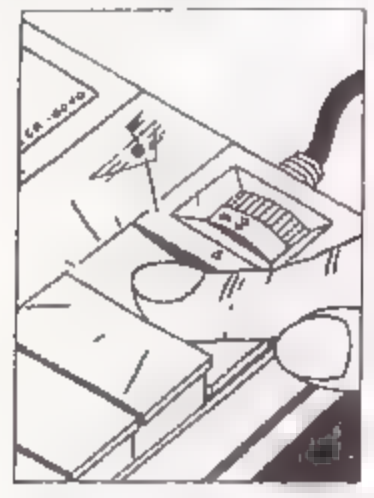

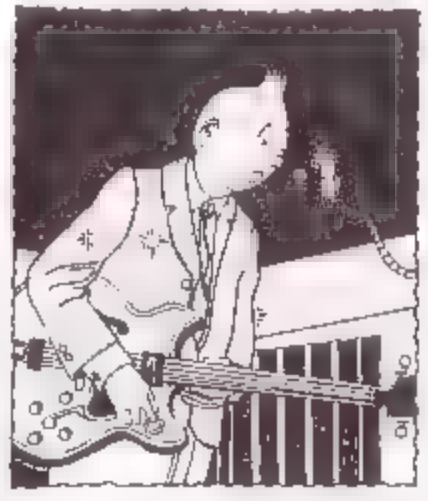

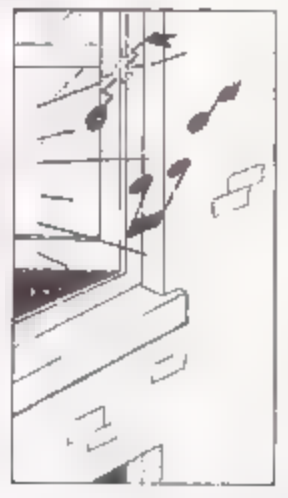

NTIN
Mais vous êtes complètement fous vous deux ?!!

Mais
Espèces de fainéants ! T'êtes pas foutus de travailler !
Ici ! Dehors en vitesse !!

Quel typhon ! Aïe !!
Voyons, pédérastes, hippies, bons à rien, maquereaux !!

(2)

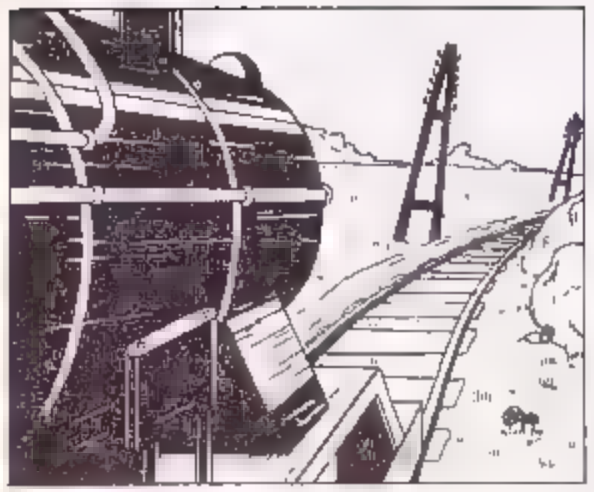

Sacré Milou ! Tu as fait tout ce chemin à pied ?

SALAUD !!

Bonjour Monsieur Bon Jour Monsieur Tintin ! Comment je suis content de vous revoir !

Il y a une lettre de Monsieur Tournesol pour Monsieur !

Tout à l'heure, Nestor Rentrons au château

Nestor ! Conduisez Tintin dans le fumoir j'arrive !
?

Mais ?!! C'est du kif !

YOUPIE !

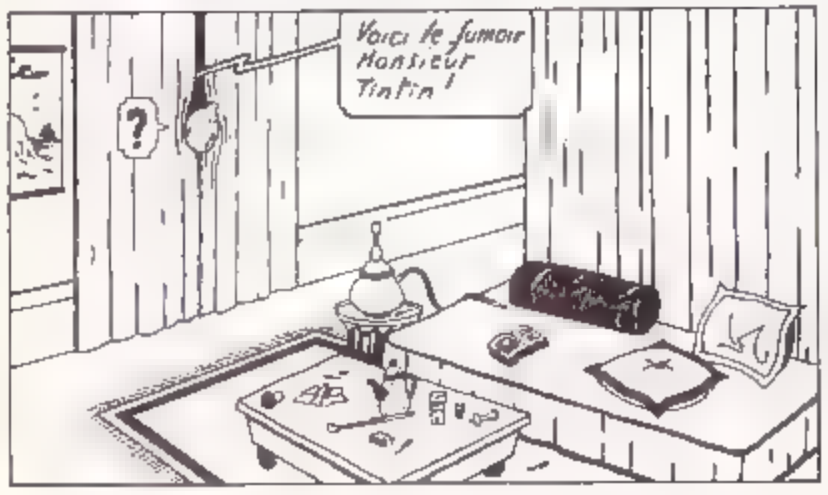
Voici le fumoir Monsieur Tintin !
?

Que pensez vous de ce nouvel environnement, mon cher ?

Hmh ! Nous voici en parfaite condition pour consommer une de ces excellentes petites plantes

Et Alors "Kustaf" tu la fais cette pipe ? hein ?!..

Suck !

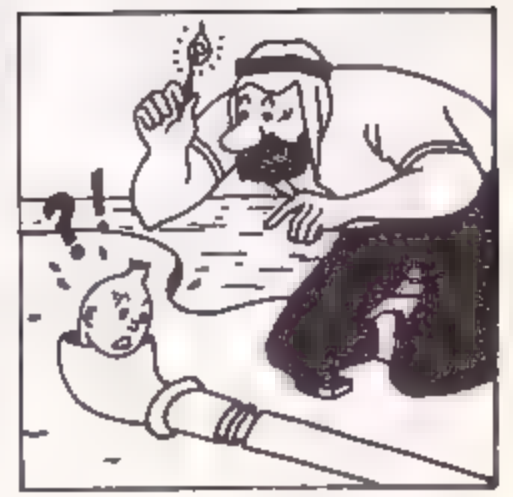
?!

Quel affreux cauchemar !

Quelle gueule de bois j'tiens ! J'en ai vraiment marre !...

Tintin !... Tintin ! la lettre de Tournesol...

Tournesol nous... mais !... qu'est ce que tu fous ?
Je pars !

Attend ! Tournesol nous invite en Suisse... Il envoie deux tickets d'avion ... Alors ?!!...

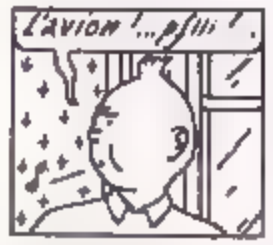
l'avion !... pfiii !

Et la Suisse ?! Beurk !... Tout ta fait tout, la fondue au fromage, le ski, ...

Non !... pas la Suisse .. pas l'avion.. je pars au Maroc en stop !

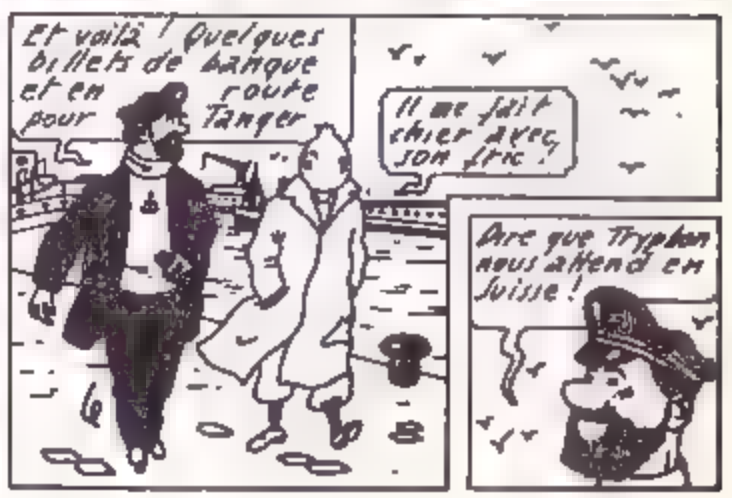
Et voilà ! Quelques billets de banque et en route pour Tanger
Il me fait chier avec son fric !
Parce que Tryphon nous attend en Suisse !

je l'accompagne ! je paye le bac !

Oooh ! Merde !

Plus tard.

de zoon van SHERLOCK HOLMES

door: Kees de Bree

Toen acteur-regisseur Gene Wilder begin 1976 zijn film 'Sherlock Holmes Slimmere Broer' uitbracht werd hem dat in Engeland niet bepaald in dank afgenomen. Spotten met Sherlock Holmes is voor de Britten nog steeds even onverteerbaar als het volkslied in rock and roll tempo spelen. Sherlock Holmes, daar moet je van afblijven tenzij je de man doodernstig neemt. Nu was Gene Wilder zich daar wel van bewust en daarom had hij de figuur Sherlock Holmes zelf in zijn waarde gelaten. Hij trok er de acteur Douglas Wilmer voor aan, de man die in de allereerste BBC-serie Sherlock Holmes al gestalte had gegeven en die later te zien was in de serie van Thames-television 'The rivals of Sherlock Holmes'. Als zijn trouwe factotum Dr. Watson kreeg hij de karakterspeler Thorley Walters aan zijn zijde. Waar regisseur Gene Wilder wel ongenadig de draak mee stak was *de sfeer* rond de vermaarde speurder. Wilder verklaarde dat de saaie ernst waarmee iedere keer opnieuw een film, toneelstuk of boek rond Holmes werd gemaakt, hem mateloos irriteerde: 'Die figuur vroeg om een lichtvoetiger benadering." Als compromis bedacht Wilder een jongere broer van Holmes, Sigerson Holmes genaamd, een kwajongen die door tijdgebrek van de meesterdetective met het vergrootglas, een belangrijke opdracht moest vervullen. Als een kruising tussen Louis de Funès en inspecteur Clousseau raast Wilder (in de rol van Sigerson Holmes) over het witte doek, overal waar hij komt de krankzinnigste situaties veroorzakend. Een raaskallend genie dat de vloer aanveegt met de rationele aanpak, de feilloze deductie, die geneesheer/auteur Conan Doyle zijn Sherlock juist als specialiteit mee had gegeven.
Nu is Wilder erg ver gegaan met zijn satire op de sfeer rond Holmes maar los daarvan is deze gentleman-detective toch op allerlei denkbare manieren verfilmd, bewerkt, gepersifleerd en verkracht. Vooral in Amerika zijn Holmes en Watson een eigen leven gaan leiden, geheel los van schrijver Conan Doyle. Er zijn talrijke clubs waarin bewonderaars zich toeleggen op de studie van hun levens, geleerde essays schrijven over het juiste geboortejaar van Holmes, het juiste aantal huwelijken van Watson en de precaire vraag of deze brave borst nu aan de drank was ja of nee, en zoja, of dat de schuld was van Sherlock Holmes. Maar ook wordt er in de clubs driftig gediscussieerd over de echtheid van de tot nu toe nogal mystificerend werkende ongepubliceerde verhalen van Watson over Holmes, terwijl ook allerlei illustrators van Sherlock Holmes in pittige polemieken met elkaar worden vergeleken. Enkele van deze Sherlock Holmes fanaten zijn Byron Preiss en Ralph Reese, een duo dat vermaardheid kreeg door z'n bijdragen aan het satirische blad National Lampoon. Reese heeft bovendien samen met / Wallace Wood een tijdlang aan Mad en Witzend gewerkt. Hij werd tweemaal uitgeroepen tot de beste 'inkter' van comicbooks. Deze twee Holmes-enthousiastelingen hebben zich ook op hun geliefd fenomeen geworpen, met de nodige angst, terughoudendheid en uiteraard met respect. Vandaar dat zij het evenmin als Gene Wilder hebben aangedurfd Sherlock Holmes zelf aan te pakken. In hun boek 'The woman in Red', dat onlangs verscheen als deel 4 in de serie Fiction-Illustrated, werken zij langzamerhand toe naar de vraag of de detective uit hun verhaal soms 'de zoon van Sherlock Holmes' was Eigenlijk een rhetorische vraag omdat zij dit feit juist groot op de omslag aankondigen. In de inleiding van het boek legt Byron Preiss uit hoe het verhaal tot stand is gekomen. Preiss wist dat tekenaar Reese een verwoed verzamelaar van antieke klokken was Hij beloofde hem daarom een klok als hij bereid was het eerstkomende deel in de nieuwe Fiction-Illustrated reeks te illustreren. Reese stemde toe en de opzet voor het Holmes verhaal werd gemaakt. Om wat sfeer op te snuiven en wat achtergrondinformatie op te duiken, vertrok Preiss met de

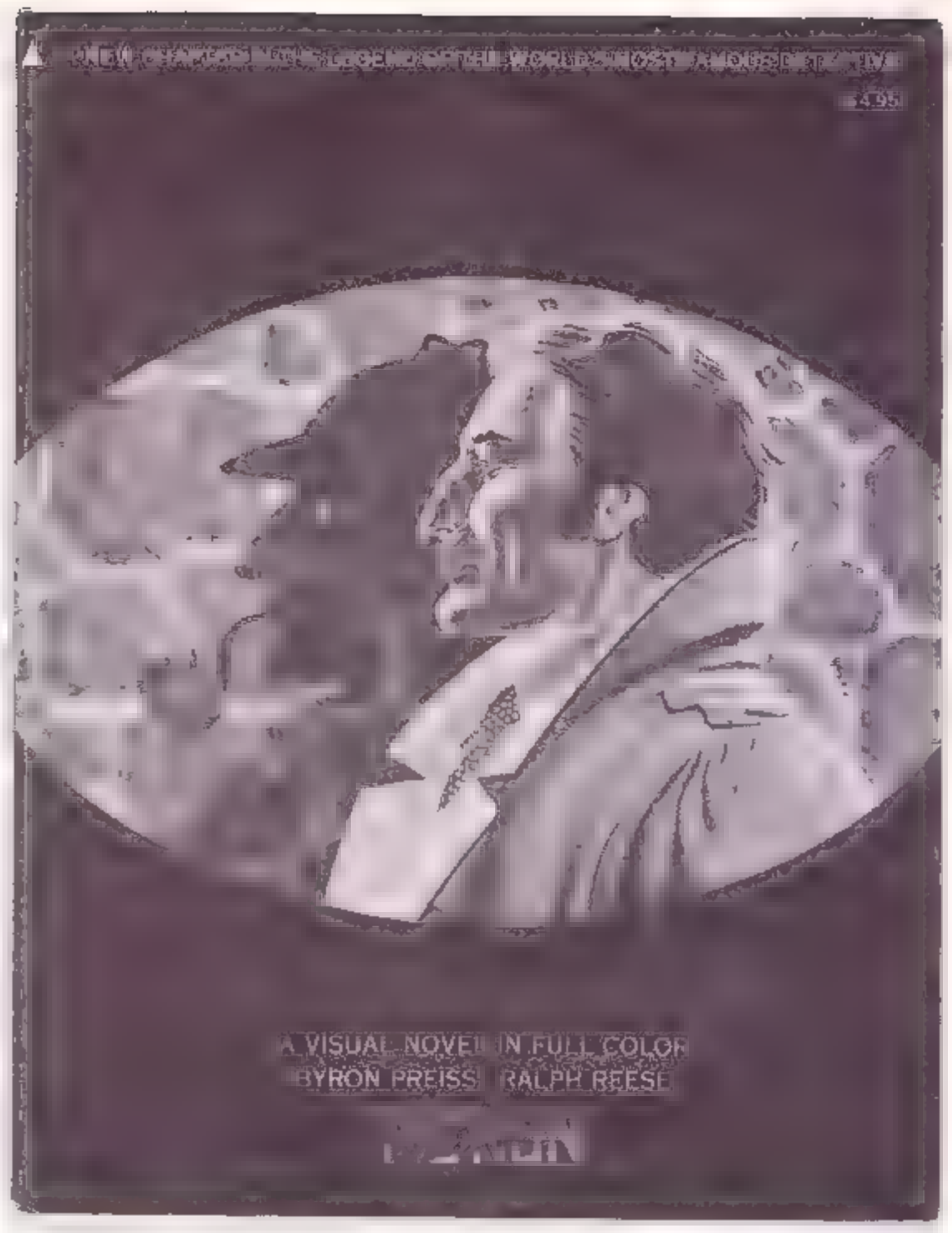

Gene Wilder als 'De slimme broer van Sherlock Holmes'

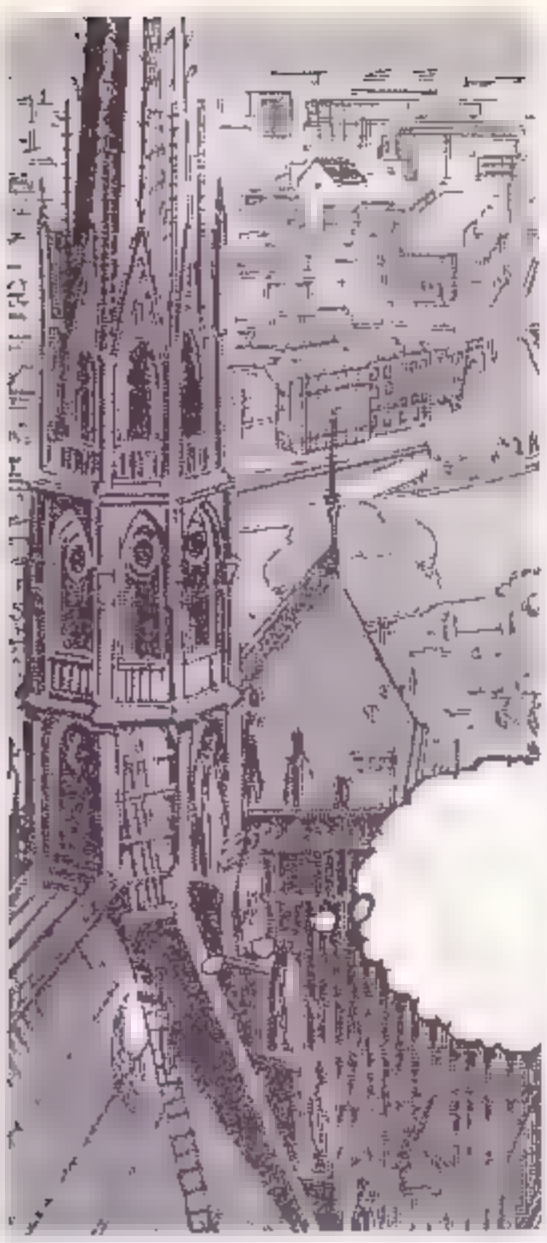

boot naar Londen. Daar kwam hij in het winkeltje 'For the collector' in contact met Isaiah Cohen die hem niet alleen een prachtige antieke klok voor Reese verkocht, maar die hem eveneens een manuscript meegaf. Het was een met veel flash-backs doorspekt verhaal dat een link legde tussen Sherlock Holmes uit het Londen rond de eeuwwisseling en een speurder (de zoon van Sherlock) uit het heden. Dit verhaal werd door Preiss bewerkt en de namen van enkele figuren werden op verzoek van Cohen, veranderd. Hiermee werkt Preiss driftig mee aan de mystificatie rond Holmes en hij heeft daar kennelijk plezier in. 'The woman in Red' is een spannend verhaal waarin 68 jaar, 3 landen en de carrières van 2 fameuze detectives worden samengebracht. Het verhaal is geheel in de Holmes-traditie al ontbreken zulke schitterende deducties als in het originele werk. Als voorbeeld van wat u mist zo'n conclusie uit 'Het teken der Vier'. 'Wat ik opmerk', zegt de detective, 'bewijst mij dat gij deze morgen naar het postkantoor van Wigmorestreet geweest bent. Als gevolgtrekking leid ik daaruit af dat ge een telegram verzonden hebt.' De sprakeloze Watson hoort dan als bewijsvoering: 'Het is de eenvoud zelve. De observatie zegt mij dat ge een kleine vlek roodachtig slijk aan de binnenkant van uw schoenzool hebt zitten. Juist voor het postkantoor van Wigmorestreet heeft men de straat opengelegd en werd een grote hoop aarde opgeworpen, zodanig dat ge daar absoluut in moest trappen om binnen in het kantoor te komen. Het is een kleur aardsoort die ik nergens anders weet te liggen. Ik wist natuurlijk dat ge geen brief geschreven had, daar ik de ganse morgen tegenover u gezeten heb. Ik zie in uw schrijftafel een blad postzegels en een pak briefkaarten. Wat zoudt ge nu anders op het postkantoor gaan doen dan een telegram verzenden?'
Werkelijk schitterend is het niet? Begrijpelijk dat Preiss en Reese zich daar niet aan gewaagd hebben. Wel doen zij een serieuze poging om een nieuw genre te maken 'de visuele novelle'. En, het moet gezegd, met 'The woman in Red' zijn zij daar voortreffelijk in geslaagd. De eerste 3 delen in de Fiction Illustrated reeks die ook als zodanig werden aangekondigd, waren gewoon balloonstrips of zoals in het geval 'Chandler-hard boiled detective' een strip met ondertekst In 'The woman in Red' verwerken Preiss en Reese op een unieke manier tekst en beeld. Het is de aanzet tot de vernieuwing van de strip met tot op dit ogenblik onontdekte mogelijkheden. Pagina's proza worden afgewisseld door pagina's balloonstrip, die wat verhaal betreft gewoon een vervolg zijn op het proza. Maar soms worden de stroken van de balloonstrip ook onderbroken door een stuk tekst dat verder gaat op hetgeen er in de plaatjes getoond wordt. Een uitstekende wisselwerking tussen tekst en beeld zonder overlappingen. Verhaaltechnisch gezien lijken de mogelijkheden van de 'visuele novelle' onbeperkt. Je hebt de mogelijkheid om speels van point of view te wisselen terwijl je met groot gemak op een soepele wijze in de tijd terug kan gaan of vooruit kan wijzen. Voor degenen die vinden dat het beeld het belangrijkste deel van een strip moet zijn, zal deze nieuwe vorm als 'strip' niet aanvaardbaar zijn, misschien zelfs niet als nieuw genre, maar voor degenen die het tekstgedeelte als uitermate belangrijk beschouwen is het een fascinerend experiment, een boeiende vorm tussen roman en strip!

Kees de Bree

Son of Sherlock Holmes. The woman in Red, door B. Preiss en R. Reese. Uitg. Pyramid Press, New York. Prijs $ 4,95. Importeur R.F.P. f 19,–. Groot formaat paperback, meer dan 100 pag. full color.

Een in de stijl van Dante Gabriel Rosetti door William Hewison getekende illustratie bij 'De hond van de Baskervilles'. Hij stond in 1956 in Punch.

Douglas Wilmer (Sherlock Holmes) en Thorley Walters (Dr. Watson)

HET BARKS BOEK: NUTTIGE DOCH MAGERE BUIT

De viering van 25 jaar Donald Duck in Nederland (in november 1977) heeft 'n lichte diarree van publikaties gewijd aan de persoon en de verhalen van *Carl Barks* veroorzaakt. Er verscheen 'n forse vuistvol krantepublikaties en daarnaast vlogen Barks Uitgaven van *Oberon* en *Stripschrift* als bijzonder warme broodjes over de toonbank van de gemiddelde stripspeciaalzaak.
Een wat lauwer broodje kunnen we aantreffen in het fonds van uitgeverij *Panda*, die met het *Barks Boek* de winstbewuste weg van de Strip- en Toonderkatalogi weer eens verruild heeft voor het aanzienlijk glibbiger pad van de niet-commerciële uitgaven dat in het verleden al eens heeft geleid tot een zeer fraaie, maar weinig lukratieve uitgave als *De Gouden Dolk* Met dit kostbare werken in de marge loop je als uitgever het risico van financiële strops, bijvoorbeeld omdat de aandacht van je publiek (zoals voor de *Paulus-imago*) te klein is. Bij het Barks boek komt daar nog een risico bij, namelijk dat van de *bekendheid van de potentiële koper met het grootste deel van het gebodene.*

OUD NIEUWS

Want hoewel het boek 'n waardevolle herdruk van Barks' enige *Porky Pig* verhaal *Porky of the Mountains* bevat (bijzonder, omdat Porky Pig niet uit de *Disney* stal maar uit die van de gebroeders Warner afkomstig is) en alleen daarom al een stipnotering waard is voor de echte Barks-liefhebber, zijn vanui het standpunt van de *collectioneur* bezien de *indexen* van de in de Verenigde Staten, Vlaams België en Nederland gepubliceerde Barks-strips het belangrijkst. Deze indexen nemen dan ook veruit het grootste deel van het BB in beslag.
Helaas, hieruit is alleen de index der Vlaamse Mickey Magazine (voortaan: MM) nieuwe kost. De indexen der Amerikaanse en Nederlandse uitgaven - samen ruim driekwart van de inhoud van het 120 pagina's dikke BB - kennen we immers al uit diverse andere uitgaven, de *Overstreet Price Guide* bijvoorbeeld of *Funnyworld* voor de Amerikaanse en *Stripschrift* no. 90/91 voor de Nederlandse index: feiten overigens, die door de samenstellers van het BB - *Tom Roep* en *Cees de Groot* voor het Amerikaanse gedeelte en *Rob Stechwey* voor dat der lage ' landen - onvermeld worden gelaten.

Het is dus voorstelbaar dat als je als uitgever 'n dergelijk project onderneemt, je niet al te veel geld wilt riskeren met het creëren van zo'n fraai mogelijk uiterlijk. Dat is, ondanks de aardige layout van *Hans Pisa*, bij het BB dan ook niet gebeurd. Het boek is met gekartonneerd en niet gebonden, wat overigens niet wegneemt dat de kwaliteit degelijk lijkt: ook als er niet zo zuinig mee wordt omgesprongen is het waarschijnlijk best bestand tegen de tand des tijds.

Dit valt helaas niet zo volmondig te zeggen van de *inhoud*, waarvan speciaal de *Amerikaanse* index bij 'n vluchtige vergelijking met de Overstreet Price Guide al zoveel *inkonsekwenties*, *missers* en *fouten* blijkt te bevatten dat je je afvraagt waarom de Ducktopmensen van Oberon: Thom Roep en Cees de Groot, bij het samenstellen ervan niet wat zorgvuldiger te werk zijn gegaan. Het is niet mijn ambitie alle onvolkomenheden op te sporen; ik zal volstaan met het noemen van wat voorbeelden.

Wat betreft de *inkonsekwenties*: bij een aantal van de verhalen uit de *Walt Disney's Comics and Stories* (voortaan. C&S) wordt de naam van het verhaal vermeld; in het overgrote deel van de gevallen gebeurt dit *niet*. Verder worden bij de lijst van *Uncle Scrooge* comics geen jaartallen vermeld. Voor de goede orde bij deze dan: de eerste Uncle Scrooge verscheen - overigens zoals het BB terecht aangeeft, nog niet onder deze reeks-naam, maar als naamloze *four color comic* - in 1952; eerst nog twee-, maar al spoedig driemaandelijks. Storend is verder soms ook het ruime, en niet altijd even konsekwente, gebruik van afkortingen die nergens toegelicht staan.

Dat het verhaal *Donald Duck tells about Kites*, een *giveaway* van de *Pacific Gas & Electric*, niet genoemd staat is 'n misser die je de samenstellers niet echt kwalijk kan nemen; het is 'n zeldzaam dingetje waarvan het bestaan slechts bij weinigen bekend is. En het nummer van Funnyworld waarin dit verhaal - als onderdeel van 'n voortreffelijke Bars-index van de hand van *Mike Barrier* - vermeld staat ligt uiteindelijk pas drie jaar te koop in vrijwel elk Nederlands stripantikwariaat Nee, ernstiger is het volledig over het hoofd zien van de Amerikaanse reeks *Donald Duck*. Een aantal van de hierin verschenen verhalen staan weliswaar wel gekatalogiseerd, maar dan onder de min of meer willekeurige rubriek *One Shots*. De in het BB vanaf *Trick or Treat* genoemde verhalen horen thuis in de reeks Donald Duck; bovendien wordt meer dan de helft van de in deze reeks verschenen verhalen *niet genoemd*.
Een nog erger lot is de *één- en halfplaatgags* beschoren: die worden in het geheel doodgezwegen.
Wèl vermeld zijn een aantal van de door Barks getekende *voorplaten*, alsmede de tot dusverre verschenen *herdrukken*. Ook deze lijsten echter - het verhaal wordt eentonig - zijn zeer onvolledig

BARKIE

Eén van de *fouten* uit het BB is de vermelding bij C&S 75 dat dit het enige verhaal (overigens nog niet in Nederland verschenen) zou zijn waarin Barks zijn eigen naam heeft kunnen gebruiken. (Er is namelijk ergens 'n blikje te zien waarop staat: *Barks' Dog Soup*. Dubbel komisch natuurlijk, want - weten de samenstellers ons te verklappen - *To bark* betekent *Blaffen*!). Maar het is vaker gebeurd dat Barks zijn naam in zijn strips stopte. Uit het blote hoofd herinner ik me dat één der juwelensmokkelaars die Donald Duck het leven zuur maken, als hij 'n baantje heeft als strandwachter, zich heeft vermomd als worstventer, en op het plateau dat hij draagt staat: *Barkie Wienies*. En als Barkie heeft Barks menig cartoon op z'n naam staan. (Het bewuste verhaal staat, overigens zonder Barkie, in Nederlands Donald Duck 1967/41).
Tot besluit nog iets positiefs: het is erg goed dat bij elk verhaal vermeld staat òf, en zo ja wáár, we het in de Nederlandse Donald Duck kunnen vinden. Bij navraag naar het waarom van deze al met al magere beurt antwoordde mede-samensteller Thom Roep: 'Het ding is in twee maanden in elkaar gedraaid. We dachten dat we vrij aardig kompleet waren, we hadden de index uit *Carl Barks & Co* van *Fred Milton* vertaald en verder nog informatie hierover gehad van een aantal buitenlanders. In Holland was het, ondanks dat Donald Duck hier 25 jaar bestaat, moeilijk om iets zinnigs te weten te komen omdat hier tot 1969/70 nooit een archief is bijgehouden. Pas sinds 1972 is vanuit Amerika verzocht om bij ieder verhaal 'n kodering te plaatsen.'
Hoewel er nog wel wat aanvullingen te maken zijn op de Amerikaanse index wilde ik het hier maar bij laten. Als u nieuwsgierig bent geworden kunt u zelf erg veel opzoeken in de Overstreet Price Guide, dat is een hele kleine moeite

BETER

De index van België en Nederland lijkt gelukkig zorgvuldiger van samenstelling. Een - wederom vluchtige - vergelijking met de Nederlandse index uit Stripschrift bracht ten nadele van het BB alleen wat drukfoutjes aan het licht: DD 1953/04 bijvoorbeeld moet 1953/06 zijn. Dan zijn er meer dingen ten voordele van het BB te noemen: de voorplaten bijvoor-

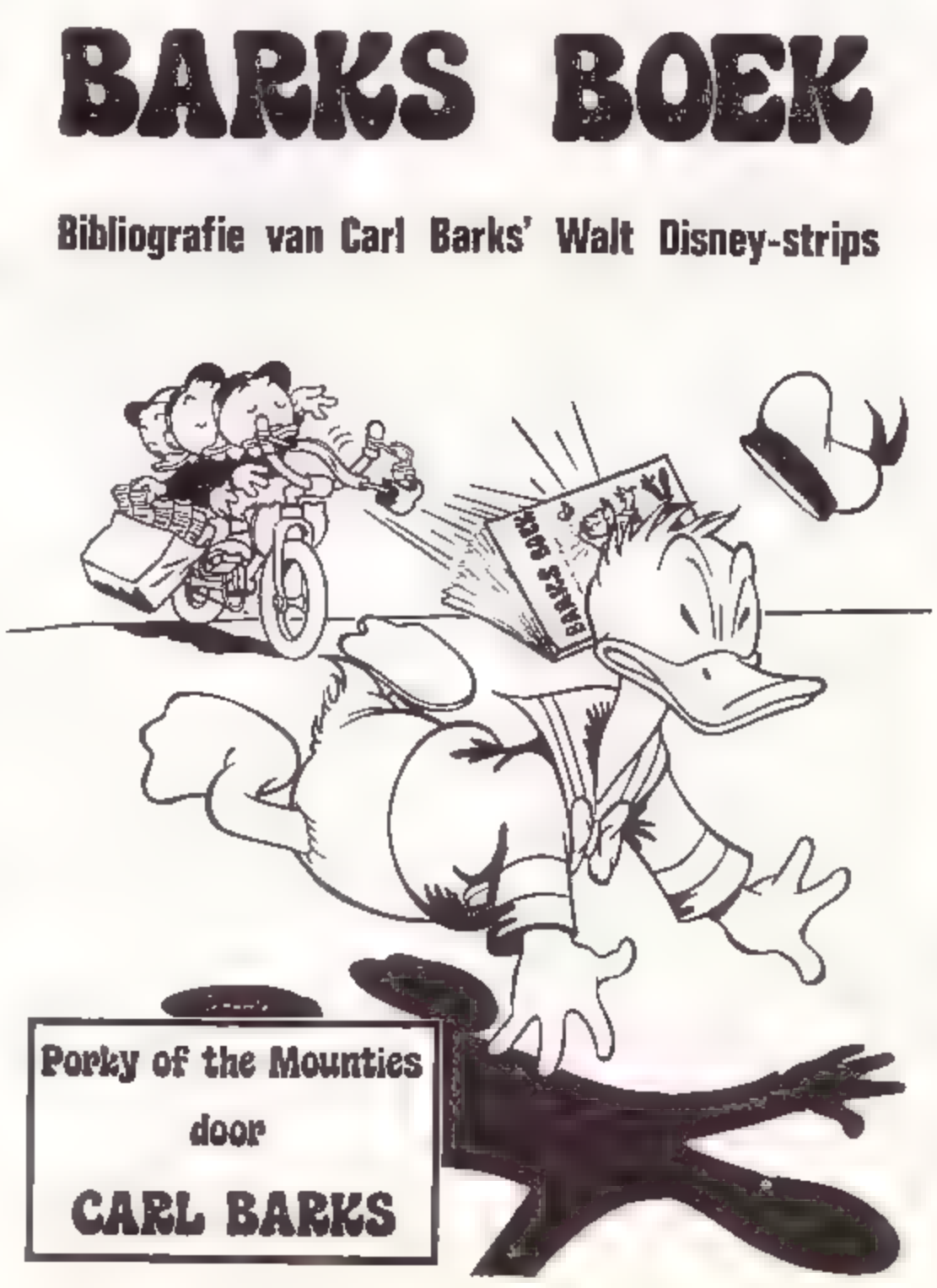

beeld die het BB ook vermeldt, en de verwijzingen naar de Amerikaanse comics die bij elk verhaal staan.
In de Nederlandse en Vlaamse indexen zijn verder de één-paginagags *niet* vergeten, hoewel hier de verwijzingen naar het Amerikaanse origineel ontbreken... Wat minder gelukkig ben ik met de korte inhoud die bij elk verhaal gegeven is, vooral als daarbij de clou verraden wordt (hoewel dit laatste niet vaak gebeurt). Die inhoudjes zijn natuurlijk wel gemakkelijk als je een bepaald verhaal snel terug wilt vinden, maar het geven van titels, zou een alternatief zijn dat - een kwestie van persoonlijke voorkeur - me liever zou zijn.
Tot slot het commentaar dat uitgever Panda desgevraagd op het boek gaf: 'Het is waar dat er het een en ander aan ontbreekt, maar over een paar jaar hopen we met een *echt helemaal goed* Barks Boek te komen. Dat krijgt dan net zo'n verzorging als de Bommel Bibliografie.
Goed nieuws dus voor de Barks-liefhebber, die het echter voorlopig nog zal moeten doen met deze eerste versie, die in iedere stripspeciaalzaak te koop is. Voor f 24,50

Wim van Helden
m.m.v. Albert Tol

NIEUWS

Nieuwsredactie:
M.Wassington, Postbus 9494

BARKS KOMPLEET

In Duitsland woont een zekere *Peter Orban* en Peter Orban is een belangrijk man in de Duitse *Comic Buch Club*. Een belachelijke naam trouwens; probeer hem maar eens tien keer achter elkaar snel uit te spreken: Kommikboegkloepkommikbloe bloegloep.... *AAARGH !* Maar goed, Peter Orban dus. Die is volledig maf van *Carl Barks*. Gelukkig maar, want daardoor heeft hij het bij de *Disney Productions* voor elkaar weten te krijgen dat hij een bibliofiele uitgave van het komplete Disney-werk van Barks mag maken.
Dit gebeurt op groot formaat (ongeveer tweemaal zo groot als de Nederlandse Donald Duck en hagelwit, alleen wat krinkelig, papier. Bovendien gebeurt het in zwart-wit, met de oorspronkelijke paginaindeling (!) en godzijdank (want gezien die nasynchroniseermanie die die zonen van Krupp erop na houden en waarmee ze iedere behoorlijke buitenlandse film volledig dood slaan, viel voor Barks-kompleet het ergste te vrezen) in het Engels. De oplage voor de hele wereld bedraagt 300 stuks. De uitgave draait vanaf mei 1977, met maandelijkse afleveringen van ongeveer 60 pagina's, maar van alle tot dusverre verschenen afleveringen zijn nog exemplaren te koop. Gezien de omvang van Barks' werk zal het in dit tempo tot de tweede helft der tachtiger jaren duren eer alles kompleet is. De volgorde waarin de verhalen zullen worden uitgebracht is willekeurig en *niet* chronologisch. De kwaliteit van de eerste paar afleveringen was magertjes; grijzige kopieën van comics.
Dankzij *Oberon* heeft Peter Orban nu de beschikking gekregen over de *blackies*, waardoor de volgende afleveringen van aanmerkelijk betere kwaliteit waren. Het is de bedoeling dat deze samenwerking met Oberon blijft duren, opdat de kwaliteit zo goed mogelijk zal blijven.
Voor Nederland heeft stripantikwariaat Panda 50 exemplaren van deze heruitgave geclaimed. Deze zijn als abonnement, voor f 58,— per maandelijkse aflevering (de Duitse prijs bedraagt DM 52,—), te koop met voorbehoud van prijsverhogingen. Bovendien moet iedere klant een papier ondertekenen dat hij, mocht hij zijn abonnement tussentijds wensen te beëindigen, verplicht is *alle* voorafgaande afleveringen weer aan stripantikwariaat Panda terug te verkopen tegen een door dit stripantikwariaat te bepalen prijs
Voor de durvers met een vaste baan zijn er nog 9 series van deze unieke uitgave te koop, hoewel die kopers eerst nog lid dienen te worden van die boegkloep. Maar dat kan bij Panda meteen bij intekening op de serie gebeuren en is geheel gratis. Overigens zie ik nu dat ik de naam van die boegkloep hierboven nog fout had ook; of in ieder geval onvolledig. Dan gaat ie hier nog even helemaal voluit, het is de: *Wissenschaftlicher Comic Buch Club!*
Dat had ik eigenlijk meteen wel moeten weten, zum Donnerwetter geschtrüpfelt.

WvH

SLUITING VAN HET STRIPDOCUMENTATIE CENTRUM NEDERLAND

L.S.,
Helaas dwingt de toenemende personeelsschaarste de Universiteitsbibliotheek er toe haar activiteiten ten aanzien van het STRIPDOCUMENTATIECENTRUM NEDERLAND te beperken.
Besloten is het documentatiecentrum voorlopig voor de periode van één jaar te sluiten.
In deze periode zal het documentatiecentrum een begin maken met het inlopen van de door personeelstekort in de voorgaande jaren opgelopen achterstanden.
Het Stripschap, Nederlands centrum voor belangstellenden in strips, heeft aangeboden de helpende hand te bieden, met name inzake de beantwoording van vragen betreffende strips.
Verzoeken om inlichtingen kan men richten tot Het Stripschap, postbus 11335 te Amsterdam.

De Bibliothecaris.

(E.Braches).

Noot van het bestuur.
Organisatorisch is het alleen mogelijk schriftelijke vragen te beantwoorden.

OOG OM TAND

Een flat in het Amsterdamse Slotervaart, zondagmorgen 10.30 uur. 'klop, klop, klop! ' Geen reactie. Iedereen druk bezig zeker. Nog maar een keer en harder: 'klop, klop, klop, boem! '. 'Fenna, doe jij even open? ' 'Wat zeg je? ' 'Of je even open doet! ' 'Jongens, wie doet er even open? ' 'Pap, twee mannen willen mams spreken! ' 'Dan ga ik wel even! ' Voor de deur twee uitgestreken bebrilde mensen: 'Ik hoop niet dat we u storen'. 'Dat doet u wel, heren, ik ben druk bezig, zit in de troep, behangen en zo! ' 'Sorry, wilt u dan misschien iets van ons aannemen? ' 'Als ik u er een plezier mee doe en de kous daarmee af is, natuurlijk wel. . . geef maar op'.
Wachttoren en *Ontwaakt* wisselen van eigenaar. Dank, dank, toch nog korte discussie. Ook *Stripschrift* wisselt van eigenaar
Vijftien minuten later: 'Toch nog mooi even een Stripschriftabonnement verkocht! '

WaM

STRIPSNIKKEN

Uiterst geachte redaktie, onder het motto 'beter laat dan nooit', nog even het volgende: tijdens de stripdag vorig jaar in Gouda mocht ik van een mij helaas onbekende-, (signalement: ouder dan de gemiddelde liefhebber, bril, meester in de rechten, getrouwd)-, als ruilmiddel voor een prachtig boek met erotische prenten een girobetaalkaart in ontvangst nemen. Nadat ik de betaalkaart naar Arnhem had gestuurd, ging kennelijk grondig iets mis, want tot op heden heb ik het bedrag niet ontvangen. Het girokantoor stelt nu dat ik alleen geld kan krijgen wanneer ik de naam van de betaler weet. Helaas. . . zelfs het uitpluizen van de ledenlijst gaf geen aanwijzing. Mijn enige hoop is nog dat, wanneer u een desbetreffende oproep (b.v. in de nieuwsrubriek) zou willen opnemen, de eerlijker betaler zich alsnog meldt. In dat geval krijg ik in elk geval m'n lidmaatschap van Het Stripschap voor 1978 betaald ('t is ander, - hoewel uiteraard dik de moeite waard -, elk jaar weer een hele uitgaaf ineens).
F. de Jong, V. Hogendorpstraat 141"", Amsterdam
Idee!

GA SCHILDEREN

Bij uitgeverij Hollandia in Baarn verscheen voor de prijs van f 19,50 het boekwerkje *Ga schilderen. Strip-tips voor adspirant schilders* door Jan Dirk van Exter. Via beeld en tekst vertelt de auteur over de technische en artistieke mogelijkheden met penseel en palet in een ontroerend kinderlijke stijl. In deze uitgave met 13 platen in vierkleuren ontbreekt natuurlijk ook niet de naaktstudie, waarvan Van Exter al eens wat proeven gaf in zijn in Het Parool verschijnende strip *Brommy en Tommy*. Wat de alom bekende kwaliteit van Van Exters tekenwerk betreft het lijkt me niet gek de auteur zijn eigen kursus eens grondig doorneemt.

(H.B.)

INDONESIE

M. Bonneff is de auteur van de uitvoerige studie *Les Bandes Dessinées Indonésiennes* (Paris 1976), waarvan eerst nu een exemplaar in Nederland werd aangetroffen. Het gaat er 297 blzz. lang bijzonder ernstig aan toe, maar dit onderzoek werd dan ook gesubsidieerd door het Franse CNRS. De prijs (bij Athenaeum Boekhandel in Amsterdam) is f 33,20. (H.B.)

VALSE KUIFJE

In de Berebios, een gevarieerd kinderprogramma van de AVRO op woensdagmiddag, wordt sinds enige tijd een reeks tekenfilmpjes van Kuifje vertoond gebaseerd op bestaande albums. Het gaat daarbij om erbarmelijk slecht geanimeerde bewerkingen, waarbij de toch al zo pedagogisch verantwoorde lotgevallen van Kuifje nog eens extra uitgevlooid zijn op zaken die de kinderziel kunnen schaden. In de bewerking van **De Krab met de Gulden Scharen** bijv. worden geen verdovende middelen meer gesmokkeld maar diamanten, Haddock is niet meer verslaafd aan de drank maar wordt door luitenant Allan met kalmerende injekties buitenspel gezet. Dat deze bedriegelijke namaak nooit in beslag genomen is, komt natuurlijk omdat Belvision ervoor verantwoordelijk is. De uit ca. 1959 daterende wanprestaties zijn voor de Nederlandse jeugd nagesynchroniseerd door o.a. Wim Wama, Pieter Lutz, Joop Doderer en Martin Brozius. Verwarrend allemaal. (H.B.)

NIKS AAN DE HAND

In Stripschrift no. 100, juni 1977 schreef *Koos van Weringh*, bekend publicist over kartoens, een opzienbarend artikel over de Nederlandse politieke kartoen onder de kop 'Cartoon om te lachen, ons op te winden of desnoods beide tegelijk'. Hij verzuchtte daarin dat er toch eigenlijk te veel kwaliteit onder de huidige gepubliceerde Nederlandse kartoens schuilgaat om die uitsluitend in dag- en weekbladarchieven (on)bereikbaar te houden. Nu al in april '78 wordt zijn bede om extra publikatiemogelijkheden voor een deel verhoord. Dan nl. verschijnt bij *Uitgeverij De Harmonie* van Jaco Groot - die al eerder voortreffelijke initiatieven nam door oa. het uit brengen van Nederlandse uitgaven met het werk van Reiser en Holtrop (Willem)-, een eerste bundel uit met kartoens van *Stefan Verwey*. De bundel met de titel *Niks aan de hand*, brengt een 120-130-tal kartoens omvattende bloemlezing uit het werk dat Verwey vanaf 1975 voor *De Volkskrant* maakte. Verwey, wellicht de belangrijkste vertegenwoordiger van een nieuwe Nederlandse generatie kartoenisten (met o.m. van Straaten, Holtrop, Ong en Van Dam) doet zich door zijn werk kennen als een man die sterk begaan is met het lot van mens en dier onder de dreigingen door diezelfde mens direkt of indirekt opgeroepen; militairisme, kapitalisme, milieuvervuiling, eenzaamheid.
Het knappe van zijn tekeningen is dat ze zo vriendelijk ogend, ontwapenend zijn dat de erin verpakte boodschap-rechttoerechtaan cynisme, de lezer treft als een uppercut.
Hoewel de kartoens vaak politieke betekenis hebben gaat die ver uit boven de aktualiteit van het direkte moment. De 'vrees' lijkt dan ook gerechtvaardigd dat ze nog heel lang hun navrante betekenis zullen houden. Een voordeel voor de kopers van de bundel, immers zij zullen in deze unieke uitgave nog vele malen *terug* en *vooruit* kunnen blikken!

MW

WEER WERELDKARTOENALE

Er is zo door de jaren in de kolommen van dit tijdschrift nogal wat lof gezongen over de voortreffelijke, jaarlijkse kartoententoonstelling in Knokke-Heist, badplaats en uitgaanscentrum aan de Vlaamse kant. Mooi, dat hoeft dus niet meer, u kent de kwaliteiten en weet ze nog te vinden ook! Ook dit jaar weer, want bijna is het zo ver, gaat de nieuwe wereldkartoenale van start. En die start zal weer prima zijn, want de organisatie draait steeds beter in Knokke: de publieke belangstelling - altijd een moeilijk te schatten factor - zeker bij kartoententoonstellingen - steeg verleden jaar met maar liefst 27%, terwijl de bijbehorende fraaie katalogus van het Davidsfonds 45% beter verkocht.
Verheugende berichten dus uit het Belgische, waar al enkele jaren de discussies tussen de deskundigen zich toespitsten op het aloude dilemma of nu wel de vorm of de inhoud (van in dit geval de kartoen) het belangrijkst is. Hoe verhit de debatten ook geweest zijn, uiteindelijk kwam men tot een soort wapenstilstand, doordat de twee betrokken jury's elk een geheel eigen standpunt innamen. Koos de persjury voor *het idee van de kartoen en de toetsing daarvan aan het opgelegde tema*, de jury van specialisten uit de tekenwereld en aanverwante disciplines stelde een *technisch volmaakte uitvoering* voorop. Daarbij kwam wel eens het idee zover op de achtergrond, te staan, dat de doorsneebezoeker bij tijd en wijle met opgetrokken wenkbrauwen de expositieruimte doorgestapt moet zijn. Met dat al werd het toch zo dat het merendeel van de kartoens eerder een trap onder de gordel dan een glimlach rond de lippen gaf.

Organisator Eric Parez heeft die ontwikkeling al geruime tijd onderkent en na het thema *De Wereld kan nog lachen* (1977), voor 1978 het thema *De mens wil lachen* vastgesteld.
De vraag is echter in hoeverre de ontwikkeling die leidde tot het kille cynisme in de hedendaagse kartoen kan worden teruggedraaid. Maar misschien ook kunnen we echt nog *wel* lachen.

Na de uitgebreide *Nederlandse* strip- en tekenfilmactiviteiten (Holland Animation), van verleden jaar, staat dit jaar Bulgarije in de schijnwerpers. Een land waar de kartoen evenals in veel Oostbloklanden, een onwaarschijnlijk fraaie grafische vormgeving hebben, dat belooft dus wat! Daarnaast zijn er als nieuwe items toegevoegd een prijs voor de beste humoristische foto in drie kategorieën: 1. amateur; 2. professioneel en 3. persfoto (de vraag is overigens of de scheidslijn tussen twee en drie wel te trekken is) en komt er een eerste laureaat voor het beste kartoenboek verschenen in de periode januari '77 t/m december '77. De jury waarvan ik sedert enkele jaren de eer heb deel uit te maken kan ook daar aan gaan staan.

Op de inmiddels al zeventiende wereldkartoenale, bent u vanaf 24 juni t/m 2 september hartelijk welkom om rustig enkele uren hoogwaardige grafische humor te genieten, dia- of filmvoorstellingen te volgen of de strip-, kartoen-, humor- en satire-bladen voor kinderen en volwassenen eens in een volledig overzicht bijeen te zien.

Verdere inlichtingen: Ontmoetingscentrum Scharpoord, Meerlaan 30A, Knokke Heist, tel. 050-60 02 15.

MW

BLAADJES

In kleine kring cirkuleren sinds enige tijd enkele specifiek op Kuifje-maniakken gerichte blaadjes. Tot nu toe gesignaleerd: *Het Laatste Bericht* (4 nummers verschenen: 't Zand 2, Amersfoort), *Wereld-Nonsens* (2 nummers: Nic.Witsenkade 29, Amsterdam) en *Onder de dop van het Brillantinepotje* (3 nummers? : Stanleylaan 275, Utrecht). Nog eventjes en elke Tintinist heeft zijn eigen orgaan.

(H.B.)

KARTOEN

Zojuist verscheen *Kartoen* nr. 2, gratis fanzine (hoe bestaat het?), gewijd aan Jacques Geron. Nr. 1, uitgereikt op de 9de Dag van Het Beeldverhaal, behandelde Grzegorz Rosinski (*Thorgal*). Op het gevaar af dat dit gratis blad onmiddellijk failliet gaat, hier dan toch maar het redaktieadres: Van Maerlantstraat 37, Antwerpen-2000.

(H.B.)

GOEDE VOORNEMENS

Bij al de goede voornemens eind 1977 aangekondigd in *Eppo*, zoals mini-stripboekjes, puzzels en 'Eppovaria', ontbreekt er een: de verkleining van het formaat met 2 cm in 1978. Terecht, want zoiets is natuurlijk ook geen goed voornemen. Nog 2 jaar en *Eppo* zal het formaat van *Donald Duck* bereikt hebben. . . (H.B.)

ECHTE PAULUS

Bij de Gooise uitgeverij te Bussum verscheen als deeltje 8 in de serie radio- en tv-albums *Het Blokkenpign* van Paulus de Boskabouter. Alleen al de term tv-album doet het ergste vrezen, want de herinnering aan die Fabeltjeskrantachtige tv-serietjes is nog vers. Die angst is echter ongegrond want de echte Paulus is weer terug en ook Jean Dulieu's naam prijkt met grote letters op de voorplaat. In tegenstelling tot de meeste uitgaven van strips met ondertekst heeft de uitgever in dit album op A4 formaat de tekst van de bovenste strook bóven die strook geplaatst, waardoor de bladschikking er als volgt uitziet: tekst, 2 stroken en dan weer tekst. Dat procédé vergroot de grafische mogelijkheden, maar toont duidelijk aan dat strips met ondertekst (tekst buiten de kadertjes) erg dicht liggen bij rijk-geillustreerde verhalen. De vierkleurenuitvoering, de omvang van 52 blzz. en de verzorgde druk maken de prijs f 5,95) aantrekkelijk.

(H.B.)

A SUIVRE

Uitgerekend in een tijd dat alle jeugdstripbladen in Europa het moeilijk hebben of krijgen komt Uitgeverij Casterman met een nieuw striptijdschrift. Vreemd, dat wel, maar er moet een zeer weloverwogen beleid achter zitten, tenslotte is Casterman zo ongeveer de meest professioneel werkende stripuitgeverij van Europa. Een van de achterliggende motieven zal zijn dat men inmiddels de lezers, die zijn opgegroeid met strips, rijp acht voor een eigen blad, waarin nu eens niet seks, politiek of geweld de hoofdrol spelen. Een andere reden zal zijn dat men graag de eigen tekenaars en scenaristen meer werk geeft, ook zal een nieuw albumprogramma voor ogen staan.
Wat hebben nu de eerste drie verschenen nummers van *A Suivre*, gebracht? Meest opvallend zijn de drie stripromans, die in totaal 120 pagina's zullen tellen. Van Tardi en Jean-Claude Forrest is het *Ici Même*, het verhaal van een man die patrouillerend op een soort Chinese muur zijn terrein (stad) tegen buitenstaanders afschermd. Van Hugo Pratt is

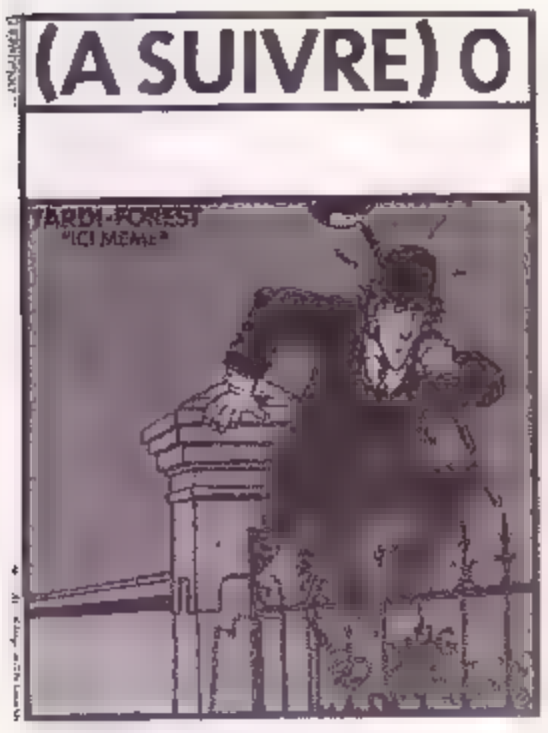

het *Corto Maltese in Siberië*-verhaal, dat speelt in het Mongolië van na de eerste wereldoorlog, waar smokkel, piraterij en anarchie hoogtij vieren. En Auclair en Deschamps maakten *Bran Ruzh*, een verhaal in het Bretons, en dat is op zijn minst opmerkelijk, omdat de taal van Bretagne dan wel erkend is in Frankrijk, maar omdat er geen onderwijs in gegeven wordt vrijwel niemand hem kan lezen. Voor degenen die echter wat verder kijken dan hun neus lang is, is op de laatste pagina van elke aflevering een vertaling (in het Frans) opgenomen. Wat verder te melden over *A Suivre* om het aan te bevelen? De eigen visie van F'Murr op het levensverhaal van Jeanne d'Arc? De persiflages op de stripwereld van Petillon? De artikelen over Keltische cultuur, science-fiction, stripverhalen, nieuws, boekbesprekingen en interviews? Aan kwaliteit geen gebrek.
Het is te hopen dat het blad met evenveel enthousiasme ontvangen wordt als het wordt gemaakt, want dat laatste is zeker. *A Suivre* omvat op het moment 108 pagina's, zwart-wit in een gekleurde omslag, verschijnt 11 maal per jaar, waarin een speciale vacantie uitgave in de zomer is opgenomen.
A Suivre, prijs 10 FF, jaarabonnement 100 FF, over te maken op CCP Paris no. 21 569 08 W. A Suivre wordt in Nederland verspreid door Fantastic Visions, Slaak 18, Rotterdam 010/331710. MW

DE BEZIGE BIJ

Bij deze uitgeverij verschenen voor de (Toonder) striplief-hebbers alweer de eenentwintigste Bommelpocket en de zoveelste letter van de Oertompoezen. Wat de eerste uitgave betreft is te melden dat de uitgave perfekt is en MV 69 *De Atlantiër*, MV 99 *Het Huilen van Urgje* en MV 147 *De Hopsa's* bijeen brengt van de andere uitgaven met MV 39 *Het Lijm-Teem* en MV 47 *De Partenspeler*. valt te melden dat gevreesd moet worden dat de reeks op zijn eind loopt nu Marten Toonder bekent heeft gemaakt de grens van de Oerpoezen bij MV 50 te willen leggen. Wellicht dat in bestuurskringen nog iemand wakker wordt die hem tot andere gedachten kan brengen, anders ziet het er toch wel somber uit tegen september van dit jaar.

CASTERMAN NEDERLAND

Het zomerprogramma van deze uitgeverij omvat:
Cori de Scheepsjongen van Bob de Moor deel 1. De Spionnen van de Koningin, *Alex*, van Jacques Martin, De Prooien van de Vulkaan, *Indianenreeks*, van Hans G. Kresse, De Gierenjagers, *De Koene Ridder*, van F. Craenhals, De gegijzelde Prinses, In de *Gravin de Ségur*-reeks, Twee onnozele Halzen, ANN van de Jungle van Hugo Pratt en twee delen in de nieuwe *Schatkamer*-reeks De Kinderen van Kapitein Grant en De laatste der Mohikanen.

IK ZIE, IK ZIE, WAT JIJ OOK WEL ZIET

Onder deze veelzeggende titel verschijnt half april de eerste bundel cartoons van Arend van Dam. Evenals bij veel andere cartoonisten gaat het Van Dam uitsluitend om de boodschap. En Van Dam's boodschap wordt dan wel in een simpele lijnvoering gebracht, maar geeft een messcherpe uitgebalanceerde analyse van de zaak waar het om draait. Het betreft dan zaken die ons allemaal aangaan. We worden er met de neus opgedrukt, *We zien dan weer, wat hij beter zag*. Het kartoenboek dat bij Uitgeversmaatschappij J.H. Kok te Kampen uitkomt, geeft maar liefst 150 bewijzen van Arend van Dam's vaardigheid in juist die ontleedkunde. MW

SUUP-SUPER

Op een heel andere toer is Arend van Dam bezig geweest voor het vakblad *Distrifood*, van de levensmiddelenhandel. In stripvorm heeft hij het wel en wee, lief en leed van de zelfstandige ondernemer uitgebeeld. Detaillist en hoofdpersoon 'Suup' moet zich te weer stellen tegen grootwinkelbedrijven, discount-zaken en de konsument.
Bij Uitgeversmaatschappij Diligentia, Tesselschadestraat 18, Amsterdam, verscheen onlangs ter gelegenheid van Roka '78 een bundeltje met de toch nog opgewekte avonturen van deze Suup.
MW.

GALERIE CLEMAR

Bij deze galerie zullen de volgende cartoon- en striptentoonstellingen worden gehouden:
8 april - 5 mei: **Jean Dulieu.** Schetsen, tekeningen en aquarellen, o.a. uit Paulus de Boskabouter: 'De Eikelmannetjes' en uit 'Kevertje Plop'.
6 mei - 2 juni **Dik Bruijnesteijn.** Strip 'Appie Happie' uit de krant, gekleurde tekeningen gebruikt voor 'Studio Sport' (t.v.)
3 juni - 1 juli **Ton Hoogendoorn tekent 25 jaar voor de Haagsche Courant.** Cartoons, illustraties, boekomslagen.
2 juli - 4 aug. **Gerard Wiegel.** Cartolages (cartoonale collages), cartoons
5 aug. - 31 aug. **Striptentoonstelling.** met plm. 10 bekende striptekenaars.
2 sept. - 29 sept. **Peter van Straaten** met tekeningen, o.a. uit 'Bij ons in het dorp', strips 'Vader en Zoon'.
30 sept. - 27 okt. **Fiep Westendorp** met illustraties (kinderboekenweek)
28 okt. - 24 nov. **Bars van Wely** met illustraties en ontwerpen kinderzegels.

Galerie Clemar, Laan van Meerdervoort 79, Den Haag (070/63 06 39).

MW

STRIPS - BOEKEN
MUNTEN - POSTZEGELS
Liendertseweg 68A
Amersfoort
tel. 033 - 2 59 75
INKOOP — VERKOOP

stripboekenwinkel
CALVO
grote keuze antiquariaat stripboeken
geopend:
woensdag 12.00-17.30 uur
vrijdag 12.00-18.00 uur
zaterdag 10.00-17.00 uur
Telefoon 010 - 84 06 36
Sandelingplein 2
Rotterdam-Zuid

POSTRIP TUM

HET KAN NIET OP MET KAPITEIN ROB

Geachte redaktie,

Allereerst mijn complimenten voor uw uitstekende kapitein Rob-dossier (Stripschrift 107/108). Als kenner en liefhebber van de strip trof het mij echter dat bij de herdrukte stroken op pag. 27 de tekst ontbrak. Ik stuur u derhalve de fotocopie van een in mijn bezit zijnd compleet krantenknipsel. Wellicht dat u er uw voordeel mee kunt doen!

w.g. W. Schroot, fotograaf-printer drukker van de omslagen van Stripschrift, Rechtboomsloot 83, Amsterdam (239841).

Naast uw voortreffelijke vakmanschap hebben wij niet ook nog uw grote stripkennis kunnen vermoeden. Onze oprechte excuses daarvoor; te meer daar zelfs de familie Kuhn niet exact wist wat de stroken te betekenen hadden. We hebben dan ook pas op het laatste moment dank zij u - de onder de kop 'Rob-curiosa' geplaatste stroken van de oorspronkelijke Kapitein Rob in een Notedop *kunnen voorzien.*

Met dank – Red.

Geachte redaktie,

Naast hulde voor uw voortreffelijke Kapitein Rob/Kuhn dossier enkele aanmerkingen die ik gaarne als rectificatie geplaatst zag:

- pag. 6:
  Rob van Stoerem (i.p.v. Rob van Stoerum)
- pag. 21:
  foto met Ome Jan Tijms (Geldersekade 23) en Pieter Kuhn
- pag. 22:
  naaktstudie is van een latere datum (1944)
- pag. 26:
  Pieter Kuhn overleed op 20 januari 1966 en de laatste aflevering van Kapitein Rob was op 21 januari 1966 (dus niet gelijktijdig!)
- pag. 44:
  Vredenburgersteeg (dus niet Vredenburgerstraat!)
- pag. 44:
  Taaie Toon, Cigaret-Larry en Peer den Schuymer gaan naar het kroegje op de hoek (dus niet naar het keldertje van Ome Jan!)

Lex Ritman

Hartelijk dank voor de aanvullingen/korrekties, een student in de Kuhnologie waardig. Hulde! – Red.

Geacht bestuur,

Hierbij wil ik toch wel ernstig protest aantekenen tegen het feit dat u in Stripschrift 106 onder de titel 'Tien Jaar Stripschap' enige honderden stripdagbezoekers beschuldigd van het stelen van de jubileumsurprise, welke door uitgeverij Thespa ter beschikking was gesteld, te weten de tekening van Thé Tjong Khing.
Reden:

a. de persoon achter de tafel was geen negenjarig meisje, doch op zijn minst een vijftien tot twintig jaar oudere man;
b. op de vraag of de tekening gratis kon worden meegenomen, werd een bevestigend antwoord gegeven.

Om deze redenen meen ik dat u niet kunt spreken van gestolen goed (zie blz. 30 3e kolom).
Gaarne zou ik deze kwestie in het volgende nummer van Stripschrift rechtgezet zien, daar ik mij toch wel zeer gekwetst voel.
(Toch nog) met vriendelijke groeten,

Jan Hermens
Kloosterstraat 35, Blerick

Dat u zich op de pik getrapt voelt is op z'n minst verwonderlijk (verdacht?). U bent m.i. of een spitsboef of u hebt een bril nodig. Laten we voorlopig het laatste aannemen. In het door mij ondertekende stukje (D.Q. staat voor Don Quichotte, vat u?) valt letterlijk te lezen dat het om een stapel van honderden *tekeningen ging die onder de handen van het voorzittersdochtertje (mijn dochter Sheila* ik *weet dus waarover ik schrijf) werd vandaan gegrist.*
Dat zij kennelijk op de stripdag toch even pauze heeft gehad en daardoor afwezig was doet me genoegen, ikzelf had die nl. op de dag zoals alle bestuursleden overigens, niet. De daad op zich wordt daar echter niet door verzacht.
Wellicht dat u een volgende keer uw verontwaardiging na wat aandachtiger leeswerk kunt sublimeren door haar tot de juiste personen te richten, want er is toch nog wel het een en ander mis in ons stripwereldje! Met vr.gr. D.Q., WAM, MW, F, Martin W.K Con.

HAASTWERK AAN HARRIE BROK

'Dank je wel Harrie dat je boven je bespreking van de catalogus "Het Nederlandse beeldverhaal" gezet hebt 'HAASTWERK', want dat was het inderdaad.
Toen ik de Knokke catalogus in handen kreeg en zag dat mijn kladje was opgenomen waarmee ik had doorgegeven wat ik op de tentoonstelling dacht te zullen brengen, sloeg de schrik me om het hart. Dan had ik nog liever niets gehad. Daarom stond ik toen voor de keus: of het er bij laten, of op zeer korte termijn met een eigen catalogus komen. Dat laatste heb ik toen maar gedaan. In *10 dagen* kwam toen deze catalogus tot stand. De catalogus was in eerste instantie bedoeld om de, merendeels buitenlandse, bezoekers van de wereldkartoenale in Knokke een kort overzicht te geven van het Nederlandse beeldverhaal. Niet meer en niet minder, en ik geloof dat we daarin aardig geslaagd zijn. Pretenties heb ik er in het geheel niet mee gehad. De niet verkochte exemplaren verkopen we nu in Nederland. Bedankt daarom dat je nog weer even de aandacht er op vestigt; des te eerder zijn we door het restant heen'.

Rob Richard

Naschrift: U heeft gelijk! Prutswerk zou voor de toekomstige kopers een betere kop geweest zijn. (HB.)

KLEINE ROB IN EEN NOTEDOP **1 en 2**

Natuurlijk hebben jullie gelezen, dat er enkele weken geleden te Apeldoorn een jongetje is geboren, waarvoor de ouders kapitein Rob van de „Vrijheid" hebben verzocht peetoom te zijn. Dat is gebeurd en de kleine Rob maakt het ondertussen heel best. „We willen hem opvoeden naar het voorbeeld van kapitein Rob", schreef zijn vader ons en we verwonderden ons er dan ook helemaal niet over, dat we kleine Rob — toen we hem dezer dagen opzochten — zittende in zijn eerste zeilboot (een kokosnotendop) in het bad aantroffen. Het scheepje had een lapje zeil, gemaakt van een ouwe luier. „Hou je vast!" riep hij ons toe, „we gaan overstag! Hé, wat is dat? Een onbekend galjoen aan bakboord! Aha, het is de „Melckmeydt" van Peer de Zeepschuymer. Op zij, mannetje, of ik zal je 's even enteren". „Niet zo'n praatjes, jongeman", bromde Peer, „we kunnen beter goeie vriendjes blijven, want de Aardbey van Algiers heeft een appeltje met ons te schillen. Laten we hem gevangen nemen en kielhalen". „Volgebrast er op los!" juichte de kleine Rob, „wacht, ik neem m'n dinosaurus mee. Schrikt die Aardbey zich straks een hoedje". Nou, met dat brest aan boord was het wel een beetje vol in de kokosnotendop en bovendien barstte vlak onder de heetwaterkraan plotseling een orkaan los, maar met behulp van een veiligheidaspeld en een drukknoopje fabriekte Rob vliegensvlug een noodkompasje en daarmee loodste hij zichzelf én de „Melckmeydt" behendig naar het zeepbakje. Daarin zat de Aardbey grimmig te loeren met zijn vriend Gele Speen, de Chinese zeerover.

Voorzichtig blazend in het luierbramzeil stuurde Rob zijn dop langszij de zeepbak, „Geef ze de volle lading, Peer!" schreeuwde hij zijn bondgenoot toe, die al klaar stond bij het schuimkanon. Daar barstte een salvo los en enkele seconden lang waren de Aardbey en Gele Speen bedolven onder het zeepsop. „Oneerlijk, oneerlijk", proestte de Aardbey boos, „ik heb zeep in m'n oog". „Moet je maar uitkijken", gromde Rob, „en nou een charge met de spelden, Peer!" commandeerde hij, terwijl hij de zijne uit zijn luier haalde. Maar Gele Speen was er ook nog! Met een ruk had hij het poederbusje van de tafel gegrist en bliss dat helemaal leeg over de schepen. De dinosaurus begon er van te niezen, pal in het zeil, zodat de notendop van Rob met een ruk vooruitstoof. „Hattttsjié!" zei de dino nog eens en „krak" zei de grote mast van de dop. Het zeil ging overboord, de dop kapseisde en Rob dufkelde in het water. Gele Speen en de Aardbey stonden te dansen van plezier in het zeepbakje, maar dat was zo glad geworden door de zeepsop, dat beiden hun evenwicht verloren en ook in het water tjoempten. „Help, help!" gilde de Aardbey. „Ik wil naar de woestijn terug". „Bange wezel", riep Peer hem toe, maar hij gooide toch een bijtring uit. Gele Speen hield zich erg kalm, want hij dreef bovenop het poederbusje. Rob en de dinosaurus lachtten zich tranen. „Heb je vergeten je sterrewichelaar te raadplegen, Aardbey?" riep kleine Rob spottend. De kleine Bey liep rood aan van woede en wie weet wat hij nog had uitgehaald, als niet op dat ogenblik de moeder van kleine Rob was binnengekomen. „Wat ben je weer aan het knoeien", zei ze en ze viste de kleine schavuit met zijn vriendjes gauw uit het water. Want het was hoog tijd voor het middagtukje.

Aan de redactie van Stripschrift
Postbus 9494
Amsterdam

Mijne heren,
In het decembernummer van Stripschrift trof ik tot mijn verbazing een opwekking aan om lid te worden van de VPRO. Nu dacht ik altijd dat Stripschrift een onafhankelijk blad was. Maar ik stel mij zo voor dat voorstanders van andere omroepen dit beslist niet zullen waarderen. Ik in ieder geval niet. Van mij mag de VPRO vandáág nog verdwijnen. Ook meent u nog de TROS in diskrediet te moeten brengen (geheel in de stijl zoals de VPRO gewend is andersdenkenden te beledigen) door te stellen: moeten straks Koot & Bie naar de TROS, dat nooit!
Om misverstanden te voorkomen, ik ben géén lid van de TROS. Ik protesteer echter tegen het in het blad opwekken om lid te worden van welke omroep of politieke partij dan ook, en vind dit beslist niet op zijn plaats. Dan zou het eerlijker zijn, wanneer u zou stellen wij dragen een linkse signatuur, dan onder de rubriek Nieuws uw privé ideeën uit te dragen.
Mocht u op de ingeslagen weg voort gaan, dan kunt u van mij in de toekomst een opzegging verwachten, en ik hoop van meerdere abonné's.
Ik hoop dat u in deze een duidelijke uitspraak zult doen, en mocht u voor onafhankelijk door willen gaan, dat we dan in de toekomst van dergelijke propaganda verschoond zullen blijven. Met vriendelijke groeten,

Hoogachtend, *A.J.de Koning*
Leicester 2
Mijdrecht

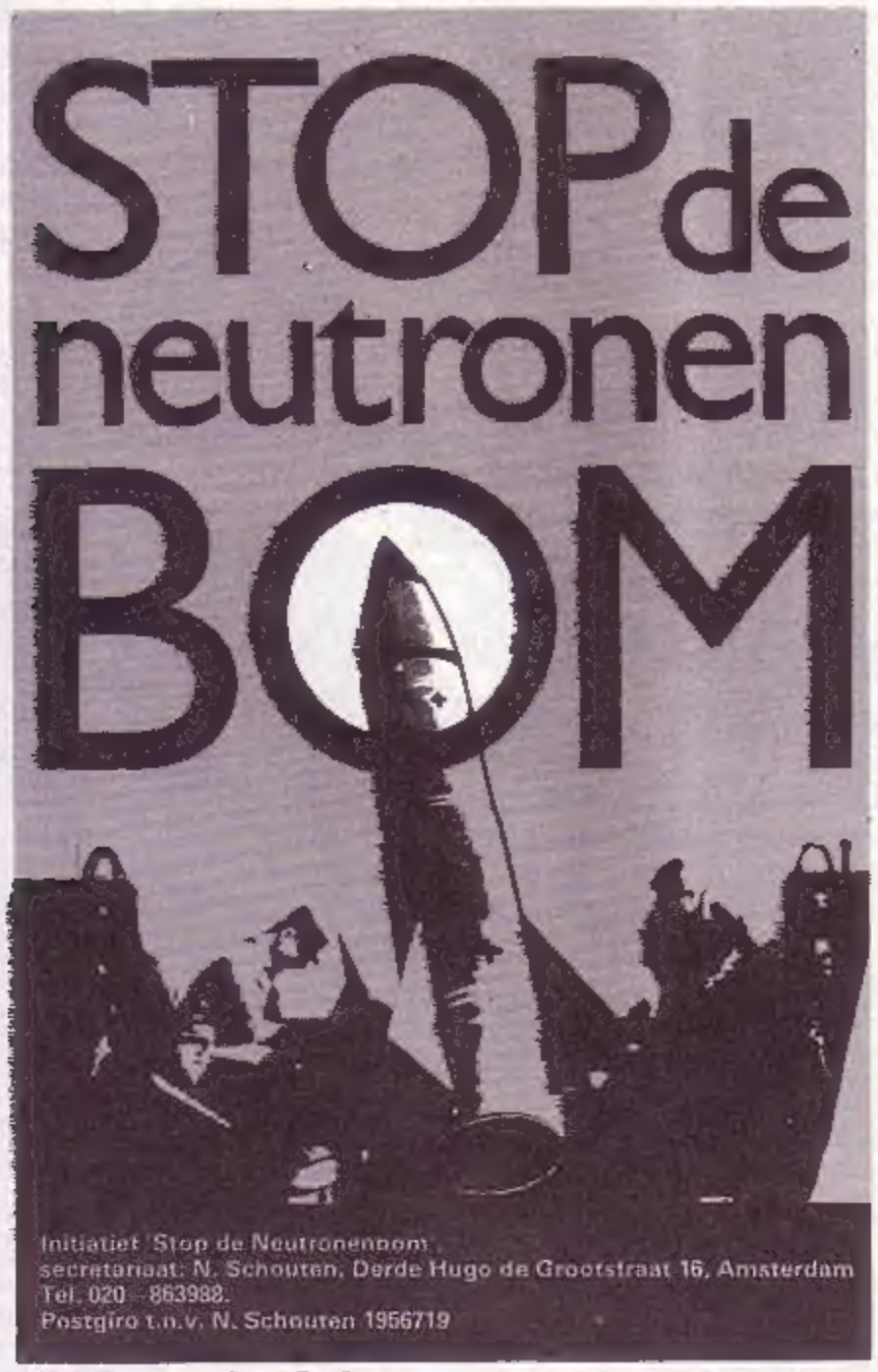
STOP de neutronen BOM
Initiatief 'Stop de Neutronenbom'
secretariaat: N. Schouten, Derde Hugo de Grootstraat 16, Amsterdam
Tel. 020 - 863988.
Postgiro t.n.v. N. Schouten 1956719

Is dit duidelijk genoeg? – Red.

Geachte Redaktie,
Een dag voor de stripdag kwamen 2 stripschriften. Op de stripdag lag de volgende (nr. 105). Maar ik kreeg Ss pas in november (de achtste om precies te zijn). Nu zit ik 'n hele tijd te wachten op nr. 106.
Nu wilden ik vragen:
Waar blijft no. 106?
Wilt u geen ruzie maken met SP (want dat is best een goed blad - trouwens uw blad is een stuk beter geworden -)
In nr. 94/95 verscheen een bibliografie van het blad Robbedoes. Daar onder stond dat er in het volgende nummer 'Oom Wim verhalen en Micro's boekjes' in zou staan, maar tot mijn verbazing staat er nog niet in.
Hoe kan dat?

Verder veel succes met u blad.
En de beste wensen voor 1978.
Groetjes

André Wijntjes
Goudsblom 3
Rhoon Z.H.

8 nov. klopt. Mooi op tijd! Doorgegeven aan de uitgever!
Wat is SP?
Oom Wim-verhalen en Micro-boekjes volgen in een in voorbereiding zijnd Dupuisnummer! Daarom dus!
Dank u!
Dank u!
Idem! *Red.*

Beste redactie van Stripschrift,

Bedankt voor de artikelen in Stripschrift over Auclair (nr 102/103) en Hugo Pratt (106) en de altijd zeer goede rubriek van F.Hansen: 'La France Oh Lala! '
Zou u eens aan de tekenaars van de 'Metal Hurlant/Heavy Metal/Pilote /Gummi-stal' artikelen willen besteden? Dit is al voor een gedeelte gebeurd in nr. 101, maar slechts heel summier. Het lijkt mij dat er veel meer aandacht aan de volgende tekenaars besteed zou kunnen worden, d.m.v. b.v. interviews, bibliografieën:
1. *Moebius* (Arzach, Metal Hurlant)
2. *Tardi* (voor een gedeelte al in nr. 89)
3. *Mezières* (o.a. Ravian, Metal Hurlant)
4. *Fred* (o.a. Philémon)
5. *Alexis* (o.a. Metal Hurlant)
6. *Masse* (o.a. Metal Hurlant, L'echo des Savannes)
7. *Bilal* (o.a. Metal Hurlant, Pilote)
8. *Solé* (o.a. L'echo des Savannes)
9. *Blanc Dumont* (o.a. Jonathan Cartlant)
10. *Gigi* (o.a. Pilote)

Ook zou ik het erg goed vinden, wanneer jullie eens artikelen zouden plaatsen over de Italiaan *Guido Crepax* (o.a. Valentina), de amerikanen *Barry Smith* (Conan), *Gilbert Shelton* (Freak Brothers), *Jeff Jones* (Idylle), *Berni Wrightson Ralph Reese, Vaughn Bodé*. (Bedankt nog voor het artikel over Wallace Wood).
Misschien is het mogelijk aan enkele van mijn wensen tegemoet te komen. Alvast hartelijk bedankt daarvoor. In ieder geval wens ik u nog veel succes met Stripschrift!

Loek Dekker,
Begoniastraat 28, Oud-Beijerland

Onze redakteur F. Hansen geniet van een welverdiende vakantie maar de redaktie heeft 1, 3, 7 en 9 gepland.
Red.

Geachte redactie,

Allereerst mijn complimenten voor het voortreffelijke Kapitein Rob nummer van Stripschrift. In datzelfde nummer zitten naar mijn mening enige onvolkomenheidjes, met betrekking tot de tekenfilms The Rescuers & De Smurfen.
The Rescuers: De muziek werd geschreven door Carol Connors, Ayn Robbins en Sammy Fain. De kosten bedroegen $6.000.000 en de Nederlandse versie stond o.l.v. Otto Krooshof. Wat de Smurfen betreft en dus Belvision. Zover mij bekend is Belvision helemaal niet gesloten. Ze maken er momenteel reclame-tekenfilmpjes e.d. Produceert Idéfix de nieuwe Smurfenfilm? ? ?

Met vriendelijke groeten
R. van Willigen

Naschrift:
Geen onvolkomenheidjes, maar een andere keuze uit de hoeveelheid te vermelden gegevens. Toch bedankt voor de moeite. Muziek inderdaad door de door u vermelde personen. Kostprijs: in de officiële persberichten van de Amerikaanse Disney-studio's stond echt $7.500.000. Het is Krooshof i.p.v. Kroonhof (sorry, was een zetfout). Belvision is gestopt met avondvullende *tekenfilms. De reclamefilmpjes die er nu gemaakt worden tellen voor ons niet mee. Idéfix producent van de nieuwe Smurfenfilm? Ten dele wel ja!*

Kukupa, Pigeon Bar

I got news for you and the comic lovin' public. I just found out about the existance of the New Zealand comic-artist. 'Murray Ball' is his name and 'Footrot Flats' is his game. It's a good drawn comic based on the various daily events in the life of a sheep dog and his owner who is a sheep-farmer. But nevertheless it's got a characteristic line of his own: The artist has two book volumes published so far of which I'll try to get hold, somehow (they seem to be sold out) and I'll try to find out where the bloke lives (somewhere in Gisborne). Furthermore I'll try to make an arrangement with him and have a talk.
I'm also in contact with an editor of New Zealands one and only comic magazine called 'Strips'. He is really interested in the European comic-scene and I'm going over for a visit at the end of march or sooner. I'd like to show him what there's going on in Holland in the comic-mag field so if you'd please send a copy of one of the new issues of Stripschrift to: Eric Hoek, c/o 30 Nile Rd., Milford, Auckland, New Zealand.
Thank you. Please write in the upper left corner: 'Will be collected at address'. This is about all I could possibly find out about the comic-scene in New Zealand on my own.
There might be more but you'll here about it then.

Regards Eric

Schrijven de ballpoints daar geen Nederlands meer? - Red.

MAURICE TILLIEUX

7 augustus 1922-4 februari 1978

Bij het lezen van strips kwam je als kind in een wonderbare wereld terecht, waarin alle mogelijk was, maar waarin je toch dat gevoel van veiligheid had dat niets je kon overkomen. Het was een wereld van rotsvaste zekerheden, waarin de helden een ingewikkelde, avontuurlijke, opwindende of komische reidans uitvoerden die altijd leidde naar dat einde waarin alles goed kwam. Waarna er weer een nieuw verhaal begon dat eenzelfde route afliep. En dat ging maar door en zou nooit anders worden; een stripheld verliest nooit, is nooit ziek en gaat nooit dood.
In de tijd vlak na de oorlog was het Belgische stripgebeuren nog even jong als zijn lezers, en de mensen die het verzorgden nauwelijks ouder. Twintig, dertig jaar later waren de lezers van toen gaandeweg volwassen geworden, maar in die wereld van de strips leek het erop of de tijd stil had gestaan. Nog steeds beleefden Kuifje, Alex, Guust, Buck Danny, Lucky Luke, Jerry Spring, Baard en Kale en Guus Slim, geen dag ouder geworden, hun vertrouwde avonturen. Het was moeilijk om je te realiseren dat behalve jijzelf ook de mensen die deze strips maakten ouder geworden waren en dat deze droomwereld, die al je hele leven bestaan had, ooit verdwenen zou zijn. En toen meldden de kranten overal ter wereld de dood van Goscinny. De klap kwam hard aan, zowel bij de stripliefhebbers als de -uitgevers. Je werd ineens met je neus op de feiten gedrukt: dat, al lijken sommige dingen nog zo weinig veranderd, de tijd niet stil is blijven staan, en dat achter al die onverwoestbare striphelden mensen staan, even kwetsbaar als jijzelf. En je bent altijd naïef geweest dat je dat niet besefte.

TILLIEUX

In de nacht van 3 op 4 februari overleed, in een Noordfrans ziekenhuis, Maurice Tillieux, na twee dagen in coma te hebben gelegen na een autoongeluk. Het bericht van *zijn* dood zal alleen in zijn geboorteland België de kranten hebben gehaald, en misschien zelfs daar niet eens, want Tillieux was één van de meest onderschatte mensen uit de Europese stripwereld.
Hij was geboren in Huy in Waals België en hoewel hij, ondanks vroege kontakten met Jean Doisy en Charles Dupuis bij de oprichting van Spirou in 1938, eerder voorbestemd leek voor de scheepvaart dan voor het beeldverhaal, kwam hij toch in het laatstgenoemde werk terecht. Na wat vingeroefeningen in kleinere blaadjes begon hij in 1947 te werken voor Héroic, waarvoor hij zowel realistische als karikaturaal getekend werk leverde. Zijn grootste succes voor Héroic overnam. Ondertussen tekent hij nog de gag-reeks César voor Bonnes Soirées, later herdrukt in Robbedoes. Inmiddels was hij ook begonnen met het leveren van scenario's voor andere tekenaars: Will (Baard en Kale), Roba (De Sliert), Piroton (Jess Long), Walthéry (Natasja), Francis (Ford T), Follet (S.O.S. Jan van Gent); de lijst is niet kompleet.
Voor veel van deze scenario's was Félix, een Guus Slimachtige detective die van 1949 tot 1956 tientallen - meestal in twaalf pagina's vertelde - avonturen beleefde. In die tijd werkte hij ook nog wat voor andere blaadjes, waaronder Greg's Le Journal de Paddy.
In 1955 kwam Tillieux weer in kontakt met Dupuis. Voor Risque Tout (Sprint) tekende hij het Paul Panter-avontuur Het Dodenmeer, en in 1956 begon hij aan de reeks Guus Slim (Gil Jourdan) voor Robbedoes. Tot 1969 bleef hij Guus Slim zelf tekenen, waarna tot 1973 zijn protégé Gos het ging hij uit van zijn vroegere werk voor Héroic; misschien dat daarom veel stripinsiders ook meededen aan zijn onderschatting. Zij zagen een veeltekenaar en een broodschrijver in hem en hadden te weinig oog voor zijn grote kwaliteiten de heldere, soepele tekenstijl, zijn weergaloze gevoel voor enerzijds sarcastische en onderkoelde, anderzijds volkomen maffe humor, en de prachtige hard-boiled, broeierig-dreigende sfeer van zijn beste verhalen, die hij ook schitterend gedoseerd en gemonteerd kon vertellen. In zijn werk proef je invloeden van schrijvers als Dashiel Hammet, Peter Cheney en Raymond Chandler, zij het - behalve in Jess Long - sterk verfranst. Hij viel door deze eigenschappen eigenlijk enigszins tussen de wal en het schip. Zijn cynisme, intellectualisme en realisme waren te volwassen voor het jeugdige lezerspubliek waarop Robbedoes voornamelijk mikte; en de volwassenen die ontvankelijk zouden kunnen zijn voor Tillieux's werk gingen ervan uit dat strips voor kinderen waren. In de referenda van Robbedoes scoorden zijn verhalen zelden hoog, ook Guus Slim bracht het nooit verder dan de betere middelmaat. Hij was misschien te zeer een writers' writer, en een tekenaar voor tekenaars.
In de loop van de zeventiger jaren lopen zijn strip-aktiviteiten zowel kwantitatief als kwalitatief wat terug; hij maakt een wat uitgebluste indruk. Het in die jaren veranderde redaktiebeleid binnen Spirou, dat ook al problemen gaf voor mensen als Franquin en Roba, heeft daar misschien zijn invloed op gehad. Maar in de loop van 1977 leek de situatie bij Spirou zich te gaan wijzigen en begon ook Tillieux weer aktiever te worden. Hij wierp zich weer op het Guus Slim-verhaal waar Gos al een aantal platen van getekend had en was zelfs van plan daarna zelf weer verhalen te gaan tekenen. Met het herdrukken van Het Dodenmeer werd in Robbedoes de weg vrijgemaakt voor een rentree van Tillieux. Of deze rentree hem eindelijk ook bij het grote publiek op de plaats had gebracht die hem toekwam - namelijk tussen de allergrootsten van het Europese beeldverhaal - zullen we nooit weten. Het grote drama van Tillieux is dat hij twintig jaar lang een zeer grote, maar evenzeer ondergewaardeerde, kreatieviteit ten toon heeft gespreid, vervolgens in een impasse terecht komt en juist als hij er weer zin in krijgt en de akku weer opgeladen lijkt, door een stom verkeersongeluk aan z'n eind komt.
Ach, als je bedenkt dat er nog maar drie dingen zijn waaraan de westerse mens in vredestijd dood kan gaan: kanker, een hart/vaatziekte of een verkeersongeluk, dan heeft Tillieux niet eens de kwaadste mogelijkheid getroffen. Maar dat is een schrale troost als er weer een belangrijk deel van je droomwereld verdwenen is.

Redaktie Stripschrift
met dank aan Dick Matena
en Martin Lodewijk

STRIPSCHRIFT 111

VERSCHIJNT MEI '78
MET ALS INHOUD:

ALLES OVER DE PRODUKTIE VAN STRIPS, MET O.M. TEKENAAR MATENA AAN HET WERK, SYNDICATION, INKLEURING, INKTEN, ETC.
NIEUWS, HERDRUKKEN.

DE NIEUWSTE STRIPALBUMS

Uitgave Oberon b.v.

Tangy en Laverdure deel 3
„De vleugels van de vampier"

Roodbaard deel 16
„De Helleschuit"

Stef Ardoba deel 3
„Gevaar uit het onderaardse"

Lowietje deel 3
„Het complot"

Ravian deel 6
„de vale schepper"

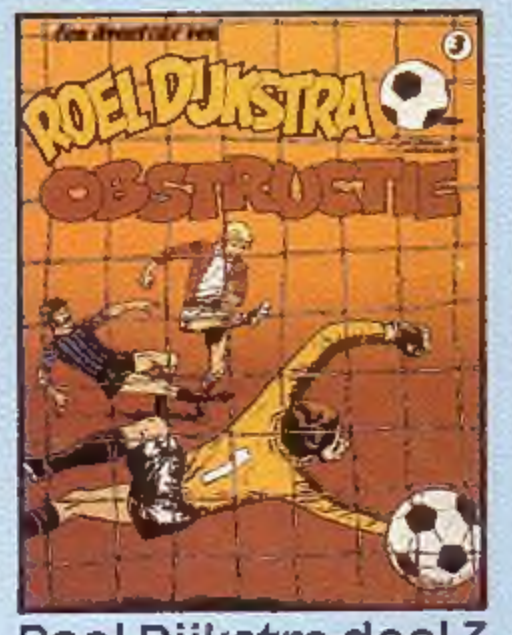

Roel Dijkstra deel 3
„Obstructie"

Sjors en Sjimmie deel 2
„De brokkenmakers"

Flippie Flink deel 1

Johnatan Cartland deel 2
„De geest van Wah-Kee"

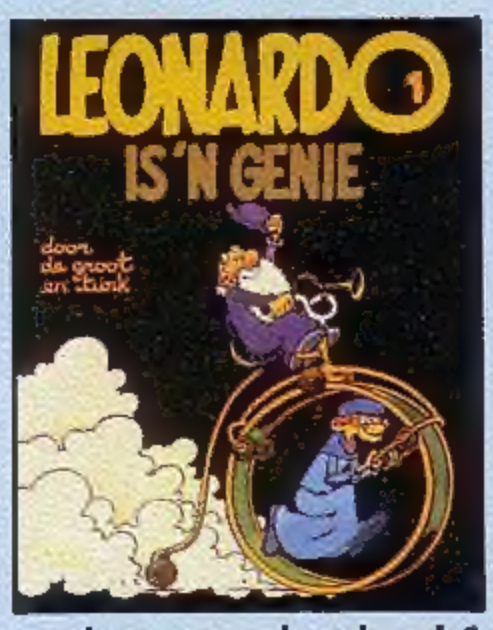

Leonardo deel 1
„Leonardo is 'n genie"

Fam. Achterop deel 2

Tijl Uilenspiegel deel 1
(gebonden) f 7,95

Prijs per album: f 5,25